

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

На правах рукопису

СТАДНІЙ АЛЛА СЕРГІЇВНА

УДК 811.161.2'367.625

**НОВІ ОЦІННО-КОНОТАТИВНІ ЗНАЧЕННЯ ДІЄСЛІВ
У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ**

(на матеріалі ЗМІ)

10.02.01 – українська мова

Дисертація

на здобуття наукового ступеня

кандидата філологічних наук

Науковий керівник –

Костюк Алла Валентинівна,

кандидат філологічних наук, доцент

Вінниця – 2011

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
Розділ 1. СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА ДІЄСЛОВА З КОНОТАТИВНИМ ЗНАЧЕННЯМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ.....	12
1.1. Явище конотації у мові	12
1.2. Семантичний статус конотації	18
1.3. Денотація і конотація в семантичній структурі дієслова	21
1.4. Структура конотативного макрокомпонента в семантиці дієслів....	32
1.4.1. Емотивний компонент.....	34
1.4.2. Оцінний компонент	36
1.4.3. Експресивний компонент.....	44
1.4.4. Стилiстичний компонент	48
1.5. Контекст як сфера реалізації конотативних значень дієслова	51
1.6. Мовна норма та конотація.....	61
Висновки до розділу 1	67
Розділ 2. ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ ВИНИКНЕННЯ НОВИХ ОЦІННО-КОНОТАТИВНИХ ЗНАЧЕНЬ ДІЄСЛІВ.....	69
2.1. Психолінгвістичний аспект дослідження емоційно-оцінної лексики.....	69
2.2. Основні закономірності виникнення нового немотивованого конотативного компонента у значенні дієслова	72
2.2.1. Асоціативно-образне уявлення і його роль у формуванні дієслівної конотації.....	76
2.2.2. Оцінна інтерпретація конотативно маркованих дієслів.....	91
2.2.3. Дієслівна конотація як наслідок емотивного сприйняття	99
2.3. Виникнення нових мотивованих конотативних значень.....	104
Висновки до розділу 2.....	112

Розділ 3. ПАРАДИГМАТИЧНІ ВІДНОШЕННЯ КОНОТАТИВНО МАРКОВАНИХ ДІЄСЛІВ.....	114
3.1. Мовні та позамовні чинники виникнення і функціонування конотативно маркованих дієслів.....	114
3.2. Лексико-семантичні групи конотативно забарвлених дієслів антропологічної сфери діяльності.....	118
3.2.1. Дієслова на позначення фінансово-економічних процесів.....	120
3.2.2. Дієслова руху.....	126
3.2.3. Дієслова мовлення	129
3.2.4. Дієслова поведінки.....	130
3.2.4.1. Дієслова на позначення ставлення до когось, до чогось	130
3.2.4.2. Дієслова зі значенням ‘зайняти певну посаду’	133
3.2.5. Дієслова вияву почуттів.....	134
3.2.6. Дієслова на позначення процесу вживання їжі.....	138
3.2.7. Дієслова розумової діяльності.....	139
3.4. Уплив культурного компонента на формування конотативного значення дієслова.....	140
3.5. Конотативне дієслово у складі фразеологізму.....	144
Висновки до розділу 3.....	160
ВИСНОВКИ.....	162
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	167
ДОДАТКИ.....	202

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВТС – Великий тлумачний словник сучасної української мови

ГУ – газета „Голос України”

Д – газета „День”

ЗМІ – засоби масової інформації

МУ – газета „Молодь України”

ПК – журнал „Політика і культура”

СВ – газета „Сільські вісті”

СФУМ – Словник фразеологізмів української мови

УМ – газета „Україна молода”

ВСТУП

Актуальність дисертаційної роботи. Мовним явищам притаманна динамічність, удосконалення та змінність. „Внутрішньо властива мові змінність – це навіть не умова або передумова мовних змін, а одна з істотних характеристик, настільки глибока й фундаментальна, що її правомірно розглядати як елементарну (первинну), тобто як таку, що не стільки потребує обґрунтувань, скільки сама може слугувати джерелом причинових пояснень” [200, с. 343]. Найбільшою мірою динамічність властива для лексичного складу. Зміни у словниковому складі пов’язані не лише із запозиченнями та виникненням неологізмів, а й із потенційною можливістю кожного повнозначного слова набувати нових семантичних відтінків, передавати індивідуальне, образне, підлаштуватися до мовленнєвої ситуації. У лексиці відбуваються не лише кількісні нагромадження, а й постійні якісні зміни. Притаманні мові динамічність і змінність сприяють удосконаленню мовних засобів комунікативного процесу.

Сучасне мовознавство серед мовних категорій виокремлює емотивність – зафіксовані та трансформовані на лексичному рівні емоції. Слово поряд з матеріалізованим у ньому образом об’єктивної дійсності може виражати й емоційно-оцінний стан мовця, його ставлення до навколишнього світу й самого себе.

Частиномовну основу експресивно забарвленого тексту становлять іменники, прикметники, прислівники, дієслова. Якщо конотативно марковані іменники вказують на емоційно-оцінну характеристику істоти, предмета, об’єкта дії, прикметники – на експресивну ознаку, прислівники – на ознаку дії, стану або ознаку іншої ознаки, то дієслова не тільки конотативно називають дію та виражають ставлення до неї, а й через дію емоційно, образно передають події, характеризують суб’єкта мовлення, хоча часто саме семантика дієслів містить сему оцінки.

Дієслово – найскладніша частина мови, оскільки об’єднує низку граматично неоднорідних утворень. Цей лексико-граматичний розряд слів

поєднує різні форми і категорії та здатний виражати емоційно-експресивні значення мовлення як засобами різних рівнів мови, так і контекстуально. У мові активно функціонують конотативно марковані дієслова, які на фоні нейтральних значень відрізняються сферами використання. Вони взаємодіють з нейтральними дієслівними лексемами у публіцистичному, художньому та розмовному стилях, але саме публіцистичний стиль найбільш активно фіксує мовні інновації і відображає тенденції розвитку сучасної української літературної мови.

Значною мірою експресивність та емоційність притаманні текстам засобів масової інформації. „Популярні публіцистичні тексти впливають на актуальні процеси суспільного розвитку оперативним документальним відображенням, яке базується на їхньому суспільно-політичному осмисленні й емоційно висловленій оцінці” [94, с. 23]. Свобода слова сприяє постійному збагаченню системи експресивних засобів мови в текстах періодичних видань. Нові значення виникають унаслідок переосмислення або переоцінки певних понять, явищ, дій, активізації словотвірних засобів. Саме ЗМІ, що виконують дві важливі функції – впливу й повідомлення, на початку ХХІ століття засвідчують посилення їхньої експресивної функції.

Дослідження експресивності публіцистичного стилю є одним із напрямів вивчення мови періодичних видань. На початку ХХ століття. „Часописну мову” у своїх працях досліджували І. Я. Франко, Б. Д. Грінченко, І. С. Нечуй-Левицький та інші. З 60-років ХХ століття нормативно-стилістичні особливості мови української періодики вивчали С. Я. Єрмоленко, А. П. Коваль, М. М. Пилинський, О. Д. Пономарів, В. М. Русанівський, О. А. Сербенська, Н. М. Сологуб. Функціонально-стилістичний напрям представлено у працях Г. М. Колесник, А. І. Мамалиги, М. М. Пилинського, Г. М. Сагача та інших. Історію становлення мови української преси вивчали М. А. Жовтобрюх, Ю. В. Шевельов). Експресивність публіцистичного стилю досліджували В. І. Ільченко, Т. А. Маловиця, Г. Б. Мінчак, М. М. Пилинський, О. А. Стишов.

В українському мовознавстві емоційно-експресивні засоби мови мас-медіа досліджували О. А. Стишов, Н. І. Кочукова, Т. А. Коць, Н. О. Бойченко, Л. В. Мельник, Г. Б. Мінчак та інші. Конотативні значення іменників вивчали В. Л. Іващенко, Г. Б. Мінчак, В. І. Ільченко, О. О. Кабиш та інші. Емоційно-оцінні прикметники були досліджені С. Б. Шкарбутою, Т. В. Ковальновою, Ж. В. Колоїз, прислівники – О. В. Мироненко та лише окремі питання дієслівної лексики.

У мовознавстві ХХ століття помітно активізувалося вивчення семантики дієслова. У сучасній українській літературній мові дієслово досліджували В. М. Русанівський, І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, Н. І. Бойко, Н. Б. Іваницька, В. М. Білоноженко, М. В. Мірченко, Т. Л. Білевич, М. І. Голянич, М. І. Навальна, О. І. Леута, І. І. Овчиннікова, А. В. Шумейкіна, О. Ф. Леонтєва, О. В. Бабакова, С. М. Дишлева та інші.

Лексико-семантична система сучасної української мови реагує й відображає всі процеси та зміни, які відбуваються в суспільстві. Інновації лексичного складу, зумовлені як позамовними, так і мовними чинниками, завжди перебувають у центрі лінгвістичних досліджень. Попри значні напрацювання, зокрема з проблем дієслівної семантики, усе ще залишається нерозв'язаним питання оцінно-конотативного значення дієслів, що досі не має чіткого визначення: не з'ясовані в повному обсязі функціональні можливості конотації, природа конотації в семантиці дієслівних одиниць, особливості семантики експресивів та місце конотативного компонента в семантичній структурі слова. **Актуальність** теми зумовлена недостатньою вивченістю конотативно маркованих дієслів, потребою дослідження нових оцінно-конотативних значень дієслів, а також активним уживанням емоційно-оцінних дієслів у сучасній українській літературній мові.

Об'єктом дисертаційної роботи обрано нові оцінно-конотативні значення дієслів антропологічної сфери, які функціонують у мові сучасної української публіцистики.

Предметом аналізу є структурні, семантико-функціональні особливості нових оцінно-конотативних значень дієслів, психолінгвістичні засади конотативності дієслів, які функціонують у мові сучасних засобів масової інформації.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 2 від 24 жовтня 2003 р.) та науковою координаційною радою „Українська мова” Інституту української мови НАН України (протокол № 18 від 19 грудня 2003 р). Дисертаційну роботу виконано в межах планової теми кафедри української мови й загального мовознавства інституту філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського „Українська лінгвістика: теоретичні аспекти вивчення”.

Метою дослідження є вивчення семантичної структури, особливостей вживання дієслів з новими конотативними значеннями, встановлення закономірностей виникнення оцінно-конотативних значень дієслів у сучасній українській літературній мові та визначення лексико-семантичних груп конотативно маркованих дієслів.

Для досягнення поставленої мети потрібно було розв'язати такі **завдання**:

- 1) установити семантичний статус конотації і визначити місце конотативного компонента в семантичній структурі дієслова;
- 2) з'ясувати особливості семантичної структури конотативно маркованого дієслова;
- 3) дослідити психолінгвістичні засади конотативності дієслів і з'ясувати закономірності виникнення нового конотативного значення дієслова;
- 4) проаналізувати оцінний потенціал дієслів з новими конотативними значеннями;

5) виконати аналіз семантично виділених лексико-семантичних груп дієслів із конотативними значеннями;

б) з'ясувати ступінь впливу культурного компонента на конотацію дієслова.

Для розв'язання поставлених завдань дисертаційного дослідження *описовий метод* використано як основний і *статистичний метод* – для визначення стилістичної вмотивованості дієслівних лексем.

Методом асоціативного експерименту встановлено асоціативні поля та оцінний потенціал конотативно маркованих дієслів. За допомогою методу *компонентного аналізу* з'ясовано семантичну структуру конотативно забарвленого дієслова. На основі *лінгвокультурологічного аналізу* досліджено вплив культурного компонента на конотацію дієслів.

Джерельною базою дослідження є картотека висловлень, які ілюструють нові оцінно-конотативні значення дієслів (понад 2000 синтаксичних конструкцій з дієсловами, що виражають нові оцінно-конотативні значення), котрі активно функціонують у сучасних засобах масової інформації. Джерелом фактичного матеріалу є сучасні публіцистичні тексти різних періодичних видань, таких, як: „Україна молода”, „Вечірній Київ”, „День”, „Сільські вісті”, „Голос України”, „Молодь України” (від 2003 року до 2011 року) та журналу „Політика і культура” (2003 – 2004 року). Вибір видань зумовлено тим, що вони є загальноукраїнськими, а також високою продуктивністю вживання в них дієслів з новими конотативними значеннями.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше в українському мовознавстві здійснено комплексний аналіз нових оцінно-конотативних значень дієслів. Установлено оцінний потенціал конотативно маркованих дієслів; визначено структуру конотативно забарвленого дієслова, розглянуто закономірності виникнення та функціонування дієслівної конотації; виділено й схарактеризовано лексико-семантичні групи конотативно маркованих дієслів. Укладено словник нових оцінно-конотативних значень дієслів на матеріалі сучасних українських засобів масової інформації.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження. Матеріали роботи є внеском у теорію семасіології, оскільки доповнюють наявні в україністиці погляди на конотацію як важливий компонент семантичної структури слова. Зроблені на основі отриманих результатів висновки визначають роль конотативно маркованих дієслів у сучасній комунікації, узагальнюють і систематизують інформацію щодо впливу мовних та позамовних чинників в активізації процесів експресивної номінації. Результати дослідження розширюють знання про стилістичні особливості мови сучасних ЗМІ та можуть бути використані для подальшого вивчення конотативного аспекту семантики мовних одиниць на різних рівнях мови.

Практичне значення полягає в можливості використання основних положень і висновків у лінгводидактиці – для викладання теоретичних курсів „Сучасної української літературної мови”, для читання спецкурсів та проведення спецсемініарів із лексикології, психолінгвістики, семантики й прагматики для студентів філологічних спеціальностей. Матеріали дисертаційного дослідження рекомендується використовувати також у лексикографічній практиці укладання спеціальних тлумачних словників із лексичної конотації, у практиці перекладу.

Апробація результатів дисертації. Матеріали і результати дослідження були предметом обговорення на міжнародній науковій конференції „Актуальні проблеми сучасної лексикології і граматики слов'янських мов” (Вінниця, 2003); на п'ятій всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції (Київ, 23 – 25 грудня 2008 р.); на III міжнародній науково-практичній конференції „Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість” (Острог, 2009); на IV міжнародній науково-практичній конференції „Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість” (Острог, 2010); на засіданнях кафедри української мови й загального мовознавства та звітних конференціях викладачів й аспірантів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2004, 2005, 2006, 2011 роки); на засіданнях

кафедри мовознавства і наукових конференціях Вінницького національного технічного університету (2007 – 2011 роки).

Публікації. З теми дисертаційного дослідження опубліковано 13 статей, з яких 10 – у фахових виданнях, 1 тези доповіді.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, що становить 350 позицій, додатків. Загальний обсяг роботи – 267 сторінок, основний текст охоплює 166 сторінок.

РОЗДІЛ 1

СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА ДІЄСЛОВА З КОНОТАТИВНИМ ЗНАЧЕННЯМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

1.1. Явище конотації у мові

На сьогодні залишається актуальною проблема раціонального й емоційного, загального та індивідуального, суб'єктивного й об'єктивного в мові. Як зазначав Ш. Баллі, „живе мовлення у всіх своїх проявах виявляє раціональний бік й емоційний, представлені в дуже різних пропорціях залежно від душевного стану мовця, конкретної ситуації і соціального середовища” [21, с. 29]. Проблема раціонального й емоційного в мові ставала предметом дослідження у працях В. З. Панфілова, Г. В. Колшанського, В. І. Говердовського [230; 143; 77]. По-різному проявляється співвідношення інформативності та конотативності у різних стилях (у науковому й офіційно-діловому переважає інформативність, у публіцистичному, розмовному – конотативність). Зокрема, Л. Г. Барлас вважає, що конотативність – це теж інформативність, тому точнішим буде розмежування на власне (чи основну) інформативність і конотативну (чи додаткову) інформативність [25, с. 67]. Згадані компоненти притаманні, здебільшого, розмовному та публіцистичному стилям. Ця особливість зумовлює й „специфічність рис та засобів мови газетно-журнальної періодики, для якої характерна підвищена емоційність і докладність, оцінність та переконливість. Визначальними її рисами є також логічність і образність” [155, с. 16].

У сучасній лінгвістиці раціональний компонент – денотація – вивчений достатньо широко. Що ж стосується емоційного в мові, конотації, – цей компонент залишається недостатньо вивченим. В. М. Телія зауважує, що конотативне значення тривалий час залишалося на периферії мовознавчих досліджень через необов'язковість цього компонента для значення одиниць інвентаря мови, оскільки не всі слова містять конотацію, тим більше, що конотація стосується не стільки семантики, тобто ставлення знаків до світу,

скільки прагматики – ставлення мовців до засобів позначення світу, а точніше – до вибору цих засобів з метою справити певний комунікативний ефект [289, с. 7].

Проблема конотативності залишається дискусійною, й досі немає єдиного визначення поняття „конотація”. Конотація (лат. *connotation*, від *connoto* – маю додаткове значення) – „додаткові семантичні й прагматичні особливості („співзначення”) лексичного значення та значень інших мовних рівнів, які нашаровуються на їхній предметно-поняттєвий аспект і можуть бути зумовлені як змістовою стороною, так і внутрішньою формою слова. На рівні власне семантичного аспекту конотація – це різноманітні асоціації, пов’язані в сприйнятті мовців з тим або іншим позначуваним предметом, які можуть об’єктивуватися в переносних значеннях слова, фразеологічних одиницях та порівняннях на його основі тощо” [296, с. 267]; „емоційне, оцінне чи стилістичне забарвлення мовної одиниці узуального (закріпленого у системі мови) чи okazіонального характеру” [178, с. 236]; „семантична сутність, що узуально чи okazіонально входить у семантику мовних одиниць та виражає емотивно-оцінне або стилістично марковане ставлення суб’єкта мовлення до дійсності при її позначенні у висловлюванні, яке набуває на основі цієї інформації експресивний ефект” [289, с. 5]; „змістові компоненти, що супроводжують лексичне значення” [82, с. 139]; неденотативне і неграматичне значення, яке входить у семантичний склад будь-якої мовної одиниці чи презентує її у повному обсязі [302, с. 57]; „додаткове значення слова (чи вираження), його супутні семантичні чи стилістичні відтінки, які нашаровуються на основне значення, служать для вираження різних експресивно-емоційно-оцінних обертонів і можуть надавати висловлюванню урочистості, грайливості, невимушеності, фамільярності і т.п.” [17, с. 203]; „частина лексичного значення слова, за допомогою якої виражається психічний стан мовця, його ставлення до предмета, об’єкта і до адресата мовлення, тобто все те, що складає мету емотивної функції слова” [320, с. 30]; „...термін конотативний – сумарний, він охоплює всю інформацію, яку містить форма

поза своїм денотативним змістом. Конотація – це суб’єктивні нашарування різного типу” [331, с. 35] (це твердження підтримують інші дослідники – М. Г. Комлев, Й. А. Стернін [144, с. 105 – 130; 280, с. 89 – 129]); „конотативне значення – це сукупність співзначень лексичної / фразеологічної одиниці, яка дозволяє розглядати конотацію не лише як випадкові асоціації індивідуального характеру, але й як закономірне явище, що супроводжує денотативне значення слова та має низку характерних ознак, які висвітлюють її емотивну й соціальну природу” [221, с. 1]; емоційне, оцінне або стилістичне (функціональне) забарвлення мовної одиниці узуального або okazіонального характеру [96, с. 160]; Г. В. Колшанський під конотацією розуміє нові компоненти значення одиниць, які проявляються в певному контексті [143, с. 89].

Узагальнюючи сказане вище, зауважимо, що відносно обсягу поняття „конотація” можна виділити два основні погляди: широке і вузьке розуміння цього терміна. У широкому розумінні – будь-який компонент, який доповнює предметно-поняттєвий (чи денотативний), а також граматичний зміст мовної одиниці і надає їй експресивну функцію на основі відомостей, співвідносних з емпіричним, культурно-історичним, світоглядним або морально-естетичним знанням носіїв мови з емоційним чи ціннісним ставленням мовців до зображуваного [178, с. 236]. Аналогічно розуміють обсяг терміна й інші дослідники [296; 82; 331; 144; 280].

У вузькому розумінні – це компонент значення мовної одиниці, що виступає у вторинній для неї функції найменування, який доповнює при вживанні в мовленні її об’єктивне значення асоціативно-образним уявленням позначуваної реалії на основі усвідомлення внутрішньої форми найменування, тобто ознак, співвідносних з буквальним смислом тропа чи фігури мовлення, які мотивували переосмислення даного виразу [178, с. 236]. У вузькому розумінні розглядають значення цього поняття В. І. Шаховський, А. В. Філіппов. М. В. Гамзюк у своєму дослідженні виділяє середне розуміння цього терміна, зазначаючи, що „по-середньому” трактують його О. С. Ахманова, О. В. Кунін, В. М. Телія [68, с. 72]. О. В. Кунін розрізняє такі

складові частини конотації, як експресивність, оцінність, образність та функціонально-стилістичний компонент [161, с. 151 – 158].

Поділяємо погляд В. І. Шаховського, який, визнаючи вторинність конотації, вважає хибною думку про її додаткову, другорядну функцію в комунікації, про її не системний, а лише текстоцентричний статус і асемантичність [321, с. 27]. Отже, конотація – це семантична сутність узуального чи okazіонального характеру, яка входить у семантику слова і виражає емотивно-оцінне ставлення до дійсності. Конотативне значення – це нове вторинне значення, яке виникає в мовленні, а згодом засвоюється мовою. Критерієм визначення новизни конотативного значення дієслова є „презумпція новизни” [218, с. 5] – припущення про існування нового конотативного значення, новизна якого вважається істинною і не потребує доказів, тобто ґрунтується на ймовірності.

Конотація – активний учасник експресивно-емоційно-оцінної номінації.

Проблема конотації має свою історію виникнення, висвітлену в науковій праці [343], але широко почала досліджуватися в лінгвістичних дослідженнях ХІХ століття. Так, англійський логік Дж. Ст. Мілль замінив антитезу „екстенція – інтенція” антитезою „денотація – конотація” [201]. Для Мілля конотація і є значення слова.

Уперше ідея співзначення з’явилась у граматиці Пор-Рояля (1660). Автори граматики А. А. Арно й К. Лансо вбачали різницю між іменниками і прикметниками в тому, що іменники позначають об’єкти думок (субстанції), прикметники – ознаки цих об’єктів (акциденції), вважаючи, що акциденціям як логічним категоріям в граматичному плані відповідають конотації (співзначення) [5].

У 1900 році К. О. Ердман вводить термін „співзначення” [346], виділяє в значенні слова три частини: поняттєве, супутнє значення, чуттєву цінність. Згодом за супутнім значенням і чуттєвою цінністю закріпився термін „конотація”.

Пізніше конотативний аспект досліджували Г. Шпербер [350], Л. Блумфільд [36], У. Вейнрейх [348].

Уперше в семіотичному аспекті розглядав конотацію Л. Єльмслев, який визнавав будь-яку вторинну інформацію конотативною і вважав, що конотація – це ознака, за якою мовець обирає між різними субкодами (стилями, діалектами, жаргонами). Система конотації є знаковою системою, конотативну семантику протиставлено денотативній на основі того, що власне семіотикою у конотації є план вираження, в той час, як у денотації ні план вираження, ні план змісту не є семіотикою. Індивідуальні члени кожного субкоду вчений називає конотаторами, які існують в обох планах семіотики – і в плані вираження, і в плані змісту [103, с. 369 – 373]. Конотативну семіотику досліджував Р. Барт і вбачав за цим велике майбутнє, тому що на основі первинної системи мови постійно виникають системи вторинних значень [26].

Конотація стала предметом дослідження у працях О. С. Ахманової, яка виділила два типи конотації: інгерентну (внутрішня, існує поза контекстом) та адгерентну (формується контекстом) [344]. Конотацію як суму компонентів, що входить до семантичної структури слова, розглядав М. Г. Комлев [144].

В українському мовознавстві дослідження конотації пов'язане, насамперед, з теорією О. О. Потебні, висвітленою у працях „Мысль и язык”, „Из записок по русской грамматике”, „Из лекции по теории словесности” та ін. За теорією О. О. Потебні, найменші зміни у значенні, будь-яке нове вживання слова є новим словом. Як зауважує В. І. Говердовський, теза В. фон Гумбольдта „різне розуміння є нерозумінням” О. О. Потебня пояснює не стільки як факт обов'язкового відхилення від думки мовця, скільки як розуміння по-своєму, як творчу роботу слухача, як те нове, що слухач додає від себе завдяки індивідуальному досвіду [77, с. 6]. Треба зазначити, що в теорії внутрішньої форми слова О. О. Потебня поділяв погляди В. фон Гумбольдта про суб'єктивно-об'єктивне значення слова, де об'єктивне значення – це найближче етимологічне значення, воно соціальне, та суб'єктивне – семантичне значення, яке має багато ознак, індивідуальне і є домінантним.

Різні аспекти конотації досліджували В. І. Шаховський [319; 322 – 324; 326], В. І. Говердовський [73 – 82], В. М. Телія [289; 291] та інші.

В. І. Говердовський, дослідивши історію поняття „конотація”, вважає, що розмежування значення на „поняттєве значення” та „співзначення” „виникає в учасників мовленнєвого спілкування у зв’язку зі створенням і відтворенням висловлювань” [75, с. 85]. Мовознавець розглядав діалектику конотації і денотації на прикладі термінів і термінологізованих слів, вивчав емоційне і раціональне значення службових морфем [74]. В. І. Говердовський конотативно описав морфемний склад мови [77], дослідив контекст як джерело семантичних конотацій [78], виділив п’ять типів конотації, де одні типи наближаються до використання слова, інші – до значення: контекстний, тематичний, історико-культурний, історико-мовний і експресивно-оцінний [82, с. 139].

В. І. Шаховський, роботи якого пов’язані з аналізом емотивності у мовній семантиці, стверджує, що „конотацією є лише емотивність слова, а всі інші, традиційно віднесені до конотації компоненти: експресивний, оцінний і функціонально-стилістичний, є неконотативними” [317, с. 17]. Пізніше В. І. Шаховський зазначав, що лексичну семантику слова утворюють три компоненти: логіко-предметний (називає денотат), емотивний (емоційний стан чи ставлення мовця до світу) і функціонально-стилістичний (регулює вибір слова і вживання відповідно до ситуації) [325, с. 20 – 21]. В. І. Шаховський досліджував також способи лексикографічного опису емотивності в різних словниках [321].

В. М. Телія присвятила монографію конотативному аспекту семантики номінативних одиниць [289], у якій дослідила особливості, семантичний статус та функції конотації, а також проаналізувала механізми, що створюють експресивне висловлювання. В. М. Телія розуміє конотацію як семантичну сутність, тобто, це інформація, що містить відомості, які створюють експресивний ефект висловлювання. До цих відомостей дослідниця відносить асоціативно-образні сигнали, які викликають емотивно-емоційне сприйняття мовлення, та стилістичну інформацію [289, с. 3 – 20]. В. М. Телія до

конотативної лексики відносить слова, які „містять інформацію не тільки про світ, але і про те, як мовець (саме цей мовець, що використовує вислів) ставиться до позначуваного і до умов мовлення – доречності / недоречності вибору слова у конкретній мовленнєвій ситуації” [289, с. 19].

У кінці ХХ – поч. ХХІ століття конотативне значення номінативних одиниць було предметом дисертаційних досліджень Н. І. Бойко, В. Л. Іващенко, Г. Б. Мінчак, О. Р. Леонтьєвої, В. І. Ільченка та інших. Експресивний потенціал стійких дієслівних сполук та фразеологізмів у публіцистичних текстах досліджували Н. О. Бойченко, Л. В. Мельник, Н. І. Кочукова. Нові оцінно-конотативні значення прислівників у художній і публіцистичній літературі стали предметом дисертаційного дослідження О. В. Мироненко.

Отже, явище конотації широко досліджували у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві, але досі залишається чимало нез’ясованих питань, що потребують відповіді: семантичний статус конотації, особливості семантики оцінно-конотативних значень дієслів, специфіка структури конотативного компонента, критерії виділення конотативно маркованих дієслів.

1.2. Семантичний статус конотації

Серед дослідників немає єдиної думки у поглядах на кількісний та якісний склад макрокомпонентів, що входять до семантичної структури конотативно маркованих слів. В. М. Телія виділяє в семантиці лексем три макрокомпоненти: 1) денотативний аспект значення, який вказує на об’єктивовану в ньому реальність; 2) категорійно-граматичний компонент (є обов’язковим для всіх типів лексичного значення); 3) емотивно-модальний компонент, що виражає ставлення суб’єкта мовлення до того, що позначене словом чи висловом [289, с. 16]. В. І. Шаховський виокремлює три макрокомпоненти: логіко-предметний, емотивний і функціонально-стилістичний [325, с. 21]. Й. А. Стернін вважає, що в структурі значення слова є денотативний макрокомпонент – основа для більшості слів, представляє предметно-поняттєву чи суто поняттєву інформацію; конотативний макрокомпонент відображає ставлення мовця до

предмета номінації у формі емоції і оцінки денотата; функціонально-стилістичний макрокомпонент, що характеризує приналежність слова до того чи іншого функціонального стилю (часто розглядають у межах конотації, але він, на відміну від емоцій і оцінки, характеризує не ставлення до денотата, а умови акту спілкування) [279, с. 42]. І. В. Арнольд у значенні слова розрізняє денотативне, тобто предметно-логічне значення слова, яке називає предмет комунікації і співвідноситься з позамовною дійсністю, та конотативне значення, що пов'язане зі ставленням учасників спілкування до предмета мовлення, одне до одного і умов комунікації [11, с. 36]. Ю. П. Солодуб вважає, що крім сигніфікативного, денотативного й конотативного компонентів лексичного значення слова, дослідники виділяють ще два: етнокультурний (культурно-національний, культурний) і компонент структурний [274, с. 57]. Н. І. Бойко наголошує, що в межах лексичного значення експресивного слова функціонують компоненти трьох різних рангів – денотативні, конотативні та образні [39, с. 70]. Н. О. Лук'янова виділяє денотативно-сигніфікативний і конотативний макрокомпоненти [182, с. 76]. На нашу думку, у структурі лексичного значення емоційно-оцінного слова є денотативний компонент, конотативний компонент та категорійно-граматичний.

У сучасній лінгвістиці і семасіологи, і ономасіологи, і психолінгвісти, і, здебільшого, стилісти розглядають конотацію як елемент семантичної структури слова, проте думки стосовно семантичного статусу конотації не завжди збігаються.

М. Г. Комлев, Р. Х. Вольперт, Д. М. Шмельов, М. П. Кочерган [144; 62; 333; 154] переконані, що конотація не є елементом семантичної структури слова, оскільки має суб'єктивний характер. Р. Х. Вольперт стверджує, що конотативне значення не входить до семної структури у вигляді спеціальної конотативної семи з таких причин: конотативне значення є потенційним значенням одиниці, що вимагає для своєї реалізації включення у відповідний контекст. Причому не треба ототожнювати потенційне значення з контекстуальним. Потенційне значення збігається з контекстуальним лише

тоді, коли обидва залежать від контексту. Але на відміну від контекстуального значення, потенційне, чи приховане, значення є додатковою інформацією, яка може доповнювати як парадигматичне, так і контекстуальне значення. По-друге, конотативне значення є суб'єктивним [62, с. 23]. Так, М. Г. Комлев конотацію розглядає як семантичну модифікацію значення, яка не є елементом матеріальної структури слова-знака й не виражена експліцитно [144, с. 38].

Більшість мовознавців (В. В. Виноградов, В. І. Шаховський, В. І. Говердовський, Ш. Баллі, К. О. Ердман, А. В. Філіппов, Г. А. Туліна, Л. М. Васильєв, Ю. П. Солодуб, М. М. Кожина, Л. В. Мельник, Н. І. Бойко, М. Я. Сердобінцев, Н. А. Лук'янова та інші) [56; 321; 75; 21; 346; 302; 294; 50; 272; 135; 197; 40; 263, 182] трактують конотацію як важливий, ядерний компонент семантичної структури слова, як частину значення, пов'язану з характеристикою дійсності, ситуацією мовлення, певним ставленням мовців до предмета мовлення тощо. Н. Г. Іванова, враховуючи твердження про онтологічну єдність раціонального та емоційного, вважає, що конотативний компонент „присутній у ядерній частині” [118, с. 27].

Як зазначає В. І. Шаховський, мовці свідомо в процесі творення мовленнєвого висловлювання відбирають конотативну лексику залежно від певної в конкретній ситуації мовленнєвої інтенції. Це пояснюється тим, що конотації є в більшості випадків кодованими і лінеарними, тобто включені безпосередньо в семантику мовних одиниць [321, с. 28].

Існує думка, що конотація – малозначуща, другорядна відносно денотації [2; 136; 258; 164; 92; 146; 102]. Другорядність, малозначущість конотації відстоюють переважно стилісти, бо ототожнюють конотативне і стилістичне значення. Однак у роботі доведено, що в мові є слова, у яких конотативний компонент є основним або єдиним у значенні слова. „Тепер видається дивним питання, чи є експресивно-стилістичне „забарвлення” слова одним із складників семантики. Розвиток вчення про конотативну сферу значення дозволило відповісти на це питання ствердно”, – справедливо зауважує Т. А. Туліна [294, с. 80].

В. І. Шаховський вважає невиправданим той факт, що конотацію відносять до додаткових, факультативних компонентів, лексичного значення слова, оскільки „в семантиці слова не може бути таких компонентів, які зовсім ні з чим у предметному світі не співвідносяться” [320, с. 33]. М. М. Кожина переконана в тому, що коли головним вважати лише денотативний компонент значення, це спотворить комунікативну природу слова і позбавить його саме лінгвістичного статусу [135, с. 9]. І. В. Арнольд розглядала конотацію як частину лексичного значення лексеми [11, с. 36]. Ми переконані, що конотація – активний учасник експресивно-емоційно-оцінної номінації. Конотативний компонент міститься не на периферії семантичної структури слова, а є частиною ядра лексеми.

Експресивно-забарвлена лексика має складнішу структуру, ніж нейтральна. Як зауважує Н. І. Бойко, визначаючи важливість чотирьох основних аспектів дослідження (семантичного, прагматичного, стилістичного і функціонального) та усвідомлюючи складність точного і чіткого наукового визначення, фундаментом експресивності лексичної одиниці є складові семантичної структури – макрокомпоненти [39, с. 81].

Отже, конотація важливий елемент семантичної структури слова. Конотативний макрокомпонент, як і денотативний, може належати „ядерній частині значення”.

1.3. Денотація і конотація в семантичній структурі дієслова

У семантиці експресивних дієслів виділяють первинний, предметно-логічний аспект значення, та вторинний, експресивно-емоційний аспект значення.

Предметно-логічний аспект, денотація – основне, логіко-інформативне значення мовної одиниці [17, с. 75]. Під денотацією розуміють не саму реалію, а „типове уявлення” чи клас об’єктів, об’єднаних за спільними властивостями [289, с. 16 – 17]. Конотація ж, на відміну від денотації, містить ставлення об’єкта до позначуваного. Денотація як предметно-логічний аспект значення

визначає синтагматичну модель функціонування слова в мовленні. Конотація, відображаючи оцінку, почуття, настрої, визначає прагматичну направленість мовного знака. Денотація – об'єктивне значення, конотація – суб'єктивне значення.

Досліджуючи природу конотації, В. В. Виноградов зауважував, що „предметно-логічне значення кожного слова оточене особливою експресивною атмосферою, воно є одночасно і знаком думки мовця, і знаком усіх інших психічних переживань, що входять у завдання та намір повідомлення” [57, с. 19].

С. Б. Берлізон наголошує, що емоційне значення є узагальнена (і тому зрозуміла усім мовцям) реалізація у слові емоцій, одна із форм відображення людською свідомістю об'єктивної дійсності [33, с. 55].

Більшість лінгвістів (В. І. Шаховський, В. І. Говердовський, Н. В. Маракуліна, О. М. Іваніщева, М. М. Кожина та інші) відстоюють думку, що між конотацією та денотацією існує тісний взаємозв'язок, саме тому їх неможливо розмежувати.

В. І. Шаховський переконує, що „конотативне і денотативне в семантиці одиниць так тісно переплітаються, що їх можна розмежувати тільки за результатами, але ніяк не в процесі” [322, с. 48].

Інші мовознавці (Л. І. Перехова, А. В. Філіппов, О. П. Михайлович та інші) протиставляють конотативний компонент денотативному, виділяючи основне значення мовної одиниці й супутні йому семантико-стилістичні відтінки. А. В. Філіппов стверджує, що емоційне значення ніколи не зливається з денотацією, вони не можуть бути еквівалентними та взаємозамінними, а таке порівняння є алогізмом [302, с. 58 – 59].

Заслуговує на увагу позиція мовознавців про тісний взаємозв'язок між раціональним та емоційним, між денотацією та конотацією. Більшість слів викликають у свідомості мовця та слухача не тільки денотат, але й містять емоції, оцінку, почуття, викликані цим предметом. Н. В. Маракуліна вважає, що саме тісний зв'язок емотивно-оцінного та денотативно-сигніфікативного

компонентів значення емоційної лексики зумовлює труднощі у встановленні чіткої диференціації між ними, оскільки сам денотативно-сигніфікативний компонент відображає часто широку палітру емоційного ставлення людини до світу, предметів, явищ в діяльності й спілкуванні [188, с. 66]. Р. Х. Вольперт стверджує, що зв'язок конотативного значення з денотативним є основою класифікації на якісні і кількісні значення. Якісна конотація потенційно закладена в денотативному значенні граматичної одиниці й обумовлена однією з його сем. Кількісна конотація виникає при інтенсифікації денотативного значення лексико-граматичної одиниці. Якісна і кількісна конотації не входять у семну структуру одиниці й виражаються імпліцитно [62, с. 51].

Діалектику взаємовідношень конотації та денотації можна простежити на прикладі морфологічного складу дієслів, наприклад, префікс **про-** (*пропхати, пробити, продавлювати*) підсилює денотат (вказує на перешкоду, яку долає об'єкт, сприяючи кому-небудь у розв'язанні певної справи): *Юлія Тимошенко „пробила” закон про недоторканність ГТС* (УМ, 07.02.2007, 5); *Повернення Феміди Печерського району, в якому розташовані усі головні державні органи, у правове русло, звісно, занепокоїло можновладців, що звикли купувати чи „продавлювати” тут потрібні рішення* (УМ, 06.04.2007, 4). Префікс **під-** у поєднанні зі стилістично нейтральними основами надає дієслівним лексемам як негативного, так і позитивного забарвлення (залежно від контексту), як-от: *Росія, тим часом, намагається чинити тиск на хід передвиборчих перегонів, натякаючи, що Президент Ющенко постачав зброю режиму Саакашвілі і „підбивав” його на здійснення агресії...* (ВК, 11.11.2008, 2); *Кучма „підтакує”:* *„Вона ж... Питання в тому, що не він керує, а вона керує ним!”* (УМ, 08.07.2006, 5); *Мабуть, не хочуть „підставляти” власників тих сейфів, у яких лежать їхні „вольні”* (УМ, 05.07.2008, 4); *Але журналісти не заспокоювалися і насамкінець „підкололи” Томенка – запитали, чи буде він тепер як куратор спорту ходити на футбольні матчі та сидіти в ложі разом з Кучмою...* (УМ, 15.02.2005, 5); *Проте світова криза підкосила не стільки банківський сектор (який, вірте чи ні, але **викарабкається** й без державної допомоги), скільки*

*простих громадян (ВК, 20.01.2009, 6). А ось, наприклад, префікс **по-** підсилює емоції мовця, конотативне значення ‘займатися чимось певний час’ (*поохкати, потрусити, поволонтерити*): *Серпень квітує. До 1 вересня на Співочому полі можна **поохкати** над виставкою квітів (УМ, 27.08.2008, 3); Утім „**потрусили**” нові правила не лише автомобілістів, а й пішоходів (ВК, 18.11.2008, 6). У лексемі *поволонтерити* префікс **по-** не впливає на денотативне значення, але сприяє виникненню конотативного значення ‘певний час займатися волонтерством, але не за покликом душі, а через зиск’: *Якщо маєте можливість поїхати за програмою обміну студентами чи „**поволонтерити**”, то досвід роботи за кордоном значно підвищить конкурентоспроможність (МУ, 08.02.2011, 2).***

Суфікс **-ува-** (**-юва-**), який, приєднуючись до власне українських іменникових або іншомовних основ, сприяє виникненню експресивного забарвлення дієслова: *сусід – сусідувати* (у значенні ‘функціонувати в одному просторі’), *газ – газувати* (‘швидко і багато працювати’), *цар – царювати* (у економіці ‘фірми, які панують на світовому ринку’), *штамп – штампувати* (‘робити щось за зразком, неякісно, але швидко’) та інші: *У разі, якщо євро приживеться і стане **сусідувати** з доларом у співвідношенні 50:50, можна буде говорити про повне задоволення інтересів (ПіК, №11, 2003, 32); У п’ятницю парламент „**газував**” (СВ, 24.03.2010, 1); Чимало років тут **царювало** п’ять компаній: „Інтеррибторг”, „Норд-Ост”, „Скандинавія”, „Фрозен Фудс”, „Водний світ” (ПіК, №9, 2004, 31); Закони наші депутати вже не пишуть, а „**штампують**”, похваляючись кількістю та приймаючи нескінченні поправки до вже прийнятих раніше (СВ, 24.03.2009, 1).*

Отже, морфеми можуть сприяти виникненню конотативного значення дієслова.

На лексико-семантичному рівні зв’язок конотації та денотації можна простежити в семантиці таких слів: 1) які не мають конотації: *виховувати, паркувати, переконувати, думати, переводити, перевтілювати*; 2) слова, які

мають конотативні кореляти: *вичовгати* – досконало вивчити, *відбілити* – виправдати когось, *гребти* – багатіти, *заяльковуватися* – ховатися тощо.

Конотатори позначають ті ж денотати, але семантично більш інформативні, ніж нейтральні слова.

М. Ф. Алефіренко виділяє залежність денотації і конотації, яка зумовлена похідністю сем від первинної денотативної семи. На думку дослідника, первинна денотативна сема називає предмет прямо, безпосередньо й так формує первинне значення слова. Вторинна денотативна сема має переносний характер, є похідною від первинної семи. Інші семи – конотативні, поділяються на три групи за ступенем віддаленості конотації від денотативної семи [4, с. 109–111].

Конотативні значення дієслів репрезентують основні способи похідності сем. Первинні денотативні семи: *бемкати* – ‘звучати від ударів (про дзвін)’ [ВТС, с. 75], *надутити* – ‘наповнювати що-небудь повітрям, газом’ [ВТС, с. 714], *повзати* – ‘пересуватися в різних напрямках по поверхні всім тілом або на коротких ніжках (про плазунів, комах)’ [ВТС, с. 993], *ламатися* – ‘розпадатися на частини; розділятися, відділятися (звичайно внаслідок дії зовнішньої сили)’; легко піддаватися такій дії; бути ламким, крихким” [ВТС, с. 605]; *гавкати* – ‘видавати уривчасті звуки (про собак, лисиць та деяких інших тварин)’ [ВТС, с. 215], *кинути* – ‘махнувши рукою, примушувати летіти, падати те, що є в руці (у руках)’ [ВТС, с. 536].

Вторинні денотативні семи – похідні, називають дію шляхом співвіднесення з денотатом: *бемкати* – ‘говорити щось несуттєве’, *надутити* – ‘дуючи, приносити, приганяти що-небудь кудись або наносити, створювати щось’ [ВТС, с. 714], *повзати* – ‘повільно пересуваючись, рухатися в різних напрямках’ [ВТС, с. 993], *ламатися* – ‘знищуватися, руйнуватися (звичайно про що-небудь традиційне, звичне, усталене’ [ВТС, с. 605], а може бути використане у значенні ‘ламається людина’, *кинути* – ‘залишити кого-, що- ; покидати’ [ВТС, с. 536]. Вторинні денотативні семи мають переносний характер.

Інші семи конотативні: *бемкати* (про роки) – ‘виповнюватись’, *надути* – ‘обманути когось’, *повзати* – ‘зневажл. ходити взагалі’ [ВТС, с. 993], *ламатися* – ‘кокетувати’, *гавкати* – ‘вульг. говорити стосовно людини, яку зневажають’ [ВТС, с. 215], *кинути* – ‘обманути, недотримати слова’.

Конотативна сема першого ступеня мотивована денотативною семою: *чіпляти* – конотативна сема ‘зацікавлювати чимось’, *пресувати* – ‘переслідувати когось’, *кришувати* (когось) – ‘покривати когось, патрунувати злочинні дії’, *відмотати* – ‘відбути покарання у місцях позбавлення волі’ та інші: *Частина глядачів ведеться на зіркові майстер-класи, скажімо, приготування котлет по-київськи від Бориса Моїсеєва. Інших „чіпляють” розповіді про себе і кіно, наприклад, Марії Барсенєвої, яку ті ж „плюси” показували у „Маргоші” (УМ, 18 – 19.02.2011, 17); Коли „пресують” пресу (УМ, 09.08.2006, 4); На початку 90-х в Умані, як і в інших містах, включаючи столицю, діяло злочинне угруповання. Чи не головну скрипку в ньому грав один із помічників міського прокурора Кіранова (прізвища усіх негідників змінено). Цей „кришталік” „ока государєвого” не тільки „кришував” бандитів (ГУ, 08.02.2011, 11); Коли наш автобус повертався до міста, „підібрав” тільки-но звільнених звідти двох немолодих чоловіків, які „відмотали” свої досить тривалі строки (УМ, 25.06.2008, 8).*

Конотативна сема другого ступеня втратила зв’язок з денотацією, є немотивованою, має асоціативно-образну природу, наприклад, *мочити* – ‘критикувати когось’, *світити* – ‘передбачається кримінальна відповідальність, покарання’, *продути* – ‘зазнати поразки на виборах’, *шити* – ‘відкрити фальшиву кримінальну справу, безпідставно обвинувачувати’ та інші: *Один український телеканал узагалі не знайшов у своїй душі про Крим жодного теплого слова, зате кожний день „мочив” український же курорт виключно негативними репортажами (Д, 21.08.2008, 1); Так, член комісії, що видав бюлетень „лівому” виборцю, ризикує потрапити до місць віддалених на три-п’ять років. Такий самий термін „світить” і за підроблення бюлетенів (УМ, 29.10.2010, 5); Після першого туру, коли Янукович „продув”, було складено*

списки мешканців області, які віддали свої голоси за Ющенка (УМ, 29.12.2004, 4); Одному з таких, керівнику слідчих міськвідділу міліції Ш., „**зшили**” кримінальну справу (ГУ, 08.02.2011, 11).

Конотативна сема третього ступеня давно втратила денотативну співвіднесеність, використовуються переважно у складі фразеологізмів: *стригти, втикати, в'язати, плести, клеїти* та інші: *Поставивши власників моторолерів у такі умови, наші можновладці сподіваються, що багато хто відмовиться від цього дешевого виду транспорту, а ні – то будуть „стригти гривні” на штрафках, мотивуючи це наведенням порядку на дорогах* (ГУ, 11.02.2011, 14); *Екс-дружина „лика не в'язала”* (УМ, 05.10.2007, 3); *І для того щоб „сплести личаки” полтавському „губернатору”, в його „вотчину” зі столиці за розпорядженням Прем'єра одразу відрядили комісію, яку очолював заступник аграрного міністра* (УМ, 02.02.2007, 5); *Або ж дар, як у нас кажуть, грати вар'ята? Іншими словами – клеїти дурня чи, мовою Л. Черновецького, – „дурака валять”?* (СВ, 19.03.2009, 3).

Співвідношення конотації та денотації є одним з чинників виникнення конотативного значення. Залежно від місця конотативного компонента у структурі лексичного значення дієслова можна розподілити на три групи. Першу групу репрезентують лексеми, у яких денотативний макрокомпонент у семантиці конотативно маркованих дієслів може займати позицію ядра, а конотація – периферії, наприклад, *засвітитися* – денотативне значення ‘з'явитися’, конотативне – ‘рекламувати себе; бути поміченим’; *струшувати* – денотативне значення ‘трясучи що-небудь, очищати, звільняти його від чогось’ [ВТС, с. 1406], конотативне – ‘зацікавити кого-небудь, активізувати’, *мавпувати* – денотативне значення ‘поведінка, як у мавпи, беззастережно, сліпо наслідувати чужі звички, вчинки тощо’ [ВТС, с. 634], конотативне значення ‘відсутність власної манери поведінки’ тощо: *Хтось приходить на вечірку продемонструвати новий наряд, хтось – „засвітитися” перед камерами* (ВК, 29.01.2009, 12); *Переживши десятиліття політичного ув'язнення в комуністичних таборах, публіцист постійно „струшує” громадськість своїм*

словом, відсіюючи неефективні методи спротиву від дієвих (УМ, 01.10.2010, б); У цій ситуації зовсім не дивує поведінка „опозиції”. Вона, хоч це і прикро чути її прихильникам, відверто **мавпує** поведінку помаранчевої команди напередодні виборів 2004 року (СВ, 16.10.2009, 1). У виділених дієсловах переважає денотативний макрокомпонент, який стимулює емоційно-оцінні висновки, викликає позитивні чи негативні реакції мовця.

У дієсловах другої групи експресивність локалізується одночасно в денотативному та конотативному макрокомпонентах, як-от: *пробити* – ‘розв’язати проблему, докладаючи багато зусиль’, *кришувати* – ‘захищати, постійно покривати когось, навіть у „брудних” справах’, *діставати* – ‘викликати обурення, протест у когось певними діями, повчаннями; безпідставно прискіпуватися’, *прощebetати* – ‘промовити ніжно, лагідно нісенітницю, дурницю, які зумовлюють зневажливе ставлення’ тощо, наприклад: *Вона сильно засмучувалася, що не може „пробити” питання про Малу оперу...* (Д, 28.04.2009, 2); *Вони (представники усіх гілок влади – прим. авт) новим законом від відповідальності звільняються, що дає їхнім керівникам можливість ховатися за спину колег рангом менше і „кришувати” близьких їм корупціонерів* (Д, 13.06.2009, 1); *„Дістали” автомобілістів* (Д, 06.02.2009, 2); *Під час відкриття Олімпійських ігор коментаторка на котромусь українському каналі **прощebetала** у захваті: мовляв, її дуже тішить організованість і ввічливість китайців, і що Мао Цзедун такий молодець, добре їх організував* (Д, 20.08.2008, 1). Отже, експресивність виникла на основі ненормативних сем, які входять до складу денотативного макрокомпонента.

Третя група конотативно забарвлених дієслів представлена лексемами, у яких основне навантаження припадає на конотативний макрокомпонент, що витіснив чи модифікував денотативний, містить ставлення мовця до описуваного через їхні дії, наприклад: лексема *розводити* – ‘говорити про щось багато, довго’, конотація ‘вимагати, виманювати гроші хитрощами, обманом’; *залетіти* – денотативна сема ‘літаючи або летячи, потрапляти куди-небудь; влітати’ [ВТС, с. 402], конотативне значення ‘потрапити в халепу, в скрутне

становище’; *розкручувати* – денотативний компонент ‘поступово починати дедалі швидше крутити, обертати що-небудь’ [ВТС, с. 1248], конотативний компонент ‘рекламувати щось, когось, робити когось, щось відомим, популярним’, наприклад: *Це сподобалося явно не всім: карнавальний хід й бразильські танці на Майдані Незалежності мислилися народом як безкоштовні – а тут „пацани” на гроші „розводять”* (ПК, 2003, №30-31, 56); *„Залетіли” в Нігерії. Український літак, який законно перевозив іноземну зброю, заарештували під час технічної посадки* (УМ, 19.06.2009, 2); *Надухані штани. Канадська співачка одночасно „розкручує” колекції свого фірмового одягу для підлітків і дітей та ще й рекламує парфуми* (УМ, 11.07.2009, 16). В проаналізованих дієсловах денотативний зміст нейтралізується, домінує у семантиці слова конотативний макрокомпонент, який передає емоційне ставлення мовця до об’єкта через його дії та вчинки. В основі оцінки лежать емоції, почуття мовця, а також оцінка відображає соціально-культурний розвиток суспільства, тобто вона є соціально зумовленою. Експресивність даних дієслів спричинена емоційною оцінкою, суспільною думкою, які можуть не збігатися. Отже, експресія, поєднуючи оцінність і емоційність, сприяє створенню додаткового аспекту інформації.

М. М. Кожина [135, с. 9], Т. О. Туліна [294, с. 81], Л. М. Пелепейченко [233, с. 13] у дослідженнях довели, що конотативний макрокомпонент може належати ядерній частині значення.

Отже, „чіткої межі між конотацією і денотацією не існує: в діахронії можуть бути взаємопереходи” [77, с. 12]. Конотація зворотньо пропорційна частотності використання лексем, тому при високій частотності використання слова конотація може переходити в денотацію або зникати, наприклад: *підсиджувати, вирахувати, вичислити, засвітитися, надуті* тощо: *Це був уже відвертий ляпас прем’єру. Тим більш болючий, що Парнелл має хорошу репутацію, – і є наймолодшою зіркою Лейбористської партії. Британські оглядачі відразу ж висунули припущення, що Парнелл „підсиджує” Брауна, щоб зайняти його місце* (УМ, 06.06.2009, 6); *Особливих прикмет, як у співучасника*

(той був без правого зап'ястя), не мав, відтак зміг уникнути арешту того ж таки вівторка. Однак „**вирахували**” втікача і на західному узбережжі Кримського півострова ... (УМ, 06.06.2009, 2); Студента „**вичислили**”. Але з'ясувалось, сам він „не мєстний”... (УМ, 26.02.2005, 8); Однак ситуація вказує на протилежне: свідомо, не бажуючи „**засвічуватися**” у ЗМІ, Віктор Володимирович провокує виникнення різного роду пліток (ПіК, №50, 2004, 18); ...оператори ринку, які мають російське походження і хочуть під шумок **надути** „дурних хохлів” (ПіК, №20, 2004, 21).

Треба розрізняти конотативне значення й жаргонічно переосмислені значення, наприклад, лексема *взути* функціонує в мові зі значеннями, зафіксованими у словнику: ‘1) надягати на ноги взуття; 2) забезпечити когось взуттям’ [ВТС, с. 125], у процесі розвитку мови набула нового значення ‘зухвало обдурити когось’: *Слухаючи перед кожними парламентськими чи президентськими виборами кандидатів до вищих органів влади, хотілося плакати від розчулення, бо, здавалося, їхніми вустами говорить сам народ – так глибоко знаються вони на його бідах і болях. І селяни, які, здавалося, вже нікому не вірили, щоразу віддавали цим шаманам свої голоси, а вже через півроку чухали потилиці, розуміючи, що їх учергове „**взули**”* (СВ, 07.07.2009, 2). Жаргонічно переосмислені дієслова *наварити*, *зрубити* функціонують зі значенням ‘отримати прибуток, збагатитися нечесним шляхом’: *Як і скільки „**наварюють**” на молоці так звані посередники* (УМ, 22.07.2008, 6); *Тому наситити такий шалений попит на квадратні метри покликалися столичні жителі, які керуються не альтруїстичними почуттями, а бажанням **зрубити** більше грошей* (ВК, 18.11.2008, 7), у словнику зафіксовано такі лексичні значення: *наварити* – ‘варячи, готувати яку-небудь кількість їжі’ [ВТС, с. 703], *зрубати* – ‘рубуючи, відокремлювати щось від основи’ [ВТС, с. 481].

Дієслово *мочити* має такі кодифіковані значення: 1) ‘робити мокрим, вологим’; 2) ‘тримати у воді, у спеціальному розчині, надаючи певних якостей’ [ВТС, с. 693] набуло нового жаргонічного значення ‘бити, вбити’: *Восени 1985 року великого поета Василя Стуса „**замочили**” на зоні* (Д, 13.02.2009, 7);

Способів багато, а найрадикальніший – „замочити” кредитора (УМ, 20.07.2005, 12). Згодом жаргонізм *мочити* – ‘бити, вбивати’ набув конотативного значення ‘переслідувати кого-небудь’: *Через день після появи на „Інтері” в програмі „Майдан” на „5 каналі” Юлія Володимирівна чесно зізналася, що під час ефіру їй хотілося обкреслити навколо себе крейдою „війське” коло, щоб захиститися від усієї „нечисті”, що її „мочила”* (Д, 04.11.2008, 2).

Конотація може бути розгалуженіша, ніж денотація, наприклад, *піарити* – денотативне значення – ‘рекламувати, пропагувати’; конотативне – а) ‘позитивне, піднесене’ (наприклад, *Загалом Президент Ющенко піарив Україну з усіх сил. Під час виступів, на офіційних зустрічах та в кулуарах він устигав і розказати про економічний потенціал України, і нагадати про історію та фольклор* (УМ, 01.02.2005, 7); б) конотативне – ‘зневажливе’ (*Крім того, кожен з учасників та спостерігачів процесу не відмовив собі в задоволенні принагідно пропіарити себе, коханого, тобто явити народові неабияку батьківську турботу про нього* (ПіК, №2, 2004, 23); *До того ж масштабне „доїння” районного масштабу було організовано за кілька десятків кілометрів від обласного центру, тобто фактично під боком у вищого міліцейського керівництва, яке не втомлювалося „піаритися” на новаціях у боротьбі з хабарництвом та корупцією* (УМ, 17.08.2011, 6); *мочити* – денотативне значення – ‘бити, вбивати’; конотативне – а) ‘критикувати, нищити’ (*„Мочити” банківську систему – це те саме, що пиляти гілку, на якій сидиш* (Д, 24.02.2009, 1); б) конотативне – ‘переслідувати когось’ (*Я зрозумів це так, що президентська передвиборча кампанія стартувала, і дано вказівку „мочити Юлю”* (Д, 14.03.2009, 8); в) конотативне – ‘знущатися з когось, цькувати, знищувати кого-небудь’ (*Гурт народжувався кілька разів. Перший склад став результатом злиття двох конкуруючих угруповань: в одному грав я сам на шестиструнній гітарі, в іншому – Со і Чі; і ми одне одного мочили. А потім ми перестали одне одного мочити й об’єдналися* (Д, 24.09.2009, 8).

У мові відсутні критерії розмежування конотативно забарвлених дієслів та нейтральних. Критеріями виділення конотативно маркованих дієслів є: 1) похідність конотативного значення; 2) складність семантичної структури значення конотативно забарвлених дієслів, де крім денотативного та категорійно-граматичного компонентів, як у нейтрального дієслова, є конотативний компонент; 3) наявність синонімів серед нейтральних дієслів; 4) поліфункціональність конотативно забарвлених дієслів, оскільки вони призначені не тільки для того, щоб назвати, а й оцінити, вказати на певні особливості дії.

Денотація є тим семантичним місцем, на якому виникають конотації [322]. Зв'язок конотативного й денотативного компонентів на різних рівнях мови (морфологічному, лексико-семантичному) свідчить про системний статус конотації, а не лише мовленнєве утворення. Й. А. Стернін вважає необхідним розрізняти системний конотативний компонент і актуалізацію його в мовленні [280, с. 93].

Отже, денотація і конотація є макрокомпонентами лексичного значення слова, між якими існує тісний взаємозв'язок. Лексеми, у структурі яких є і денотативний, і конотативний компоненти, більш інформативні, змістовні.

1.4. Структура конотативного макрокомпонента в семантиці дієслів

Більшість мовознавців визначають конотацію як багатоконпонентне семантичне ціле. М. Я. Сердобінцев вказує, що функціонально-структурний підхід до значення дозволяє вважати конотацію поряд з денотацією одним з основних компонентів лексичного значення [263, с. 15 – 16]. Конотація – явище неоднорідне, у складі конотативного макрокомпонента виділяють мікрокомпоненти, які характеризують ставлення до предметів, ознак, дій. Вимагають уточнення питання про мікрокомпоненти конотації та про їхню кількість.

Конотацію представляють як складну структуру, елементами якої є мікрокомпоненти. Традиційно виділяють чотири мікрокомпоненти: емоційний,

оцінний, експресивний і стилістичний [31, с. 21; 332, с. 231 – 232; 11, с. 36]. О. Н. Іваніщева вважає, що конотативний макрокомпонент формують такі мікрокомпоненти: оцінність, експресивність, емоційність, іноді додаються образний і культурний компоненти значення [116, с. 21]. В. К. Харченко виділяє в конотативному компоненті оцінність, образність, експресивність і емоційність. Ці семантичні ознаки є категоріями різного порядку: оцінність є функціональною категорією, образність – зображувальною, експресія – стилістичною, а емоційність – психолінгвістичною категорією. Конотативні елементи виступають в сукупності, їх важко розмежувати, саме тому з'явилися емоційно-оцінні, експресивно-оцінні елементи [305, с. 48]. Цю думку поділяють Т. Р. Ходжаян [307, с. 120], Л. І. Корнієнко [146, с. 131].

Інші мовознавці виділяють три компоненти конотативного аспекту значення: експресивність, емоційність і функціонально-стильову приналежність [309, с. 186]; емотивно-оцінну модальність, стилістичну маркованість, власне експресивне забарвлення [289, с. 17]. Два мікрокомпоненти: емоційність і стильове забарвлення, але включаючи оцінність, – елемент денотативний [302, с. 60]; функціонально-стильовий і експресивно-стилістичний компоненти значення, але розмежування їх не завжди чітке: слово може мати стильовий компонент і стилістичний одночасно. Стильовий компонент зіставляється з умовами спілкування, у яких використовується слово, і саме цим характеризує їх. Оцінність, емоційність і експресивність є різновидом стилістичних сем [263, с. 17 – 18].

В. І. Шаховський виділяє лише один компонент – емотивність, а оцінність й експресивність відносить до компонентів денотації [326, с. 48]. О. Є. Голод ототожнює поняття конотації та емотивного компонента [84, с. 43].

В. І. Шаховський, Н. О. Лук'янова порушують питання щодо співвідношення різних компонентів конотативного рівня. Н. О. Лук'янова на матеріалі російської мови доводить, що ці компоненти можуть функціонувати самостійно [181]. В. І. Шаховський переконаний, що в мовленнєвій діяльності конотативні компоненти семантики вступають у різні комбінації. Найбільш

поширені емоційно-експресивні, емоційно-оцінні, експресивно-оцінні. Стилiстичний компонент присутній у кожній комбiнацiї.

Отже, конотація має складну багатокomпонентну структуру. Дослідники виділяють різні компоненти конотації, але спільним твердженням є те, що конотація – неоднорідна і структурована. На нашу думку, до конотативного макрокомпонента належать емотивний, оцінний, експресивний та стилістичний мікрокомпоненти. Конотативні мікрокомпоненти виступають у сукупності і їх важко розмежувати.

1.4.1. Емотивний компонент

Емотивний компонент у семантичній структурі мовних одиниць на різних рівнях мови досліджували С. Б. Берлізон, Л. М. Васильєв, Є. М. Галкіна-Федорук, М. В. Гамзюк, С. В. Мартінек, В. М. Телія [33; 49; 66; 68; 189; 290]. В. І. Шаховський класифікував емотивні одиниці на ті, що називають, виражають та описують емоції і запропонував комунікативний підхід до вивчення проблем емотивності мовних одиниць [318; 316]. М. В. Гамзюк проаналізував емотивність як мовне явще, дослідив її онтологічні і гносеологічні основи, компонентний склад і кількісні характеристики, поставив під сумнів віднесення емотивності до конотації [68].

Емоції – це ставлення людини до певних фактів, явищ, зумовлене потребами людини. Пізнавальна діяльність людини пов'язана з оцінкою, у якій виразником ставлення до навколишньої дійсності є емоції. Увагу людини привертають об'єкти, цікаві для неї, викликають певні емоції і зумовлюють різну оцінку.

Емоції є своєрідним відображенням об'єктивної дійсності у мозку людини [342, с. 24]. Саме тому емоції є суб'єктивним (продукт мозку) і об'єктивним (відображають дійсність) явищем. Крім основних функцій (адаптивна, комунікативна), емоції виконують оцінну та функцію впливу. Учені довели існування емоційної системи, у якій окремі елементи взаємопов'язані динамічними й відносно стабільними відношеннями. Системність емоцій

виявляється і в ієрархічній організації: наприклад, тривога може змінитися переляком і перейти в жах. Іншим підтвердженням системності емоцій є полярність між деякими їхніми парами: радість – сум, інтерес – відраза, сором – зневага [123, с. 57 – 58].

Емоції містять кількісні показники (інтенсивність і тривалість) та якісні – емоційний тон (сором, зневага, відраза, сум, інтерес) і оцінку.

Інтенсивність визначається силою та задіяністю складових частин емоції: збільшенням кількості розрядів нейронів, задіяністю виражального боку емоції: міміки, пантоміміки, словесних реакцій та глибиною переживання [68].

Тривалість емоції – це період між напруженням та розрядкою. Емоції є швидкоплинні або ті, що тривають досить довго [158, с. 209]. У мові відображені, здебільшого, тривалі й ті, які люди переживають частіше.

У мові мас-медіа функціонують дієслова, що: 1) викликають емоції і завдяки асоціативним зв'язкам у контексті впливають на інші слова, надаючи їм емоційного забарвлення: *підставити, звалити, вибити, викачати, розслабитися, вичавити* та інші; 2) позначають емоційну дію: *плакати, сміятися, радіти, злитися, обурюватися, ненавидіти, казиритися, відимагати* та інші, у яких емоції є денотатом; 3) дієслова, у структурі яких є емотивні семи: *наварити, мочити, залетіти, кинути, косити* тощо. Хоча існує думка, що „не можна вважати емоційно забарвленими ті слова, які не містять у собі інформацію про оцінку мовцем фактів, явищ, не виражають його ставлення до них, а тільки називають ті чи інші почуття або повідомляють про них” [297, с. 77].

Мовне вираження емоцій називають емотивністю [68, с. 37]. „На лексичному рівні емоції трансформуються в емотивність, у зв'язку з чим емоція кваліфікується як категорія психологічна, а емотивність – як категорія мовна” [318, с. 13]. Мова кодує емоції, „зберігає їх у слові, пожвавлює їх, вона робить можливою комунікацію на рівні людських емоцій. Таким чином, мовні знаки, які маніфестують, демонструють людські емоції, можна назвати емотивними” [198, с. 253]. В. Л. Іващенко переконана, що емотивність – основний критерій

розмежування денотації і конотації – це „органічна єдність власне семантичного компонента (носія інтелектуально-логічної інформації про нову якість предмета), емоційності (момент переживання означуваного) та оцінки (відображення як індивідуально-особистого, так і національно-культурного бачення світу. Як допоміжні фактори можна розглядати експресивність (додаткову виразність) і інтенсивність (міру вияву ознаки)” [119, с. 133].

В. І. Шаховський вважає, що емотивність – це результат відображення емоцій у слові в процесі їх вербалізації і семантизації. Емотивний компонент соціально зумовлений, але використовують його для індивідуального вираження емоційної оцінності об’єктів світу...[327, с. 30]. М. В. Гамзюк стверджує, що емотивність – системне мовне явище і доводить це на різних мовних рівнях [68, с. 37 – 52]. Суголосною є думка В. І. Шаховського, Т. Р. Ходжаян, що „емотивність може бути елементом семантичної структури слова і належати до системних властивостей слова” [307, с. 120; 324, с. 12].

Емотивність у складі конотації – це антропометричне суб’єктивно-оцінне відношення, яке ґрунтується на емоційному усвідомленні певних квазістереотипів [289, с. 128]. Емотивний компонент у конотативних дієсловах мови періодичних видань менш розвинений, ніж, наприклад, у розмовному й художньому стилях.

Отже, емотивний компонент конотативного значення емоційно відображає дійсність, містить емоції, викликані певною дією та забезпечує емоційне спілкування між співрозмовниками. Емотивний компонент взаємопов’язаний з оцінним компонентом.

1.4.2. Оцінний компонент

З емоційністю пов’язана оцінність, тобто аксіологічне значення, оскільки емоції поділяються на позитивні та негативні відповідно до соціальної оцінки явищ, що їх викликають. Емоційний і оцінний компоненти тісно пов’язані, й іноді їх важко розмежувати. В. І. Шаховський стверджує, що „оцінка може супроводжуватися нульовим емоційним компонентом, емоційний компонент не

може бути у слові без оцінки, тому що будь-яка емоція має оцінний характер, але не кожна оцінка обов'язково емоційна" [324, с. 18].

Оцінка – один із способів пізнання людиною навколишньої дійсності. Оцінка – це суспільно закріплене ставлення носіїв мови (добрий – поганий, добре – погано) до позамовного об'єкта й до фактів мови і мовлення [306, с. 11]. Оцінка дається за різними ознаками, а саме „важливо / не важливо”, „цікаво / не цікаво”, смачно / не смачно” [6, с. 2]. Конотація виникає внаслідок оцінного сприйняття і відображення у слові дійсності. О. М. Вольф стверджує, що „основна сфера значень, що зазвичай відносять до оцінних, пов'язана з ознакою „добре / погано” [63, с. 8]. Оцінність – семантична властивість мовних одиниць, яка полягає у вираженні позитивного чи негативного ставлення суб'єкта до позамовного об'єкта.

Отже, оцінний компонент – це позитивна (меліоративна), негативна (пейоративна) чи амбівалентна (позитивно-негативна) оцінка, яка існує у значенні слова.

Оцінний компонент є елементом лексичного значення слова. В. В. Виноградов доводив, що „слово містить не лише граматичні і лексичні предметні значення, але й виражає оцінку суб'єкта – колективного чи індивідуального. Предметне значення певною мірою формується цією оцінкою, й оцінці належить творча роль у зміні значень” [56, с. 18]. Оцінку як семантичний компонент розглядали О. Н. Іваніщева, С. С. Хідекель, Г. Г. Кошель, Й. А. Стернін, Е. Рябцева та інші. М. Ф. Алефіренко стверджує, що в лінгвістиці виділяють три різні погляди на природу оцінної сема. Перший погляд на оцінність як конотативну сему поділяють З. Д. Попова та Й. А. Стернін, оскільки конотація відображає певне ставлення мовця. Другий погляд представляє В. М. Телія, яка вважає, що оцінність можна поділити на два типи значення: власне оцінне, характеризує денотат, та емотивно-оцінне, належить конотації. Інша точка зору належить В. І. Шаховському, який стверджує, що оцінна сема за своєю природою раціональна і є поняттєвою,

оскільки відображає ознаки предмета, але оцінка виникає на основі денотації конотативних сем [4, с. 107 – 111].

Відповідно до місця оцінки у слові, М. М. Кожина виділяє різні види конотації: власне емоційно-експресивний, у якому оцінка входить до значення мовної одиниці (рос. *губошлеп, разгильдяй, забулдыга, тряпка* (о человеке) и другие); умовно-традиційно-експресивний, де оцінка супроводжує денотативне значення (*очи, грядущий, снизойти* и другие); третій вид враховує функціональну маркованість слів (*гносеология, генетика, синхрофазотрон*) [137, с. 33 – 34]. В. М. Телія виділяє власне оцінну модальність (орієнтована на предмет позначення), денотативну модальність і конотативну модальність [289, с. 25 – 29]. Н. І. Бойко розрізняє слова з оцінним компонентом значення, що входить до конотації, і слова з оцінним значенням, що становить власне денотацію. У другій групі виділяє слова з меліоративною та пейоративною оцінкою раціонального змісту. Якщо сема ‘оцінність’ входить одночасно і до денотації, і до конотації, тоді вся номінація є оцінною [39, с. 66 – 67].

На нашу думку, оцінним буває все слово, тобто оцінність може бути в денотативному компоненті значення і виступати як оцінне поняття (раціональна оцінка), наприклад: *смердіти* – денотативне значення ‘погано пахнути’, *витурити* – ‘вигнати’, *трощити* – ‘ламати’, *конати* – ‘вмирати’, *гуркатися* – ‘сваритися’, *обпектися* – ‘зазнати больових відчуттів чи невдач’, *ляпнути* – ‘сказати щось зайве’ тощо – дії оцінюються об’єктивно. Підсилення раціональної оцінки емотивною модальністю призводить до виникнення конотативної оцінки. Якщо ж оцінка конотативна, – оцінюється лише певний аспект (ознака) дії, який порівнюється зі стандартом. Чим менш значущий аспект потрапляє у фокус оцінки, тим яскравіша суб’єктивність оцінки. У дієсловах *розслаблятися, зморозити, наварити, здерти, залетіти, підколоти, зажати* оцінка конотативна, оскільки у фокус оцінки потрапляють такі аспекти: *розслаблятися* – ‘відпочивати’, ‘відпочивати з задоволенням’ – аксіологічний компонент ‘це добре’, *зморозити* – ‘сказати, але щось недоречне’ – аксіологічний компонент ‘це погано’, *наварити* – ‘збагатитися’, але

‘нечесним шляхом’ – аксіологічний компонент ‘це погано’, *здерти* – ‘отримати гроші’, ‘забрати в когось хитрощами або силою’ – ‘це погано’, *залетіти* – ‘потрапити кудись’, ‘у неприємності’ – ‘це погано’, *підколоти* – ‘жартувати’, ‘принижувати, ображати’ – ‘це погано’, *зажати* – ‘не дати комусь щось’, ‘через жадібність’ – ‘це погано’. Іноді важко визначити вид оцінки – денотативна чи конотативна. У такому випадку Й. А. Стернін пропонує трансформувати значення в умовну фразу „... і це добре / погано” так, щоб ліворуч не було оцінних слів – тоді оцінка додаткова, конотативна, якщо ж трансформація неможлива, – оцінка денотативна [279, с. 71]. Наприклад, *накручувати* (ціни) – ‘збільшити’, і це погано, *надути, розводити* – ‘обманути когось’, і це погано, *нахімічити* – ‘зробити щось як-небудь’, і це погано. Отже, у проаналізованих дієсловах оцінка конотативна.

В оцінці завжди наявні суб’єкт, об’єкт, шкала і стандарт. У структурі оцінного висловлювання виділяють елементи трьох рівнів: ті, що експлікуються (об’єкт оцінки), імпліцитні елементи (шкала оцінки, оцінний стереотип) й елементи, які можуть бути як імпліцитними, так і експліцитними (суб’єкт оцінки, мотивація оцінки) [63, с. 8]. Суб’єктом оцінки може бути конкретна особа чи група людей, або певний соціум. Суб’єктивний фактор завжди взаємодіє з об’єктивним. Один об’єкт різні мовці можуть оцінити по-різному (наприклад, залежно від віку, статі, соціального стану, професії): 1) для однієї людини об’єкт цінний, а для іншої ні; 2) може оцінюватися частина об’єкта, цінна для суб’єкта. „Взаємодія суб’єкта і об’єкта оцінки – це взаємодія активно-пасивна: суб’єкт оцінює об’єкт у процесі практичного пізнання і виявлення у ньому цінності” [289, с. 40].

Оцінні семи містять позитивну, негативну, амбівалентну (поєднуються позитивна й негативна), нейтральну оцінки. На відміну від позитивної і негативної оцінок, що виражають схвалення / несхвалення дії, нейтральна (нульова) оцінка містить оцінно-нейтральне ставлення до дії, є нормою, точкою відліку. „Нульова оцінка, що виражає неоцінене ставлення носіїв мови до ознак референта, належить в якості семантичного компонента до структури значення

слів, які містять норму будь-якої якості, ознаки, і є фоном, відносно якого сприймаються оцінні відношення у ту чи іншу сторону” [311, с. 11 – 12].

Усі експресивні дієслова мови можна поділити на 1) негативнооцінні (пейоративна оцінка): *підколювати, кришувати, мочити, викидати* та інші: *34-річний чоловік акторки Скарлетт Йохансон до нового „титулу” (прим. авт. – „найсексуальніший чоловік року”) поставився іронічно. „Підозрюю, що це звання дасть моїй сім’ї привід „підколювати” мене до кінця життя”, - каже Рейнольдс (УМ, 20.11.10, 16); Водночас він відкинув підозри, що саме дільничі в погоні за додатковим заробітком „кришують” нелегальні пункти скупівлі металобрухту...(Д, 28.08.2008, 6); Неохоче залишивши „Мерседес”, високий посол у тренувальному костюмі запросив Бориса пройтися і в тіні акацій запропонував йому „не мочити” Ткачова в обмін на реєстрацію (Д, 28.04.2009, 7); Я особисто проти такого підходу. Не можна авантюрно „викидати” землю на продаж, як ми це зробили з майном (ГУ, 23.03.2011, 4); 2) дієслова з позитивною оцінною семою (меліоративна оцінка), які трапляються у мові ЗМІ досить рідко: *розкрутитися, танцювати-дріботити, вишивати, приякоритися* тощо: *Далі – залежно від обставин і від того, наскільки вдасться „розкрутитися” та принадити солідну клієнтуру (ВК, 13.11.2008, 6); Танцювали–дріботіли. Наступного понеділка починається Великий піст (УМ, 03.03.2006, 9); Трохи далі під брезентовим наметом, пересувний цирк. І мені щастить через шпаринку в паркані розгледіти, чим так захоплюються глядачі, що аж намет ходором ходить? Це Григорій Новак гирями „вишиває”. Чемпіон світу з важкої атлетики, заслужений майстер спорту (МУ, 22.03.2011, 2); Оленка – моя землячка й родичка. Тож відбувся своєрідний бартер: я виїхав, а вона – приїхала... Там же „приякорилися” й два її брати. Купа дітей, онуків (МУ, 23.03.2011, 3); 3) контекстні позитивнооцінні семи, оцінка яких може змінюватися залежно від контексту: *відтягуватися, засвітитися, розкрутити*, тощо: *...Потім популярність книжки серед читачів помітило велике видавництво „Асука Сінса” і „розкрутило” її до бестселера (УМ, 28 – 29.01.2011, 6); 3 батьками мені пощастило, скажіть? Вони вміють***

„**відтягуватися**” по повній програмі (МУ, 11.02.11, 2); В інтерв’ю газеті „Уоллстрит джорнал” Ірина Шайхлісламова (це справжнє прізвище моделі) зізналася, що тепер хотіла б **засвітитися** в кіно і знятися в якому-небудь фільмі про Джеймса Бонда – зіграти російську шпигунку (УМ, 18 – 19.02.2011, 24), або негативна оцінка лексеми **засвітитися**: *Макіївка знову в епіцентрі подій. Цього разу місто-супутник Донецька „засвітилося” в уже „накатаному” в регіоні проекті закриття загальноосвітніх шкіл у рамках „Регіональної дорожньої карти щодо оптимізації мережі бюджетних установ та видатків місцевих бюджетів на їх утримання” від 15.10.2010 року...* (УМ, 22.02.2011, 3); 4) амбівалентна оцінка, наприклад: *причесати, підмалювати, рулити* та інші: *У ДАІ про зазначені недоліки знають – кажуть, що пройде певний час, доки новий закон „**причешуть**” і Кабмін затвердить усі необхідні постанови* (ВК, 17.12.2008, 5); *Існує можливість „**підмалювати**” бюджет* (ПіК, №10, 2003, 8); *За неповний 2010 рік Тернопільщиною встигли покерувати чотири голови ОДА. До квітня пасивно (влада ж змінилася) „**рулив**” закарпатець „єдиноцентрист” Юрій Чижмар* (СВ, 24.12.2010, 2); 5) нейтральнооцінні дієслова, наприклад: *годувати, розлітатися, розмести, замішати, потягнути* та інші: *Я ж буду „**годувати**” своїх пасажирів старими фіксованими тарифами – 1,50; 1,75* (УМ, 03.09.2008, 2); *А колекція тим часом **розліталася** з полиць швидше, ніж гарячі пиріжки* (УМ, 04.05.2007, 24); *У самому селищі Славське в перший день рок-фестивалю дощовики по 8-10 гривень (звичайна ціна – 4-5 гривень) та калоші й чоботи нормальних розмірів по 30 – 60 гривень **розмели** буквально за декілька годин* (УМ, 29.07.2008, 13); ... *комічну оперу „Задунаєць за порогом” Хостікоєв з Бенюком „**замішали**” на історії, сучасності, родинних зв’язках та вірі в те, що гумор у житті українця відіграє дуже важливу роль* (УМ, 30.08.2008, 9); *Левка Парцхаладзе **потягнуло** на високе* (ВК, 27.11.2008, 3). Нейтральне дієслово у певному контексті може стати позитивнооцінним, але частіше – негативнооцінним. Отже, у дієсловах оцінка може характеризувати суб’єкт дії, саму дію за певною ознакою, об’єкт, на який спрямована дія. З часом може відбуватися зміна оцінки – з позитивної

на негативну і навпаки, наприклад: *храбрувати* – ‘вдавати, що все добре’, *запрошувати* – ‘передавати владу у спадок’, наприклад: *Економічна ситуація дедалі більше нагадує середину 90-х, хоч би там як храбривала й хоч би які сольні концерти із заздалегідь узгодженими питаннями давала на телеканалах нинішня влада* (Д, 28.01.2009, 10); *За роки незалежності України багатьом політикам вдалося вдалося накопичити політичний й економічний капітал, який дозволяє сьогодні можновладцям без особливих труднощів „запрошувати” в знайому їм сферу своїх спадкоємців* (Д, 01.11.2008, 4); і навпаки – з негативної на позитивну, як-от: *пригальмувати* – ‘ціни не підніматимуться’, *зв’язатися* – ‘зателефонувати, встановити зв’язок з кимось’, *відриватися* – ‘весело активно відпочивати, святкувати щось’: *Бензин істотно не подешевшав, але ціни пригальмують* (ГУ, 18.01.11, 1); *А от „зв’язатися” з Дідом Морозом, щоб картина видавалася реальною, виявилось справжньою проблемою* (ГУ, 06.01.11, 9); *Наступного дня всі „відриваються” по повній програмі: вуличні вертепи, колядники, багатий на наїдки різдвяний стіл, усілякі напої і, звичайно ж, пісні* (УМ, 11.01.2011, 9).

Позитивний і негативний оцінний компонент неоднорідний, його семантична специфіка залежить від основи оцінки, тому виділяють три типи оцінних компонентів: 1) інтелектуально-логічний, який ґрунтується на логічних судженнях про властивості об’єкта: *До слова сказати, попередні уряди також „малювали” цифри досягти 12-мільйонного рубежу ще до 2010 року, однак, як свідчить статистика, більше 8 мільйонів „не витягнули”* (ГУ, 08.02.11, 12); *Є незначні можливості збуту до Росії або Білорусі, але майже весь зібраний урожай реалізується на внутрішньому ринку. Тож виходить: як тільки збільшуються посіви і зростають обсяги виробництва – ціна „підсаджується”, відповідно економічна зацікавленість падає* (Д, 17.11.2009, 4); *При цьому лєвова частка коштів – 15 млн. грн. – „прокручується” через Держтелерадіоінформ* (УМ, 04.06.2008, 4). 2) емоційний, який оснований на емоціях, пов’язаних з властивостями, об’єктивно не характерних конкретному референту, наприклад: *Японський бандурист кобзарює Україною* (МУ,

21.01.2011, 1); СПУ „*посипалась*”... Соціалістичну партію України після проведеної днями чергової конференції покинули триста її членів (Д, 07.04.2009, 2); У підсумку, повернути ваші гроші буде нереально, оскільки людину, котра „*прокрутила*” таку аферу, більше не знайти – у неї, швидше за все, були фальшиві документи (УМ, 10.08.2007, 17); СБУ взялася за „майнову конверсію”. У Львові спецслужби „*нарили*” схему зловживань вояків на суму 2,5 мільйони (УМ, 15.02.2011, 4). 3) емоційно-інтелектуальний тип, ґрунтується на єдності емоцій і раціонально-оцінних суджень, зокрема: Але на сьогодні цей пункт не виконано – кошти „*зависли*” (УМ, 13.07.2005, 4); Торік від найсуворішої за останнє півстоліття зими кримські господарства „*влетіли*” конкретно – приблизно на 300 мільйонів гривень (УМ, 07.03.2007, 3).

Г. Я. Солганік стверджує, що оцінна лексика проходить такі етапи: контекстне використання → модальнооцінне забарвлення → негативно чи позитивнооцінне забарвлення [268, с. 58].

Конотативні семи поділяються на експліцитні та імпліцитні. Експліцитна конотація широко представлена в словотворенні, наприклад: нейтральна основа *косити* із різними префіксами (**під-, від-, за-**) має різне конотативне значення: *відкосити* – конотативне значення ‘чогось уникнути, фамільярно-зневажливе’; *закосити* – ‘когось наслідувати, копіювати, зневажливе’; *підкосити* – ‘змінити вартість товару, негативна оцінка’: Від внеску легко „*відкосити*” самому, але при цьому наполягати, щоб його сплатив хтось інший (УМ, 22.01.2009, 12); Лохан невдало „*закосила*” під Монро (УМ, 21.02.2008, 16); Перший раз назвали одну ціну, за тиждень *підкосили* під новий курс, та так і не зупинилися (Д, 13.02.2009, 7).

Імпліцитна конотація прихована в семантиці слова, притаманна лексичним одиницям, що вступають у синонімічні відношення з нейтральним словом, наприклад: *відмити* – ‘легалізувати незаконні прибутки’, *відбити* – ‘повернути витрачені на щось гроші’, *світити* – ‘передбачається покарання’, *переплавлювати* – ‘перетворювати, переосмислювати’ тощо: В Україні навіть гроші *відмивають* погано... (ПМК, №4, 2003, 19); Бо там (у Туреччині – прим.

авт.) і ціни, а особливо сервіс, не порівняти з кримськими. А все тому, вважає жінка, що власники нашого „харчоблоку” з першого дня змушені „**відбивати**”, скажімо, у вартості порції шашлика чи горнятка кави побори з боку численних держслужбовців-контролерів (УМ, 13.06.2009, 13); Тепер „партизанам” із газовим ключем „**світить**” штраф від „500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до шести місяців чи обмеження волі на п'ять років (УМ, 01.03.2011, 6); Яскравий інтелектуал, пан Маринович у своїх творах „**переплавлює**” минулі трагедії, несправедливість і скорботи української нації на золото доброго розуму і „**невечірнього світла**” дієвої любові до тих, хто поряд (УМ, 01.10.2010, 6).

Отже, оцінка є обов'язковим компонентом семантичної структури конотативного слова. Об'єктом оцінки можуть бути як особи, предмети, так і дії. Оцінка залежить від об'єкта, суб'єкта, мотиву й умов спілкування. Дієслова поділяються на: власне оцінні (раціональна оцінка) і дієслова, у яких домінує конотативна оцінка. У мові періодичних видань функціонують переважно дієслова з пейоративним відтінком.

1.4.3. Експресивний компонент

Важливим компонентом конотативного значення є експресивний компонент. Л. А. Семененко вважає базовим компонентом конотації експресивність [260, с. 25]. Експресивність – феномен, представлений на всіх рівнях мови, тексту, мовлення, створений різними способами і засобами, має невизначено багато варіантів комбінаторики її складових [323, с. 40]. Експресивність – це почуття-ставлення, яке відчуває мовець і/ або реципієнт у діапазоні схвалення/ несхвалення [310, с. 64]. Експресія – виразно-зображальні особливості мовлення, які вирізняють його від звичайного, стилістично нейтрального й надають мовленню образності й емоційного забарвлення [17, с. 524]. Є. М. Галкіна-Федорук визначає експресію як „підсилення виразності, зображальності, збільшення сили впливу висловлювання і все, що робить мовлення яскравішим, дієвішим, глибоко вражаючим” [66, с. 107]. Експресія –

свідоме порушення норми, невідповідність мовних чи мовленнєвих засобів мовним стандартам. Менш регулярно в мові експресивніше, виразніше типового, регулярного [305, с. 49]. У мовознавстві використовують синонімічно терміни „експресія” і „експресивність”, які розмежував В. А. Чабаненко: „Якщо експресія – підсилення (інтенсифікація, збільшення) виразності, то експресивність – уже сама підсилена (інтенсифікована, збільшена) виразність, соціально й психологічно мотивована властивість мовного знака (мовленнєвого елемента), яка деавтоматизує його сприйняття, підтримує загострену увагу, активізує мислення, викликає почуттєву напругу слухача (читача)” [310, с. 7]. Отже, експресія підсилює виразність та вплив висловлювання; експресією є все те, що є відхиленням від норми та стандарту.

Експресивність має семантичний характер. В основі експресивності – додаткові смислові відтінки, які поєднуються з основними значеннями слів і граматичними формами та підсилюють певне значення.

Експресивні семи містять дієслова, у денотативному значенні яких змінюються ознаки: спосіб дії, інтенсивність, завершеність дії.

У дієсловах способу дії експресивність вказує на спосіб досягнення мети: *розкрутитися* – ‘розбагатіти протягом певного часу’, *видоїти* – ‘примусити когось віддати гроші’, *вичавлювати* – ‘позбутися кого-небудь, щось’, *склепати* – ‘зробити щось погано, неякісно’. У виділених дієсловах дія виконується з експресивністю ‘недбало, незграбно, з зусиллям, швидко’.

Експресія підсилює інтенсивність, силу вияву негативної дії у дієсловах: *ляснути*, *лупити*, *гамселити*, *пахати*. Завершеність дії передається граматичною формою доконаного виду. В українській мові функціонує група дієслівних лексем, у яких експресивність та конотативне значення з’являються лише у формі доконаного виду, наприклад: *відмайорити*, *відмузикувати* – експресивність ‘підсилення’, конотативне значення ‘завершення професійної діяльності, іноді без власної згоди’, *забалакати*, *прибалакати* – ‘нав’язливо’, ‘набриднути співрозмовнику довгою розмовою’, *відстрілятися* – ‘закінчити

будь-яку справу, переважно вдало’, *запороти* – ‘зневажливе’, ‘зіпсувати щось’, *відморгати* – ‘зневажливе’, ‘втратити щось через неухажливість’ та інші.

Поширені в мові експресивні оцінні значення дієслів, як-от: *пиляти* – ‘довго йти’, *відриватися* – ‘розважатися’, *клеїтися* – ‘приставати, чіплятися до когось’, *прибрати, видоїти, скошувати* – ‘збагатитися’ тощо.

Отже, експресивні семи виконують не лише номінативну функцію, а характеризують ознаки денотативного компонента значення дієслів.

Л. М. Васильєв вважає, що в основі експресії є несуттєві ознаки слова з погляду логічного мислення, ядро ж предметно-логічного значення утворюють істотні ознаки. Тому експресивні відтінки слів бувають невизначеними, суб’єктивними. Саме в експресивному значенні слова відбувається взаємодія об’єктивного і суб’єктивного, індивідуального і загального [48, с. 110]. Л. М. Васильєв пропонує розрізнити кількісну і якісну експресію [48, с. 110].

У дієсловах з кількісною експресивністю основою експресії є відтінки кількісної характеристики: *бити* – *лупити* – *відшмагати* – *гамселити* – *місити*; *кричати* – *репетувати* – *верещати* – *волати* – *горлати* та інші.

В основі дієслів з якісною експресивністю лежить якісна характеристика: *підколювати, наїхати, гасати, пролетіти, попалити, розводити*. Деякі дієслова з якісною експресивністю не мають нейтральних синонімів. Отже, експресивність робить мовлення виразнішим, яскравішим, дієвішим.

Розрізняють інгерентну та адгерентну експресивність. Інгерентна експресивність – це експресивність значення, внутрішньо притаманна мовному знакові, така інтенсифікована виразність елемента мови, що є його постійною і невід’ємною ознакою в будь-яких ситуативно-контекстуальних умовах. Адгерентна експресивність – це інтенсифікована виразність мовного знака, яка з’являється або проявляється лише в певному контексті [310, с. 7].

Досить часто у словах експресія поєднується з емоційністю. У мовознавстві іноді ототожнюють або використовують синонімічно поняття „експресивність” і „емоційність” [56, с. 43; 46, с. 134 – 150]. О. І. Єфімов намагається розмежувати ці поняття. Дослідник стверджує, що експресивність

– семантична та емоційно-оцінна категорія. До експресії належать смислові „домішки”, які додаються до основних значень слів і висловів [104, с. 83 – 85]. Категорія „емоційність” належить до категорії „експресивність” і є її „найважливішою складовою частиною” [104, с. 84].

Є. М. Галкіна-Федорук переконана, що експресивність – ширше поняття у мові, ніж емоційність. Експресивність може пронизувати як емоційне, так і інтелектуальне, і вольове в їхньому прояві. Дослідниця категорію „емоційність” включає у категорію „експресивність” і наголошує, що емоційні засоби завжди експресивні, але експресивні засоби мови не завжди емоційні [66, с. 107 – 124].

Експресивність і емоційність – важливі елементи виразності. Спільною для експресивності та емоційності, на думку Л. М. Васильєва, є логічна неподільність, але природа цих явищ різна: експресія пов’язана з уявленням, а емоційне забарвлення – з емоціями [51, с. 23 – 75].

В. І. Шаховський досліджував проблему співвідношення понять „експресивність”, „емотивність” і „емоційність”. Мовознавець визначив, що компонентами експресивності є сема інтенсивності (ядерна сема), сема образності, сема оцінності, сема емотивності, а до складу емотивності входять сема оцінності (ядерна сема), сема суб’єктивності, сема експресивності. Основну диференціацію між експресивністю й емотивністю та їхньою відмінністю від інтелектуальної функції визначено так: для інтелектуальної функції релевантна опозиція – так / ні, для експресивної функції – сильніше / слабше, а для емоційної – добре / погано [324, с. 3 – 25].

Отже, експресія – підсилення виразності, зображальності. Експресивність – це відхід від нейтрального, узвичаєного. У дієсловах з новим оцінно-конотативним значенням експресивність вказує на спосіб досягнення мети, інтенсивність дії. Оказіональні конотативні значення дієслів експресивніші, ніж узуальні.

1.4.4. Стилiстичний компонент

Деякі мовознавці (Л. А. Семененко, Ю. Л. Левiтов) вважають конотацію стилiстичним компонентом, додатковим спiвзначенням [260; 166]. У стилiстицi конотацію розглядають як стилiстичне значення, яке виконує лише стилiстичну функцію.

Конотативне слово мiстить стилiстичний компонент, який обмежує його використання у тому чи iншому функцiональному стилi. Стилiстичний компонент вiдображає соцiальне уявлення про використання слова i є частиною конотацiї, тому що ця iнформацiя доповнює денотацію. „На вiдмiну вiд емоцiйного i оцiнного семантичних компонентiв, функцiонально-стилiстичний компонент не характеризує предмет, а мiстить iнформацію про ситуацiї, у яких вiдбувається мовлення (формальна, неформальна, усна, офiцiйна та iншi)” [279, с. 73].

iснує кiлька стилiстичних класифiкацiй слiв, iх намагаються об'єднати в одну, вiдповiдно до якої видiляють основнi рiзновиди стилiстичного компонента слова: нейтральний стилiстичний компонент (мiжстильовий), книжний, розмовний стилiстичний компонент [280, с. 113 – 114]. У мовi перiодичних видань функцiонують дiєслова, характернi для розмовної сфери спiлкування, якi посилюють експресивнiсть мовлення, наприклад: *втiвкмачувати, вiдшмагати, вiдтяпати, шокати, вичавити, тицяти* тощо: „Але **втiвкмачуємо**: мову дiдiв забувати негоже,” – каже старенька! (СВ, 25.07.2008, 5); Прем'єр-мiнiстр публiчно „**вiдшмагав**” своiх пiдлеглих, якi надто мляво пропагують турботу уряду про народ (УМ, 22.02.2007, 4); Коли наші очiльники рвалися до влади, то в своiх програмах наобiцяли нам усiлякої всьччини. А зайнявши пости, враз забули про своi обiцянки, про свiй народ. Утiм, не так забули, як знову його „**надули**” (СВ, 29.07.2010, 2); Усi програми „Аншлагу” та „Кривого дзеркала” тiльки й роблять, що **вичавлюють** з людей якийсь тваринний смiх (УМ, 12.01.2007, .20); Передусiм тому, що досi влада не придiляла достатньо уваги святковостi цього дня (пригадую, менi паспорт

нашвидкуруч „**тицьнули**” в міліції), можливо, тому й не відчуваю його справжньої ваги (УМ, 17.12.2005, 3).

Серед емоційно-оцінних дієслів є: 1) фамільярно-зневажливі, наприклад: *перти, лупити, мотатися, огризатися*; 2) просторічні, як-от: *тринькати, гадити, помацати, витріщитися, вицямкувати* та інші; 3) жаргонізми – слова, які не відповідають літературним нормам, наприклад: *мочити, шифруватися, намалюватися, морозитися, клеїти (клеїтися), обламати, зажучувати, відтягнутися* та інші: *Вони „мочать” один одного тихо, й, дякувати Богу, що не залучають нас до цього* (Д, 31.01.2009, 1); *Адже ще з 1995 року провісників майбутнього ніхто в підпілля не заганяє, а найбільш високооплачувані астрологи та ворожки завжди „шифрувалися”, аби не натрапити на податкові органи* (ВК, 13.11.2008, 6); *І грошики заробив, і матеріал „загнав” знову-таки не без вигоди* (ГУ, 19.03.2011, 6); *Звісно, „зайці” спочатку „морозяться”, проте потім усе одно сплячують* (ВК, 27.11.2008, 5); *„Зажучував” від держави гроші і гонщик формули – І Міхаель Шумахер* (ВК, 18.11.2008, 7); *Мало того, обіцяли, що відтягнутися на святі російської незалежності прийдуть і Леонід Кучма, і все вище керівництво, які уздрять саму Людмилу Зикіну* (ПК, №32 - 33, 2003, 8). Стилiстичний компонент конотативно маркованих дієслів з пейоративною оцінкою (*втовкмачувати, відимагати, надуті, вичавити, тицьнути, мочити, шифруватися, морозитися, зажучувати, відтягнутися* тощо) вказує на неформальну ситуацію спілкування.

Лексика сучасної української мови стилістично неоднорідна: одні слова носять загальноживаний характер, використовують їх у будь-якому стилі мовлення, інші – закріплені за певним стилем і сприймаються за його межами як недоречні. Особливий інтерес становлять елементи розмовного стилю – емоційно-оцінні загальноживані слова, які широко використовують у мові сучасних засобів масової інформації, та створюють конотацію розмовності: *„Давай пиво, бо я вчора набрався!” – покрикує на продавця* (Д, 20.01.2009, 6); *Гикнувсь послу в Німеччині туркменський газ* (УМ, 13.06.2007, 3); *Відповідний*

законопроект ... вже місяців зо три немов у ополонці **бовтається** у порядку денному... (ПіК, №20, 2004, 22); *І лише після вердикту ВР відбувається останній крок на шляху до імпичменту: потрібно, щоб під скляним куполом ВР знайшлося не менше ніж 338 депутатів, готових „обезголовити” країну* (Д, 19.03.2009, 4); *Важко хекали в президії лідери, хапалися за серця літні люди в залі* (УМ, 12.07.2006, 4 – 5). Дієслово *муляти* використано на означення ‘будучи тісним, терти, тиснути’ [ВТС, с. 696], набуває нового відтінку значення у поєднанні з іменником *мандат*. Йдеться про ‘сумісництво посад’ – явище, яке є досить популярним і поширеним у стінах Верховної Ради. Публіцист, з метою зробити матеріал дохідливим та висловити негативне ставлення до депутатів-сумісників, скористався розмовним дієсловом *муляти* узуально-оказіонального характеру: *А ось нещодавно в губернатори прийшов соціал-демократ Валентин Мельничук, і поки що депутатський мандат йому не муляє* (ПіК, №4, 2004, 15).

Конотацію діалектності набуло слово *впоратися* (*попоратися*), яке виникло і функціонує переважно в сільській місцевості на означення ‘виконати певну роботу по господарству’ набула нового відтінку значення у реченні *Наглядачі у камуфляжі впорюються зі своєю справою „на ура”* (ПіК, №20, 2004, 23). Негативне конотативне значення *впоратися* вжито стосовно представників органів внутрішніх справ, які перевищують свої повноваження.

У наукових текстах терміни, як правило, позбавлені експресивності. Після тривалих процесів детермінологізації відбувається модифікація стилістичних характеристик термінологічної лексики. У газетних текстах трапляється детермінологізована лексика, стилістичний компонент якої містить сему хронологічності –вказівку про час, коли відбувалася дія: *ендепізувати, європеїзуватися*, а також термінологізована: *заморозити, відмивати, штабувати, майданізуватися*, наприклад: *Тарас Чорновіл, який „штабував” у Януковича на президентських виборах, теж не сидітиме без роботи* (УМ, 05.07.2005, 1); *„Нашоукраїнці”, схоже, послухалися Віктора Ющенка й почали „майданізуватися”* (УМ, 12.07.2005, 1); *Аж надривався в поті чола, пер*

горбом своїм, як плугом, щоби „енденізувати” весь район, а заодно накинути зашморг партійної облуди на все благословенне Полісся (СВ, 16.09.2008, 2); І ніщо не зміниться щодо НАТО та Заходу взагалі, якщо ми „європеїзуватимемося” такими темпами (Д, 05.12.2008, 5); Залишалося освоїти лише чотири мільйони гривень, розказує керівник облводоканалу Микола Нікулін, однак об’єкт де-факто „заморозили”, виділивши після цього лише 0,2 мільйона гривень (УМ, 28.01.2004, 7).

Експресивність слів підсилюється завдяки тому, що вони потрапляють не у свій стильовий контекст. Саме тому проникнення емоційно-оцінної загальноживаної лексики до стилю періодичних видань викликане внутрішньомовними та позамовними чинниками. Прагнення журналістів індивідуалізувати стиль, бажання бути завжди яскравим і виразним у мові, намагання посилити дієвість і впливовість публікацій, зумовлюють пошуки нових експресивних засобів.

„Функціонально-стилістичний компонент відображає опозицію розмовного й книжно-писемних (диференціюється з науковим, публіцистичним, діловим) стилів” [258, с. 16].

Отже, стилістичний компонент вказує на приналежність слова до певної сфери функціонування мови, характеризує умови спілкування й ситуацію спілкування, тоді як інші компоненти – певне ставлення до предмета спілкування. Фамільярно-розмовні, просторічні слова, жаргонізми, терміни в текстах періодичних видань стають яскраво експресивними.

1.5. Контекст як сфера реалізації конотативних значень дієслова

У сучасній українській літературній мові функціонують власне конотативно забарвлені дієслова й контекстуальні конотативно забарвлені дієслова, у яких конотація виникає у контексті. Конотація може виникнути за допомогою різних мовних засобів, але й будь-яке дієслово у певному контексті може стати конотативним.

М. М. Кожина стверджує, що лексеми – потенційно експресивні засоби, а експресивними вони можуть стати лише у контексті спілкування, тільки у мовленні [135, с. 13 – 14]. Цю думку поділяє і Є. Й. Шендельс, стверджуючи, що лексема може володіти конотативним потенціалом як словникова одиниця, тобто конотативне значення може збігатися зі стилістичними позначками словника (наприклад, можна визначити й без контексту „стилістичний ореол” слів *шкапа* і *рисак*), конотативність маркованої словоформи можна визначити тільки в контексті. Поза контекстом, поза ситуацією неможливо одну граматичну форму визнати маркованою (суб’єктивною, експресивною, стилістично забарвленою, а іншу нейтральною, об’єктивною [331, с. 36]. Експресію як стилістичну категорію розглядає В. К. Харченко [305, с. 48].

Експресивні тексти поділяються на два різновиди: тексти, які містять експресивні компоненти, і саме тому вони є експресивними, наприклад: *Чесно кажучи, п'ятничні ефіри я не бачив, бо вони мені вже остогидли...*(Д, 24.12.2009, 4); *Сивуху ту, мов брагу, хлещуть, аж гай гуде* (УМ, 06.01.2009, 15); *Адже вони **приперлися** з маленьким інтервалом з одним і тим же запитанням до одних дверей однієї редакції* (УМ, 28.07.2005, 9); *Ми почали щось **мимрити** про тривалі гастролі Сибіром, що розпочинаються вже завтра* (ВК, 27.01.2009, 12); *Знімальна група „**сточила**” весь казанок* (УМ, 06.01.2006, 9); *Чому **біснується** частина депутатів? Бо чим гірше, тим краще для опозиції* (УМ, 08.07.2005, 4); *Поки Президент закликає зберігати єдність команди, урядовці продовжують **гиркатися*** (УМ, 13.07.2005, 5); ***Заткніться**, панове-олігархи, усілякі там кравчуки, медведчуки, шуфричі, прокураторови та інші* (СВ, 14.07.2006, 2); і тексти, експресивність яких створюються на рівні контексту, як-от: *Хабар – прерогатива привілейованих. Протягом минулого року столичні хабарники „**наколювали**” 17 мільйонів гривень* (ВК, 23.01.2009, 5); *Європа „газує”: російське „блакитне паливо” нарешті перетнуло український кордон, прямуючи на Захід* (УМ, 22.01.2009, 4); *Нагадаємо, що з ефіру каналу ICTV „**злетіла**” еротична програма письменниці і співачки Ірени Карпи* (ВК, 17.12.2008, 4); *А вже через кілька днів, ...пан Янукович – чи то йому*

з новою владою не вдалося зустрітися, чи то рідні східноукраїнські стіни задали політичної нахабності – **розродився** на більш радикальний коментар... (УМ, 15.02.2005, 1); *Спікер на робочому місці ризикує „надихатись”*, бо закуски немає (ПіК, №1, 2003, 19); *Луценко відповів, що його влаштовує нинішній рівень відомості та популярності. А ще – звернув увагу на ту обставину, що колишні й теперішні віце-прем’єри „сиділи” під час досудового слідства* (СВ, 16.12.2010, 1). Виділені лексеми у контексті набули нового оцінно-конотативного значення: *наколядувати* – ‘брати хабарі’, *газувати* – ‘користуватися газом’, *злетіти* – ‘зробити щось швидко’, *розродитися* – ‘зробити що-небудь несподівано’, *надихатися* – ‘набути алкогольного отруєння через алкогольні випари’, *сидіти* – ‘перебувати у в’язниці’. У мовознавстві існує низка досліджень, присвячених співвідношенню значення слова й контексту [78; 154; 254].

Контекст – мовленнєве ціле, конституція: складне утворення, у якому є мовець і адресат мовлення з їхніми соціально-демографічними ознаками і їхнім ставленням одне до одного, обставини й умови спілкування, тема мовленнєвого висловлювання і його лінгвістична приналежність [1, с. 116]. „Контекст виявляє, актуалізує потрібні й створює ситуативні значення, „відтінки” і „забарвлення”. Індивідуальні, соціальні, професійні, асоціативні та інші додаються до виділеного значення. Вони не входять у мовне (системне) значення, а супроводжують його в мовленні, тексті, доповнюючи чи створюючи смисл, образ, підтекст” [263, с. 9 – 10].

Існують різні погляди щодо залежності значення слова й контексту. Одні лінгвісти відстоюють думку, що контекст зумовлює значення слова, а самотійно слово не має певного смислового значення [103, с. 303], інші переконані, що контекст реалізує семантичні потенції слів [43, с. 102]. Існує альтернативний погляд, що контекст збагачує значення слова компонентами, додатковими до поняттєвого. Ці компоненти визначаються як синтагматична сутність [298, с. 200 – 243]. На нашу думку, будь-яке дієслово у певному контексті може стати емоційно-оцінним, тобто контекст впливає на зміну

лексичного значення слова, але й конотативно забарвлене слово, у свою чергу, впливає на контекст – він стає експресивним. Мовці свідомо, відповідно до умов спілкування, використовують дієслова з конотативним значенням, це сприяє виникненню стильового забарвлення усього тексту.

Отже, між конотативним значенням дієслова і контекстом існує тісний взаємозв'язок. У текстах слова впливають одне на одне, експресивність може виникати, підсилюватися, послаблюватися, нейтралізуватися, саме тому спостерігаються зміни у значеннях окремих слів, наприклад: *Сестра критично оглянула і єхидно запитала: „Під мене „косиш”?* (Д, 06.12.2008, 1). Дієслово *косити*, крім прямого значення ‘зрізувати, стинати траву, збіжжя та інше косою, косаркою тощо’, переносного значення ‘позбавляти життя’ та жаргонного ‘удавати хворого та неосудного, з метою уникнути призову до армії чи карної відповідальності за скоєний злочин’ [ВТС, с. 578], у контексті набуває нового, оказіонального значення ‘бути схожим на когось, наслідувати кого-небудь’ з негативною оцінкою, яку підсилює прислівник ‘єхидно’. Оказіональна лексема *засвітитися* ‘з’явитися де-небудь, бути поміченим’ виникло внаслідок модифікації узуальної семи ‘почати блищати, сяяти; вирізнятися блиском’ [ВТС, с. 420]. Залежно від контексту конотативне значення дієслова *засвітитися* може бути меліоративним, пейоративним чи амбівалентним: *„Засвітитилися” на ухилинні від сплати податків й інші уславлені особистості* (ВК, 18.11.2008, 7), конотативність посилюється й тим, що негативнооцінну дію виконує позитивний об’єкт – ‘уславлена особистість’. У реченні *Тобто потреба „світитися” у рейтингах існує* (ВК, 11.11.2008, 8) конотативне дієслово має амбівалентне значення. Явище, коли одне слово використовують з протилежним забарвленням, називається енантіосемією. У реченні *Це у виставах театру імені Франка вони співають лише час від часу – тут же, виконуючи арії, актори „відірвалися” сповна* (УМ, 30.08.2008, 9) оказіональна, емоційно-оцінну лексему *відриватися* використано у значенні ‘насолоджуватися своєю роботою (співом)’, у інших контекстах відбувається семантичне зрушення, з’являється асоціативно-образне значення ‘активний

відпочинок, який навіть може порушувати певну „межу”, наприклад: *Утім переконливий гітарний дисторшн залишає бажання **повідриватися** „під Муріка”* (УМ, 29.08.2007, 14). У реченні *До останнього будинку відпочинку нашу молодь більше „**тягне**”, бо там добре організовані вечори відпочинку, дискотеки* (СВ, 01.02.2008, 5) дієслово *тягнути* функціонує у значенні, закріпленому тлумачним словником – ‘викликати бажання бути де-небудь, іти куди-небудь’ [ВТС, с. 1279]. В іншому реченні контекст реалізує значення, не кодифіковане у словнику – ‘досягти певної кількості, використовується, здебільшого, щодо певної суми грошей’, як-от: *Дотація „**потягла**” на 92 мільйони гривень – за неї проголосували 66 депутатів зі 120* (УМ, 29.08.2008, 3).

У фразях *Не гальмуй, підрахуй!* (УМ, 02.10.2007, 8) і *...Марія була журналісткою, але потім їй довелося трохи „**пригальмувати**” успішну кар’єру, аби більше часу присвячувати сім’ї* (УМ, 27.07.2007, 21) відбувається розширення значення, денотативне значення дієслів ‘сповільнювати рух чого-небудь або зупиняти щось’ [ВТС, с. 220], але різне конотативне значення: у першому реченні – ‘сповільнена розумова діяльність’, у другому – ‘призупинити кар’єрний ріст’, їх об’єднує негативна оцінка. Отже, у контексті експресивним може стати нейтральне слово. Часто це спостерігається при переносному використанні лексеми або у нетиповому контексті.

Мовознавці, які вважають конотацію стилістичним компонентом, на парадигматичному рівні конотативні значення поділяють на адгерентні (контекстно зумовлені) додаткові співзначення мовних одиниць, які виникають у конкретному творі на основі контексту завдяки синтагматичному оточенню або завдяки тому, що реципієнт сприймає дану словоформу як марковану на фоні її попередніх вживань у інших мовленнєвих ситуаціях [260, с. 24] та інгерентні (абсолютні) стилістичні співзначення лексем, які розуміють як „додаткову інформацію, притаманну даній мовній одиниці як елементу системи мови, що нашаровуються на її референційне значення і уточнює його в аспекті приналежності даної мовної одиниці до певної сфери комунікації

(функціональний компонент абсолютного стилістичного значення) і в аспекті її відношення до мовної норми (нормативний компонент абсолютного стилістичного значення), а також в аспекті її експресивного забарвлення” [166, с. 72].

Серед конотативно маркованих лексем є okazіональні й узуальні слова, значення яких закріплено словником. Okazіональне значення – це „значення, яке з’являється у слові у даному контексті мовленнєвого використання та представляє собою свідоме відхилення, відступ від звичайного та загальноприйнятого; протилежне узуальному значенню” [17, с. 163]. Okazіоналізми – це „мовленнєві явища, які виникають під впливом контексту, ситуації мовленнєвого спілкування для здійснення будь-якого актуального комунікативного завдання, головним чином для вираження смислу, а також експресивного відтінку, часто комічного або іронічного характеру, необхідного в даному випадку” [160, с. 384]. Okazіональна конотація – „авторські емоційно навантажені мовленнєві новотвори, що відрізняються своєю лексико-семантичною неповторністю та існують в умовах певного контексту” [204, с. 63]. Функціонують різні терміни, які називають okazіоналізм: „індивідуально-авторські неологізми”, „індивідуальні слова”, „стилістичні чи індивідуально-стилістичні неологізми”, „неологізми” та інші. Залежно від природи okazіональності, у мовознавстві виділяють два типи okazіональності: 1) лексичну, що базується на створенні неологізмів або okazіональних слів; 2) власне семантичну, яка зумовлена зміною у структурі значення слова під впливом контексту та системи образів і сприяє адекватному розумінню слова лише за умов виходу за межі його словникових значень [213, с. 104 – 105]. Okazіоналізми допомагають виявити семантичний потенціал слова. Okazіональна конотація – це „рідковживані, може, й не зовсім зрозумілі, здебільшого авторські новотвори, що виникли на основі якихось незвичних і мало відомих для більшості мовців суб’єктивних асоціацій” [194, с. 193]. Узуальні лексичні одиниці – це слова, значення яких зафіксовані у словниках. Узуальна конотація „вже усталася в мові, є загальнозрозумілою і

загальноживаною, ніби вона стала нормою. Здебільшого це конотація уже формального характеру – традиційна книжна чи пісенна, живомовна” [194, с. 192].

О. Г. Ликов вказує на 9 ознак, які розмежовують okazіональні й узуальні слова: 1) приналежність до мовлення; 2) утворюваність (невідтворюваність); 3) словотвірна похідність; 4) ненормативність; 5) функціональна одноразовість; 6) експресивність; 7) номінативна факультативність; 8) синхронно-діахронна дифузність; 9) індивідуальна приналежність [184, с. 11]. Чіткої межі між okazіональною й узуальною конотаціями немає, „оскільки кожна конотація, очевидно, в момент виникнення була okazіональною, і залежно від того, наскільки вона була вдалою і вчасною, завоювала мовний простір, okazіональна конотація стала узуальною” [194, с. 193]. Okazіональне слово переходить у розряд узуальних „при достатньо активному використанні мовцями цього слова з його контекстуальним конотативним нашаруванням до того часу, доки нове значення не буде відображене у словнику як значення” [78, с. 136 – 137]. У системі „okazіональне – узуальне” ступеневу визначеність конотації вивчала В. Л. Іващенко: „1) конотація okazіонального характеру (okazіональна конотація) – виникнення конотативної ознаки як елементарного змісту, 2) конотація okazіонально-узуального характеру (okazіонально-узуальна конотація) – формування конотативного значення, 3) конотація узуально-okazіонального характеру (узуально-okazіональна конотація) – становлення конотативного значення, 4) конотація узуального характеру (узуальна конотація) – закріплення конотативних значень як елементів системи” [120, с. 25]. Okazіональні конотації відображають індивідуальне сприйняття дійсності, досвід, є „мовною характеристикою” [115, с. 386] мовця, їм притаманна новизна, динамічність. В. І. Говердовський виділив такі етапи розвитку слова: семантичний okazіоналізм (індивідуальний феномен) – конотема (індивідуально-соціальний феномен) – смисл (соціально-індивідуальний феномен) – значення (соціальний феномен) [78, с. 135]. При

частому використанні конотація зникає і на її основі виникає нове значення, яке з часом може стати основним.

Серед конотативних значень дієслів можна виділити: **оказіональні**: „*Цвірінькнула*” – *а воно у справі. Суддя Кіреєв став на бік інформаційних технологій і почав вивчати мікроблог Тимошенко* (УМ, 26.07.2011, 4), *цвірінькнути* – конотативне значення ‘написати про щось у мікроблозі’ виникло від назви мікроблогу „твіттер”, яке походить від англійської „цвірінькати”; *За свідченнями очевидців, незважаючи на те, що „людей до Кирила нагнали”, їх кількість була вкрай нечисельною – навіть „наклонувати” у фотошопі буде неможливо (нагадаємо, під час останніх відвідин Харкова натовп на фотографіях для сайтів РПЦ „домальовували”)* (УМ, 28.07.2011, 2), *наклонувати* – ‘збільшити кількість когось з метою обману’; *Печерський суд вирішив „зачинитися” при розгляді справ Ю. Луценка та Ю. Тимошенко* (СВ, 19.07.2011, 1), *зачинитися* – ‘не допускати до судового засідання журналістів, інших людей’; *„На Європейській змішалось все – люди, торгівля книжками, хотдогами, насінням, квітами. Тож якщо пудрити обличчя міста, то спершу треба його вмити” – переконував зібрання головний архітектор Черкас* (УМ, 17.08.2011, 5), *пудрити* – ‘прикрашати щось, приховуючи недоліки’;

оказіонально-узувальні: *Офіційні Київ та Москва домовилися зробити незалежну оцінку українських та російських авіабудівних підприємств. Для того, щоб підготуватися до інтеграції цих комплексів. Тож чутки, що вітчизняний авіапром таки „зливатимуть”, підтверджуються* (УМ, 01.07.2010, 6), *зливати* – конотативне значення ‘об’єднувати підприємства’; *Тож усі разом намагаються подолати одвічний сімейний бюджетний дефіцит. Звісно, „танцювати” доводиться від земельних паїв – їх у них два, всі нині жнивуть у Тарасівці* (СВ, 22.07.2011,2), *танцювати* – ‘розпочинати якусь роботу’; *Не „вистрелив” на СТБ нещодавній прем’єрний показ шоу „Фермер шукає дружину”* (УМ, 05 – 06.08.2011, 17), *Соліс, сховавшись за рукавичками, кілька разів таки „вистрілив” зі своєї засідки, але без помітних проблем для Віталія Кличка* (УМ, 22.03.2011, 11), *вистрелити* (*вистрілювати*) –

‘несподівано вразити кого-небудь або вдарити’; **узуально-оказіональні**: Школярам цікавіше й приємніше „**посидіти**” в соціальних мережах, ніж поспілкуватися наживо, чи закачати реферат з Інтернету, не читаючи його, замість того, щоб опрацювати необхідну літературу в бібліотеці (СВ, 19.08.2011, 1), *посидіти* – ‘поспілкуватися, попрацювати, порозважатися у всесвітній мережі Інтернет’; Усі вони, за даними правоохоронців, „**кришували**” незаконний вилов креветки і риби (УМ, 21.07.2011, 2), *кришувати* – ‘покривати когось, патрунувати злочинні дії з корисливою метою’; „**Нашоукраїнець**” ініціюватиме створення в парламенті слідчої комісії з приводу розправи над патріотами, яким „**шиють**” підрив пам’ятника Сталіну (УМ, 10.02.2011, 4), *шити* – ‘безпідставно звинувачувати’; **узуальні**: Найбільш скептично до чемпіонату налаштовані в столиці. Експерти припускають, що кияни „**переїли**” вражень від великих подій, стомилися від постійного потоку гостей і подекуди сприймають Євро як черговий клопіт із галасом та сміттям на вулицях (ГУ, 09.06.2011, 6), *переїсти* – ‘пересититися враженнями, подіями, роботою тощо’; ... було створено Всеукраїнський комітет захисту рідної землі. Його завдання – „**загнуздати**” земельну реформу, спрямувати її на правильний шлях (СВ, 18.08.2011, 1), *загнуздати* – ‘проконтролювати певний процес, спрямувати його’.

Серед контекстуальних конотативних значень переважають okazіональні конотативні значення дієслів: З того часу з’явився лише один альбом „Любов моя”. Так, співак не квапиться, а спокійно „**настоює**” матеріал, додаючи нових фарб, нового звучання (МУ, 18.02.2011, 7); „**Замулилися**” фінансові потоки. Про майже катастрофічні червневі зливи на Буковині нагадують досі підтоплені десятки дворів і замулені криниці, очищення яких займе ще не один тиждень (СВ, 23.07.2010, 2); Капітан негайно скликав широку „військову раду”. В процесі обговорення всі дійшли одностайного висновку, що 31 грудня дружини зіпсують геть-чисто: змусять до блиску прибрати квартиру, потім години на три „**забриють**” у наряд по кухні – стругати інгредієнти на „Олів’є” та інші неодмінні атрибути новорічного столу (ГУ, 14.01.2011, 6);

„Надощував” на статтю. Слідчий відділ управління СБУ в Херсонській області порушив кримінальну справу проти директора однієї з дослідних станцій Інституту гідротехніки і меліорації Національної академії аграрних наук (ГУ, 01.02.2011, 10). Оказіональні конотативні значення дієслів породжені контекстом.

„Слово порівнюють із хамелеоном, тому що воно змінює своє смислове забарвлення залежно від контексту” [289, с. 48]. У контексті виникає та формується оказіональна конотативна лексема, яка може стати узуальною конотативною лексемою, відбувається розвиток лексичного значення – прогрес, або якщо оказіональне вживання було невдалим, навпаки, – регрес – зникнення нового значення. О. В. Мироненко вважає, що прогрес відбувається тоді, коли значення зафіксоване словником, і за аналогією з’являються нові лексеми [204, с. 63].

Значення узуальної лексеми з часом кодифікується, а згодом конотативне значення стає одним із переносних вторинних значень полісемантичного слова, наприклад: *Восени галасували – запевняли, буцімто робиться все, аби „загнуздати” ціни на гречку, а вийшло так, що останні осіддали владу, змусивши йти на поклін до китайців, аби дали помочі для підтримки штанив* (СВ, 22.04.2011, 2); *Хто саме запліднив чотирьох президентів „лепом”, встановити важко* (ПіК, №8, 2003, 11); *Ті регіони, які потенційно активні, „піднімалися” за рахунок іноземців* (МУ, 08.02.2011, 2); *Поки що жоден молодий артист не здатний „переплюнути” їх у творчості* (Д, 18.03.2009, 8); *„Якщо вже ініціювали відставку уряду – майже елементарну чоловічу та політичну мужність послухати, а не памперси носити на такі слухання”, – парировала Тимошенко вимоги регіоналів* (Д, 04.02.2009, 1). Отже, синтагматичні відношення (контекстні зв’язки) сприяють виникненню оказіональних образних значень дієслів, підсиленню, послабленню конотації, які відповідають ситуації мовлення.

1.6. Мовна норма та конотація

Відомо, що кожній літературній мові притаманні унормованість, її кодифікація. „Літературна мова – це зразкова, нормалізована мова, норми якої сприймаються як „правильні” і загальнообов’язкові та яка протиставляється діалектам і просторіччю” [17, с. 531 – 532].

Мовна норма – це система обов’язкових реалізацій, прийнятих у мовленнєвій практиці даного суспільства на даному етапі його історичного (культурного) розвитку [147, с. 175], тобто „сукупність найбільш стійких, традиційних реалізацій елементів мовної структури, відібраних і закріплених суспільною мовною практикою” [219, с. 555].

Кодифікація – це зведення норми до ступеня закону. „Кодифікація норми – це сукупність правил, які забезпечують регулярне відтворення у мовленні зразкового варіанта мови” [17, с. 198]. Кодифікацію норм мови – фонетичних, словотворчих, лексичних, граматичних, стилістичних, орфографічних, орфоепічних – відображено у різних словниках: тлумачних, орфографічних, орфоепічних, синонімів та інших.

Норма регулює використання мови з метою забезпечення взаєморозуміння всіх людей, носіїв певної мови, тобто норма утримує мову в певній стабільності. Тому норма існує і в діалекті, хоча й не така строга, значно відрізняється. А кодифікація – „усвідомлена необхідність норми, відображена у лінгвістичній свідомості носіїв і закріплена у певних письмових документах” [184, с. 84]. У більшості випадків норма і її кодифікація збігаються. Кодифікація – це царина лінгвістів, які останніми приймають нове.

Отже, норма та її кодифікація діють на різних рівнях структури мови – фонетичному, лексичному, граматичному, словотворчому, стилістичному. Предметом нашого дослідження стане відповідність мовній нормі конотативного значення дієслова.

Чимало емоційно-оцінних дієслів не порушують мовної норми, наприклад: *Нещодавно правоохоронцям удалося „пов’язати” 47-річного педофіла (УМ, 22.02.2011, 1); В Україні „засвітилася” нова схема „дерібану” бюджетних*

коштів за рахунок хворих на ниркову недостатність (УМ, 23.02.2011, 8); *За твердженням Дениса Басса, заступника міського голови, так столична влада планує „розкоркувати” затори...* (ВК, 23.01.2009, 3); *Хто кого „перекоркує”?* (УМ, 11.03.2008, 4) тощо. Хоча функціонують і ті, які порушують мовні норми.

Відношення слова з конотативним значенням до норми та її кодифікації досліджували Р. О. Будагов, В. І. Говердовський, О. Г. Ликов, В. А. Чабаненко [42; 77; 184; 310]. Більшість мовознавців переконані, що конотація виникає внаслідок свідомого відхилення від мовної норми, переважно від кодифікованої літературної мови [42, с. 207 – 208; 246, с. 62 – 75; 301, с. 73 – 75].

Мовні норми поділяють на кодифіковані (норми літературної мови) та некодифіковані (норми соціальних і територіальних діалектів, просторічні) [237, с. 94; 22, с. 331 – 333]; стильові та міжстильові (загальномовні) [87, с. 41]; лексичні, словотвірні, фонетичні та граматичні (морфологічні та синтаксичні) [310, с. 108]; фонетичні, лексичні, словотвірні, граматичні, стилістичні [184, с. 87].

Конотація – динамічне явище, яке порушує норму, оскільки визначається свідомістю мовця, індивідуальними асоціаціями, що ґрунтується на власному досвіді, а нормі властива стабільність і система. Отже, нове – конотативне – сприймається як порушення норми, хоча, на думку В. І. Говердовського, воно з точки зору розвитку правильне зараз, бо є майбутнім правилом [77, с. 58]. Постійне використання емоційно-оцінних дієслів призводить до зникнення конотації і, відповідно, до зростання нормативності. Тоді мовці шукають нові конотативно забарвлені слова.

Експресія, яка порушує мовну норму, буває різна, залежно від мовця, мети та місця виникнення. Відступи від мовної норми серед конотативно маркованих дієслів спостерігаються на стилістичному рівні. Мовна експресія виникає внаслідок використання в публіцистичних текстах розмовно-просторічних слів, жаргонів. У реченнях *Закрилися в більярдній і п'ять днів грали й бухали – навіть спали на столі* (УМ, 06.04.2006, 4); *Отож **попер** до нас через кордон*

різний непотріб (СВ, 13.03.2009, 1); Коли до пенсії залишалися лічені роки, як обухом з-за рогу **зрякнула** аграрна реформа (СВ, 13.03.2009, 1); Нецензурно висловлюються. Їдять на робочому місці п'ять разів на день. **Плямкають**. Нескінченно п'ють чай та каву, при цьому **булькають** у роті (Д, 07.11.2008, 7); Репортерів **лупцювали** з особливою пристрасстю, щоб надовго відбити охоту виконувати професійні обов'язки – **базікати** та фотографувати (ВК, 04.10.2008, 4); За інерцією чи свідомо, але суспільно-політичні ток-шоу, ...або намагаються якомога швидше „**прошмигнути**” повз них (Д, 19.02.2009, 8) автори, які володіють літературними нормами, використовують розмовні слова з метою вираження певного ставлення до адресата, експресія мотивована. Якщо ж розмовні слова трапляються в мовленні людей, які погано володіють нормами літературної мови, вони характеризують мовця, експресія немотивована, спонтанна. У мові ЗМІ такі лексеми журналісти використовують, передаючи мовлення певної людини для детальнішої характеристики. Отже, порушуються міжстильові кодифіковані норми, але ці порушення в розмовному стилі є нормою, а в публіцистиці порушення норми.

Прагнення журналістів до оригінального, образного викладу спонукає до свідомого використання арготизмів-русизмів, які широко вживають в усному мовленні певні групи людей, наприклад: *зажигати, гнати, ублажати, оборзєть, оболванювати, причитається, колебати: Гоніш? При Януковичу все було тіп-топ і ціни не піднімалися* (УМ, 27.12.2005, 8); *Десять дітей можна „ублажити” в середньому за 200 гривень* (УМ, 09.02.2007, 21); *Тобто фактично телебачення на сьогоднішній день, на жаль, оболванює людей* (Д, 17.12.2008, 8); *Віктор Федорович – Леоніду Даниловичу: з нас „причитається”* (УМ, 21.04.2007, 5); *Але поки що такі пропозиції наших ленінців не „поколебали”* (УМ, 18.02.2009, 4). Наведені приклади свідчать про свідоме грубе порушення лексичних норм, яке викликає експресію і використання, і сприйняття.

Привертають увагу конотативно марковані дієслівні лексеми, які виникли на основі відхилення від словотвірних норм. Серед них яскраво експресивні

оказіоналізми. Існує твердження, що оказіоналізми порушують мовні норми, „свідоме, певним чином мотивоване відхилення від норми, якщо воно достатньо ясно усвідомлюється на фоні останньої, обов’язково містить у собі також і естетичну інформацію...” [184, с. 17], але ці відхилення виправдовуються функціональною доцільністю та доречністю. В оказіональних дієсловах експресивно-стилістична функція переважає над номінативною. Залежно від того, як порушуються закони дії словотвірного типу при оказіональному словотворенні, О. А. Земська, В. А. Чабаненко [113, с. 229; 310, с. 111 – 112] поділяють оказіоналізми на дві групи: 1) оказіоналізми, „утворенні за зразком продуктивних словотвірних типів з порушенням законів системної продуктивності. Найчастіше вони походять від основ, семантика і граматичні властивості яких суперечать умовам нормативно-системного словотворення” [310, с. 111], наприклад: ... *знайшли заміну Наді Грабовській, яка починала „віагрити” ще разом із Вінницькою* (УМ, 11.02.2006, 9); *Вони „проТАКали” владу й дали дозвіл на згортання європейського курсу України* (СВ, 09.09.2008, 2); *Україну „заПАРило”. Фінал конкурсу „Міс Світу” перенесли з Києва до Йоганнесбурга* (УМ, 30.08.2008, 3); 2) „поодинокі оказіоналізми-неологізми, утворені з порушенням законів емпіричної продуктивності, тобто з порушенням загальної пасивності або бездіяльності словотвірного типу в даний період розвитку української мови” [310, с. 112]. Наприклад, словотвірний тип дієслів із префіксом **о-**: *ощасливити, оформитися, окрутити: До речі, ВАТ „Кіровоградавтотранс” отак „ощасливив” не лише новгородківців* (СВ, 23.09.2008, 2); *...у вівторок разом із Президентом приїхала до Верховної Ради, що „морально підтримали” своїх спраглих до євроінтеграції прибічників, яким так і не вдалося „оформитися” у бодай більш-менш сталу більшість* (УМ, 07.07.2005, 4); *Зараз багато хто відверто насміхається над „народженням” на російських теренах Тані Гроттер невдовзі після появи у Великій Британії Гаррі Поттера. Звісно, найкраще було б „окрутити” їх наприкінці п’ятої російської книги... – „тут и делу венец, й сказке конец...”* (ПіК, №5, 2003, 40).

Порушення норм продиктовано прагненням автора до нової мовленнєвої експресивності й ґрунтується на його словотвірному досвіді, точніше на аналогії, яка посідає важливе місце в номінативній діяльності людини [156, с. 87]. Певний емоційно-оцінний заряд виникає за умови поєднання ненормативного з нормативним.

На сторінках періодичних видань часто вживаною є експресивна лексема *прихватувати*, яка порушує словотвірну та фонетичну норми. На основі лексеми *приватизувати* виникло конотативне значення ‘самовільно привласнити щось, вкрати’, тому *приватизувати* + *хватувати* з’явилася лексема *прихватувати*: *Приватизувати землю – „прихватувати” Україну, а скоріше, останнє недопродане багатство... (Д, 24.02.2009, 5); Бо ефективно привласнити, „прихватувати” завод – це одне, а ефективно ним керувати – зовсім інше (Д, 13.02.2009, 9); ...він визнав недійсним, так само як і угоди купівлі-продажу квартир підприємствами, які їх „прихватували” (УМ, 02.06.2005, 8); Микола Азаров із сім’єю та групою товаришів „прихватували” гектар земельки на Південному березі Криму (СВ, 21.04.2007, 2); ...автори сценаріїв мали нахабство не лише використати ідеї Белоусової, а й „прихватували” більшість сюжетних ліній (УМ, 01.04.2006, 13); У Куцівці переконані: інструменти духового оркестру винесли ті ж самі злодії, що торік „прихватували” і картини (УМ, 01.03.2011, 6).*

Конотація може виникати при порушенні граматичних форм дієслова. „Емоційно-експресивні значення, що граматично оформленні у формах часу, особи, способу дієслова, розпадаються на численні семантичні відтінки, які перехрещуються і видозмінюються” [98, с. 33].

Часто вживаною у текстах ЗМІ є лексема *пiти*, що у реченнях функціонує у формі інфінітива у значенні ‘звільнити’, наприклад: *Згідно з законом, якщо голова НБУ не помер, не написав заяву про відставку, „пiти” його із займаної посади може Президент – подавши до ВР відповідне подання (Д, 28.01.2009, 4); Як відомо, соратники Януковича не вперше стараються „пiти” Юлію Тимошенко з прем’єрського крісла (Д, 05.02.2009, 1). Згідно із законом про*

місцеве самоврядування, опозиція має три способи „*пiти*” мера з посади (Д, 17.02.2009, 4). Дієслово *пiти* яскраво експресивне, конотативне значення ‘звільнити займану посаду не за власним бажанням, а з чийогось примусу’. Граматичні форми дієслова *пiти*, що створюють емоційно-оцінні відтінки, у мовленні використовують, коли йдеться про відомих людей, які займають найвищі державні посади.

У текстах функціонує лексема *пiти* у формі минулого часу множини *пiшли* й у формі майбутнього часу множини *пiдуть*, наприклад: *Відразу після подій 12 листопада в парламенті Юлія Тимошенко гнівно заявила, що Яценюка „пiшли” з мовчазної згоди глави держави, щоб наступний керівник Верховної Ради сприяв прийняттю рішень, необхідних для проведення дострокових виборів* (Д, 12.12.2008, 6); *„І от те, чи буде Табачник і далі на своїй посаді чи його „пiдуть” геть, це і буде відповіддю на те, чи є в Україні Президент”* (УМ, 03.02.2011, 2). Спостерігаються транспозиції у межах дієслівної категорії числа. Виявляємо заміну дієслів у формі минулого часу однини формою минулого часу множини з метою створення конотативного ефекту. Форма множини вказує на інших людей, які прийняли таке рішення. Аналогічно в реченні *„Пiдняли голову” нафтопереробна галузь (на 33,9% до жовтня) та електроенергетична (на 5,3%)* (Д, 17.12.2008, 5) галузь – іменник жіночого роду, тобто *„Пiдняла голову”*, але дія відбулася силами не лише однієї галузі. З іронією, псевдоповагою використано форму множини *гульнули*: *Так що й за наш з вами рахунок, схоже, экс-татко гульнули* (СВ, 14.08.2008, 3).

У реченні *„Думаю, зрозуміло, що батьки, які платили до тисячі доларів на місяць за школу, знайдуть можливість „поступити” свою дитину в престижний вищий навчальний заклад”* (УМ, 16.03.2007, 17) дієслово *поступити* у формі інфінітива функціонує у значенні ‘вступити до навчального закладу’. Лексемою *поступити* мовець наголошує, що абітурієнт не самостійно вступив до вищого навчального закладу, а його вступові посприяли батьки, використовуючи зв’язки чи гроші. Цією негативною лексемою автор засуджує хабарництво, яке поширене у суспільстві.

З метою створення стилістичного ефекту вжито форму *проіарив* у реченні *І пов'язано це з тим, що влада, активно „проіарив” реформу, досі належним чином не підготувала законодавчу базу* (Д, 17.12.2008, 5), де за нормами треба було вжити дієприслівниковий зворот – *„проіаривши реформу”*.

Отже, конотація проаналізованих форм зумовлена додатковими відтінками значень. За допомогою дієслівних граматичних експресем (форм часу, числа, роду, виду) мовці емоційно висловлюють думки, почуття.

Чимало okazіоналізмів є власне суб'єктивними й не становлять комунікативної цінності – саме тому використовуються одноразово, але більше вдалих позанормативних експресивних okazіоналізмів, які засвоюються мовою. Як слушно зауважував В. І. Говердовський, „конотація і є тим явищем, у якому сфокусовані і норми минулі, і зародки майбутніх” [77, с. 60].

Отже, конотативність зворотно пропорційна нормативності. У лексиці експресія виникає внаслідок взаємодії літературних (кодифікованих) норм та розмовно-просторічних норм. Мова змінюється, розвивається внаслідок порушень норм. Порушення мовних норм допустимі у певних межах, визначених суспільною мовною практикою.

Висновки до розділу 1

Конотація – частина лексичного значення слова, емоційно-оцінне забарвлення лексеми okazіонального чи узуального характеру. Конотація – важливий компонент семантичної структури слова, який містить інформацію про ситуацію мовлення та ставлення суб'єкта до об'єкта висловлювання.

У сучасній публіцистиці широко використовують емоційно-оцінні дієслова. Структура емоційно-забарвлених дієслів складніша за структуру нейтральних дієслів, і в ній виділяємо денотативний компонент, конотативний компоненти та категорійно-граматичний, між якими існує тісний взаємозв'язок. У семантиці конотативно маркованого дієслова денотативний компонент може займати позицію ядра, а конотація – периферії, і навпаки – домінувати може конотація. Розмежувати конотацію і денотацію важко, оскільки при активному

використанні слова відбувається перехід конотації у денотацію. Узагальнюючи проаналізований прошарок конотативно маркованих дієслів, констатуємо, що конотація може бути розгалуженіша, ніж денотація. Дієслово з одним денотативним значенням може мати кілька конотативних значень. Лексеми, у структурі яких є і денотативний, і конотативний компоненти, – більш інформативні, змістовні.

Конотація – багатокомпонентне ціле, елементами якого є емотивний, оцінний, експресивний та стилістичний макрокомпоненти. Емотивність – це мовне вираження емоцій. Експресія – це відхилення від норми і стандарту, з метою підсилити виразність та вплив висловлювання. Оцінний компонент указує на позитивне, негативне чи амбівалентне ставлення мовця до об'єкта. Стилiстичний компонент відображає соціальне уявлення щодо використання слова в тому чи іншому контексті.

У кількісному відношенні дієслова знаходяться поряд з іменниками, часто саме вживання дієслів виступає єдиним засобом для вираження оцінки. Будь-яке дієслово у певному контексті може стати конотативно маркованим. Серед конотативно забарвлених дієслів можна виокремити лексеми з оказіональним та узуальним значенням. Оказіональне значення з'являється в конкретній ситуації мовлення, узуальне – кодифіковане значення, зафіксоване у словниках. Оказіональні слова порушують мовні норми, але з часом конотація зникає, а нормативність зростає.

У сучасній українській мові переважають дієслова, що позначають негативні дії, які виконує суб'єкт, оскільки все позитивне сприймається як норма, а негативне – викликає бурхливу реакцію, і, відповідно, виникнення пейоративних лексем. З часом оцінка може змінюватися. Експресивність створюється й на рівні контексту. Іноді конотативний потенціал розкривається або змінюється тільки у контексті спілкування, у мовленні.

РОЗДІЛ 2

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ ВИНИКНЕННЯ НОВИХ ОЦІННО- КОНОТАТИВНИХ ЗНАЧЕНЬ ДІЄСЛІВ

2.1. Психолінгвістичний аспект дослідження емоційно-оцінної лексики

Стилістична диференціація мовних фактів, зокрема й лексики, залишається актуальною проблемою сучасного мовознавства. Теоретичний аспект лексики досліджують в семасіології, прагматиці, теорії мовленнєвої комунікації, психолінгвістиці. Практичне значення полягає в можливості варіювання мовних засобів, у їх виборі відповідно до мовленнєвих умов: ситуацій, контексту, адресата мовлення та мети.

Конотація – це лінгвістичний феномен, особливий компонент, за допомогою якого виражається психічний стан мовця, його ставлення до предмета, об'єкта, адресата мовлення, тобто все те, що складає мету емотивної функції слова. На сьогодні відомі три основні напрямки у вивченні проблем конотації мовних засобів. Семіотичний напрям, де досліджуються мотиви, залежно від яких особа, яка говорить, вибирає ті чи інші мовні засоби (Л. Єльмслев, Р. Барт). Лінгвістичний аспект (Ш. Баллі, В. М. Телія, В. І. Говердовський, В. І. Шаховський), представлений кількома різновидами: стилістичним, лексичним (вивчає засоби створення додаткового значення слів, виразів, що надають їм експресивності, яскравості) та культурологічним (конотацію розглядають як семантичну частину значення, що доповнює відомості про об'єктивно наявну реалію інформацією про національну специфіку). Психолінгвістичний напрям (О. О. Леонт'єв, О. О. Залевська, Р. Роммштейн, М. Портер та інші) – виділення та вивчення конотації, якнайтісніше пов'язане з поняттям асоціації і з емоційною організацією мовлення. На нашу думку, доцільно розглядати епідігматичні (асоціативно-дериваційні зв'язки між словами), синтагматичні (контекстні зв'язки дієслів і їхню сполучуваність з іншими словами) і парадигматичні (відношення між

словами й групами слів на основі спільності значень) відношення експресивних дієслів.

Термін „психолінгвістика” уперше вжив М. Пронко у статті „Язык и психолінгвістика” в 1946 році у досить широкому значенні – як назву будь-якої суміжної лінгвопсихологічної галузі дослідження, пізніше цей термін почали використовувати як назву досить вузького напрямку, у витоків якого стояв Ч. Осгуд.

Оскільки мова є феноменом людським, то керується свідомістю й має досліджуватися через призму соціального детермінізму – через відношення до всього психічного життя, – де мислительна діяльність відіграє важливу роль і є водночас продуктом анатомо-фізіологічної активності [265, с. 7 – 25]. Як зазначає О. С. Ахманова у праці „Психолінгвістика”, лінгвістика не повинна боятися контакту з психологією, але вивчення лінгвістичних фактів у зв’язку з психологією не означає пояснення цих фактів через індивідуальне – дослідження мови як сфери суто індивідуальної (навіть індивідуальне детерміновано загальним і, передусім, соціальним). Йдеться не про повернення до психіки окремого індивіда, а про те, щоб дати інтерпретацію лінгвістичних фактів через загальні закони психіки окремого індивіда [82, с. 140].

У галузі психолінгвістики працювали українські та зарубіжні дослідники. Вагомий унесок у вирішення психолінгвістичних завдань зробили Ч. Осгуд, О. О. Леонтєв, Аж. Міллер, Ж. Нуазе, Т. Слама-Казаку, Р. М. Фрумкіна, О. О. Залевська та інші.

Сучасна психолінгвістика успадкувала від зарубіжних напрямків такі положення: 1) розгляд мови в єдності з мовцем, тому що мова існує лише у мовленнєвій діяльності, тобто в діяльності людини; 2) психолінгвістичні дослідження розвиваються з урахуванням змісту й соціальних функцій мовленнєвого висловлення; 3) психолінгвістика, у якій раніше переважали окремі експериментальні дослідження, наближається до внутрішньої єдності та цілісності; 4) перехід від абстрактних суджень до конкретних психофізіологічних обґрунтувань [175, с. 14 – 15].

Досліджуючи мову в процесі функціонування, психолінгвістика вивчає відношення між мовцем і слухачем у різних ситуаціях. Завдання психолінгвістики полягають у фіксації фактів мови, у реєструванні лінгвістичної реальності в різних індивідуальних повідомленнях, за допомогою яких зреалізовані можливості мови, і виведення з них певних загальних принципів.

З часом і конотативний елемент семантики лексичних одиниць став об'єктом психолінгвістичних досліджень (В. А. Маслова, Е. Ю. Мягкова, Є. С. Отін). В. І. Говердовський, розглядаючи лексикологічні і психолінгвістичні засади конотації, наголошує на існуванні певних оцінок значення слова, які не вкладаються в лексикографічну метамову лінгвістики: „емоційної оцінки”, „емоційного забарвлення”, „експресивного значення”. Оцінний момент дослідник трактує як пізнавальну категорію психіки, частину думки, протиставлену іншій частині думки – поняттєвому мисленню, а саме, категорії сприйняття й уявлення, узятих разом [80, с. 5 – 6].

Отже, психолінгвістика намагається не лише описати лінгвістичні факти у різних випадках, а й пояснити їх, інтерпретувати факти структури чи системи через їхню причиновість, розглядаючи внутрішні зв'язки системи. В. А. Маслова акцентує увагу на перевагах психолінгвістичного підходу, оскільки: 1) психолінгвістичні методики звернені безпосередньо до носія мови; 2) виявляють ставлення носіїв мови до конотативних аспектів мовного знака; 3) сприяють розкриттю імпліцитних значень, які реально існують у свідомості мовця [192, с. 108 – 109]; 4) вони встановлюють причини та психологічні механізми виникнення конотацій.

Лінгвісти вказують, що комунікативна функція не є власне мовною категорією, вона є прагматико-психолого-мовленнєвою категорією, – це означає, що емоційно-оцінне забарвлення мовлення потребує як практичного, так і теоретичного осмислення.

Більшість слів української мови багатозначні, і завдяки цій здатності вони можуть виражати індивідуальні почуття. Так, К. О. Ердман пропонує ділити

значення на три частини: 1) поняттєвий зміст; 2) додатковий зміст; 3) чуттєвий елемент чи зміст, пов'язаний із настроєм [346, с. 106]. Проте деякі мовознавці, прихильники раціоналізму в мові, заперечують чуттєві та емоційні елементи в словах. Зокрема А. Шлейхер, вважаючи мову звуковим вираженням думки, наголошував на тому, що „почуття, сприйняття, волевиявлення мова прямо не виражає; мова – не тільки безпосереднє вираження почуттів і волі, а й думки. Якщо ж необхідно через посередництво мови передати почуття й волю, то це можна зробити тільки опосередкованим шляхом і тільки у формі думки” [349, с. 4 – 5].

Отже, для ґрунтовного дослідження явища конотації необхідний комплексний підхід, який передбачає об'єднання зусиль представників різних наук, серед яких чільне місце відводено психолінгвістиці, оскільки психолінгвістичний підхід має значні переваги. Проте психолінгвістичний аспект емотивно-оцінної лексики почали досліджувати порівняно недавно, саме тому він ще недостатньо вивчений.

2.2. Основні закономірності виникнення нового немотивованого конотативного компонента у значенні дієслова

Слово, з погляду психолінгвістики, розглядається не як одиниця абстрактної мовленнєвої системи, а як одиниця мовленнєвої властивості людини – її індивідуального лексикону. У такому аспекті значення слова репрезентують не сукупність статичних компонентів, а процес співвіднесення словоформ із деякою сукупністю продуктів переробки чуттєвого і раціонального, індивідуального і соціального досвіду людини [248, с. 31]. На думку Л. С. Виготського, значення слова – це єдність узагальнення і спілкування, комунікації і мислення [65, с. 8]. Проте психологічна структура значення не зводиться до індивідуального, суб'єктивного значення. О. О. Потебня, досліджуючи суб'єктивно-об'єктивний зміст слова, під об'єктивним змістом розумів найближче етимологічне значення. Інший семантичний зміст, у якому може бути багатство ознак, О. О. Потебня називав

суб'єктивним [244, с. 83]. Проте об'єктивне значення переосмислюється через індивідуальне, суб'єктивне. „В іншому житті значення індивідуалізуються та „суб'єктивізуються”, але лише в тому значенні, якщо безпосередньо їхній рух у системі відношень суспільства вже не існує; вони вступають в іншу систему відношень, в інший рух. Цікаво, що вони при цьому не втрачають своєї суспільно-історичної природи, своєї об'єктивності” [171, с. 12]. Значення як психологічний феномен є не річ, але процес, не система чи сукупність речей, але динамічна ієрархія процесів [173, с. 8].

О. О. Потебня вперше у вітчизняному мовознавстві досліджував зв'язок мислення та мови. Структура мови адекватна структурі мислення відповідно до загальних внутрішніх закономірностей обох сфер; вони керуються спільними об'єктивними законами речей і явищ, які пізнає людина та відображає у формах мови. „Мислення і мова, – пише Г. В. Колшанський, – співвідносяться з предметами дійсності, лише перше співвідноситься з ними відношенням відображення, друга – відношенням вираження” [142, с. 16 – 17].

Мислення людини відображає навколишню дійсність. Це складне явище, яке поєднує в собі систему різних мислительних операцій, пов'язаних з переробкою інформації, що постачають рецептори з утворенням понять, суджень і висновків. Ставлення людини до предметів цілком зумовлене мовою. Відомий російський учений В. М. Бехтерев, який займався проблемою психофізіологічного механізму мовлення, дійшов висновку, що в психіці людини слово відіграє роль чинника, який узагальнює внутрішні прояви певних загальних подразників: „Особливе полегшення для нервово-психічної діяльності ми маємо у словесних символах, котрі дають змогу узагальнювати зовнішні подразники, що супроводжуються у відчуттях під одним загальним знаком – словом. Воно має суб'єктивний і об'єктивний бік...” [34, с. 71].

Отже, значення визначається через породження мовлення як спосіб переходу від того, що ми хочемо сказати, до конкретного мовного вираження. Семантика слова залежить від ситуативних, контекстуальних та інших випадкових чинників.

Стилістичне забарвлення слів, створення різних засобів експресії – все це результат творчої діяльності людини. У всіх цих явищах знайшла своє відображення людська природа. Варто наголосити на тому, що оскільки наша свідомість включає не лише логічні, а також емоційні, вольові, естетичні та інші відображення дійсності, мова, матеріалізуючи результати дійсності, відображає як раціональну, так і чуттєву, емоційну сторону конкретної діяльності, та поряд із закріпленням результатів пізнавальної діяльності в мові повинні отримувати вираження різні переживання і стан суб'єкта, його ставлення до навколишнього світу, до інших людей і самого себе [209, с. 35].

У зв'язку з цим саме невід'ємним компонентом семантики і є конотативне значення. Конотація – соціально-індивідуальний феномен. Для розуміння цього феномена треба звернутися до теорії О. О. Леонтьєва про специфіку функціонування значення в системі суспільної свідомості [173, с. 7 – 13], а також до мовленнєвої діяльності індивіда, його свідомості. Коли в психічне відображення світу людини „вливаються” ідеалізовані в об'єктивні надіндивідуальні значення, предмети набувають нових системних властивостей. У свідомості значення психологізуються та індивідуалізуються. Не втрачаючи об'єктивності, вони набувають конкретних суб'єктивних властивостей. Нові якості у системі індивідуальної свідомості утворюються завдяки набуттю ними індивідуальних конотативних ознак, які розкривають себе під час аналізу відношень, пов'язуючи їх з об'єктивними та індивідуальними ознаками.

Конотативне значення – результат вторинної номінації. У процесі переосмислення значення виникає можливість створення таких семантичних форм, де поняття, які вже стали об'єктом раціональної оцінки (типу *мавпувати*, *пихтіти*, *дістати*, *погоріти* тощо), поєднуються з оцінкою, у якій домінує емоційне сприйняття якоїсь ознаки (*пресувати*, *мочити*, *звалити*, *притарабанити* та інші). Саме внутрішня форма є тією ланкою, яка об'єднує ціннісну орієнтацію мовця з об'єктивною дійсністю. Емоційно-оцінні слова

відображають об'єктивно та суб'єктивно-ціннісне ставлення до того, що потрапляє в коло пізнавальної діяльності людини.

Отже, у словниковому складі української мови існують слова, які у своєму значенні можуть містити інформацію не лише про те, що позначено ними, а й той емоційний стан суб'єкта мовлення, у якому він перебуває в момент мовлення, що знаходить своє відображення у виборі того чи іншого слова. При цьому емоційний стан (фізіологічний) переходить в емотивне ставлення мовця до позначуваного [289, с. 10 – 11]. Саме це емоційне, власне суб'єктивне ставлення до позначуваного у висловлюванні, на думку деяких вчених (С. Л. Рубінштейна, Г. Х. Шингарьова, В. К. Вилюнаса), формує ефект експресивно забарвленого значення і його існування у мові. Ю. С. Степанов стверджує, що у „змісті людського мовлення, крім основної інформації-думки, майже завжди можна знайти також соціальну інформацію, вказівку на соціальний стан мовця та інформацію емоційну” [277, с. 21].

Конотація не є елементом матеріальної структури слова. Її компоненти створюються у процесі сприйняття слів-знаків. Кожне слово має значення та певну нейрофізіологічну базу в мозку людини, у процесі спілкування ці значення увиразнюються й утворюють конотацію.

В. М. Телією була встановлена закономірність виникнення конотативних значень слів: спочатку виникає асоціативно-образне уявлення, пізніше – його оцінна інтерпретація, і, як наслідок – емотивне сприйняття, яке утворює суб'єктивно-модальне нашарування, надаючи йому стилістичної значущості [289, с. 86]. На нашу думку, таку модель виникнення конотативних значень мають дієслівні лексеми, у яких конотація не мотивована значенням дієслова: асоціація – оцінний компонент – сприйняття – суб'єктивне нашарування – конотація.

Мотивоване конотативне значення виникає переважно завдяки метафоричним переосмисленням. У словах з мотивованим конотативним значенням внутрішня форма містить ознаку, на основі якої виникло конотативне значення.

2.2.1. Асоціативно-образне уявлення і його роль у формуванні дієслівної конотації

Важливу роль у формуванні та функціонуванні конотації відіграють асоціативні механізми, хоча мовна свідомість не вичерпується асоціативними рядами, бо включає в себе також систему соціально типових значень, систему образів і узагальнених уявлень, властивих носіям мови.

Асоціації – явище психологічне. Вперше лексичні асоціації досліджував Аристотель. Асоціації – це зв'язки, які беруть участь у синтезі – виборі та комбінації пізнаних властивостей дійсності саме в процесі подальшого пізнання світу шляхом створення все нових і нових гносеологічних типів [289, с. 92].

У сучасній психолінгвістиці асоціації є невід'ємними від процесів мислення. Значення слова ніби пронизане асоціаціями, які пов'язують як аспекти окремого значення, так і аспекти значень різних слів. Предмети і явища дійсності закріплюються і відтворюються у зв'язку один з одним. Це обумовлено реальними зв'язками предметів і явищ, зокрема їхніми зв'язками у просторі й часі, відношеннями спільного і відмінного між ними. Під впливом цих об'єктивних зв'язків виникають тимчасові зв'язки у корі головного мозку, що служать фізіологічною основою запам'ятовування і відтворення, та представляють те, що в психології давно розглядалось як асоціації” [289, с. 93]. Це означає, що кожен рух людської думки спирається на асоціативні зв'язки, і тому І. П. Павлов запевняв, що „нічого в свідомості немає, крім асоціацій” [224, с. 458].

Дж. Міллер зробив аналіз психологічної природи процесів, які є основою асоціювання. Він виділив п'ять основних гіпотез: 1) „гіпотеза частотності поєднань” – в основі асоціювання лежить приховане знання про сумісне існування слів; 2) „гіпотеза загального імені” (дослідник відносить стимул та реакцію до одного і того ж референта); 3) „образна гіпотеза” (загальний чуттєвий образ, який асоціюється і зі стимулом, і з реакцією); 4) „гіпотеза розгалуження” (у людини є знання про ієрархічні зв'язки слів за значенням);

5) „гіпотеза семантичних маркерів” (значення актуалізується в експерименті як сукупність маркерів). Міллер притримувався шостої, „предикативної гіпотези”, яка розглядає асоціацію як прихований акт предикації [347, с. 65].

Противником асоціаністичної психології був Л. С. Виготський, тому стверджував, що „відношення думки до слова є живий процес народження думки у слові. Слово, позбавлене думки, є мертвим словом... Свідомість відображає себе у слові, як сонце в малій краплі води” [289, с. 93].

О. Р. Лурія зазначав, що поряд з референтним і денотативним значенням слова існує асоціативне значення. Слово породжує не тільки вказівку на певний предмет, але й призводить до появи додаткових зв'язків, до складу яких входять елементи близьких до них слів за ситуацією, за набутим досвідом. Отже, слово стає центральним вузлом цілої сітки викликаних ним образів і „конотативно” пов'язаних з ним слів [183, с. 40].

Відомо, що слово, актуалізуючись у мовленні, реалізує, крім своїх прямих і переносних значень, ще й потенційну енергію бути вираженням чи відображенням додаткових, асоціативно пов'язаних з ним образів, почуттів, ідей [58, с. 62 – 63]. Ця потенційна енергія і є тією основою, на якій виникає конотація.

Людина володіє словами із вже закріпленими значеннями, у вторинній номінації з'являються змістові нашарування (конотації), які утворюються внаслідок асоціативної діяльності свідомості, що пов'язує знак з різними елементами діяльності.

Отже, асоціації беруть участь у створенні нових понять і значень мовних одиниць, тому що вони пов'язують уявлення з тими властивостями, які пригадуються у тому чи іншому випадку. Завдяки асоціативним механізмам мислення набуті знання є ґрунтом для утворення нового поняття шляхом образної підтримки, яка асоціативно актуалізується у свідомості [289, с. 94]. Отже, асоціації супроводжують процес мислення, а при вербальному мисленні мають мовленнєво-мислительну природу.

Важливу роль відіграють асоціативні механізми у формуванні конотацій, бо конотація формується на основі постійних асоціативних зв'язків у носіїв мови. Тому конотація не вказує на світ, а ніби відсилає до асоціацій, створюючи „невидимий” світ, але сама вона не є асоціацією [192, с. 112].

Конотація – емоційне, оцінне та стилістичне забарвлення слова, яке відображає знання про властивості, внаслідок чого великий асоціативний спектр атрибутивного характеру утворює об'єктивну основу для їх виникнення. Атрибутивні асоціації – це механізм, який актуалізує конотації. Конотації фіксують у своїй сутності ті асоціації, які відображають позамовну дійсність.

Конотативні ознаки відображають уявлення носіїв мови про асоціативні зв'язки позначуваної словом реалії з властивістю іншої названої реалії, як за подібністю, так і за суміжністю [291, с. 226]. Наприклад, лексема *заляльковуватися*: мовець вважає поганим те, що хтось ховається, не діє у певній ситуації, і це характеризує цю людину як боязку, безвольну, таку, що не вміє відстояти своєї думки; її автор порівнює з лялечкою (комахою) у коконі, що й засвідчує неохвальне ставлення, яке є результатом асоціативно-образного переосмислення: *Тим гірше для нас, найбільш удачливих, які „заляльковуються”, засовуючи голову в пісок...* (Д, 24.01.2009, 3), конотативне значення вказує на зв'язок з образом, що лежить в основі переосмислення, зокрема – з лялечкою; у дієслові *відірватися* на основі семи ‘поривати зв'язки з кимось’ внаслідок власне асоціативного переосмислення виникла конотативна сема ‘помститися, покарати когось фізично чи морально’, і вона викликає негативне ставлення до насилля та людини, яка так вчиняє: *А це, слід зазначити, дозволить більшовикам „відірватися” на політреформі „по повній”* (УМ, 24.03.2004, 3); *викачати* – конотативна сема ‘позбавити коштів хитрощами або обманом’ виникла на основі диференційної семи ‘докладаючи зусиль’: *Зауважте. Гонорару вам не платять, а от на запису з вас можуть ще й „викачати” кілька гривень* (ВК, 12.03.2004, 14); у лексемі *калатати* конотативне значення ‘поширювати інформацію, яка є таємною, але суб'єкт всупереч цьому розповсюджує її’ – є результатом переосмислення потенційної

семи ‘повідомляти, сповіщати’ внаслідок асоціативно-образного переосмислення: *Остання неприємна історія, яка калатає дитсадком і селом в цілому, трапилася в лютому* (Д, 09.04.2009, 6).

Досліджуючи асоціативні групи і ряди, особливо їхні інтерпретації, важливим є поняття „поле”, тому що в лексичному значенні завжди існує вказівка на належність слова до певної сфери. У психолінгвістиці поле потрактовують не як онтологічний феномен і один із способів існування лінгвістичних явищ, а як сукупність елементів (зокрема й асоціативних груп слів) синтагматичної природи. Дослідники встановили внаслідок використання психофізіологічних методик різні типи залежностей (сильні, слабкі, нульові) між словом і його асоціатами, що зумовлені співвіднесеністю відповідних компонентів з дійсністю. Саме це детермінує наявність синтагматичних зв’язків між цими елементами і відсутність у них семантичної спільності.

Мовознавці здебільшого інтерпретують „поле” як психічне явище: як семантичні поля слів розглядають поєднання слова-стимула і його асоціацій, які виникають у свідомості інформантів як наслідок реакції на пропоноване слово, наприклад, *наїхати* – образити, звинуватити, напасти, висловити претензії, залякати, зачепити когось, накинутися, насварити, вимагати, придиратися, наклеп, розібратися з кимось, погрожувати, докучати, накричати, оббрехати, побити, принизити; *тарабанити* – розмовляти, нести, йти; *мочити* – робити мокрим, зіпсувати, бити, знущатися. У семантичному полі виділяють ядро й периферію.

Отже, конотації ґрунтуються на асоціаціях, які викликані семантикою слова, його внутрішньою формою та обумовлені сприйняттям, яке досліджене за допомогою асоціативного експерименту.

У мовознавстві використовують два основних способи отримання семантичної інформації: „1) інтроспекція, тобто звернення до власної психіки з метою усвідомити й екстеріоризувати в науковому описі свої уявлення про смисли; 2) експеримент, тобто звернення до чужої психіки з метою визначити уявлення про смисли, властиві іншим носіям мови” [197, с. 72].

Вивчаючи значення слів у сучасній психолінгвістиці, дослідники використовують різні експериментальні методики, які поділяють на такі категорії: 1) експерименти з найменування; 2) експерименти з експлікації суб'єктивного змісту (на зразок „Що таке Х”); 3) експерименти на можливість / неможливість уживання слова у контексті; 4) експерименти типу „Як це називається?”; 5) асоціативні експерименти; 6) експерименти за семантичним шкалуванням; 7) експерименти за оцінною семантичною близькістю слів; 8) експерименти щодо виявлення залежності психологічного оперування зі словами (наприклад, запам'ятовування) від їхніх змістових характеристик; 9) експерименти, спрямовані на вивчення актуалізації в оперуванні даними словами раніше сформованої загальної установки; 10) експерименти щодо систематизації понять [172, с. 63].

У дослідженні використано один з найпоширеніших психолінгвістичних методів – асоціативний експеримент, оскільки він покликаний відкрити нові перспективи в дослідженні імпліцитних, асоціативних за своєю природою, конотацій дієслів. Носії мови, подаючи свої асоціації на дієслівні стимули, демонструють своє розуміння значення. Асоціативний експеримент дозволяє виявити характер домінантної інформації у конкретного мовного знака, а також виокремити із „семантичного середовища індивідуальних уявлень ті асоціації, на основі яких виникають конотації” [192, с. 111].

Асоціативні експерименти поділяють на вільні (вибір асоціацій не спрямовується експериментатором) і контрольовані (спрямовані), коли експеримент програмується [16, с. 22].

Проведення експериментів з метою вивчення конотативних властивостей семантики дієслів передбачає розв'язання таких завдань: 1) добір конотативно маркованих дієслів, зважаючи на їхню уживаність, діапазон оцінок, стилістичне забарвлення; 2) підготовка завдань; 3) відбір інформантів; 4) визначення часу, місця і способу проведення експерименту; 5) визначення методики обробки матеріалу та опису результатів. Експерименти проводилися серед студентів II курсу Інституту філології та журналістики Вінницького державного

педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського і студентів III курсу Інституту менеджменту, Інституту автоматики, електроніки і комп'ютерних систем управління Вінницького національного технічного університету у 2009 році.

Експеримент №1

Асоціативний експеримент

Процедура експерименту: групам інформантів (80 студентів-філологів і 80 студентів технічних, економічних спеціальностей) пропонували записати до кожного з 16 дієслів-стимулів по декілька асоціатів.

Результати асоціативного експерименту

Результати асоціативного експерименту відображено у таблиці.

Таблиця 2.1

Кількісний розподіл асоціатів

№	Дієслова	Відповіді студентів гуманітарних спеціальностей			Відповіді студентів негуманітарних спеціальностей		
		Загальна кількість варіантів асоціацій	Усього відповідей	Кількість інформантів, які не вказали асоціації	Загальна кількість варіантів асоціацій	Усього відповідей	Кількість інформантів, які не вказали асоціації
1.	Відбемкати	16	78	2	32	94	6
2.	Відірватися	13	113	-	15	82	7
3.	Впаяти	12	83	-	26	78	10
4.	Жирувати	21	84	6	28	78	16
5.	Закосити	27	126	-	34	94	9
6.	Здерти	17	115	1	29	109	4

7.	Зморозити	14	124	-	18	98	1
8.	Клюнути	12	101	3	18	89	4
9.	Наїхати	18	88	5	30	69	17
10.	Накрити	22	97	7	26	69	16
11.	Нарватися	14	80	8	20	77	3
12.	Попалити	14	105	-	18	95	3
13.	Причесати	16	88	13	28	85	19
14.	Пропісочити	19	75	15	27	67	20
15.	Розводити	20	129	1	20	97	1
16.	Собачитися	35	181	-	26	120	-

Було складено списки асоціативних реакцій до кожного дієслова із збереженням форм висловлювання інформантів (Додаток А).

Передбачалося, що на кожне емоційно-оцінне дієслово буде одержано 200-240 асоціацій, оскільки інформантам пропонували написати по 3 асоціації на кожний дієслівний стимул, з яких певна частина повторювалася б. Виявилось, що у деяких інформантів (з обох груп) окремі дієслова не викликали жодних асоціацій: *пропісочити* – 15 (20)* інформантів, *причесати* – 13 (19), *нарватися* – 8 (3), *накрити* – 7 (16), *жирувати* – 6 (16), *наїхати* – 5 (17), *клюнути* – 3 (4), *відбемкати* – 2 (6), *здерти* – 1 (4), *розводити* – 1 (1), *впаяти* – 0 (10), *закосити* – 0 (9), *відірватися* – 0 (7), *попалити* – 0 (3), *зморозити* – 0 (1). Цікавим є те, що найважчими для обох груп інформантів є спільні лексеми *пропісочити*, *причесати*, але дієслова *накрити*, *жирувати*, *наїхати*, *відбемкати*, *здерти* викликали більше труднощів у представників інженерних спеціальностей. Експресеми *впаяти*, *закосити*, *відірватися*, *попалити*, *зморозити* добре зрозумілі філологам, але менш зрозумілі іншим інформантам. Усі опитані вказали асоціати до дієслів *собачитися*. У цілому не вказали жодного асоціата

* відповіді інформантів негуманітарних спеціальностей

більше представників нефілологічних спеціальностей (11% усіх інформантів-нефілологів), ніж філологічних (6,9%).

На жоден стимул не було дано усіма опитуваними 3 асоціації, тому найменше реакцій-асоціацій набрали дієслівні лексеми *пропісочити* 75 (67), *наїхати* 88 (69), *накрити* 97 (69). Максимальна кількість одержаних реакцій становила 181 (120) – *собачитися*.

В експерименті можна виокремити типові, стандартні асоціації, що повторюються, наприклад: із 160 інформантів 89 вказали ‘обманути’ на стимул *розводити*, 32 ‘обдурити’, 24 ‘брехати’, по 8 ‘дурити’, ‘жартувати’, 12 варіантів простежується у відповідях однієї людини.

Реакції-асоціації утворюють синонімічні ряди, наприклад, на стимул *собачитися*: 1) сваритися – лаятися – гризтися – сперечатися – кричати – пилитися – скандалити – гаркати – гиркати – ругатися; 2) не ладити – ворогувати – не товаришувати – конфліктувати – неприязно ставитися; 3) ластитися – піддобрюватися – вислужуватися; 4) притаїтися – ховатися; 5) хизуватися – випендрюватися тощо. Іноді асоціації утворюють антонімічні пари: сваритися – піддобрюватися, битися – підлещуватися, ніяковіти – випендрюватися. Експресема *собачитися* викликала чимало неповторюваних цікавих асоціацій: вишкірюватися, випендрюватися, волочитися, ніяковіти, опуститися, притаїтися, хизуватися, вештатися, корчитися, кусатися, страждати, любити собак, трапляються й оказіоналізми – ліпитися, пилитися.

Асоціації лексеми *здерти* утворюють такі синонімічні ряди: 1) забрати – відібрати – видерти – взяти забагато; 2) вкрати – виманити – розвести; 3) обманути – обдурити; 4) списати – скопіювати – привласнити.

Студенти-філологи вважають типовою асоціацією на конотативне дієслово *закосити* наслідувати (25%), друга група вказала асоціат прогуляти (25%). Інші асоціації можна згрупувати у синонімічні ряди: 1) ухилитися – відмазатися – уникнути – викрутитися; 2) наслідувати – імітувати – вдавати – скопіювати – уподібнитися – мавпувати – бути схожим на когось – брати з когось приклад – зробити щось так само; 3) схитрувати – придуритися – притворитися –

морозитися – прикинутися дурнем; 4) халявити – сачканути – відмовитися від роботи; 5) збрехати (відбрехатися) – обманути – обдурити – розвести – видумати; 6) накуритися – нанюхатися – вколотися.

Усі асоціації лексеми *зморозити*, окрім okazіональних відмахнутися, розслабитися, утворюють один синонімічний ряд з певними відтінками: сказати дурницю, сказати щось недоречне, змолоти дурне, нести нісенітниці, лягнути, бовкнути (сказати, не подумавши); збрехати, обдурити, обманути (сказати неправду), видумувати щось; виправдатися, викрутитися, відговоритися (сказати щось, щоб захистити когось).

Синонімічний ряд асоціацій лексеми *причесати* вказують на способи збагачення: вкрати (21% усіх опитаних), забрати собі щось чуже (16%), привласнити (15%), загарбати (12%), присвоїти (5%), прибрати щось до рук (5%) тощо. Цікавими є поодинокі асоціації: багато хотіти, взяти багато на себе, побалакати, добрести, підговорити, підлизати, проагітувати, змінити одяг.

Асоціації дієслова *відбемкати* можна розподілити на дві групи: 1) даремно втратити час – відбути (27%), зробити абияк (12%), відсидіти (10%); 2) розказати – відговорити (6%), протараторити (3%), відтарабанити, швидко говорити, пробубоніти (по 1,3%).

Експресема *попалити* має невелику кількість асоціацій, які повторюються, це означає, що мовці добре розуміють значення: побачити (25%), викрити (24%), зловити (16%), спіймати (12%), знайти (8%), дізнатися (7%), засікти, застукати, піймати на гарячому (по 6%).

Асоціації лексеми *накрити* утворюють синонімічні ряди: 1) зловити на гарячому – спіймати – попалити – схопити – застукати; 2) викрити – розкрити – розсекретити – виявити – засікти; 3) обманути – обдурити – розвести; 4) здерти гроші (плату) – оштрафувати.

На стимул *кльонутти* інформанти вказали попастися (31%), повестися (26%), повірити (20%).

Типовою асоціацією для всіх інформантів потрапити у неприємності (36%) та чималою кількістю варіантів асоціативів репрезентована лексема *нарватися*:

знайти на свою голову проблеми (19%), попасти під гарячу руку (7%), дістати когось, догратися (по 2,5%), на неприємну зустріч, наткнутися (по 2%) – вказали студенти технічного університету; догратися (4%), домоворитися, побитися (по 2,5%), наїхати, напроситися (по 2%) – назвали філологи.

Стандартними асоціаціями лексеми *наїхати* є образити (10%), сваритися (9%), накричати (8%), напасти (6%), звинуватити, висловити претензії, залякати, вимагати (по 5%).

Синонімічні ряди асоціацій на стимул *проісочити*: 1) критикувати – відчитати – втирати – втовкмачити – прочистити мізки – прочитати мораль – викликати на килим; 2) сварити (сваритися) – відчихвостити – нагримати; 3) пояснити – повчати – консультувати; 4) витратити гроші – протринькати.

Асоціації лексеми *впаяти* утворюють синонімічні ряди: 1) вдарити (36%) – вліпити (4,4) – покарати (2,5%) – побити (2,5%) – врізати (1%) – тріснути (1%); 2) присудити термін покарання (16%) – винести вирок (1,5%) – посадити (1%) – впарити (1%); 3) підсунути щось (5%) – дати щось непотрібне (1,5%) – нав'язати (1,5%).

На стимул *жирувати* більшість інформантів вказали асоціат добре жити (23%) та його синоніми: переїдати, шикавати, розбагатіти, нажитися, зажертися, розкошувати, багатіти, кайфувати, мажорити. І лише у незначній частини опитаних дієслово асоціюється з переїдати (7%), поправитися, товстішати (по 2%).

Стандартними асоціаціями лексеми *відірватися* є відпочити (54%), добре погуляти (22%), повеселитися (11%), розслаблятися (9%), розважатися, добре провести час (по 6%).

За частотністю асоціативних реакцій ми можемо встановити, яка ознака ідентифікованого слова є найбільш актуальною, причому якщо 20% респондентів виявляють якусь реакцію, то її можна вважати релевантною для мовної компетенції певного мовного колективу [192, с. 112]. Релевантними реакціями (більше 20% інформантів) для мовного колективу можна вважати на стимул *собачитися* – сваритися (82%), гризтися (24%); *розводити* – обманути

(56%), обдурити (20%); *відірватися* – відпочити (54%), добре погуляти (22%); *впаяти* – вдарити (36%); *нарватися* – потрапити у неприємність (36%); *здерти* – забрати (34%), вкрасти (21%); *кльнути* – попастися (31%), повестися (26%); *відбемкати* – відбути (27%); *попалити* – побачити (25%), викрити (24%); *жирувати* – добре жити (23%); *зморозити* – сказати дурницю (23%), збрехати (22%); *причесати* – вкрасти (21%).

Великий діапазон асоціатів у дієслів *собачитися* – 53 (36 трапляються у відповідях однієї людини з 160), *накрити* – 38 (16 у відповідях однієї людини); *пропісочити* – 42 (13 неповторюваних); *жирувати* – 41 (14).

Результати експерименту дозволяють розподілити дієслова на семантичні групи: 1) дієслова, які містять негативну оцінку дій: *собачитися, закосити, розводити, зморозити, причесати, відбемкати, здерти, попалити, накрити, кльнути, нарватися, наїхати, пропісочити, впаяти, жирувати, відірватися* – парадигматичні відношення між словами на основі спільної семи ‘негативна оцінка’; 2) дієслівні лексеми, що вказують на процес збагачення нечесним способом: *розводити, причесати, здерти* – спільні асоціати обманути, вкрасти, виманити, гроші; 3) розкриття чогось таємного, прихованого: *попалити, накрити* об’єднують асоціації викрити, спіймати, зловити, знайти, побачити; 4) дієслова, що характеризують моральні якості особистості: *закосити, розводити* – асоціативні реакції брехати, дурити, обманути; 5) лексеми, що називають конфліктні дії: *собачитися, пропісочити, наїхати* – асоціат сваритися.

Аналіз даних, отриманих під час асоціативного експерименту, дозволяє зробити певні висновки.

Керуючись робочою класифікацією Л. В. Мельник [197, с. 94], дієслова можна розподілити на три групи: найбільш конотативно насичені, середньо насичені, найменш конотативно насичені. Найбільш конотативно насиченими є дієслова з максимальною кількістю асоціативних реакцій, у яких спостерігається слабка залежність між формою і змістом: *закосити* (61 серед 160 інформантів), *собачитися* (61). Середньо насиченими є ті лексеми, у яких

40 – 50 варіантів асоціативів: *жирувати* (49), *відбемкати* (48), *наїхати* (48), *накрити* (48), *здерти* (47), *пропісочити* (46), *причесати* (44), *розводити* (40). Найменш конотативно насиченими є всі інші дієслова, у яких сильна залежність з асоціатами, вони семантизовані для мовця. Отже, конотативним дієсловам притаманний широкий діапазон асоціативних репрезентантів конотації від 30 (*клюнути*) до 61 (*закосити, собачитися*), що свідчить про міцну закріпленість імпліцитних елементів у свідомості мовців.

Як засвідчують дані асоціативного експерименту, мовці добре усвідомлюють конотативне багатство дієслів. Іноді можуть траплятися і непорозуміння між мовцем та слухачем, оскільки серед асоціативів на стимул *собачитися* є антонімічні пари (*сваритися – піддобрюватися, битися – підлещуватися, ніяковіти – випендрюватися*), але це поодинокі випадки, зумовлені індивідуальним досвідом, особливостями світосприйняття учасників спілкування.

Конотація має асоціативне походження, тому що конотація – це комплекс сигналів, які виникають завдяки асоціативно-образній пам'яті, тобто асоціація виступає як зв'язок – нагадування про деяку інформацію, характерну для реалії. Існує думка, що асоціації не входять безпосередньо у семантику слова: вони співвідносні з фоновими знаннями, які залишаються „за текстом” [112, с. 42]. Інші дослідники вважають, що конотація – це „стандартна асоціація”, яка не входить у семантику слова. Розуміння конотації як „стандартної асоціації” порушує проблему визначення ролі внутрішньої форми в епідигматичному вимірі слова. Хоча роль внутрішньої форми слова на цьому не завершується, оскільки „стандартні асоціації”, співвідносні з внутрішньою формою, можуть активізуватися і викликати експресивний ефект. Така активізація можлива не лише при узувальній полісемії, а й при okazionalному вживанні слова.

Дослідники переконані, що більшість емоційно-оцінної лексики ґрунтується на ситуативних асоціаціях. Дані асоціативного експерименту дозволяють стверджувати, що у мові є дієслова, у яких конотативні значення виникли на основі ситуативних асоціацій, але вони не становлять більшості,

наприклад, *собачитися* – хизуватися, ніяковіти; *відірватися* – випити багато алкогольних напоїв. Причому це можуть бути ситуації: 1) випадок, який інформант спостерігав у житті і який він оцінює, при цьому оцінка подій переноситься на слово, пов'язане з ситуацією, наприклад: *Меблі „фінішували” на кордоні. У пункті пропуску „Тиса” митники вирішили ретельніше перевірити меблевий вантаж... Вантаж вилучено до рішення суду... (ГУ, 28.01.2011, 13); Київ... Мрія тисяч молодих провінціалів, що вже давно виростили з пелюшок, проте ще трохи не доросли до краваток. Щороку він приймає тисячі студентів, які приїжджають на навчання з усіх куточків України, а вже через 4 – 5 років „випльовує” їх зовсім іншими, „перетравленими”. І тільки Богу відомо, що робить столиця зі звичайними сільськими дітьми... (СВ, 05.08.2010, 2); Не люблять у тюрмі й тих, хто „вдарився” у релігію (УМ, 06.03.2007, 10); 2) ситуація, що виникає у свідомості інформанта у зв'язку з описуваним словом; наприклад: *Куди **впадає** Волга. Голову Держфінпослуг Василя Волгу затримали за корупцію і на два місяці запроторили до ізолятора (УМ, 21.07.2011, 4); Хай там як, а одну відзнаку українські стрибунки у воду вже здобули. Цікаво, що у кваліфікації наша пара „настрибала” лише на шосту суму балів (УМ, 19.07.2011, 13); Із другою – виступив Пашинський (БЮТ), який визнав, що „газові угоди заслуговують на те, щоб написати роман „Війна і мир”, „відбілює” Прем'єр-міністра в газовому питанні і повідомив, що позицію І. Богословської підтримують лише три члени ТСК (СВ, 24.03.2009, 1); Після відставки Андрія Баля уболівальницькі чутки вперто “сватали” на вакантне місце головного тренера полтавської “Ворскли – Нафтогазу” Олега Блохіна (УМ, 30.08.2003, 4); Слід зауважити, що Сметко має особливі стосунки з Леонідом Кучмою – вони **квітнули** у вигляді частих відвідин Банкової... (УМ, 06.09.2003, 3); Також Кабмін „пропісочив” регіональних керівників, на території яких відбувається необґрунтований галоп цін (УМ, 10.02.2011, 4); 3) ситуація, яка виникає внаслідок вживання слова тим, хто неприємний чи приємний інформанту: *За словами представників місцевої громади, він (прим. авт. – голова селища О. В. Жеребцов) напрочуд швидко***

„перекрашувався” в кольори провладної партії та почав бити у всі дзвони: мовляв, результати виборів підтасовані ... (СВ, 03.02.2011, 1); Буряка не викорчовували, але налякали. Таке враження, що Григорій Суркіс вирішив просто дуже “налякати” головного тренера збірної України Леоніда Буряка (УМ, 28.08.2003, 15); Відомо, що в 1926 році Остап Вишня так оцінив своє лікування в Бердянську: „Ніякі закордони таких наслідків не дають... Приїжджає людина на милицях, а за півтора місяця лікування, прощаючись із курортом, дарує милиці курорту і „садить” під гармошку гопака” (УМ, 13.06.2009, 12); Вони першими „запрягли” Сонце. Представники ВКВ і демонстрували нам, журналістам, „сонячний дах” стадіону та розповідали про інші свої цікаві проекти з використанням сонячної енергії, якими займаються з початку 90-х років ХХ століття (УМ, 26.06.2009, 19). У психолінгвістиці існує думка про однотипність асоціативних реакцій. О. О. Леонтєв стверджував, що однотипність дозволяє розглядати їх „як більш чи менш типові не тільки для певних груп, але й для мовного колективу в цілому” [170, с. 7]. Дані асоціативного експерименту переконують, що переважають типові, стандартні асоціації, особливо узуальні, широко вживані стимули.

У мовленні чимало асоціацій індивідуальних, непередбачуваних, наприклад, індивідуальні неприємні асоціації: *„Ви порушуєте регламент, і я буду. Не твалтуйте мене, не вдасться”, - зазначав В. Литвин (ПіК, №50, 2003 – 2004, 14); „Зразу скажу тим, хто намагається Яцубу кудись засунути: не буде цього”, – сказав він (УМ, 09.04.2004, 3); Навіть подумати страшно: три мільйони тонн непотребу – хвостів, ратиць, хряців, так званих „каркасів” без м’яса – транспортуються в Україну в цинкових ящиках, наче в трунах. „Це так **вріже** по вітчизняному тваринництву, що через півроку залишаться ріжки та ніжки” (СВ, 16.06.2009, 1); приємні: 2011 – без загулів? Прем’єр стверджує, що успішно „закрутив” 2011-й і подолав традицію „пропащого” січня. Українці можуть розслабитися і спокійно, але ударно працювати: обрана ними влада, незважаючи на всі об’єктивні труднощі, таки зуміла*

„закрутити” наступні 365 днів. А заодно й рішуче простягла руку допомоги традиційно „пропащому” січню (УМ, 11.01.2011, 4); *А все через фото з їхнього відпочинку на лазуровому узбережжі, де завжди струнка й тендітна Пе* (прим. авт. – Пенелопа Крус) *помітно округлилася* (УМ, 07.08.2009, 24); *А потім нехай 2-а ескадрилья вріже „Смуглянку” від початку і до кінця...* (Д, 13.12.2008, 8); *Справжню Поезію важко оцінювати, бо її не можна „вдягнути” у стандартно впізнавані літературознавчі формули* (Д, 25.11.2009, 6). Отже, асоціації для людей є або позитивними, або негативними.

Як асоціати можуть виступати слова, фонові знання, сума уявлень, поняття. На основі асоціацій можуть виникати додаткові значення, а оскільки вони супроводжуються почуттями, ці значення забарвлюються емоційними оцінками, які з розряду okazіональних з часом можуть перейти в узуальні, наприклад: *Отже, урядовці й депутати „кинули” експортерів по повній програмі, бо внесли зміни до оподаткування фактично за місяць до терміну їх введення в дію...* (УМ, 08.04.2004, 7); *кинути* вжито у значенні ‘обдурити, підвести, не виконати обіцяного’; *Небіжчиків - до криміналу. Принцип невідворотності покарання „дістає” прикарпатців і на тому світі* (УМ, 27.02.2004, 13), *діставати* – ‘викликати обурення, протест у когось певними діями, повчаннями; безпідставно прискіпуватись, набридати’; *Також ми спробуємо з’ясувати, хто з районних чиновників „кришує” цей нелегальний бізнес* (ВК, 30.01.2009, 3), *кришувати* – ‘захищати, постійно покривати когось, навіть у „брудних” справах’.

Існують різні типи асоціацій: колективні й індивідуальні, національно-специфічні й універсальні (тобто загальнолюдські, це здебільшого приємні асоціації у слів-понять: місце народження, проживання) [319, с. 28]. Прикладами вузько національних асоціацій є символи, імена.

Повноцінний лінгвістичний аналіз повинен зважати на дані, отримані із трьох найважливіших джерел: системи мови, матеріалів анкет і текстів. Це можна простежити на значенні лексеми *собачитися*, враховуючи всі три аспекти, необхідні для лінгвістичного аналізу. Експресивно забарвлене

значення виникає на основі несуттєвих для реалії явищ. Якщо порівнювати дієслова *сваритися*, *гризтися*, *собачитися*, то у слові *гризтися* в семантичний фокус потрапляє ознака ‘сильно’, ‘лайка’, *собачитися* – ‘агресивно’, денотативні ознаки – ‘сперечатися, висловлювати своє незадоволення’. Лексемами *сваритися*, *гризтися* автор повідомляє про подію, але не інтерпретує її, а лексема *собачитися* вказує на дію та передає емоційний стан суб’єкта. Некодифіковане конотативно забарвлене дієслово *собачитися* у семантиці містить периферійні семи, які, позначаючи якісні ознаки дії, характеризують її за тим чи іншим аспектом, який і є основою оцінки. У значенні слова *собачитися* у сигніфікаті міститься ознака, що вказує на агресію. Мовець засуджує чиюсь агресивність, конфліктність, тобто поведінку, властиву собаці, - це викликає несхвальне ставлення до об’єкта висловлювання.

„Сварка”, „конфлікт” експлікуються у словах *сперечатися*, *кричати*, *гиркатися*, *лятися*, у яких відбувається зростання кількісної ознаки.

Отже, у семантиці дієслова *собачитися* виділяється денотативний компонент та конотативний, завдяки якому слово виконує не лише номінативну, а й прагматичну функції, тобто називає дію і сигналізує про оцінне ставлення мовця до світу.

Результати асоціативного експерименту дозволяють зробити висновки, що немотивоване конотативне значення має асоціативне походження. Нові оцінно-конотативні значення дієслів виникають на основі типових і ситуативних асоціацій, рідше індивідуальних.

2.2.2. Оцінна інтерпретація конотативно маркованих дієслів

Мова відображає об’єктивну дійсність. Людину оточують особи, предмети, властивості, дії, до яких вона може ставитися по-різному: в аспекті доброти і зла, справедливого чи несправедливого, можливості чи неможливості. Ш. Баллі вважав, що „задоволення чи незадоволення, прийнятність чи неприйнятність по відношенню до мого „я”, відповідність чи невідповідність принципам, – така достатньо складна, але в загальному внутрішньо цілісна сукупність фактів

думки, які визначають розмежування між мовленнєвими фактами, які вживаються в позитивному чи негативному значенні” [21, с. 21]. Ціннісні відношення закріплені в мові в семантичних структурах. Оцінка як ціннісний аспект значення простежується в різних мовних висловленнях.

Оцінка – це ставлення суб’єкта до об’єкта висловлювання, яке виникає на основі практичної діяльності і пов’язане зі світоглядом, соціальним статусом людей. При вираженні оцінки людина згадує про норму, „еталон”, за допомогою якого здійснюється порівняння, робляться висновки, які відображають розуміння дійсності. Серед різних типів оцінки переважає інтелектуально-логічна, ...яка ґрунтується на логічних судженнях про об’єктивні ознаки [321, с. 32].

Оцінне ставлення розглядають як один з видів модальності, що супроводжує мовні вираження. Оцінна модальність вказує на ставлення мовця до всього об’єктивного, наприклад: *Плакали державні гроші?* (СВ, 02.07.2010, 2); *У нашому ж Криму все навпаки – ціни буквально скаженіють* (УМ, 13.06.2009, 13); *До того вони вирощували овочі, та ця виснажлива робота їх уже „дістала”, тому вирішили шукати іншу* (Д, 15.04.2009, 6); *Зазвичай такі відгуки для більшості відомих людей є лише способом укотре „засвітитися” на сторінках преси бодай кількома „прохідними” абзацами* (УМ, 10.07.2008, 6).

Оцінна модальність – це зв’язок між ціннісною орієнтацією мовця чи слухача та позначуваною реалією, тобто оцінна модальність є комплексом ознак, що утворюють структуру оцінки. О. М. Вольф визначила структуру оцінки як модальну рамку, яка накладається на висловлення та не збігається ні з логіко-семантичною побудовою, ні з синтаксичною. Обов’язковими елементами оцінної рамки є суб’єкт оцінки – особа чи соціум (той, хто дає оцінку) й об’єкт оцінки (особа, предмет, явище, дія), і сам оцінний елемент [63]. Оцінне висловлення передбачає ціннісне відношення між суб’єктом і об’єктом, тож оцінне судження містить суб’єкт судження, його об’єкт й оцінний елемент. Суб’єктивний компонент указує на позитивне чи негативне ставлення суб’єкта оцінки чи об’єкта, наприклад, позитивна оцінка: *Бо ж ніхто інший, крім Ролінг,*

не вміє так реалістично і винахідливо подати містичний світ. А ще вона неперевірена в умінні „**гратися**” з сюжетом (УМ, 28 – 29.01.2011, 21); Христинка хвостиком ходить за Софійкою і в усьому її **мавпує** (УМ, 06.03.2004, 4); Жінка „**відкатала**” на авто таксопарку тридцять років... (УМ, 06.09.2004, 2); Уже завтра кримська столиця ... гучно відзначатиме своє 225-річчя. Особливо буде де „**відірватись**” безтурботній „півній” молоді – на центральній площі Леніна монтують сцену для вечірнього концерту за участі заїжджих українських, російських і навіть словацьких виконавців і гуртів середньої руки, на кшталт нашого Василя Бондарчука і російських „Корней” (УМ, 06.06.2009, 3); Щоправда, на екрані вона (Джньюері Джонс – прим. авт.) з’явиться ненадовго: за сюжетом, героїня Дженьюері стає жертвою жорстокого злочину, і вбитий горем вдівець-Кейдж стає безжалісним месником. Але „**засвітитися**” в такій компанії хоч на хвилину – це вже досягнення (УМ, 30.10.2009, 24); негативна – Не посипали дорогу, тепер **пропісочать** комунальників (УМ, 21.02.2004, 2); На подолання цих стереотипів і пробивання до читача шляхом реклами у мене піде більше часу, ніж у будь-якої доярки, що раптом **вдарилася** в творчість (УМ, 19.07.2005, 19); Шварцнегер відмовився від зарплати губернатора, але **гребе** гроші лопатою (УМ, 16.07.2005, 12); Роки, як хмари за вітром, летять, Поліщуку Борису нещодавно **стукнуло** сімдесят (СВ, 26.03.2009, 2); На таких „**клюнуло**” й місцеве чиновництво – з надією на вдатний улов (СВ, 11.09.2008, 1); Учорашній день став також розчаруванням для Регіонів. Їх знову „**кинули**”. Улітку – Секретаріат, тепер – БЮТ (Д, 03.10.2008, 4).

Функція емоційно-оцінних дієслів не стільки інформативна, скільки емотивна, вони виражають ставлення мовців до реалії, висловлюють оцінку певним діям. Для того, щоб визначити, як суб’єкти мовлення сприймають та оцінюють конотативні значення дієслів, яка лексика – позитивної чи негативної оцінки – переважає, ми провели експеримент.

Експеримент №2

„Оцінне значення дієслів”

Процедура експерименту: групі інформантів (120 осіб) гуманітарних та негуманітарних спеціальностей пропонували визначити, позитивне чи негативне значення мають такі дієслова: *відмити, засвітитися, кришувати, накачатися, розводити, сколотити, тарабанити, царювати.*

Результати експерименту „Оцінне значення дієслів”

Результати експерименту „Оцінне значення дієслів” відображено у таблиці. Матеріали таблиці дають уявлення про оцінну модальність дієслів.

Таблиця 2.2

Визначення оцінного потенціалу конотації

№	Дієслово	Кількість позитивних оцінок	Кількість негативних оцінок	Емоційно-оцінна конотація
1.	Відмити	12	108	негативна
2.	Засвітитися	76	44	позитивна
3.	Кришувати	34	86	негативна
4.	Накачатися	58	62	амбівалентна
5.	Розводити	39	81	негативна
6.	Сколотити	59	61	амбівалентна
7.	Тарабанити	24	96	негативна
8.	Царювати	97	23	позитивна

З аналізованих 8 дієслівних лексем 4 (50%) мають яскраво негативне забарвлення: *відмити, тарабанити, кришувати, розводити*. 2 лексеми (25%) (*царювати, засвітитися*) мають позитивну оцінку. Результати експерименту свідчать, що у мові засобів масової інформації дієслова негативної оцінки у кількісному відношенні значно переважають лексику позитивної оцінки.

Дослідники цей факт пояснюють соціально-психологічними чинниками: все позитивне вважається нормою, а відхилення у бік негативної оцінки знаходить різноманітні прояви, відображені у денотації значення слів. Результатом експерименту є 2 (25%) дієслівні лексеми, які мають амбівалентну оцінку – позитивно-негативну (залежно від контексту): *сколотити, накачатися*, тобто асоціативні характеристики можуть бути як пейоративними, тобто негативними, так і меліоративними – позитивними.

Експеримент №3

„Оцінні значення асоціатів до конотативно забарвлених дієслів”

Процедура експерименту: групі інформантів (100 осіб) пропонували дібрати до дієслів позитивні та негативні слова-асоціати.

Результати експерименту „Оцінні значення асоціатів до конотативно забарвлених дієслів”

Результати експерименту „Оцінні значення асоціатів до конотативно забарвлених дієслів ” відображено у таблиці 2.3 та в додатках (Додаток Б).

Таблиця 2.3

№	Дієслова	Позитивна оцінка		Негативна оцінка	
		Кількість варіантів асоціатів	Загальна кількість відповідей	Кількість варіантів асоціатів	Загальна кількість відповідей
1.	Відмазатися	20	56	19	65
2.	Засвітитися	24	63	17	52
3.	Накачатися	17	76	12	92
4.	Наклепати	37	82	22	75
5.	Розкручувати	21	53	16	52
6.	Сколотити	23	57	21	63

Дієслово *наклепати* містить 37 варіантів асоціатів позитивного змісту (типові – косу, сапу, знання), які належать денотативному значенню, та 22 асоціати негативного змісту (дітей, набрехати, плітки, побити), що утворюють конотативне значення, переважає позитивна оцінка, спостерігається найбільша інтенсивність меліоративності. Представлені асоціації прямого і непрямого найменування. До меліоративних належать ще дієслівні лексеми *накачатися* – 17 позитивних асоціатів (м'язи, інформацією, у спортзалі, фізично) і 12 негативних репрезентантів (наркотиками, алкогольними напоями, ліками); слово *засвітитися* представлене 24 позитивними репрезентантами (стати відомим, на сцені, на телебаченні, у товаристві) і 17 негативними асоціатами (у чомусь поганому, бути спійманим на гарячому, зробити злочин); у меліоративному дієслові *розкручувати* 21 позитивний асоціат (бізнес, зробити кар'єру, робити когось відомим) та 16 різновидів негативних асоціативів (на гроші, людину на щось). Дієслівні лексеми *сколотити* („ + ” – 23, „ – ” – 21), *відмазатися* 20 позитивних асоціатів та 19 різновидів негативних – амбівалентні. Цікавим є те, що 7 інформантів вважають, що асоціат на стимул *відмазатися* втекти від відповідальності – це добре, а 6 інформантів – погано.

Результати експерименту доводять, що людина налаштована на позитивне мислення, оскільки в будь-якому слові шукає позитивне, але життя, навколишня дійсність, суспільні події вносять свої корективи, тому у мовленні ці лексеми частіше використовують з пейоративним забарвленням. Реалізація імпліцитного конотативного потенціалу семантики дієслова залежить від мовленнєвої ситуації чи від контексту. Отже, якщо дієслово вживається з позитивною оцінкою, значення охоплює меліоративні асоціації, якщо ж з негативною оцінкою – пейоративні асоціації.

В аспекті дихотомії мова – мовлення можна говорити про три основних різновиди оцінки: 1) узуальна, наприклад: *Поки Леонід Кучма відпочивав, наші демократичні сили вовтузилися на повну катушку і так переколотили суспільство, що часи попереднього глави держави справді виглядають періодом благословенного спокою* (Д, 11.03.2009, 3); *Компрокат Потебенька*

на службі України. Ніколи влада так **не оголюється**, постаючи у всій красі, як в устах ображеного „відставника” (ПіК, №8, 2003, 18 – 19); Зміни можливі тільки в тому випадку, якщо переможець, як пророкує Небоженко, **„вичавить”** Черновецького з Києва. Гіпотетично парламент може знову проголосувати за дострокові вибори до Київради та переобрання мера (УМ, 09.10.2009, 6); 2) okazіональна, як-от: Касаційна скарга була щедро зрошена сльозами: як важко доводити очевидне, коли ти не **„засіваєш”** суддівські кабінети доларами (СВ, 20.03.2009, 5); Так званий „свинячий грип” потроху **„рохкає”** і починає давати про себе знати вже й на території Донеччини. Першим серед „потерпілих” опинився приморський Маріуполь (УМ, 06.06.2009, 3); Адже людний дім „Армані” **„виставлявся”** на день пізніше (УМ, 22.01.2005, 16); 3) контекстуальна: Акторка зізналася, що хоч популярність і прийшла до неї завдяки серіалам, таким, як „Дві долі”, „Сестри по крові”, **„замилитися”** вона не боїться (ВК, 27.01.2009, 12); На всіх каналах **„крутили”** концерт Меладзе, всюди Пугачова (Д, 16.01.2009, 9).

Емоційно-оцінне переосмислення також сприяє появі конотативної ознаки дієслів, як-от: ... всі налітають на їдло й питво і забувають, яку ж таку подію **фуришеться** (УМ, 17.10.2003, 3); Нікого з поетів, музикантів, просто любителів **пофестивалити** не бентежить, що такий захід відбувається у День незалежності української держави, проти якої герой фестивалю воював на своїх фронтах... (Д, 27.08.2008, 2). Денотативний компонент лексем **фуриштити, пофестивалити** – ‘активний відпочинок, розваги’; емоційно-оцінне переосмислення (негативна оцінка) відбувається на основі сем ‘часто’, ‘занадто довго’. Дієслова **докеруватися, дотанцюватися**, денотативне значення яких ‘занадто захопитися певною дією’, конотативне ‘виникнення певних проблем, оскільки об’єкт був занадто захоплений і адекватно не реагував’, мають негативну оцінку, наприклад: У Чилі впродовж кількох років демократичні сили ... **докерувалися** до того, що країну захлеснули різні економічні труднощі ... (Д, 25.12.2008, 4). У реченні Руслан і Олена **дотанцюються** до ще однієї медалі? (УМ, 25.03.2004, 14) відбулося емоційно-

оцінне переосмислення (позитивна оцінка), яке спричинило появу конотативного значення ‘отримати високий результат, перемогу, винагороду за наполегливу та старанну діяльність’.

О. М. Вольф [63, с. 37 – 45] виділяє властивості оцінного предиката: 1) „емотивність” („оцінність”). У взаємодії суб’єкта оцінки з об’єктом виділяють компонент, який називають „оцінним” чи „емотивним”. Емотивність реалізується у двох значеннях – „добре / погано”. „Емотивний” (власне оцінний) компонент характеризує передусім дієслова, які лише вказують на ставлення суб’єкта до об’єкта, наприклад: негативна – *плескати, залетіти, виповзати*; позитивна – *засвітитися, клацнути*; 2) оцінка емоційна і раціональна. Розмежування раціонального та емоційного в мові є умовним. Але можна визначити, який початок лежить в основі судження про цінності об’єкта, емоційний чи раціональний, наприклад: раціональний – *чубитися, розтринькати, освистувати, спекатися, затрамбувати*, у яких денотативний макрокомпонент має оцінний характер, дії оцінюються об’єктивно; емоційний – *собачитися, мочити, відчитувати, відмазатися, клянчити* - оцінюється не дія в цілому, а лише її певний аспект, який цікавий мовцю; дія оцінюються суб’єктивно; 3) „експресивність”. Експресивність пов’язана з емоційною оцінкою, але не вичерпує її. У мовленні експресивність оцінних суджень спрямована на те, щоб підсилити емоційний вплив на співрозмовника, наприклад: *втокмачувати, видудлити, нахімічити, замочити, відірватися, надутти*; 4) „афективність”: *засісти, залетіти, впаяти, здерти* тощо. Оцінне вираження та висловлювання характеризуються ступенем зацікавленості суб’єкта, наприклад, *прикривати* (‘захищати когось, наприклад, друзів, близьких’ – позитивна оцінка; ‘керівництво, міліція захищає порушників, злочинців’ – негативна оцінка), *розкрутити, розвести* (якщо суб’єкт отримує від когось, наприклад, подарунок – позитивна оцінка; якщо хтось примушує суб’єкта віддати гроші чи щось інше – негативна оцінка); 5) інтенсифікація. Характерною особливістю вираження оцінки є можливість її інтенсифікації і деінтенсифікації, що відображають рух за оцінною шкалою. Рух відбувається в

зоні „+” чи „-”, наприклад: *хруммати, наминати, втоптати; городити, лягнути, патякати, верзти.*

У психолінгвістиці виділяють стилістичну маркованість експресивно забарвленого значення слова, яка пов’язана з соціальними основами оцінки, тому що переміщення слова з одного стильового прошарку в інший характеризує мовця як людину, яка порушує (з певною метою чи ні) соціально-мовленнєвий канон [291, с. 219]. Це створює стилістичну тональність значень слів. Е. С. Азнаурова стверджує, що „вторинне okazionale перейменування є джерелом створення образної експресії і лежить в основі формування ряду лексичних стилістичних прийомів...” [3, с. 90].

Конотація є наслідком оцінного сприйняття і відображення дійсності в процесах номінації. Хоча й конотація не є обов’язковим компонентом значення мовних одиниць, але вона дозволяє висловити ставлення суб’єкта до навколишнього світу семантично економно.

2.2.3. Дієслівна конотація як наслідок емотивного сприйняття

Важливу роль у житті людини відіграють емоції, які супроводжують людину протягом життя. Ця роль полягає у біологічній потребі людини в емоціях, вони є динамічною силою у житті людини та суспільства.

Біологічне й соціальне значення емоцій було об’єктом дослідження вчених. На думку В. В. Виноградова, одиниці мови, зокрема слова, в емоційно забарвленому мовленні виступають одночасно і знаком думки мовця, і ознакою всіх інших психічних процесів, які входять в завдання і наміри повідомлення [56, с. 19]. Лексичні значення слів можуть мати експресивне забарвлення, тому що, крім номінативно-класифікаційної діяльності свідомості, яка обслуговує пізнавальні потреби людини, мовець реагує на світ емоційно, кваліфікуючи позначуване як приємне чи неприємне, корисне чи некорисне [291, с. 203].

А. В. Безрукова зазначала, що „мова є засобом пізнання навколишнього світу, служить для формування і передачі думки та вираження емоцій. Оскільки інтелектуальне і емоційне складають діалектичну єдність, а емоційне так само,

як і інтелектуальне, має свою систему, необхідно досліджувати у мові не лише інтелектуальний, але й емоційний зміст” [29, с. 11]. Це означає, що емоційно забарвлене мовлення одночасно репрезентує дві сторони психічної діяльності людини: мислення і емоції. Мова є лише одним із засобів вираження емоцій в людини. Мова стоїть найвище в емоційно-експресивному ланцюжку: внутрішні реакції – міміка – жести – мовлення.

О. А. Смирнов розглядав емоції як особливу форму ставлення до предметів і явищ дійсності, обумовлену у відповідності чи невідповідності потребам людини” [267, с. 384]. О. О. Леонтьєв визначав емоції як психічний стан, в якому виражається оцінно-особистісне відношення в ситуаціях, які склалися чи можливі, до своєї діяльності і до своїх проявів в них [173, с. 7].

У психіці людини існує стан, який пов’язується з емоціями, а усвідомлено – з почуттями. Це викликані хвилювання суб’єкта, осмислені свідомістю за допомогою певних сигналів (зокрема – мовних), що викликає емоційну реакцію на об’єкт відображення [289, с. 76]. О. О. Леонтьєв, а пізніше і П. Фрес зазначали, що емоції в системі поведінки людини відображають відношення між мотивами і реалізацією діяльності, що відповідає цим мотивам [173; 303].

Для людини характерне емоційне мислення – психічний процес, метою якого є потреба висловити емоції, пов’язані з діяльністю людини. Все, що є цікавим для людини, викликає певні емоції. П. В. Симонову належить інформаційна теорія емоцій, яка пов’язана з павловським системним підходом вивчення вищої нервової (психічної) діяльності [264, с. 8]. У працях І. П. Павлова є вказівка на два фактори, пов’язаних з використанням мозкових механізмів емоцій: 1) потреби та захоплення, пов’язані з вродженими (безумовними) рефlekсами; 2) набуті. Саме І. П. Павлов відкрив той механізм, завдяки якому в процесі умовно-рефлекторної діяльності (поведінки) вищих тварин і людини бере участь мозковий апарат, який відповідає за формування і реакцію емоцій [224]. „Треба думати, що нервові процеси півкуль при виникненні і підтриманні динамічного стереотипу є тим, що, звичайно, називається почуттями в їхніх двох основних категоріях – позитивній і

негативній, в їхній великій градації інтенсивності. Процеси виникнення стереотипу, довершення, підтримки й порушення його є суб'єктивно різноманітні позитивні й негативні почуття, що завжди було видно в реакціях тварин”, – говорив І. П. Павлов [224, с. 423]. І. Н. Горелов стверджував, що емотивна функція є найдавнішою у філогенезі і першою в онтогенезі мовлення [89, с. 65]. О. О. Леонтьєв указував на зв'язок становлення значення в онтогенезі з емоційністю: „Через модальність матеріальна предметність входить в життя суб'єкта. Слово, а значить і поняття, засвоюються дитиною не заучуванням, а в процесі емоційного спілкування з дорослим” [174, с. 75]. А. В. Запорожець вважає, що позитивні емоції, які виникають у дво / трьохмісячної дитини до матері й рідних, є зародком у подальшому формуванні вищих людських почуттів, у психології ці емоції названі „комплексом поживлення” [110, с. 8 – 28]. Отже, у людини від народження поєднані потреби й емоції, які супроводжують її все життя.

За допомогою мовних засобів мовець може виразити свій емоційний стан. Необхідність емоційної експресії зароджується на ранніх етапах утворення мовлення, коли вираження емоцій, які входять в комунікативне завдання, ще не знайшло конкретних форм вираження. Якими будуть ці форми – залежить від багатьох чинників, які й визначають вибір мовних засобів вираження на етапі семантичної і граматичної реалізації внутрішньої програми мовленнєвого висловлювання [176, с. 33 – 35]. Отже, емоції залежать від ряду чинників, а саме: 1) сили і якості актуальної потреби; 2) оцінки можливості / неможливості задоволення потреби на основі вродженого і набутого досвіду; 3) індивідуальних особливостей суб'єкта, насамперед, індивідуальних особливостей емоційності, мотиваційної сфери, вольових якостей; 4) часу, залежно від якого емоційна реакція набуває характеру, який швидко розвивається, і афекту чи настрою, який зберігається годинами, днями чи довше; 5) якісних особливостей потреб.

Встановлено механізм виникнення емоційного тону: сприйняття об'єкта, оцінка, виникнення емоційного тону. Деякі психологи стверджують, що існує

два види оцінок: раціональна та емоційна [101, с. 39 – 45], є багато різновидів емоційної оцінки: позитивна, негативна, амбівалентна (поєднуються позитивна і негативна) та невизначена.

Конотативне значення – результат вторинної номінації: в процесі переосмислення виникає можливість створити такі семантичні форми, де поняття суміщаються з оцінкою, в якій домінує емоційне ставлення, наприклад: *Не був би він самим собою, якби не вступнув яесь штукарство* (Д, 24.04.2009, 19), *вступнути* – ‘зробити щось зневацька’, зневажливе ставлення; *Чешемо в Європу, хто на чому і за чим. Нові українці – власними літаками і дорогими іномарками, бідняки – возиками з неоднаковими колесами...*(СВ, 05.01.2004, 2), *чесати* – саме це слово автор використовує для контрасту між матеріальним забезпеченням людей; з негативним ставленням автора; *І от стоїть перед революційною трійкою такий суб'єкт і „лепече”, що ні в чому не винен* (ПіК, №4, 2003, 24); *лепетати* – у значенні ‘виправдовуватися’, негативна оцінка. Внутрішня форма служить мотивом для емотивно-оцінного ставлення до реалії.

В. І. Шаховський у своїх працях вказував на зв'язок емоційності і емотивності: „Емотивність – лінгвістичний аспект категорії емоційності... Під емотивністю ми розуміємо лінгвістичне вираження емоцій, тобто та семантична частина лексичного значення слова, за допомогою якої мовна чи мовленнєва одиниця реалізує свою емотивну функцію” [328, с. 6 – 9]. Емотивність як „основний нерв” експресивного забарвлення приводить в рух і емоційну сферу психіки, і соціальні реакції [342, с. 198].

Емотивність має план змісту і план вираження, а емотиви як її засоби представлені різними варіантами емотивності, оснований на різних співвідношеннях власне конотативного компонента значення (емотивного) і оцінних, експресивних, функціонально-стилістичних компонентів.

Це різні варіанти емотивного значення, які варто було б назвати емотивно забарвленим аспектом лексичного значення слова. Емотивність відображає суб'єктивне ставлення мовця, яке ґрунтується на понятійних ознаках предмета.

Отже, значення містить повідомлення про комунікативні ролі, відомості про учасників ситуації, їхні наміри та їхнє ставлення до позначуваного. Цей експресивний ефект є наслідком цілого ланцюжка змістів, що утворили конотативний компонент значення. У комплекс відомостей входить їхня внутрішня форма найменування як його „історична” пам’ять, що відновлюється у вигляді образу – пригадування реалії і оцінна модальність у її власне емоційному, емотивно-оцінному і стилістичному різновидах [289, с. 114]. Дієслова можуть мати ознаки, які ми називали вище: внутрішню форму та емотивно-оцінну модальність. Наприклад, слово *прикривати* зі значенням ‘захищати злочинців, порушників закону’ має негативну емоційно-оцінну модальність, оскільки мають бути всі рівні перед законом: *Правда, Солоніка „прикривала” могутня кримінальна організація, яка потім і знищила його в Греції разом з його подругою-манекенецею* (ПіК, №18, 2004, 27); негативну емоційно-оцінну модальність має також лексема *закошувати*, якою засуджують наслідування когось, відсутність власного репертуару та стилю: *Раніше „Скрябін” цілком свідомо, що називається, „закошував” під „Депеш-Мод”* (УМ, 29.08.2005, 14); відсутність чіткої позиції та невпевненість – риса характеру, яка викликає зневагу та негативну оцінку дієслова *розкрутити*: *Віктор Черномирдін, посол РФ в Україні „розкручує” Леоніда Кучму на вступ у ЄврАзЄС...* (ПіК, №3, 2003, 15); негативну оцінку лексеми *помалюватися* спричинила жартівливо-зневажлива сема ‘бажання похизуватися одягом’, але це бажання дитини, що характерно для цього віку, тому відсутнє засудження: *Суто хлоп’яче прагнення „помалюватися” перед однолітками неодмінно дається взнаки* (УМ, 25.06.2008, 8).

Значення експресивно забарвлених лексем можна розкласти на дві складові: перша – денотація, яка утворює тему дієслівної семантики, а друга – раціонально-оцінна модальність, містить вказівку на емотивну модальність: мовець у дієсловах *прикривати*, *розкрутити*, *закошувати* висловлює зневагу, засудження негативного вчинку.

Отже, змістову структуру висловлення з експресивно забарвленими дієсловами можна уявити у вигляді складної системи: крім значення, є ще емотивно-оцінна модальність, що мотивана внутрішньою формою дієслова, його асоціативно-образним уявленням, але домінантну позицію посідає емотивно-оцінна модальність та її мотив.

Отже, емоції і почуття забарвлюють мовленнєву діяльність загалом і її одиниці зокрема.

Емоційний стан людини у різні моменти життєдіяльності – це результат багатьох емоційних процесів, серед яких є домінантний. Якщо інтенсивність домінантного процесу висока, він впливає на мовленнєву поведінку людини. Засоби мови, що використовуються для вираження емоційного стану, синхронні з мотивацією діяльності.

2.3. Виникнення нових мотивованих конотативних значень

Мотивоване конотативне значення виникає внаслідок метафоричного перенесення за схожістю або за подібністю. У словах з мотивованим конотативним значенням внутрішня форма містить ознаку, на основі якої виникло конотативне значення.

У текстах періодичних видань часто використовують метафоричні перенесення назви дій, ознак, притаманні собакам: *собачитися, гавкати, приручити* тощо. Такі слова, будучи віднесені до людини, набувають негативної оцінки, конотативне значення – ‘агресія, зневага’: *гавкати, собачитися* (‘сваритися’), *приручити* (‘робити когось залежним’): *Моє* (прим. авт. – Яценюка А. П.) *завдання – якісно змінити життя країни, привести нових людей, створити реальний політичний фронт. Бо ж є в нас така мантра: якщо ти не „гавкаси” зайвий раз на когось, то ти вже не опозиціонер* (УМ, 16.12.2010, 4); *Зокрема, російський посол, м’яко кажучи, заявив: „Так, собачаться між собою, криють один одного...”* (Д, 19.12.2009, 1); *Боротьба стає дедалі драматичнішою, і, здається, протягом останніх тижнів пропрезидентські політики куди галасливіше собачаться між собою,*

ніж з опозицією (ПіК, №8, 2003, 8); *Про потребу платити за гостинність натякав залежно від обставин: не всі юнаки, очевидно, відразу ж зголошувалися розплачуватися сексуальними послугами, і виродок їх „приручав”, готуючи до збочення* (УМ, 05.10.2007, 3). Постійні оцінні конотативні значення дієслів виникли внаслідок асоціативно-образного переосмислення дій, властивих тваринному світові, містять натяк на образ (у даному випадку – собаки), який виник у свідомості мовців за аналогією чи порівнянням. Отже, іноді на появу конотативних значень впливає кілька чинників, зокрема, асоціативно-образне переосмислення дій.

Конотативне значення завжди вторинне, первинне ж значення – денотативне. Мовознавці (В. В. Виноградов, О. С. Ахманова, А. А. Уфимцева, Д. М. Шмельов, Ю. Д. Апресян, С. І. Ніколюк та інші) виділяють два типи вторинних найменувань: непряма номінація, яка сприяє самостійній номінативній цінності одиниці найменування; посередня номінація, структура якої базується на сигніфікаті іншого найменування [216, с. 123]. Недостатньо досліджена посередня номінація.

Метафоризація – найпродуктивніший спосіб посередньої номінації, при якій поєднано логіко-потенційний і конотативний плани, тому що процес метафоризації – це завжди проблемна когнітивно-номінативна ситуація із багатьма змінними факторами [199]. Будь-яка метафора виникає на асоціативно-образній основі [216]. Метафора не тільки називає явище, дію, а й передає образну емоційну характеристику, виділяючи певні ознаки залежно від мети висловлювання.

Метафоричне переосмислення – це перенесення найменування з одного денотата на інший на основі їхньої схожості [90, с. 85]. Метафора виникає внаслідок порівняння явищ та дій за певною ознакою. Саме ця ознака стає внутрішньою формою нового значення, наприклад: внутрішньою формою слів *латати, штопати* у значенні ‘усувати певні недоліки’ – ‘частково, неякісно’; *розколотися* у значенні ‘зізнатися у чомусь’ є ‘від тиску, удару, з чийогось примусу’; слова *припекти* у значенні ‘дошкуляти, набридати комусь’ – ‘ставати

нестерпним’; лексеми *наварити* у значенні ‘отримати прибуток’ – ‘збільшити якусь кількість грошей’; *зливати* (інформацію) – ‘передавати інформацію супернику, зацікавленій особі’ – ‘з різних джерел одному адресату, зраджуючи когось’; *бомбардувати* у значенні ‘атакувати з усіх сторін, нападати на когось, що-небудь’ – ‘набридати, нав’язувати щось’: *Саме цей зовні цілком благополучний кошторис і викликав протести киян, що вимагали від мерії „не латати бюджетні діри за рахунок працюючих”* (Д, 13.02.2009, 2); *Ось київський мер Леонід Черновецький і вигадує різні способи, як „заштопати” бюджет і забезпечити більш-менш безбідне, принаймні, для „улюблених бабусь”, життя в столиці* (Д, 10.02.2009, 4); *Затриманий мешканець Кіровоградщини невдовзі „розколовся”, що разом зі співучасниками викрав цю картину саме в червні в Одесі* (УМ, 02.02.2007, 3); *... як народних обранців „припече”, КС постановить, нарешті візьмуться до виконання своїх обов’язків, їм ніколи буде й угору глянути* (УМ, 20.01.2006, 5); *„Укрзалізниця” „наварить” на пасажирях додаткові 390 мільйонів гривень за рахунок підвищення тарифів* (УМ, 09.02.2007, 1); *Хорошковський сказав: „Як ви не довіряєте нам, так і ми не довіряємо вам: ви „зливаєте” інформацію, ви зустрічалися з пресою за моєю спиною, тому давайте розійдемося по робочих місцях і будемо працювати”* (УМ, 02.02.2007, 7); *Адже дорогу переходять літні люди, малі діти – а він летить!* (ВК, 11.11.2008, 12); *А щодо глядачів ICTV, то їх просто-таки „бомбардували” рекламними роликами про збожеволілу Америку і про те, що „Секс і місто” – відпочиває* (УМ, 27.08.2006, 17).

Хоча, як зауважує Л. П. Грибан, характерним для метафори є встановлення далеких зв’язків, і чим більша відстань між класами об’єктів, що суміщаються, тим яскравіший ефект метафори: „Між суб’єктами метафор значно частіше буває більш відмінного, ніж схожого. Схожість служить очевидною основою для переносу, але своєрідність нового значення є значно більшою мірою результатом відмінностей між позначуваними об’єктами” [90, с. 86], тобто відмінність двох понять створює контрастність, яка є основою експресивності.

Такі образні метафори трапляються й у газетному мовленні: *випасти* – ‘бути у захваті’, *надуті* – ‘обманути’, *відстебнути* – ‘дати гроші’, *ламати* – ‘знищувати кого-небудь’ і т.п.: *Професор Плейшнер „випав” би лише від захвату* (УМ, 04.06.2008, 10); *До речі, для жителів столиці, яких „надули” в обмінному пункті, діє „гаряча телефонна лінія”, від Головного управління НБУ в Києві та області...*(УМ, 28.01.2004, 2); *Відомий у Запоріжжі бізнесмен ... „відстебнув” зі своїх статків кругленьку суму...*(УМ, 11.02.2005, 6). Отже, за допомогою метафори можна поєднувати несумісне, виявляючи нові асоціативно-образні властивості дієслівної лексики.

Метафоричне перенесення найменувань (семантична деривація) використовується журналістами з метою створення експресивного ефекту, а саме автор оцінює зображені події. В. М. Телія слушно зауважує, що мотиваційна роль внутрішньої форми як асоціативно-образного компонента конотації експресивно забарвленого значення „програмується” в самому процесі метафоризації, націленого на створення номінативних засобів емотивно-прагматичного впливу [289, с. 83].

У мові мас-медіа функціонують різні типи метафоричних перенесень. Зокрема, порівняння дій людини з явищами, характерними для тваринного, рослинного світу, неживої природи, наприклад: *крякати, гавкати, шипіти, сичати, квакати, кувікати* та інші. Денотативне значення цих дієслів ‘видавати певні звуки’, конотативне значення ‘говорити люто, незадоволено чимось’. Під впливом емоцій люди починають крякати як качки, шипіти як змії, сичати як гусаки, гавкати як собаки, квакати як жаби. Саме на основі голосового протиставлення людини і тварини – істоти із значно нижчим рівнем розвитку, ніж людина, виникли емоційні лексеми, які увиразнюють негативний потенціал слова „політик”. У виділених дієсловах емоційний компонент виражений настільки яскраво, що витісняє денотативний макрокомпонент на другий план, наприклад: *Тому Л. Черновецький привселюдно не лише співати – крячкою крякати готов, гопки скакати, аби та лафа не урвалася* (СВ, 19.03.2009, 3); *Хоча я все-таки думаю, що опозиція – це не та, яка „гавкає”, а та, яка дуже*

жорстко критикує владу і пропонує свою альтернативу (УМ, 16.12.2010, 4); *Школярюк в міні-формах посилали по батьків, на дорослих носіїв міні-ідеології шипіли дворові бабусі...* (ПіК, №5, 2003, 45); *В Афганістані розривають на шматки міністра, коли він з власною метою використовує літак, призначений для паломників, а не сичать злостиво: „Всі вони там злодюги”* (ПіК, №3, 2003, 24); *Я ледь не вмерла від натуги, щоб не заквакати од сміху – бо знала точно, що в селі так не вмє ніхто* (Д, 24.01.2009, 4); *Комуністи обурливо й собі щось закувікали: мовляв, націоналісти – агенти міжнародного імперіалізму* (ПіК, №13, 2003, 26). Отже, постійні оцінні конотації дієслів виникли внаслідок переосмислення дій, властивих тваринному світові. Такі слова, будучи віднесені до людини, набувають негативного оцінного значення, оскільки у критичних ситуаціях дехто намагається вирішувати проблеми не за допомогою розуму, а за допомогою почуттів і голосу.

Перенесення може здійснюватися і з людини на неістоту: *утиснутися* (витрати), *наїжджати* (дорога), *повзти* (ціни), *лисїти* (майдан): *Голова обласної ради Андрій Шишацький назвав фінансовий документ „бюджетом економії”:* „Якщо порівняти цифри по освіті, охороні здоров’я, культурі, – вони незначним чином перевищують минулорічні. Враховуючи підвищення заробітної плати, можна говорити, що витрати „утиснулися” (ГУ, 05.01.2011, 2); *Дорога „наїжджає” і на дачників Дмитровичів та садового товариства „Підгірне” цього ж району* (СВ, 11..09.2008, 4); *Слід врахувати, що в споживчому кошику наших співвітчизників до 60 % займають продукти харчування, світові ціни на які останнім часом „повзуть” угору* (Д, 15.01.2009, 6); *І майдан попри все „лисїє”...* (УМ, 07.12.2004, 5).

Щоб передати зневажливе ставлення до особи, використовують метафоричні перенесення людина-людина, коли людині приписують дії, атрибути, що належать особам іншої статі: *Путін розродився розгромною тирадою на адресу російських неурядових та правозахисних організацій...* (УМ, 02.02.2006, 2).

У метафорі перенесення може будуватися на негативному ставленні до обох об'єктів. Ф. І. Буслаєв вважає, що метафора „переносить слово від одного значення на інше за якістю на тій підставі, що різноманітні предмети можуть справляти на нас своїми властивостями і діями однакове враження” [45, с. 295]. Негативно оцінюються дії: *підім'яти* (‘придавлювати собою щось’) – *підім'яти* (‘підпорядкувати, привласнити собі щось’), *колупати* (‘руйнувати’) – *заколупати* (‘набридати’), *підмочити* (‘робити мокрим одяг’) – *підмочити* (‘зіпсувати репутацію’), *кинути* (‘випустити з рук’) – *кинути* (‘обманути’): *Ющенко з перших же днів виявив себе дрімучим і скупим хуторянином, який намагається, подібно Кучмі, „підім'яти” під себе всі гілки влади* (Д, 01.11.2008, 8); *Мої методи боротьби „заколупали” вже не один київський „кабак”* (УМ, 14.04.2006, 19); *Води Балтики „підмочили” репутацію Шредера* (УМ, 13.12.2005, 2); *Хто, коли, де й з ким піде на вибори Президента, хто кого „ кине”, а хто підтримає, сьогодні говорити зарано* (Д, 21.08.2008, 2).

Іноді експресію, емоційність спричинює ефект несподіваності та абсурдності поєднання предметів, що не мають спільних рис, як-от: *вмовити* (‘переконати кого-небудь, схилиючи до чогось’) [ВТС, с. 1506] – *вмовити* (‘випити певну дозу алкогольних напоїв’), *відриватися* (‘поривати зв'язки з ким-, чим-небудь; ставати далеким, відчужуватися’ [ВТС, с. 178] – *відриватися* (‘активно відпочивати, можливо, вживаючи спиртні напої, наркотики’); *в'їхати* (‘потрапити у середину чогось’) – *в'їхати* (‘зрозуміти щось’), *повтикати* (‘вткунути все чи багато чого-небудь у багатьох місцях’) [ВТС, с. 1002] – *повтикати* (‘подивитися’) телевізор; *провітритися* (‘очищатися, освіжатися припливом свіжого повітря’) [ВТС, с. 1146] – *провітритися* (‘зменшити кількість’), *знеструмити* (‘позбавити електричне коло або провідник електричного струму’) [ВТС, с. 472] – *знеструмити* (‘припинити стосунки’) та ін.: *„Пішли у березнячок, на людях пити не будеш, та й вмовили дві пляшки на п'ятьох”*, – розказує так, що й не розбереш, жартома чи серйозно (Д, 20.01.2009, 6); *Як повідомляє „Дейлі мейл”, 25-річна краля лягла до шпиталю після шалених вечірок, на яких „відривалася” під час кінофестивалю в штаті*

Юта (УМ, 12.02.2008, 16); *Його потрібно розуміти, вникати, вчитуватися, в'їжджати* в розриви його поетичного світу (Д, 13.02.2009, 7); *Загалом серіал із тим самим успіхом, що й інші телесеріали, можна „повтикати” після робочого дня...*(УМ, 24.03.2006, 17); *Якщо взяти у процентному відношенні, то склад парламенту „провітриться” на 62,82 відсотка* (УМ, 13.04.2006, 4); *Багато які любителі мандрівок знеструмили ділові відносини з нашими турагенціями – їхня маржа за послуги стає вперек горла* (Д, 13.02.2009, 7). Отже, ці метафори, утворені на подібних перенесеннях, відзначаються виразністю, високим ступенем емотивності, переважно негативної; чинником, мотивованим однаковим ставленням до обох суб'єктів метафори.

Розвиток метафоричних значень у слові часто відбувається через фразеологізми. Метафоричні значення слів *муляти* 'заважати, набридати', *нагрітися* 'отримати прибуток, збагатіти', *спалити* 'викрити, оприлюднити щось таємне', *витріщатися* 'пильно дивитися', *пролетіти* 'втратити щось' та інші походять від словосполучень *муляти очі, нагріти руки, спалити на гарячому, витріщити очі, пролетіти, як фанера над Парижем: Українська муляє* (УМ, 26.06.2008, 2); *Якщо знайомих продавців поки немає, купуйте в того, хто навряд чи зважиться „нагрітися” на одноманітній вигоді...*(ПіК, №2, 2003, 39); *Серед аналітиків та деяких інших „політичних людей” лунають думки про те, що певні кандидатури з озвучених учора, будуть значно більші „перехідними”, ніж інші, і „спляться” досить-таки швидко* (УМ, 05.02.2005, 5); *А вдень і ввечері возить зірку по ресторанах та популярних нічних клубах, де на них із подивом витріщаються відвідувачі* (УМ, 22.07.2008, 16); *Геть усі українські виші „пролетіли”, не увійшовши до списку 200 найкращих* (ВК, 26.12.2008, 11); *Мені доводиться часто думати про те, чому якісь політичні сили мають перспективи розвитку, а інші – пролітають, як фанера над відомим містом* (Д, 13.02.2009, 7). У словосполученні одне слово виступає в переносному значенні, а друге у прямому. При переході метафоричного значення у лексичне останнє розвивається у слові з переносним значенням: *розморозити м'ясо і розморозити людину, мочити одяг і мочити людину,*

підставити склянку і підставити друга, рубати дрова і рубати гроші, обламати скло і обламати конкурента, накрити дах і накрити підприємців: Коли вбивця і жертва залишаються сам на сам, Святому своєю „проповіддю” вдається „розморозити” старого рецидивіста (УМ, 06.03.2007, 10); ... він відомий тим, що за гроші „мочить” будь-кого... (Д, 17.02.2009, 4); Янукович „підставив” американського кандидата? (УМ, 20.06.2008, 6); Найстаріший у столиці кінотеатр хочуть продати, щоб на його місці звести ще який-небудь торговельний центр і „рубати” гроші (Д, 12.11.2008, 7); Богдан Гунський...,якого „обламала” Тимошенко, так і не присів у сесійній залі (УМ, 17.02.2007, 4); Там підприємців і „накрив” бельгійський колекціонер каміння, одразу повідомивши про місячних торгівців до ФБР (УМ, 28.08.2003, 8).

Отже, метафора впливає на формування конотативного значення дієслів. Експресивно забарвлена лексика містить мотиваційний компонент, який, як правило, збігається з внутрішньою формою метафори. Метафоризацію ж використовують з метою створення експресивного ефекту, який не стільки впливає на образне сприйняття об'єктів, скільки на їх оцінку. Переосмислене та образне вживання звичайних нейтральних слів є продуктивним шляхом розвитку лексико-семантичної структури дієслова.

У словниковому складі української мови існують слова, які у своєму значенні можуть містити інформацію не лише про те, що позначено ними, а передусім той емоційний стан суб'єкта мовлення, який він відчуває у момент мовлення, що знаходить своє відображення у виборі того чи іншого слова, при цьому емоційний стан мовця переходить в емотивне ставлення до позначуваного.

Уживання емоційно-оцінних слів викликане складним спектром асоціацій, які пов'язані із первинним значенням і накладаються на знак вторинної номінації. Виникаючи як семантичний корелят психологічної ознаки, конотативна ознака може стати основою конотативного (емотивного) компонента значення слова [319, с. 34]. Неасоціативних слів в мові немає, а неконотативних – безліч. Мовна свідомість не обмежується асоціаціями, а

включає в себе також систему соціально типових значень, систему образів і уявлень, властивих носіям мови, зв'язки і відношення об'єктивного світу.

Висновки до розділу 2

Конотація – це складне явище, що потребує комплексного підходу, який відображав би синтез різних наук, зокрема й психолінгвістики. Щоб ґрунтовно проаналізувати конотативну семантику слова, необхідно з'ясувати епідигматичні, синтагматичні, парадигматичні відношення дієслівних одиниць. Досліджуючи оцінно-конотативні значення дієслів на психолінгвістичному рівні, встановлено, що проблема значення слів є однією з центральних проблем психолінгвістики.

Домінантним у розвитку значення слова є креативне мислення, яке відображає реальність, здатну викликати асоціативно-образне уявлення як репродукцію реалії, що дає можливість виявлення властивостей – стимулів для вираження емотивного ставлення до світу. Кожне слово має навколо себе асоціативне поле. Слова-асоціати виникають у свідомості на основі подібності чи суміжності будь-яких ознак. Частина асоціативних ознак може трансформуватися в конотативні значення внаслідок асоціативно-образного або власне асоціативного переосмислення. Чим міцніша асоціація, тим легше слово згадується, чим слабша асоціація, тим важчий пошук та сильніша конотація. В основі конотації, здебільшого, типові асоціації для певної групи людей, рідше – ситуативні, індивідуальні. На нашу думку, асоціативні доміанти не належать до складу конотації, а вказують на інформацію, притаманну реалії. Конотації можуть викликати в комунікатив певні асоціації, що забезпечує взаємозв'язок асоціацій і конотацій.

У процесі пізнання світу в людини виробляється певне ставлення до навколишнього світу. У лінгвістиці під оцінкою розуміють суспільно закріплені ставлення носіїв мови до об'єкта, предмета чи дії: емотивна оцінка має суб'єктивний характер. Оцінний відтінок – це прагматична риса будь-якого поняття, що не відділяється від нього.

Емотивні конотації репрезентують лінгвістичний аспект категорії емоційності. Вони є кодованим вираженням складних психофізіологічних процесів, пов'язаних з духовним станом людини, ставленням до адресата, предметом мовлення, ситуацією спілкування. Емотивність, яка за допомогою образного стимулу створює мотив для переживання, є вершиною у структурі експресивно-оцінного значення.

Отже, конотація – результат творчої діяльності мовців. Немотивовані конотативні значення виникають на основі типових, ситуативних, індивідуальних асоціацій. Людина сприймає дію, яка викликає у неї певні асоціації – виникає асоціативно-образне уявлення. Згодом відбувається оцінка атрибутивних асоціатів – визначається позитивне, амбівалентне, частіше негативне ставлення суб'єкта до об'єкта. Потім все, що зацікавило людину, викликає емоції – емотивне сприйняття, на основі якого виникає конотація. Мотивовані конотативні значення з'являються внаслідок переосмислень. Метафоричне переосмислення виникає не лише на основі схожості дій, а й за допомогою встановлення далеких зв'язків. Використовують метафоричні перенесення людина – людина, людина – тварина, людина – рослина, людина – нежива природа. Також перенесення можуть будуватися на негативному ставленні до обох об'єктів.

РОЗДІЛ 3

ПАРАДИГМАТИЧНІ ВІДНОШЕННЯ КОНОТАТИВНО МАРКОВАНИХ ДІЄСЛІВ

3.1. Мовні та позамовні чинники виникнення й функціонування конотативно маркованих дієслів

Відповідно до вимог, які висуває суспільство до сучасних періодичних видань, – інформаційна місткість, сьогочасність, оперативність – журналісти використовують такі мовні засоби, які забезпечують емоційність викладу, докладність, оцінність, переконливість. На початку ХХІ століття спостерігається активне вживання образної загальноживаної лексики, притаманної розмовному стилю. Які ж чинники впливають на процес активізації емоційно-оцінної лексики в публіцистичному стилі?

Механізм мовних змін приводять у рух як позамовні, так внутрішньомовні чинники: „До зовнішніх причин належать ті імпульси розвитку, які надходять із зовнішнього середовища, а до внутрішніх – тенденції розвитку, що закладені у самій мові” [153, с. 187]. О. А. Стишов виділяє саме ті чинники позамовного характеру, які нині активно діють як у мові новітніх мас-медіа, так і переважно в усій сучасній українській мові.

1. Демократизація всіх галузей суспільного життя, серед яких і масова комунікація, що охоплює писемну мову періодики. У цей період збільшується питома вага народнорозмовних елементів у структурі літературної мови.
2. Послаблення цензури і самоцензури.
3. Офіційний статус української мови - українська мова утверджується в Україні як державна.
4. Зміни в соціальній структурі українського суспільства, які призвели до соціального розшарування і формування соціолектів, зумовлюють зміни в мові.
5. Необхідність, доцільність, практичні потреби мовців, характерна індивідуалізація мовлення.

6. Мода на слова – естетичні смаки певної доби. Формуються мовні смаки, що визначають моду на виражальні стереотипи і впливають на масову свідомість мовців.
7. Пошуки нових засобів вираження, зумовлені визначальною рисою мови засобів масової інформації – постійним пошуком і використанням нових засобів експресії на тлі раціонального стандарту і штампів [283, с. 21 – 22].

Серед внутрішньомовних причин, які спонукають публіцистів до широкого використання експресивних елементів виділяють: а) функціонування великої кількості лексики, орієнтованої на стильові та стилістичні настанови; б) помітне прагнення авторів газетної мови до образності; в) принцип лаконічності, економії мовної енергії; г) перевага експресивних мовних форм над стилістично нейтральними; г) творчий підхід мовців у використанні мовних можливостей; д) „свідома або несвідома опозиція молодого покоління до чинних мовних норм відносно застиглої суспільної системи” [239, с. 171].

Отже, саме важливі події в житті суспільства та внутрішньомовні чинники активізують уживання дієслів з оцінно-конотативними значеннями у мові періодичних видань.

Вживання експресивно забарвлених загальноживаних слів у мові періодичних видань поряд з нейтральними і книжковими є виявом антиномії коду і тексту [236, с. 37]. Адже кожна конотативна одиниця мови має не лише експресивне, а й певне інформативне значення. У більшості випадків це значення може бути виражене іншими мовними засобами тільки описово, за рахунок подовження тексту. Отже, саме на цьому акцентується увага, коли йдеться про велику місткість і влучність конотативно маркованих дієслів, наприклад: *Сам „озимий” по закінченні наради заявив, що „посунути” Омельченка йому не пропонували* (УМ, 30.08.2004, 3), конотативно забарвлене дієслово *посунути* вжите у значенні ‘будь-яким шляхом звільнити людину з займаної посади’; у реченні *Підвищення „львівського брата” (Медведчука) розглядають у контексті інших урядових призначень: мовляв, трудовикам і*

регіоналам **перепали** портфелі в уряді, а есдекам віддали хороший кабінет у податковій (ПіК, №1, 2004, 6) інформативно-експресивне дієслово *перепастися* у поєднанні з іменником вжито у значенні ‘отримати високі посади’. Щодо характеристики політичних процесів використовують лексему *тупцюти*, наприклад: *А рейтинг Віктора Ющенка тупцює на місці або коливається* (ПіК, №18, 2004, 15). У словнику зафіксовано такі значення лексеми *тупцюти*: 1) ‘переступати з ноги на ногу, ходити з місця на місце на невеликому просторі’, 2) ‘іти, ходити’, ‘танцювати, притупуючи’, 3) ‘доглядати когонебудь’ [ВТС, с. 1485], у газетних текстах дієслово набуло нового значення – ‘рейтинг кандидата у Президенти України не змінюється’. Такі приклади ілюструють використання інформативно-експресивних дієслів у газетах та журналах і приклади їх можливого „розшифрування” нейтральними мовними засобами. Отже, вплив усного мовлення на писемне, проникнення конотативно маркованих дієслів до публіцистичного стилю означає розв’язання антиномії „код-текст” на користь коду.

Широке вживання емоційно-оцінних дієслів властиве публіцистичному стилю, вони вказують переважно на конкретну дію, а не на загальне взаємовідношення понять як у науковому стилі: *іскрити* (‘конфліктувати, напружені стосунки між людьми’, *списати* (у значенні ‘звільнити в запас’), *скинути* (‘надати потрібну інформацію’), *загнути* (‘максимально підвищити ціну’) та інші, наприклад: *У Польщі в стосунках між президентом і прем’єр-міністром частенько „іскрить”* (Д, 11.10.2008, 8); *Мовляв, старий служака КДБ обурився, що його хочуть „списати” на пенсію, от і втнув Леонідові Даниловичу „запахло”...* (УМ, 27.02.2004, 3); *Тому сенсаційну новину оприлюднив відомий своїми журналістськими розслідуваннями журналіст Володимир Бойко, якому, за його словами, „скинули” з достовірних дипломатичних джерел* (УМ, 01.07.2005, 4). *Тож треба щось змінювати, а саме – підвищувати вартість проїзду. І ось перевізники, напевно, „загнули” – замість очікуваних пасажирами, вже готовими до деякого подорожчання проїзду, 1,75 грн. було озвучено 2 грн.* (ГУ, 15.07.2011, 6). Використання

конотативно маркованих дієслів, їх стилістичне забарвлення дозволяє простежити ставлення мовця до сказаного.

Мовленнєва експресія у газетно-журнальних жанрах сучасної преси не лише пожвавлює й урізноманітнює виклад матеріалу, робить його дохідливішим, динамічнішим, а й створює певний ефект емоційного впливу на читача, наприклад: *Майже п'ять місяців тому Конституційний суд „оживив” Основний закон – 1996, успішно „омолодивши” неньку Україну на 15 років* (СВ, 03.03.2011, 1); *Юлія Тимошенко „пробила” закон про недоторканність ГТС* (УМ, 07.02.2007, 5); *Такий відвертий саботаж багаті, але не надто далекі „дони” „просікли” вже надто пізно, коли „бігморди” встигли „дістати” всіх* (УМ, 23.12.2004, 5); *У вівторок, 9 грудня, парламент нарешті „розродився” рішенням, якого так довго від нього чекали* (СВ, 11.12.2008, 1).

Дієслівні конотеми допомагають мовцю чіткіше висловити суб'єктивну оцінку діям політичного діяча, певному явищу, факту: *Ось, наприклад, висловлювання, які ми часто чуємо в засобах масової інформації, що, мовляв, „Президент і Прем'єр гризуться за владу”, або „Ющенко так само піариться, як і Тимошенко”* (УМ, 28.01.2009, 6); *Але не пана Костянтина в даному випадку захищав Президент, який, схоже, був вражений тим зухвальством, з яким керівник його власної Адміністрації „розводить і володарює” у країні* (ПіК, №2, 2004, 10). Образні дієслова інформують читача про мовця, передають й авторську позицію щодо певних явищ та подій, емоцій та почуттів, викликаних діями, наприклад: *Наші дороги „пливуть”, руйнуються. Ніде у світі немає стільки автопоїздів, як на наших шляхах* (ГУ, 18.03.2011, 4); *Наука вже не виходить за межі університетів, але навіть там нею займаються лише одиниці, які планують „перетекти” за кордон* (МУ, 21.01.2011, 2); *У справді екзотичних роботах помітно „пробивають” традиції старої китайської шовкографії...* (УМ, 01.03.2011, 10).

Активне використання конотативно забарвлених мовних засобів сприяє кращому розумінню читачем інформації: *Цього факту не враховують ті, хто пропонує „залити” ринок валютою* (Д, 04.12.2008, 5); *Та коли ота так звана*

*реформа скисла, глава президентської адміністрації задумався над проблемою вибору... (ПіК, №21, 2004, 9); „Ферми-відгодівельники зникають, бо ж „нові українці” і тут „гвалтують” виробника закупівельною ціною: шість-вісім гривень за кілограм живої ваги телички чи підсвинка, звісно ж, нижче за собівартість м’яса,” – акцентує Геннадій Новиков (УМ, 15.08.2008, 8). Емоційна лексика спонукає читачів до певних дій, вияву емоцій, наприклад: *А може, й не треба між ними тих дебатів? Бо, дивись, ще так себе „задебатять”, що рейтинги понизяться в усіх (УМ, 03.03.2006, 4); 3 23 по 25 березня в Києві „відмузикував” XII Регіональний конкурс юних піаністів Олени Вериківської (УМ, 27.03.2007, 13) та інші.**

Емоційно-оцінні дієслова виконують не лише номінативну функцію, а й прагматичну – передають інформацію про мовців та їхнє ставлення до засобів мови, оскільки вибір експресивного дієслова залежить від того, що відомо суб’єкту про об’єкт, подію, від мети, ситуації та умов повідомлення, наприклад: *зрозуміти, рекламувати, вкрати, захищати* – номінативна функція, *просікти, розкрутити, потягнути, кришувати* – прагматична функція. Отже, дієслівні лексеми з конотативною семантикою вживаються з метою повідомити насамперед не про подію, а про ставлення мовця до цієї події та її оцінку.

3.2. Лексико-семантичні групи конотативно забарвлених дієслів антропологічної сфери діяльності

В українському мовознавстві прослідковується тенденція до вивчення процесів оновлення мови сучасних засобів масової інформації, зокрема до семантичних аспектів мови на всіх рівнях. Підвищену увагу звернено на експресивно забарвлену лексику в цілому та семантику конотативних значень дієслів зокрема.

О. С. Кубрякова вказує, що труднощі семантичного дослідження дієслів полягають у невизначеності сфери референції, релятивності, наявності у лексичному значенні предметних сем та предикативній функції [156, с. 102].

У російському мовознавстві лінгвісти спробували поділити дієслова на лексико-семантичні групи. Так, О. О. Кузнецова [159, с. 5 – 6] згрупувала дієслівну лексику за полями, на основі таких загальних категорій як буття, свідомість, діяльність. Усі дієслова було розподілено за такими полями: „Буття”, „Діяльність”, „Свідомість”, „Відношення”, „Рух”. Найбільше дієслів нараховує поле „Буття”, яке об’єднує дієслова поведінки, та ті, які вказують на місце перебування.

Поле „Діяльність” об’єднує дієслова, що вказують на вид діяльності, та дієслова з різко вираженим стилістичним забарвленням – розмовні.

Поле „Свідомість” об’єднало переважно дієслова говоріння, а також з ідентифікаторами ‘відчувати’, ‘виражати’, ‘втілювати’.

Порівняно менше дієслів входить у поле „Відношення”, яке містить у собі диференційну ознаку „засіб покриття”, та в семантичне поле „Рух”, що є найменшим. Дієслова цієї групи переважно вказують на напрямок руху в сукупності з якісною і кількісною характеристикою.

В українському мовознавстві В. М. Русанівський виділив семантичні групи дієслів за допомогою формальних ознак, властивих дієслову [252]. За однаковою реакцією на ті ж самі ознаки дієслова об’єднуються в групи, що співвідносяться між собою як множинності одного рівня, оскільки вони виділені за допомогою одного і того ж набору ознак [252, с. 59], у результаті чого 4000 дієслів було поділено на 81 семантичну групу. Переважна більшість груп має функціонально-семантичне значення, тобто дієслова, які входять у групи, єдині за своїм призначенням. Дієслівні лексеми розташовано у групах за ступенем позитивної та негативної оцінки.

С. М. Дишлева виокремлює основні лексико-семантичні групи дієслів за ознакою наявності спільних сем та співвіднесеністю дієслівних одиниць з фактами дійсності: дієслова дії – загальної фізичної дії, на позначення дії, яка спричиняє зміни в об’єкті, на позначення дії, яка створює об’єкт; дієслова руху та переміщення; дієслова релятивної семантики – дієслова ставлення, впливу, посесивні дієслова, дієслова залежності; дієслова стану і процесу – психічного

стану, фізіологічного стану, дієслова на позначення переходу із одного стану в інший, на позначення фізіологічних процесів; дієслова ментальних і соціальних дій суб'єкта – фізичної чи інтелектуальної діяльності або відпочинку, мовлення, мислення, пізнання, сприйняття; дієслова звучання та звуконаслідування; дієслова буття; дієслова на позначення виникнення, появи, настання; дієслова характеристики – кваліфікативних властивостей особи, позначення зовнішнього вияву ознаки дії або стану, зменшення або збільшення вияву ознаки; дієслова просторової локалізації; модальні дієслова; фазові дієслова [97, с. 6–7].

Лексичні одиниці на основі парадигматичних відношень об'єднуються у лексико-семантичні групи, виявляючи різні семантичні зв'язки. Об'єднання дієслів у лексико-семантичні групи в дослідженні відбувається на основі конотативних значень. Усі дієслова належать до антропологічної сфери, тобто характеризують внутрішній світ людини через її дії, вчинки.

Серед емоційно-оцінних дієслів, які функціонують у мові сучасних засобів масової інформації, можна виділити такі лексико-семантичні групи конотативно маркованих дієслів: дієслова на позначення фінансово-економічних процесів, дієслова руху, мовлення, дієслова поведінки, серед яких дієслова на позначення ставлення до когось, до чогось, дієслова вияву почуттів, дієслова на позначення процесу вживання їжі, дієслова розумової діяльності.

3.2.1. Дієслова на позначення фінансово-економічних процесів

Чисельну групу становлять дієслівні лексеми, що вказують на матеріальний стан людини. Актуальною проблемою для всіх громадян держави є добробут, що й зумовлює вживання великої кількості конотативних дієслівних новотворів даної групи. Функціонує чимало дієслів, конотативне значення яких вказує на процес збагачення: *жнивувати, розкрутитися, викачувати* (кошти) тощо: *Зимовий день рік годує. На Верховині „жнивують” у січневу студінь* (Д, 28.01.2009, 6); *Ще хліб не вродив, а дехто вже й „жнивусь”* (ГУ, 15.03.2011, 12). У дієслові *жнивувати* відбулося переосмислення метафоричного характеру, конотація 'матеріальне збагачення'

виникла внаслідок актуалізації потенційної семи ‘розбагатіти, збагатитися’, функціонує як з позитивною, так і негативною оцінкою. ... *„а іноді навіть допускалося елементарне невиконання своїх прямих обов’язків, що дозволило спиритним комерційним структурам „розкрутитися” за рахунок держави...* (ПШК, №28-29, 2003, 9), *розкрутитися* – okazіонально-узуальна некодифікована лексема, що означає збагачення, не маючи великого стартового капіталу, виникла як результат актуалізації диференційної семи ‘багаторазова, повторювана дія’; ...*приміром дирекція „Дніпроспецстрой” намагається перекласти відповідальність на приватні фірми, які роками „викачували” з підвалів сотні мільйонів доларів щомісяця* (УМ, 30.07.2005, 6). Конотативні семи дієслів *розкрутитися, викачувати* виникли внаслідок розвитку денотативних сем, трансформованих способом втрати одних і перегрупування інших смислових елементів, що входили до семантичної структури слів.

Емоційно-оцінні дієслова вказують на способи збагачення та ставлення автора до цього процесу, наприклад, *здіамантити, причесати, наколядувати, кувати, прихопити, прихватизувати, відмити: У черкаській крамниці „Діамант” злодії „здіамантили” золота на 1.5 млн.грн.* (УМ, 07.07.2005, 11), *здіамантити* – пейоративна конотема виникла від назви коштовних каменів та як результат процесу експресивної лексичної метафоризації зі значенням ‘вкрасти щось коштовне у великій кількості’. *А що ж тепер буде із Сергієм Тулубом, який за цей рік уже, мабуть, не лише компанію під себе „причесав”, а і знання з ядерної фізики „підтягнути” встиг?* (УМ, 28.08.2003, 3), *причесати* – конотативне значення ‘привласнити’ виникло внаслідок семантичної деривації, тобто метафоричного перенесення: *причесати волосся – причесати компанію. У реченні Гаїшник „наколядував” 35 тисяч гривень. Луганські правоохоронці викрили інспектора ДАІ, котрий привласнив більше 35 тисяч гривень, отриманих як штраф* (ГУ, 02.03.2011, 9) okazіонально-узуальне дієслово *наколядувати* набуло конотативного значення ‘брати хабарі протягом тривалого часу’ після того, як відомий суддя В. Зварич так пояснив наявність великої суми грошей у робочому кабінеті. У контексті *Хтось прочитає і*

скаже: нічогесенька ідилія! Бач, додумалися „**кувати**” грошки на рівному місці. Дій собі худібку і загібай мільйони (СВ, 02.07.2010, 5) лексема *кувати* набула конотативного значення ‘швидко й легко отримувати гроші, не докладаючи зусиль’. Негативнооцінні лексеми *прихопити*, *прихватувати* функціонують з оказіонально-узуальним конотативним значенням ‘самовільно привласнити щось державне або чуже з метою збагачення’: *Приватний капітал не може дозволити, аби таке потужне джерело збагачення, як Одеський та інші порти, залишалося у державній власності. Вигідно „прихопити” їх, змінивши старе керівництво „своїм”, – ось мета приватизаторів* (СВ, 28.07.2011, 1); *„Наші” олігархи, які „прихватували” все, створене народом, тепер демонструють благодійність: роблять подарунки до свят, влаштовують футбольні шоу, іноді допомагають хворим* (УМ, 21.07.2011, 8). У реченні *Того ж таки дня заарештували вісьмох учасників фінансових обробок, які за останні півтора року встигли „відмити” щонайменше 300 мільйонів гривень* (УМ, 06.07.2011, 11) термінологізоване дієслово *відмити* набуло конотативного значення ‘намагання узаконити вкрадені у держави гроші’.

Лексеми на основі асоціативних зв’язків зі своїм основним значенням розвивають експресивні переносні значення: *Після пробного дзвінка в певний день здійснювали акцію, яка мала масовий характер. Два–три тижні підготовки завершувалися дзвінками тривалістю від декількох годин до двох діб. І за такі „розмови” струмочком **текла** комісійна винагорода від зарубіжних компаній* (ГУ, 22.01.2011, 11); *„Молодняк” зухвало **відкушує** бізнес у послаблених тривалими війнами компаній і вже зараз контролює частку залізничних перевезень...* (ПіК, №9, 2003, 31); *Тоді як сам Пінчук не налаштований плутати свої виборчі карти через те, що у когось там **відітнули** частинку енергетичного пирога* (ПіК, №16-17, 2004, 9).

Функціонують дієслівні пейоративи з актуалізованою семою ‘нерозумно, нерозсудливо, марно витратити гроші, майно’. У конотемах *викидати*, *розбазарювати* експресивність локалізується одночасно в денотативному та

конотативному компонентах, наприклад: *І вони, не маючи змоги реалізувати свої фінансові можливості за кордоном, змушені **викидати** свої гроші всередині країни* (ПіК, №1, 2003, 15), *викидати* у значенні ‘марно витратити гроші’; *Фактично завдяки своїй бездіяльності экс-прем’єр на наших очах **розбазарює** передостанню пригорщу свого капіталу* (ПіК, №4, 2003, 12), лексема *розбазарити* має широку лексичну сполучуваність, наприклад, майно, авторитет, рейтинг: *Яким же чином Віктор Ющенко ухитрився **розбазарити** свій феноменальний рейтинг за час, що минув із помаранчевої революції* (Д, 13.02.2009, 4). Дієслівні деривати *базарити* (говорити), *розбазарити*, як словотвірні похідні слова *базар*, конотовані суфіксом та префіксом. У такий спосіб автор висловлює презирливе, зневажливе ставлення до людей, які неощадливо витрачають гроші.

Оказіональні перенесення, які породжують безліч асоціацій у зв’язку з актуалізацією периферійних сем, значно розширюють семантику лексичних одиниць, наприклад, *викласти*, *відстібувати* – ‘розраховуватися’, *збити*, *видоїти* – ‘примусити когось віддати гроші’, *потягнути* – ‘вартість послуги’, *кинути* – ‘нераціонально розподілити гроші з державного бюджету’: *Так, щоб оплатити всі дозволи, проект, монтаж, а, найголовніше, придбати саме обладнання, сьогодні треба „**викласти**” близько 15 тисяч гривень* (ВК, 04.12.2008, 4); *У той же час А. Могильов зазначив, що позитивно ставиться до рішення Кабміну, яким встановлений термін дії посвідчення водія – 50 років. За його словами, таке рішення, зокрема, зумовлене й тим, „щоб збити азжіотаж в суспільстві, щоб не говорили, що з наших громадян через якийсь термін знову хочуть „**збити**” гроші”* (ГУ, 04.03.2011, 5); *Ні, до власних відомостей – прошу пана „на шару”. Як-от за чужі доведеться „**відстібувати**”* (ПіК, №16 – 17, 2003, 39); *Сільський бюджет на рік – це лише якихось 160 тисяч, як тут „**відстебнеш**” ремонтникам 30 тисяч?* (УМ, 28.01.2004, 7); *... а суди й адвокати „**видоїли**” мало не всі гроші* (УМ, 13.12.2005, 16); *Щоправда, такі знижки не для ледачих – місячний абонемент розрахований на триразові походи в басейн і „**потягне**” на 150 гривень* (УМ, 11.03.2005, 14); *Зокрема,*

бютівець А. Павловський назвав це свято на нашій бюджетній „вулиці” „дерибаном бюджетних коштів для наближених осіб”. Він підкреслив, що міністр не вказав, що з 14 мільярдів гривень 5 мільярдів влада хоче витратити на себе, що не названо ті суми, які пропонується додатково „**кинути**” силовикам: Генпрокуратурі – 70 мільйонів гривень, МВС – 288 мільйонів, СБУ – 108 мільйонів... (СВ, 21.06.2011, 3).

Оригінальним у контексті є нове конотативне значення дієслова *обплатити*: *Нам віддають наше ж, у нас вкрадене, з наших кишень випотрошене, а тепер легалізоване під виглядом „інвестицій”, аби вдруге **обплатити** нас, як гаврилівських курчат, - уже „законно”, „прозоро”, „цивілізовано”* (СВ, 19.03.2009, 3), архісема якого ‘вищипувати пір’я в забитого птаха; обскубувати’ [ВТС, с. 814], модифікувалася у сему ‘обікрасти когось, забрати в людини її кошти’.

Протягом останніх десятиліть актуальним є питання банківської сфери, валютного ринку, тому чимало статей присвячено цій темі: *Якщо вітчизняна банківська сфера поступово „**підсаджується**” на євро, то інші галузі української економіки залишаються доларозалежними* (ПіК, №42, 2003, 25); *Євро всихає. Євро досягло найнижчого за останні п’ять місяців рівня стосовно долара* (УМ, 28.08.2003, 11). Оказіональне дієслово *підсаджуватися* означає те, що банківська сфера орієнтується на євро. *Всихати* – узуальне дієслово, означає ‘євро стає дешевшим стосовно національної валюти’. Конотативні лексеми передусім вказують на негативне ставлення мовця до іноземних валют.

Щодо грошей використовують ще такі дієслівні інновації, як: *прокручувати, вимити: ...досі живучою залишається недавня поширена практика, коли бюджетні кошти не доходять безпосередньо до шахт, а „**прокручуються**” спритними бізнесменами - посередниками* (УМ, 19.07.2005, 6); *... що збережеться тенденція зменшення поголів’я рогатої та молочної худоби. „А це позначиться на зростанні ціни на яловичину. До того ж „**вимие**” кошти з галузі”, – коментує О. Ярославський* (ГУ, 15.01.2011, 6).

Лексема *прокручувати* має кілька значень, зафіксованих у словнику: 1) ‘робити яким-небудь інструментом, крутячи його, отвір, заглиблення у чомусь’; 2) ‘надавати колового, обертального руху; примушувати обертатися’; 3) ‘відтворювати запис (на платівці, магнітофонній стрічці)’; 4) ‘крутити якийсь час’ [ВТС, с. 975], але внаслідок різних суспільно-економічних змін у слові *прокручувати* актуалізувалася потенційна сема ‘циклічність, повторюваність’, і лексема набула нового okazіонального значення ‘вкласти кошти у якусь справу, щоб отримати прибуток’.

У реченні *Вже у жовтні експорт „просів” на 1 мільярд і майже 800 мільйонів доларів (з 8 мільярдів 817 мільйонів доларів у жовтні)* (Д, 04.12.2008, 5) відбулося розширення лексичного значення дієслова *просісти*. У словнику зафіксовано таке значення лексеми *просісти* ‘осідаючи, опускаючись або прогинатися’ [ВТС, с. 1168], наприклад, *просів ґрунт*, пізніше експресема почала вживатися ширше, наприклад: *просів бюджет, експорт* (стосовно економічних явищ) – ‘зменшити кількість чогось’. А в контексті *Експертна рада (ЕР) з питань ринку зерна дійшла висновку, що внутрішні ціни на ячмінь в другій половині серпня можуть суттєво „просісти” через зниження цін на нього на світових ринках* (СВ, 18.08.2011, 1) дієслово набуло okazіонального конотативного значення ‘знизити ціну на щось’.

Емоційно-оцінні дієслова у переносному значенні використовують і у фінансово-економічній сфері: *Якщо ж барель „підстрибне” до 70 „вічнозелених”, Україна буде змушена заплатити 309 доларів нинішнього року і 386 – наступного* (УМ, 28.01.2009, 5); *Відповідно поповзуть ціни на імпорт, і на ті ж продукти харчування, але насамперед на проїзд у транспорті* (ПіК, №42, 2003, 25). Виділені дієслівні лексеми термінологізувалися і функціонують як економічні терміни.

У лексико-семантичній групі дієслів на позначення фінансово-економічних процесів дієслівні лексеми об’єднуються у підгрупи:

1) *текти, кувати, відкушувати, розкрутитися, прокручувати, збити, причесати, обпатрати* за ознакою ‘виманити хитрощами’;

2) *причесати, відкусити, кувати, відітнути, збити, приватизувати* за ознакою ‘швидко розбагатіти’;

3) *здіамантити, причесати, прихватизувати, прихопити* за ознакою ‘вкрасти’;

4) *розкрутитися, наколядувати* за ознакою ‘розбагатіти протягом тривалого часу’.

Семантична група дієслів на позначення фінансово-економічних процесів найчисельніша. Це свідчить про те, що всіх цікавить як добробут держави в цілому, так і матеріальний стан кожної людини зокрема. Саме тому різко засуджується збагачення нечесним способом і хабарництво.

3.2.2. Дієслова руху

Однією з найбільших лексико-семантичних груп конотативно маркованих дієслів є група, яка об’єднує дієслова з конотативним значенням „пересуватися, рухатися, змінюючи місце в просторі”.

У сучасній українській літературній мові функціонують і okazіональні слова. Значення дієслова *намалюватися* складається з таких сем, як 1) ‘накладати на своє обличчя грим, фарбу’; 2) ‘вирізнятися своїми обрисами на тлі чогось’; 3) ‘поставати в уяві’ [ВТС, с. 643], внаслідок впливу молодіжного сленгу, слово набуло додаткової образної семантики на основі семи ‘поставати в уяві’ – ‘з’явитися, прийти швидко, несподівано’ і використовується у мові періодичних видань з метою показати динамічність, блискавичність дії: *Сам сержант, який „намалювався” тут же у гостьовій ложі, підтвердив свої слова* (ПіК, №21, 2004, 18).

Денотативне значення дієслова *курсувати* ‘здійснювати регулярні рейси у визначеному напрямку, за певним курсом, маршрутом’ [ВТС, с. 599], нове оцінно-конотативне значення ‘ходити туди й назад...’: *Як тільки тролейбус рушив із чергової зупинки, контролерша в рожевому фартушку знов застрочила, немов із кулемета: „Купуємо квитки, показуємо пенсійні посвідчення, учнівські, студентські квитки! Купуємо, показуємо!..”* І

заходилася *курсувати* салоном з кінця в кінець, розштовхуючи пасажирів (СВ, 29.10.2010, 6).

Узуально-оказіональне дієслово *пхатися* набуло конотативного значення ‘іти чи їхати, долаючи будь-які перешкоди’. Мовці використовують з метою урізноманітнення викладу матеріалу й висловлення суб’єктивної негативної оцінки до позначуваного: *Є певна кількість ентузіастів, що пхаються подалі від дому, з метою окупувати нейтральні території – від екзотичних ресторацій до галявини у нічному лісі* (ПіК, №1, 2004, 44).

У реченні *Хоча, якщо бути точним, то у змальованому прикиді „вишивав” лише їхній Путін* (ПіК, №18, 2003, 14) оказіональне дієслово *вишивати* внаслідок метафоричного перенесення найменування набуло нового оцінно-конотативного значення – ‘поважно ходити, хизуючись чимось, наприклад, одягом’. Лексико-семантичне поле творчої діяльності (*вишивати, мережити*) пов’язане з полем переміщення. Лексема *вишивати* функціонує з метою надання газетно-журнальному тексту певної експресивності, оригінальності.

Конотативне значення дієслова *повзати* з архісемою ‘їздити’ вказує на швидкість, якість подорожі на певному засобі пересування, як-от: *Автобуси доти повзають дорогами, доки зовсім не розпадуться* (ВК, 18.03.2004, 13), автобус *повзає*, тобто дуже повільно їде через незадовільний технічний стан.

Конотативне значення ‘повторюваність, тривалість дії’ репрезентує дієслівна лексема на позначення дії ‘бігти’ *нарізати*, що містить амбівалентну оцінку, наприклад: *Сердешні „нарізають” площею вже третє коло...* (УМ, 30.06.2005, 12).

У межах лексико-семантичного поля дієслів, що позначають дію ‘непомітно зникнути’ можна виділити конотативні лексеми *злиняти, розчинитися*: *злиняти* – дієслово, архісема якого ‘втратити попереднє забарвлення, набути невиразного, нерівного кольору, вицвісти’ [ВТС, с. 462], на початку ХХІ століття внаслідок різних позамовних чинників модифікувалася і набула нового оказіонального значення ‘зникнути, втекти’, яке можна

визначити у контексті, має амбівалентну оцінку: *Бабця миттєво замовкла і поки благодійник не передумав швиденько злиняла...* (ПіК, №22, 2004, 27).

Іноді експресія виникає внаслідок використання складного дієслова, утвореного від дієслів-антонімів, на позначення невизначеної дії: *У цих умовах вітчизняна промисловість розвивається за принципом „стій-біжи”, тоді як імпортна техніка планомірно захоплює ринок в Україні* (Д, 14.03.2009, 5).

Активні політичні зміни у суспільному житті спричинили використання різних дієслів руху на позначення соціально-політичних явищ. Політичні та економічні перетворення сприяють появі численних мовних інновацій.

Експресивними дієсловами *відскубти*, *перекфарбуватися*, які аналізують діяльність парламенту, засуджено перехід народних обранців з однієї партії в іншу з корисливою метою: *... під час „бойових дій” „Наша Україна” голосувала на підтримку прем'єра, але в „мирний час” фракція „Регіони України” не відмовляла в задоволенні відскубти двох-трьох депутатів від НУ* (ПіК, №32-33, 2004, 10); *Перекфарбуватися ще раз, якщо треба буде. Пішли одиниці, та й то, схоже, ті, хто запасся новим місцем роботи. А кого все ж звільняють, той шукає чогось знову-таки керівного* (УМ, 09.09.2011, 4). Оскільки кожна політична сила має свої кольори, то лексема *фарбуватися* набула нового конотативного значення ‘приналежність до певної політичної сили’;: *„Мушу розчарувати: в Україні немає ані влади, ані опозиції. Є конкретні люди, які присвоюють певні ресурси. І в який колір вони фарбуються – немає значення”* (УМ, 19.07.2011, 7). Семантика конотативів *відскубти*, *перекфарбуватися*, *фарбуватися* поєднує денотативний та конотативний макрокомпоненти, однак основне навантаження припадає на конотацію, яка передає емоційне ставлення суб'єкта до об'єкта оцінювання.

В образній лексемі *видавити* конотативне значення ‘вигнати когось з певної території з тих чи інших причин’ домінує негативний оцінний компонент: *Завбачливий Колесников розцінив такі попередження як спробу „видавити” його з країни...* (УМ, 04.08.2005, 4).

У межах однієї групи можна виділити тематичні підгрупи на основі спільної семи. У лексико-семантичній групі руху ознака ‘швидко’ об’єднує дієслова *намалюватися, злиняти, відскубти*; ознака ‘рухатися певний час’ – *курсувати, вишивати, нарізати*; ознака ‘пересуватися, долаючи перешкоди’ – *курсувати, пхатися, повзати*.

Проілюстровані приклади переконують, що дієслова із значенням руху становлять одну з найбільших семантичних груп дієслів і використовуються на позначення найрізноманітніших подій суспільного життя.

3.2.3. Дієслова мовлення

Доцільно виділити лексико-семантичне поле з архісемою ‘говорити, розмовляти’. Дієслова цієї групи містять семи, які характеризують умови спілкування, стосунки між мовцем і слухачем, певне ставлення мовця до предмета спілкування. Усі ці складові несуть додаткову інформацію стосовно денотативного компонента і створюють конотацію, наприклад: *зморозити, базарити, вичавити*, наприклад: *Річ у тім, що, пишиномовно завиваючи до присутніх, на кшталт „народе мій великий”, пан Володимир вирішив черговий раз вистьобнутися і зморозив таке: „...великий хоча б тому, що має Тараса”* (ПіК, №10, 2003, 12); *„Побазарили” з ним, без проблем отримали іншу заяву, мовляв, замах на мене був, але стріляв не Ахметов* (УМ, 22.07.2005, 4); *„Мадам... як вас звати?” – „Матрьона”, - давлячись від сміху, вичавила одна із нас* (ПіК, №22, 2004, 28).

На основі зовнішньої форми наведених дієслів можна зробити висновок про об’єкт оцінки – *зморозити*, метафоричне переосмислення ‘сказати щонебудь недоречне’ (людина, яка не завжди контролює висловлювання); а також некодифіковані оказіонально-узуальні жаргонізми *базарити* ‘говорити про щось певний час’, мотивоване лексемою *базар* у значенні ‘говорити довго, голосно, як баба базарна’, та *вичавити* ‘сказати через силу’. Аналізовані дієслівні лексеми вказують на те, що мовець – молода людина, яка користується ненормативною лексикою.

Конотативно забарвлене дієслово *п'яти* містить іронію, сарказм: *Як ніє „народне артистя” України Андрій Сердючка, – „цигель-цигель, айлюлю”!* (СВ, 19.03.2009, 3), *п'яти* – відбувається метафоричне переосмислення дії, здійснюється перенесення з півня на людину, яка співає, конотативне значення ‘співати однотипні й беззмістовні пісні крикливим голосом’.

Функціонують дієслівні лексеми із конотативним значенням ‘сварити, критикувати, навчати когось’: *полоскати, гавкати, собачитися* вказують на негативно-зневажливу оцінку процесу сварки, дорікання, наприклад: *Хорошковський, щоправда, до цього не дійшов, але **полоскав** Азарова в таких холодних та чорних епітетах, в яких тільки хотів* (ПіК, №38, 2003, 10); *„Опозиція – не та, яка „гавкає”. Яценюк оголосив про новий намір прийти до влади* (УМ, 16.12.2010, 4); *Боротьба стає дедалі драматичнішою: протягом останніх тижнів пропрезидентські політики куди галасливіше **собачаться** між собою, ніж з опозицією* (ПіК, №8, 2004, 8).

Серед дієслів лексико-семантичної групи мовлення можна виділити підгрупи на основі ознак: ‘довго, тривалий час’ – *базарити, полоскати, гавкати, собачитися*; ‘нісенітниця, дурниця’ – *зморозити, вичавити, п'яти*; ‘агресивно’ – *полоскати, гавкати, собачитися*.

Отже, дієслова мовлення характеризують певних осіб та збагачують виражальні ресурси української мови.

3.2.4. Дієслова поведінки

3.2.4.1. Дієслова на позначення ставлення до когось, до чогось

Люди з різних причин можуть завдавати собі або комусь фізичного болю чи моральних страждань, наприклад: *наїжджати, підколоти: Любителів ідеологічно „наїхати” на безневинну казку вистачало скрізь в усі часи* (ПіК, №50, 2003 – 2004, 48); *Через це на одну і ту саму торговельну точку почергово „наїжджають” місцеві, районні, обласні контролери...* (УМ, 21.09.2006, 3); *Особливо „наїжджає” на „Страсті” церква, передусім католицька...* (УМ, 02.03.2004, 16); *Скільки в акваріумі копійок, Степан не знає. Говорить, що*

близько 80 гривень, але сам їх не перераховує, цим любить займатися чоловік старшої сестри. „Коли він у гостях, береться рахувати. Чотири години на це йде. Востаннє назвав суму 74 гривні. Я вирішив „**підколоти**” його, попросив перерахувати ще раз. Він перерахував, результат підтвердився” (УМ, 24.02.2011, 5); Але журналісти не заспокоювалися і насамкінець „**підкололи**” Томенка – запитали, чи буде він тепер як куратор спорту ходити на футбольні матчі та сидіти в ложі разом з Кучмою... (УМ, 15.02.2005, 5). Конотативний компонент предикатів містить оцінний компонент ‘негативне’, емотивний ‘фамільярно-зневажливе’, експресивний ‘підсилення, інтенсифікація ознаки’, стилістичний ‘розмовне’. Слід зауважити, що дієслова цієї групи називають дію, що спрямована на об’єкт.

Інноваційне дієслово *пресувати* функціонує у значенні ‘переслідувати, піддавати когось тиску’: *Бо ж якщо керівників хороших агропідприємств „пресували” силові структури за вказівкою влади за „не таке” голосування в селі...* (УМ, 06.07.2005, 3); *Пікантність ситуації полягала в тому, що майже двома роками раніше ті самі місцеві правоохоронці професійно „пресували” Комаревського і навіть на кілька місяців запроторили у СІЗО...* (УМ, 16.07.2005, 8).

Оказіональні дієслівні неологізми *загнути*, *угробити* містять експресію іронії, зневаги, презирства, означають ‘знищити щось або когось’, наприклад: *Ми почали задихатися в чужому ментальному просторі, пропадати у порожнечі, „загинатися”, як людські ембріони при вакумрегуляції* (ПіК, №22, 2004, 28-29); *Угробити* таку важливу і потрібну в організмі річ можна по-різному (УМ, 17.11.2003, 3). Проаналізовані дієслова містять негативну оцінку діям, які виконує певний об’єкт.

Денотативне значення дієслова *обкладати* ‘класти щось кругом, по всій поверхні кого-, чого-небудь’ [ВТС, с. 805], на основі потенційної семи ‘з усіх боків’ виникло нове конотативне значення ‘обзивати нецензурними словами, лаятися’, наприклад: *Нині вже нікого не здивуєш, почувши, як дорослий син чи дочка „обкладають” батьків найогиднішими словами. Довиховувались!* (СВ,

21.07.2011, 2). У контексті підсилюється експресивність, оскільки йдеться про стосунки між батьками й дітьми.

Предикати *підставити*, *здати* на денотативному рівні належать до різних лексико-семантичних груп, але конотативні значення, що виникли на основі диференційної семи ‘робити доступним для нападу’, є синонімами дієслова *зрадити*. Цими лексемами автор дає негативну оцінку людям, які можуть підвести, позбавити захисту, нашкодити будь-кому, як-от: *Тепер співачка Тетяна Воржева підозрює, що її елементарно „підставили”* (УМ, 01.03.2011, 8); *„Підставити” людину можна елементарно* (ПіК, №1, 2004, 23); *Мабуть, не хочуть „підставляти” власників тих сейфів, у яких лежать їхні „вольні”* (УМ, 05.07.2005, 4); *Я не думаю, що переслідували таку мету – підставити міністра культури...* (УМ, 01.03.2005, 3); *Міське Головне управління культури, звісно, заявило, що салютами вони не займаються, але „здо” Головне управління у справах жінок, інвалідів та ветеранів війни КМДА* (ПіК, №19, 2003, 24).

Дієслово *опустити* раніше у мові вживалося як жаргонізм, з часом відбулася модифікація значення і з’явилася нова емоційно-експресивна сема ‘принизити когось’: *Тому у мене виникає природне запитання: чому Ківалов так „опустив” Кучму – фактично, записав його в розряд кримінальних злочинців* (ПіК, №6, 2003, 7); *Втім, аби налякати або опустити викладача, мажором бути не обов’язково* (ПіК, №1, 2004, 27); *Як на мене, „опустити” образ Святого Миколая ще нижче просто неможливо* (ПіК, №2, 2003, 45).

Негативне ставлення до певної особи може зумовити й перевірки різних установ, організацій з метою знайти певні недоліки, а не покращити роботу, як-от: *Чи не призведуть спроби подовбати ще один великий банк, за яким, наче картковий будиночок, може впасти й уся банківська система країни, до припинення дискусії про можливість / неможливість дефолту?* (Д, 23.01.2009, 2). Дієслово *подовбати* використане з конотативним значенням ‘переслідувати, перевіряти діяльність певної установи’.

У проаналізованих дієсловах денотативне значення послаблюється, а домінує конотативне.

3.2.4.2. Дієслова зі значенням ‘зайняти певну посаду’

У зв’язку з нестабільною ситуацією у політичному та суспільному житті відбуваються заміни чиновників на керівних посадах. Це викликає пильну увагу та обговорення громадськості. Саме тому такі коментарі містять конотативно забарвлені дієслова, які мають не лише інформативну функцію, а й оцінку цим призначенням, наприклад: *Саме „Україна молода” першою зі ЗМІ відзначила той факт, що пан Козак **пригрівся** у Міністерстві охорони навколишнього природного середовища на посаді заступника начальника Держінспекції з контролю за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів (УМ, 06.07.2005, 1); Таких переважна більшість, бо ЦВК досить жорстко фільтрувала охочих **посидіти** на прибутковому місці й одночасно користуватися недоторканістю (ПіК, №4, 2003, 14).* Семантичний компонент дієслів *пригрітися* виявляє потенційну здатність до вживання з архісемою ‘міцно триматися за свою посаду’.

Дієслово *в’їхати* набуло нового оцінно-конотативного значення ‘стрімкий кар’єрний ріст у політиці’, наприклад: *Проте політичну кар’єру (якщо так це можна назвати) Ганна Петрівна побудувала не лише завдяки „Артеміді”, й у політику **в’їхала** на горбу Володимира Яворівського... (ПіК, №9, 2003, 14).*

У контексті *Або ще один такий активіст Комітету опору – Мартиненко. „Потанцював” у Кучми, коли повіяло змінами, перекинувся до Ющенка, потім до Тимошенко, тепер – чи не права рука Яценюка (УМ, 30.08.2011, 4)* лексема *потанцювати* набула конотативного значення ‘змінювати політичні погляди й уподобання заради керівних посад’.

У значенні ‘звільнити з посади’ публіцисти вживають дієслово *впасти*: *Його політична кар’єра складалася майже з одних злетів, єдине падіння – проліт „озимих” на виборах. Але „**впав**” Валера не боляче, і аж нітрохи не втратив від цієї поразки... (ПіК, №8, 2003, 14).* Семантичну структуру

дієслова *впасти* утворюють архісема ‘звільнити з певної посади’, конотативна сема ‘не за власним бажанням, а з чийогось примусу’. Відбулося розширення семантики дієслів: *впасти зі стільця, з дивана – з посади*.

За професійною діяльністю відомих політиків спостерігає громадськість, і будь-яке використання службового становища у власних інтересах чи з корисливою метою засуджується суспільством і критикується у пресі. Саме тому активно використовують конотативно марковану лексему *кришувати*: *Можливо, якби замість „кришувати” з „губернаторського” крісла місцевих бандитів, які, безперечно, позитивних емоцій не додають, Іван Михайлович чабанував де-небудь у карпатських горах, то й не трапилася б із ним така прикрість* (УМ, 02.06.2005, 1); *Перший заступник голови громадської організації Георгій Блощиця заявив: „Ми драгували деяких власників бізнес-структур і тих людей, які їх „кришують”, передусім представників правоохоронних органів. Нам неодноразово погрожували...* (УМ, 09.10.2010, 2); *Креветка з кримінальним душком. Чорноморський біосферний заповідник штурмували бойові вертольоти Мі-8: керівництво „кришувало” браконьєрів* (УМ, 21.07.2011, 2). Лексема *кришувати* набула образної семантики на основі семи ‘покровитель’ – ‘покривати когось, патрунувати злочинні дії з корисливою метою’, негативна оцінка. Негативно-зневажливим дієсловом характеризують і покровителя, і людину, яку захищають.

Усі дієслова зі значенням ‘зайняти певну посаду’ стосуються політиків і високопосадовців, які найвищі посади використовують заради збагачення й власних інтересів. Саме їхнє прагнення будь-яким способом зайняти посаду, а згодом втриматися на ній викликає несхвалення, іронію, зневагу мовців.

3.2.5. Дієслова вияву почуттів

Доцільно виділити підгрупу конотативно маркованої лексики, яка вказує на результати, наслідки певних дій та процесів, наприклад: *проколотися, обламатися* та інші: *Експерти вважають, що погоджуючись на реверс, Україна ризикує „проколотися” саме на укладанні такого контракту...* (УМ,

30.01.2004, 2); *Ну ще „проколовся” калуський мер Роман Сушко* (УМ, 21.07.2005, 9); *Річ у тім, що редакційні, з дозволу сказати, мужчини, почувши про задуману нами авантюру, якось хором **обламалися*** (ПіК, №22, 2004, 26); *Одним словом, знайшовши без особливих зусиль чотири козирні (тобто найдорожчі) пляшки від пива, ми остаточно **обламалися*** (ПіК, №8, 2003, 29). Дієслова *проколотися, обламатися* вжито у значенні ‘розчаруватися, зазнати невдачі’, містять зневажливе ставлення мовців до об’єктів дій за їхнє невміння довести розпочату справу до кінця, відбувається семантична деривація, при якій дія *обламати, проколоти* переходить у властивість – *обламатися, проколотися*.

Надзвичайно прискіпливо слідкують та критикують журналісти всіх тих публічних осіб, які виконують певну роботу неналежним чином. З цією метою використовують як емоційно-оцінні неологізми *перебігти, відбемкати*, наприклад: *За три з половиною години ранкового засідання в середу депутати аврально „перебігли” близько двох десятків законопроектів* (СВ, 20.03.2009, 1), зневажливо-презирливою лексемою *перебігти* (прийняти закони) автори засуджують тих, хто виконує ці дії нестаранно: *Модний простір для втаємничених. У трьох частинах. Одна **відбемкала**, дві наступні серії фестивалю, на щастя, відбудуться не скоро, навесні* (ПіК, №4, 2003, 42). Негативнооцінне дієслово *відбемкати* вжито у значенні ‘відпрацювати швидко, як-небудь’.

Нове конотативне значення дієслова *відмучитися* ‘ззнати поразки у футбольному матчі’ виникло внаслідок актуалізації потенційної семи ‘важко’: ***Відмучилися...** Чемпіонат Європи серед молодіжних команд (вік гравців – до 21 року). Підопічним Павла Яковенка не вистачило ні майстерності, ні сили волі, щоб обіграти іспанських ровесників* (СВ, 21.06.2011, 3). У контексті підсилюється експресивність, виникає іронія, оскільки лексемою *відмучитися* схарактеризовано гру молодіжної команди.

Конотативно забарвлені дієслова в публіцистичних текстах вживаються часто для характеристики тих, хто хоче виділитися, вирізнитися чим-небудь від

когось, виконує якісь дії чи вчинки з цією метою, наприклад, *засвітитися*: ... *за цілий рік команда встигла засвітитися в київських клубах і на телебаченні* (УМ, 29.08.2003, 14); *Мабуть, хлопець вирішив трохи відпочити від слави й особливо не „світитися”* (УМ, 06.03.2004, 8); *Ім'я ж пана Вайтанника може „засвітитися” у справі про викрадення 1,3 мільйона гривень із запорізької філії Першого українського банку* (УМ, 13.07.2005, 7). Оцінне забарвлення таких дієслів впливає з контексту, воно може бути і позитивним, і негативним.

Чимало дієслівних новотворів налічує лексико-семантичне поле з архісемою ‘розважатися’, наприклад: *розслаблятися, відтягнутися, повідриватися, розпружуватися*, які виникли як арготизми, пізніше перейшли до розмовної лексики, а згодом почали активно використовуватися у мові сучасних засобів масової інформації: *Адже все одно, виходить, більше нікому тут „розслаблятися”* (УМ, 25.07.2005, 12); *„УМ” з'ясувала, де і за скільки українці можуть провести літо... І як можна „відтягнутися” по-скромному, але не аскетично* (УМ, 19.07.2005, 8); *О, це відбули, але розпружуватися зарано, бо стройовим кроком насуває наступний день – 26 березня* (ПіК, №8, 2003, 39); *Вип'ємо! Та розпружуватися зарано* (ПіК, №4, 2003, 42).

У межах лексико-семантичної групи вияву почуттів можна виділити підгрупу дієслів, які викликають зневажливо-негативне ставлення, осуд, несхвалення, наприклад: *здерти* – ‘привласнити щось чуже, вкрати, плагіатство’, *зарватися* – ‘дії, що призводять до виникнення проблем’, *залетіти* ‘потрапити у неприємності’, іноді функціонує зі значенням ‘небажано, несподівано завагітніти’, *повісити* – ‘змусити відповідати за певні вчинки того, хто їх не робив’, *розливати* – ‘виробляти фальсифіковані алкогольні напої’, *загратися* – ‘занадто захопитися чимось несуттєвим’, *підмочити* – ‘зіпсувати репутацію певним вчинком’, *підсаджувати* – ‘прищеплювати шкідливі звички’, *підкосити* – ‘призупинити розвиток’, наприклад: *Втім, швидко виявилось, що єгиптяни не знайшли нічого кращого, як абсолютно бездарно „здерти” сценарій вечірки із придуркуватих американських комедій* (ПіК, №2, 2003, 45); ...зберуться державні мужі й

розроблять пакет показово-покаральних заходів – відбирання ліцензій у банків, які „зарвалися”, а насправді – викинути з сонму Священних тих, які заважають певним банкам (Д, 24.01.2009, 8); Віра просто рятує дівчат, що „залетіли” від очевидного лиха (УМ, 02.07.2005, 9); Неприємним подарунком для Павла Івановича стало закінчення розслідування його справи українською прокуратурою, яка „повісила” на экс-главу Кабміну організацію вбивства депутатів Євгена Щербаня та Вадима Гетьмана (УМ, 10.03.2004, 3). „Розливав” усі марки коньяку. Податкова міліція вилучила у мешканця Ужгородського району 36 пляшок незаконно виготовленого „коньяку” (ГУ, 19.03.2011, 4); Вони думають, що мене використовують, але самі так „загналися”, що навіть не помітять, як будуть використані (Д, 28.11.2008, 20); Стаття в колись шанованій газеті „Известия”, яка скандальним звільненням саме Бабурової ще більше „підмочила” свою репутацію, виглядає як безсила спроба виправдатися за некрасиві дії одного з журналістів (Д, 19.02.2009, 4); Тепер розглянемо звинувачення в тому, що до фаст-фуду додають харчові добавки, які „підсаджують” нас саме на такий тип харчування, спричиняючи звикання (Д, 15.08.2008, 24); Проте світова криза підкосила не стільки банківський сектор (який, вірте чи ні, але викарабкається й без державної допомоги), скільки простих громадян (ВК, 20.01.2009, 6).

Дієслова *пробивати*, *прочесати* об’єднує спільна сема ‘наполегливість, бажання довести розпочате до логічного завершення’ й позитивна оцінка. Конотативне значення лексеми *пробивати* ‘докладаючи зусиль, домагатися свого, досягти успіхів у чому-небудь’, *прочесати* – ‘детально перевірити, проаналізувати, обстежити щось’, наприклад: За словами Олександра Кулика деякі спритні батьки примудряються вивозити дітей „до води” двічі, а то й тричі за літо: спочатку „пробивають” пупівку через управління охорони здоров’я, потім звертаються до освітян... (УМ, 30.06.2005, 10); Тепер головне - „прочесати” ці обіцянки на достовірність (Д, 19.03.2009, 8).

Виділені дієслівні лексеми з новими оцінно-конотативними значеннями передусім сигналізують про суб'єктивне, здебільшого негативне, ставлення мовця до предмета оцінювання.

3.2.6. Дієслова на позначення процесу вживання їжі

У лексико-семантичному полі дієслів на позначення процесу вживання їжі центр становлять лексеми *їсти*, *пити*. З часом вони зазнають впливу діалектного, жаргонного мовлення, архісеми модифікуються, утворюючи нові, серед яких можна виділити: а) дієслова, що містять оцінку у самій семантиці на означення вживання їжі; б) оцінні дієслова із значенням 'пити, вживати напої'.

До першої підгрупи належать лексеми, які, крім номінативної функції (називають процес вживання їжі), надають емоційно-оцінне забарвлення висловлюванню, переважно зневажливе, іронічне, пор.: *втоптати* – конотативне значення 'з'їсти чогось багато', *завантажити* – конотативне значення 'з'їсти щось через силу', *заправлятися* – конотативне значення 'їсти, щоб відновити енергію' тощо, наприклад: *Судячи з того, що пива пішло „в народ” десь тисяч до шість літрів, а ковбасок „втоптали” півтонни, свято вдалося...* (ПіК, №39, 2003, 43); *„Отже, щоб не переїсти, треба спочатку „завантажити” в себе білок? – Так. Після риби „паровозом” можуть піти різні салати – вінегрети, а наприкінці – десертні вина із тістечками* (УМ, 29.12.2010, 12); *Дуже зворушує гордість Юлії Володимирівни, яка власноруч зварила собі на сніданок два яйця. Також цікавий підхід опозиціонерки до взаємопов'язаності меню й настрою: виявляється, для „бойового” настрою Тимошенко „заправляється” дрібно порізаним сирим м'ясом* (УМ, 22.02.2011, 4).

До другої підгрупи належать узуальні дієслова на позначення дії – 'пити алкогольні напої у великій кількості': *мекнути*, *накидатися*, утворені внаслідок метафоричного перенесення найменування дій на основі асоціативних зв'язків тварина→людина за подібністю між референтом цього слова і тваринами: *Врешті-решт, цього дня у справжній чоловічій компанії є за що горілки*

мекнути – 8 березня ще й День землевпорядника (ПіК, №8, 2003, 38); Але нерідко сенс цього свята (прим. авт. – Новий рік) перетворюється на конкурс подарунків та намагання якнайшвидше „*накидатися*” горілкою (УМ, 30.12.2010, 17). За допомогою дієслівних конотем, які називають дію „пити якісь напої”, українці висловлюють своє негативне ставлення до однієї із шкідливих звичок – вживання спиртних напоїв. Усі дієслова загальнозживані, емоційно-оцінне значення міститься у семантиці слова і виникло на основі прямого значення.

Отже, емоційно-оцінна група дієслів на позначення процесу вживання їжі представлена двома підгрупами лексем, переважно негативнооцінних, вжитих як в прямому, так і в переносному значенні.

3.2.7. Дієслова розумової діяльності

Групу дієслів розумової діяльності репрезентують дієслова *присісти* конотативне значення ‘зацікавитися, захопитися чимось’, *накачатися* – ‘досконало вивчити щось’, *танцювати* – ‘розвивати, доопрацьовувати певне питання, концепцію’: *Тим, хто **присів** на мистецтво аж так щільно, що відчуває ламку без щотижневого походу в театр..* (УМ, 06.07.2005, 9); ... „*накачатися*” інформацією, але й трошки повеселитися при цьому (ПіК, №3, 2003, 19); Відзначимо, що минулого тижня Олександр Лавринович уже представив Президентові пропозиції робочої групи. Віктор Янукович отримав кілька варіантів реформи й вибрав деякі положення. Саме довкола цієї концепції тепер „*танцюватимуть*” розробники проекту (УМ, 31.03.2011, 4).

Дієслово *доклигати* виникло і вживається у розмовному стилі зі значенням ‘важко дійти до чогось, зрозуміти щось’, належить до лексико-семантичного поля руху, переміщення у просторі. Нове оцінно-конотативне значення пов’язане з полем мислення та використовується на означення ‘важкої мислительної діяльності’ з іронічним забарвленням: *Але допоки жіночки **доклигують** важким тернистим шляхом до цієї бездоганної формули, по ходу*

справи начебто несподівано впливають найнагальніші проблеми та гарячі теми... (ПіК, №10, 2003, 45).

Дієслівні лексеми *присісти, накачатися, танцювати* позитивнооцінні, оскільки українці схвалюють інтелектуальну працю.

Парадигматичні зв'язки можуть виникати між дієсловами, що входять до різних лексико-семантичних груп, наприклад:

- на основі семи 'нахабно': *вичавити, видавити, зарватися, угробити, гавкати, собачитися, втоптати, в'їхати, опустити, подовбати, наїхати, обкладати, підколоти, пресувати, обпатрати;*

- на основі семи 'хитрощами, обманом': *повісити, розливати, здерти, пригрітися, підставити, видоїти, збити, відкусити, прихопити, викачати;*

- на основі семи 'наполегливо': *нарізати, розкрутитися, прочесати, пробивати, доклизати.*

Отже, парадигматичні відношення можуть виникати між дієсловами різних груп на основі спільних ознак, і в певних контекстах ці дієслова можуть бути синонімами.

3.3. Уплив культурного компонента на формування конотативного значення дієслова

Мова кожного народу відображає його історію, культуру, духовність, прагнення та ідеали всього народу. У мові концентруються елементи національної вдачі та національного характеру, що формувалися протягом століть.

До проблем духовного у мові мовознавці зверталися ще у XVIII столітті. Німецький учений Вільгельм фон Гумбольдт вважав, що мова відображає народний дух, втілює народну енергію: „Мова – це не просто, як інколи вважають, відбиток ідей народу, оскільки багатство її знаків не дає можливості виявити ніяких наявних окремо від неї ідей, мова – це об'єднана духовна енергія народу, що дивовижним чином закріплена у відповідних звуках і в

цьому вияві та через взаємозв'язок своїх звуків зрозуміла всім мовцям, яка збуджує в них приблизно таку ж саму енергію” [95, с. 118].

У своїх роботах О. О. Потебня [243 – 245] досліджував прямі і зворотні зв'язки між семантикою слова, а також усі ореоли, його конотативні сенси, динамічні асоціації та соціокультурну реальність.

Національно-культурні компоненти семантики мовних одиниць пізніше досліджував український лінгвіст Іван Огієнко [220].

На початку 80-х років ХХ століття дослідники встановили зв'язок мови і ментальності, мови і культури [131]; вплив культурного компонента на конотацію слова [215]; визначено естетичну функцію національно-характеристичної лексики [237].

Мова як етнокультурний феномен має кілька способів відображення дійсності – семантичний та синтаксичний. Пізнання неможливе без виникнення нових номінацій на позначення процесів, явищ, дій, адже своєрідність та національний характер культури відбивається у лексичному значенні слова. На думку А. Вежбицької, значення слів „відображають і передають спосіб життя та спосіб мислення, характерні для певного суспільства...” [52, с. 18].

Отже, у кожній мові важлива і цікава національно-культурна семантика слів, яка відображає звичаї, ідеали, цінності народу, наприклад, *мерезжити*, *вишивати* – традиційні види народного мистецтва українців. Денотативне значення дієслова *мерезжити* ‘робити мережку’ [ВТС, с. 659], конотативне значення ‘поява сивого волосся у вигляді візерунка’, етномаркована сема ‘повага до людини похилого віку, до жінки-матері, бабусі, майстрині’: *Вісімдесят шосте літо мерезжить сивиною скроні Марії Матвіївни* (ГУ, 20.05.2011, 9). Денотативне значення лексеми *вишивати* ‘нашивати на тканину або шкіру візерунки нитками, бісером і т. ін.’ [ВТС, с. 161], okazіонально-узואльне конотативне значення ‘ідучи ритмічно, вихиляючись, людина відбитками ніг наче створює візерунок, що нагадує процес вишивання’: *Хоча Могилевська й запалює нові зірки та дає їм уроки іміджу, проте й сама полюбляє „повишивати” в джинсах і без макіяжу* (УМ, 14.10.2010, 8). У

реченні *Навишивали депутати у проекті закону* (УМ, 21.04.2010, 4) лексема *навишивати* набула негативного оказіонального конотативного значення ‘недбало виконати роботу, припуститися помилок’. Значення дієслова *квасити*, закріплене у словнику: „1. *перех.* Піддавати бродінню, окислювати що-небудь поживне. 2. *перех., перен., розм., рідко.* Робити кого-небудь в’ялим, кислим, незадоволеним. *Квасити губи* – виявляти незадоволення.” [ВТС, с. 532]. На основі семи ‘робити кого-небудь в’ялим’ виникло нове конотативне значення ‘жорстоко побити когось до крові, так, щоб людина обм’якла і стала схожою на квашену городину’: *Зате звичним у стилі ВР стало групове блокування парламентської трибуни та крісла Голови ВР. Нерідко – навіть з бійками... Правда, як „квасять” один одного – закон мовчить* (СВ, 02.09.2008, 1).

На сучасному етапі розвитку української мови відбулися якісні зміни лексичних значень багатьох слів, активізувався процес експресивно-стилістичної переорієнтації лексем, наприклад, *батожити, віддуватися* тощо: *Уряд, проте, продовжує батожити Верховну Раду у доволі специфічний спосіб: один із міністрів і один із віце-прем’єрів уже об’єднали в змовники, чи Литвина і Кучму „з метою дискредитації нової влади”* (СВ, 19.07.2005, 2), пейоративне дієслово *батожити* утворилося від власне українського слова *батиг* – ‘прикріплений до держака мотузок або ремінець, яким поганяють тварин; канчук, пуга’ [ВТС, с. 64], і вживається з етномаркованою архісемою ‘переслідувати’: *Зрештою, за всіх довелося віддуватися явно розгубленому й збентеженому майже порожнім залом Безсмертному...* (УМ, 15.07.2005, 4), конотативне дієслово *віддуватися* – внаслідок модифікації архісеми ‘сильно дути’ з’явилася нова емоційно-експресивна сема ‘серйозно відповідати за певні дії, вчинки’.

Конотативна культурологічна дієслівна лексика містить оцінку, яка виступає виявом ставлення до навколишнього світу. Індивідуальна оцінка переходить у загальномовну експресію, що характеризується такою шкалою оцінності:

– негативно-позитивною: наприклад, *присісти* – ‘почати щось досліджувати’, негативно забарвлення надає сема ‘невчасно’; лексема *посидіти* набула нового значення ‘відзначати щось, святкувати’, оскільки українцям притаманна гостинність, негативну оцінку зумовлює сема ‘святкувати іноді з алкогольними напоями’: *Незабаром виповниться рік його перебування на посаді, але тільки зараз він „присів” на тему, котра здатна благодатно вплинути на його рейтинг – це боротьба з винуватцями продовольчої кризи* (ПЖК, №30-31, 2003, 10); *Колись ми ставили на дачі двері й трошки перед тим „посиділи”* (ГУ, 14.01.2011, 6).

- позитивною: *крутити* (романи) – ‘зустрічатися’; *померезжити* – ‘багато їздити, подорожувати’; *мовчати* (про руки) – ‘відпочивати, перебувати у спокійному стані’; *випогодитися* – ‘повеселішати’: *Незірковість дружини зовсім не бентежить Демона, бо раніше він уже „крутив” роман із актрисами Мінні Драйвер, Вайноною Райдер...* (УМ, 13.12.2005, 16); *Мабуть, у дитячих генах озвалися оті дороги – відрядження, якими померезжила Україну за багато літ роботи в „Молоді України”, „Демократичній Україні” Лариса Остролуцька...* (ВК, 17.03.2004, 10); *У Марії Матвіївни була нелегка молодість, бо довелося багато пережити: голодомор, війну... А потім, потім – вічна робота в колгоспі. Та й удома роботи не бракувало. Натруджені руки мовчать на колінах, вузлуваті пальці виказують, як тяжко ті руки працювали, скільки вони переробили всього за свій вік...* (ГУ, 20.05.2011, 9); *Вона (прим. авт. – дівчина) прямувала назустріч, і на вустах її грала осяйно-промениста і сповнена якоїсь особливої ніжності усмішка. Й від того і мені раптом стало сонячно на душі, навіть думки враз „випогодилися” на весняний лад ...* (СВ, 04.03.2011, 6).

- позитивно-негативною: *косити* – ‘наслідувати когось’, *чаклувати* – ‘робити щось’: ... *сама ж панна Чаплін наполегливо „косила” під пріснопам’ятний „п’ятий елемент”...* (ПЖК, №16-17, 2003, 62); *Тему євроінтеграції, до речі, ще напередодні „промацував” міністр закордонних справ Борис Тарасюк...* (УМ, 13.07.2005, 2); ...*а сама лідер БЮТ (Юлія*

Тимошенко) заходила старанно **чаклувати** над своїм рейтингом (ПК, №1, 2004, 9). Експресивність більшості дієслів ґрунтується на основі семи ‘інтенсивність’, яка характеризує предмет думки з погляду сили чи повноти вияву ознаки.

3.4. Конотативне дієслово у складі фразеологізму

У мові періодичних видань фразеологізмам відводено важливу роль завдяки узагальненості значення, експресивно-емоційної функції, стилістичного забарвлення та образності. Стійкі сполучення слів надають публіцистичним текстам оригінальності та яскравості.

Фразеологізми у текстах ЗМІ з’явилися ще у кінці XIX – початку XX століття. Чимало праць присвячено вивченню фразеологічних одиниць у мові преси. Серед них дослідження О. Д. Пономарева, Л. Ю. Шевченко [240; 330]. Оцінно-експресивний потенціал трансформованих фразеологізмів у мові української преси кінця XX – початку XXI століття дослідила Н. І. Кочукова [155]. Докладно проаналізовано конотативно марковані фразеологізми у дисертаційному дослідженні Л. В. Мельник [197].

Серед фразеологічних одиниць можна виділити дієслівні фразеологічні одиниці – „це одиниці з процесуально-оцінною семантикою, що представляє єдність категорійних, денотативних, конотативних сем. Призначення дієслівних фразеологічних одиниць – не лише назвати процесуальну ознаку, а висловити ставлення до неї мовця (позитивне чи негативне), тому в семантичній структурі дієслівних фразеологічних одиниць оцінний елемент є провідним”[93, с. 96].

Конотація – компонент семантичної структури фразеологізмів. Мовознавці конотацію розглядають як додаткову інформацію (до предметно-логічного аспекту значення), важливий компонент семантичної структури фразеологізма, що визначає його інформативну цінність [145, с. 9]. Фразеологічне значення утворюють сигніфікативний, конотативний та денотативний аспекти значення.

Фразеологічні одиниці містять емоційно-оцінне ставлення до об’єкта дійсності. Конотативні елементи фразеологічної одиниці співвідносяться з

компонентним складом, не розподіляючись між словами-компонентами. Конотація, притаманна окремому слову в його вільному вживанні, при включенні його до складу фразеологічної одиниці може переходити у фразеологічну конотацію, абстрагуючись від даного лексичного компонента і закріплюючись за фразеологічною одиницею в цілому [196, с. 17].

Конотативний вплив фразеологічного образу сильніший, ніж лексеми. Фразеологічні одиниці яскравіше, ніж слова, підкреслюють властивості, якості, стан, характеристику об'єкта за рахунок образного сприйняття [14, с. 16]. Фразеологізми більшою мірою, ніж лексеми, можуть передати додаткову інформацію, яка містить експресивну, емоційно-оцінну характеристику явищ дійсності.

Основна функція фразеологічних одиниць полягає в образному та експресивному вираженні понять, які, як правило, у мові вже мають нейтральні відповідники. Експресивні фразеологічні одиниці можуть „підкреслювати, підсилювати чи послаблювати інтенсивність дії чи ознаки. Цей компонент експресивності прийнято називати інтенсивністю. Він пов'язаний з якісно-кількісною характеристикою позначуваного фразеологічною одиницею явища („міра явища”)” [14, с. 17].

У текстах періодичних видань дієслівні фразеологічні одиниці не лише називають явища, предмети, дії, а й характеризують їх. Відповідно до оцінної характеристики, фразеологізми можна розподілити на ті, які дають позитивну оцінку та негативну, наприклад: *У президентської команди є одне пояснення: економіка дісталася „Регіонам” у кепському стані, тому вони не можуть виконати всі обіцянки. Вони **переводять стрілки** на економічну кризу, яка вдарила по українському господарству ...* (УМ, 25. – 26.02.2011, 4) – негативна; *Але це було не їхнє свято – росіяни приїхали „**ковтнути свободи**”, про це заявив колишній топ-ведучий каналу НТВ Євген Кисельов* (УМ, 28.12.2004, 6) – позитивна; *А церковні ієрархи натомість залишилися ще й з „**носом**” ...* (УМ, 30.07.2005, 6) – негативна; *Звісно, найбільше **дірок закриває** тендітна Юля, яка й так скаржиться, що працюється їй „із муками”* (УМ, 06.06.2005, 4) –

негативна; *Спочатку близько восьми років Тарас Петриненко працював у Російській Федерації у складі колективу „Червоні маки”, оскільки вдома йому стабільно „перекривали кисень”* (УМ, 29.07.2010, 12) – негативна; *Тепер же мій керівник, помітивши, що знову гострю лижі в далеку дорогу, запитує: „Що, Тетяно Миколаївно, за щастям ідете?”* (СВ, 17.12.2009, 3) – позитивна. Фразеологічні одиниці допомагають автору зосередити увагу адресата, виявляють ставлення автора до описуваного.

Стилістично забарвлені стійкі сполучення слів полегшують сприйняття складної політичної інформації, відображають авторське розуміння проблеми, привертають увагу та зацікавлюють читача, поживляють виклад: *Обидві депутатки отримали однакові нагороди, а саме ордени „За заслуги” першого і другого ступенів. Обидві **тягнуть** у ВР другий **термін*** (ПіК, №9, 2003, 14); *Не вистачило для повноти картини на Майдані ще знаменитої парочки Кучминих друзів – Тетяни і Андрія Засух, Дмитра Табачника, і вже можна було кричати: **за що боролись, на те і напоролись*** (СВ, 06.01.2005, 3); *Знову нас „присаджують” на голку залежності від „доброї” влади, яка складається з конкретних політичних сил* (УМ, 05.08.2005, 5); *Керівник російського уряду, за сумісництвом талановитий ньюзмейкер Володимир Путін позавчора спробував **вибити табуретку з-під ніг** кожного, хто останнім часом щоразу голосніше закидає нашому північному сусідові спроби прибрати до рук вітчизняний господарський комплекс* (УМ, 07.10.2010, 7).

Фразеологізмам відводиться важлива роль у побудові публіцистичного тексту. У мові засобів масової інформації функціонують узуальні фразеологізми, яким притаманна традиційна форма та значення, наприклад: *Адже 5 років **протирали штани** на студентській лаві здатен кожен* (ВК, 14.11.2008, 12); *Що одразу „**кидається в очі**”, так це те, що в жодному випадку нас ніхто не спитав про наявність вищої освіти* (Д, 28.11.2008, 22); *Найсвіжішу **кашу** лідер партії „Нова демократія” **заварив** після голосування у Краснокутському районі, в ході якого виборці Кушнарьова переважною більшістю голосів відкликали його з депутатства* (УМ, 30.07.2005, 4);

Португальці „**лишили з носом**” підопічних Юрія Сьоміна, заштовхнувши на останній хвилині матчу другий м'яч у ворота Станіслава Богуша... (ВК, 07.11.2008, 16); **І право розрубити „гордійв вузол”** надали Президентіві (УМ, 08.12.2005, 4); **Тоді столична влада сплутала всі карти азартного забудовника**, заборонивши панові Парцхаладзе будувати висотки в історичній частині міста... (ВК, 27.11.2008, 3). Тільки навряд чи воно сподобається тим, кому **вказуть на двері** (УМ, 07.07.2005, 13); **Пам'ятаю, як той бив себе в груди**, мовляв, жодної школи не буде закрито (СВ, 29.01.2008, 2); **Нинішня часткова демілітаризація озера**, вочевидь, для курортного міста **вилазить боком** (УМ, 01.03.2005, 9); „У цей момент у Мартинюка **відвисла щелепа**”. „Регіональна” коаліція вперше звільнила своїх міністрів: віце-прем'єра Семиноженка та „охоронця природи” Бойка (УМ, 03.07.2010, 4). Поширені також okazіональні фразеологізми, нетрадиційні за змістом, наприклад, **випасти в осад** – ‘бути у захваті’; **сікти фішку** – ‘розумітися на чомусь, бути компетентним’; **киплять якісь „страсті-мордасті”** – ‘відбуваються емоційні події, інтриги’; **спустити на гальмах** – ‘припинити контроль’; **притягувати за вуха** – ‘фальсифікувати’; **пограти мускулами** – ‘битися’: Нинішні ж молоді, за їхньою термінологією, „**випадають в осад**”, коли думають про те, що з року в рік на пенсію йдуть сотні тисяч „дядьків” і „тіток”, яким потрібно буде надавати соціальні та медичні пільги й послуги, котрі стають дедалі обтяжливішими на тлі державних бюджетних дефіцитів і накопичених боргів (МУ, 22.02.2011, 2); Президент, уряд та Рада прокричали про кризу і **січуть фішку** про населення (Д, 01.11.2008, 5); ...тут повсякчас **киплять якісь „страсті-мордасті”**... (УМ, 01.04.2005, 16); **Занепокоєння долею об'єднань українців федерального рівня в Росії та їх Всеукраїнської організації** міністр також „**спустив на гальмах**”, нагадавши, що йдеться про громадян Росії українського походження, котрі мають вписуватися у рамки законів сусідньої держави (СВ, 22.02.2011, 3); Але санітарно-епідеміологічна служба Києва щомісяця „**притягує за вуха**” потрібний позитивний результат щодо якості водопровідної води, незважаючи на ці „несерйозні” норми (УМ, 28 –

29.01.2011, 7); *Проте, як ми вже писали вище, перші „пограли” мускулами міліціонери* (ГУ, 16.02.2011, 4).

Отже, узуальні фразеологізми загострюють увагу, посилюють ступінь вияву ознаки та інтенсивність протікання дії, оказіональні стійкі сполучення слів забезпечують максимальну інформативність, експресивність, новизну.

Без сумніву, правильне сприйняття адресатом публіцистичних текстів, насичених фразеологізмами, залежить від контексту та досвіду, фразеологічних знань читача. Наприклад, у контексті *Власне, проблема для Віктора Андрійовича полягає не в кількості (за сукупним показником згадувань у центральних виданнях та в Інтернеті він „дихає у спину” В. Януковичу), а в якості* (ПіК, №50, 2003-2004, 18) *дихати у спину* означає ‘за певними показниками наближатися до опонента’. У реченні *Поляки, на відміну від українців, вчасно зрозуміли, у чому справа, і вже отримують „європейський паспорт”*. *Тоді як українці й далі длубаються в носі* (ПіК, №2, 2003, 20) у результаті взаємодії прямого значення (дія – ‘длубатися в носі’) та потенційної семи – ‘бездіяльність’ відбувається сприйняття двох семантичних значень. Разом з тим, до спотворення змісту може призвести незнання фразеологізму, наприклад: *Один із політтехнологів БЮТу взагалі пустив „качку” і сказав: „У вівторок”* (УМ, 20.12.2005, 5), *пустити качку* – ‘поширити неправдиву інформацію’; *Але, як це часто буває, папн Володимир у патріотичному запалі децю сів у калюжу, хоча і не всі це помітили...* (ПіК, №10, 2003, 12), *сісти у калюжу* – ‘потрапити у незручне становище’. Фразеологізм *наростити м’язи* функціонує зі значенням ‘посилити економічну спроможність, матеріальне становище підприємства чи установи’ : *З другого боку, така ситуація призводить до того, що багато господарств, особливо з тих, які ще ‘не наростили м’язи’, сьогодні не мають навіть під що взяти кредит* (ГУ, 20.05.2011, 8).

Демократизація українського суспільства та політичні зміни зумовили відповідні процеси і в мові преси. І саме фразеологічні одиниці, які охоплюють

усі сфери життєдіяльності українського народу, посилюють емоційність та експресивність публіцистичного мовлення.

У мові преси одну з найбільших груп становлять фразеологізми, що передають усі процеси та зміни у суспільно-політичному житті країни. Так, призначення або звільнення чиновника з тієї чи іншої посади передають такими стійкими сполученнями слів, як: *витиснути з посади, полетіла голова, піти у одному пакеті, захиталося крісло*, наприклад: *Сам Фокін напередодні назвав зміст цього подання наклепницьким. Мовляв, його просто хочуть „**витиснути з посади**”* (УМ, 06.07.2005, 4); *І тут також, як і в НВС, „**полетіли голови**”* (УМ, 02.07.2005, 4); *...але в колах, наближених до уряду та Адміністрації Президента, вперто курсують чутки про відставку Анатолія Зленка. Оглядачі говорять про те, що Оленко „**пішов у одному пакеті**” з Олександром Омельченком, кийвським столичним головою...* (УМ, 28.08.2003, 5); *Під Табачником **захиталося крісло**. Міністра освіти, з яким відбуваються „дивні речі”, вимагають зняти народні депутати* (УМ, 03.02.2011, 2). Фразеологічні одиниці об'єднані спільними семами 'насильно', 'без згоди суб'єкта'.

У сучасному суспільстві Президент та уряд України ставлять чіткі завдання щодо виконання службових обов'язків підлеглими і вимагають їх суворого дотримання. Ті, хто не дотримується вимог від влади, *потрапляють під роздачу, знімають з них стружку, прищемлюють хвости, лють сало за шкіру, вішають усіх собак, підводять шило їм під зад, наступають на горлянку, точать зуби, тримають на олівці та беруть на пушку*, наприклад: *Під **роздачу потрапили** і конкретні керівники* (УМ, 19.07.2005, 4); *На останній нараді з українськими правоохоронцями Президент Віктор Ющенко, окрім того, що **знімав стружку** з усіх міліцейських керівників, поставив ще й завдання боротися з ... матюками* (УМ, 26.07.2005, 10); *„Я багатьом **прищемив хвоста**”, – розповідає Олександр Чародєєв* (ПіК, №4, 2003, 18); *Нічого особистого – мені ніхто з них **сала за шкіру не залив**, але, їй-Богу, прикро за той ошуканий люд, який, мов зачарований, тупцяє на виборчі дільниці і голосує за партію сподвижників ідей Маркса – Леніна - Сталіна* (ВК, 12.03.2004, 3);

Щоправда, як згодом уточнили для „УМ”, прес-служба Головку, дані, оприлюднені з посиланням на це відомство, були сильно перекручені і **всіх собак навішали** на міністра навмисне (УМ, 06.03.2004, 1); У цьому питанні потрібно поставити крапку, ми повинні **підвести шило під зад** однієї людини (ПіК, №10, 2003, 26); ...ми вирішили **наступити на горлянку** власній пісні і писати про депутатський запал... винятково у теплих, пастельних тонах (ПіК, №38, 2003, 14); А саме цей стратегічний (для української економіки і чийхось кишень) об'єкт став причиною через яку невідомі кілери **точать** на Юлю зуб (УМ, 30.07.2005, 4); Зауважимо, що ГП вже **тримає на „олівці”** справу про передачу відомством Чижа в оренду приватним структурам великих площ у цьому ж будинку (УМ, 30.07.2005, 4); А поки що „державний діяч” нахабно пробує **„взяти на мушку”** (УМ, 06.07.2005, 5). Виділені фраземи з семами ‘покарати’, ‘переслідувати’ лайливі, грубі.

Функціонують у мові преси фразеологізми, лексичні компоненти яких образно характеризують особистість через дії та вчинки, наприклад, у реченні *Відчути ж знов задоволення від праці (подекуди безкоштовної) здатні передовсім студенти, котрим **осто...чи...чортіло припадати пилом** в аудиторіях* (ПіК, №18, 2004, 22) стверджується ініціативність, працьовитість; дієслівний компонент *осточортіти* зберігає відносно самостійну конотацію ‘набриднути’. Співчуття та жаль до мрійливої людини відчуваються у реченні *Проте, смуток, сором і біль трохи розвіялись наступного дня, коли стало відомо, що я даремно **„розкатала губу”**, увірувавши в якусь ексклюзивність, - насправді президентське вітання потрапило у кожна поштову скриньку* (ПіК, №1, 2003, 8); *Кожен, хто докладався до законопроекту, **намагався танцювати від своїх інтересів**, а не від інтересів держави* (ПіК, №50, 2003, 11) – висміюється егоїзм, користолюбність. У реченні *Люди, які випивають у день одну-дві чарки алкоголю, мають менше шансів стати жертвою ожиріння, ніж абсолютно непитущі прихильники здорового способу життя чи любителі оковитої, які постійно **ходять „під мухою”**, п'ють горілку, наче воду* (УМ, 13.12.2005, 9) автор таврує суспільну проблему – алкоголізм.

У пошуках мовленнєвої експресії мовці утворюють okazionalні сполучення слів, які набувають узагальнений переносно-образний характер та з часом стають фразеологічними одиницями: *косити зелень*, *косити капусту*, *розвести на бабки* – у значенні ‘отримати гроші будь-яким шляхом’, *кидати гроші на вітер* – ‘недоцільно витратити кошти’, *стрибати в ополонку* – у переносному значенні ‘робити щось ризиковане, відчайдушне’, *сидіти на шпагаті* – переносне значення ‘відсутня єдність, згуртованість членів партії’, *будуть вила* – ‘фізична розправа, повстання’, *ділити портфелі* – ‘розподіляти посади’, *спіймати хвилю* – ‘зрозуміти’ наприклад: *Утім це не засмутило шахрайку, яка, називаючи себе ще й консультантом із питань юриспруденції, вирішила „косити зелень” із довірливих громадян* (УМ, 30.08.2008, 11); *Згадайте, як проводив свої „останні” концерти Кобзон. А гастролює і досі - „косить капусту”...*(УМ, 11.05.2005, 12); *Дехто хоче погріти руки за рахунок України* (ПіК, №30-31, 2003, 37); *Віктор Бовсуновський і Олександр Гайдук – чини небезпечної „кримінальної шістки”*. Вони мали намір когось „розвести на бабки” (ПіК, №2, 2003, 40); *Щойно здобуті гроші тут же кидаються на вітер* (УМ, 06.07.2005, 9); *Як відзначив співрозмовник „Дня”, Литвин „не даремно стрибає в ополонку”* (Д, 15.01.2009, 3); *Залишається сподіватися, що у фракції Регіонів, яка зараз „сидить на шпагаті”, переможе розумне, прагматичне крило* (Д, 31.01.2009, 1); *А інакше, мовляв, „будуть вила” для депутатів* (Д, 03.12.2008, 2); *Партія регіонів та БЮТ портфелі ділять* (Д, 05.12.2008, 5); *Сам же Черновецький, виявляється, снідає 100 грамами знежиреного кефіру, обідає „шматочком найдешевшої риби”, а вечеряє чаєм та десертом. Спіймали хвилю?* (УМ, 29.01.2009, 9).

Яскравий стилістичний ефект створюють дієслівні фразеологізми, одним із компонентів яких є іменник *хвіст*. Поєднуючись із певними дієсловами, утворює різні семантичні значення, наприклад: *сісти на хвіст*, *впасти на хвіст* – ‘переслідувати когось’, *крутнути хвостом* – ‘втекти’, *прикривати хвіст* – ‘приховувати що-небудь’, *наступити на хвіст* – ‘заважати щось робити, досягти таких саме успіхів’, *підтягувати хвости* – ‘закінчувати розпочате’: А

коли міліція **сіла їм на хвіст**, діда „задобрили”. Він заявив: гроші знайшов (УМ, 04.07.2008, 22); Тож коли підвернулася можливість, я відразу „**впала на хвіст**” одному досвідченому автостоперу (УМ, 28.08.2003, 14); Чекаючи поки до нього знову повернеться кохана Жизель Бюндхен (бо принаймні досі топ-модель, яка вкотре „**крутнула хвостом**”, завжди поверталася до свого покинутого бойфренда), Леонардо Ді Капрі вирішив **не бити байдики**, а зайнятися чим-небудь корисним (УМ, 09.12.2005, 16); ...на світ Божий почали вилазити й мутні справи, які коїлися в Держкомтелерадіо, бо ж **прикривати хвіст** Чижа вже було нікому (УМ, 21.07.2005, 2); Кому „Товариство SOS” **наступило на хвіст** (ВК, 25.11.2008, 4); У новому році столиця не дорахувалася одного будинку. У ніч на 30 грудня в Києві знесли будівлю по вулиці Сагайдачного, яку було зведено ще 1909 року. Цього разу все минулося без зіткнень та мітингів. ...Поки кияни готувалися до святкування, забудовник „**підтягував хвост**” (УМ, 11.01.2011, 3).

Серед емоційно-оцінних ідіом можна виділити фразеологізми з компонентом *базар* (розмова) – *фільтрувати базар* ‘очистити мовлення від нецензурних, лайливих слів’; *відповідати за базар* ‘відповідати за те, що сказав’, наприклад: *Задля забезпечення високого авторитету треба „фільтрувати базар”*... (ПіК, №11, 2003, 19); *Нагадаємо, що ця ситуація виникла напередодні президентських виборів, тож один із кандидатів, який і обіцяв підвищені премії, вважав за потрібне „відповісти за базар” і знайти гроші будь-якою ціною* (УМ, 14.07.2005, 15).

Поширеним компонентом фразем є лексема *руки*, яка, сполучаючись з різними дієсловами, сприяє утворенню розгалуженого конотативного поля фразеологізмів із цим компонентом: *грати на руку* – ‘сприяти чомусь’ *погріти (нагріти) руки* – ‘збагатитися за рахунок когось’, *умити руки* – ‘ухилитися від відповідальності або участі в певній справі’, *помахати ручкою* – ‘попрощатися’; *позолотити ручку* – ‘дати хабара’: *Саме така недбалість у підході до справи збереження екологічних ресурсів України „грає на руку” браконьєрів і любителів дикого екстриму, які можуть полювати на*

беззахисних ссавців заради власного задоволення (УМ, 26.07.2011, 3); На чолі ініціативної групи сочинців ... виявився рядовий пройдисвіт від політтехнологій, який розраховував **погріти руки** на гучній виборчій капманії (Д, 28.04.2009, 7); „Я завжди вчасно розраховуюся за всі комунальні послуги, проте минулого тижня також постраждав через бажання уряду „**нагріти руки**” на почуттях киян (ВК, 16.12.2008, 3); Відтак склалася вельми цікава ситуація: Тимошенко знайшла однодумців серед опонентів, тоді як її соратник по коаліції – спікер парламенту – фактично „**умив руки**” (УМ, 04.03.2009, 3); У вигляді „Третього пришествя” пана умнича, якому, як вони гадали, два роки тому **помахали ручками** остаточно, – його знову поновили на посаді директора (УМ, 03.09.2008, 9); У компанії „зваричів” поповнення – цього разу до числа тих, хто любить „**позолотити ручку**”, додався прокурор Шполянського району Черкаської області Олександр Яценко (УМ, 29.07.2010, 3).

Широка семантична сполучуваність лексеми *голова* з дієсловами сприяє появі фразеологічних одиниць *сушити голову* – ‘напружено думати’, *морочити голову* – ‘заважати, завдавати комусь клопоту’, *голови тріщать* – ‘постраждати’: *Тепер сільська директорка сушить голову, як зробити теплим одноповерховий корпус, де навчаються учні молодших класів* (УМ, 30.08.2008, 12); *Тому що коли ми повністю регламентуємо час, в дитини залишається енергія незадоволеності й вона, як і дорослий, хоче мати вільний час, хоче, щоб ніхто не морочив голову* (Д, 23.12.2008, 6); *Перефразовуючи відому народну приказку, можна сказати, що в обласній раді чубляться, а в тернополян „голови тріщать” від того, що не прийняті важливі для області рішення...* (Д, 11.03.2009, 4).

Якщо повідомляють офіційні джерела достовірну інформацію, використовують словосполучення *поширити ноти*, і навпаки, при отриманні малозначущої, неперевіреної інформації з неофіційних джерел, вживають сполуку *гнати порожняк, вішати локину*: *Він повідомив, що МЗС поширив ноти, у яких запросив глав держав співдружності в Київ для участі в саміті*

(ПіК, №3, 2003, 4); *Донбас усе ще „не гонить порожняк”, чи ситуація там сильно змінилася і вимагає втручання експертів вищого рівня* (Д, 04.12.2008, 1); *Той, і оком не кліпнувши, почав відверто вішати локшину* (УМ, 19.07.2005, 8); *А коли невпевнений у тому, що говорили, то радять в тряпочку мовчати: От я себе відчувала одиницею, яка стояла не на сцені, а тупо на своєму місці, стояла й в тряпочку мовчала* (УМ, 07.12.2004, 13).

Широко функціонують дієслівні фрази на позначення неадекватних дій: *начистити мармизу – ‘набити’, рве (зносить) дах – ‘неадекватна реакція на щось’, вставати на дибки – ‘протест, обурення’, біситися з жиру – ‘капризувати’, наприклад: Коли ж дружина полізе до вас із наміром **начистити мармизу**, відказуйте, що вона не розуміє жартів...*(ПіК, №13, 2003, 40); *Здебільшого, на людей нападають домашні пси, у яких час від часу „рве дах”...* (ПіК, №20, 2004, 24); *Для охорони виборчих бюлетенів з райцентру командували 27-річного сержанта міліції Олександра С. Раніше він служив у спецпідрозділі „Беркут”, однак, як стверджують колеги, мав серйозну проблему – коли випивав, у нього „зносило дах” і себе контролювати не міг* (УМ, 29.10.2010, 19); *Водночас у Росії, на дибки встають промисловці, котрі не готові зіткнутися з українськими конкурентами за умов вільної економіки* (ПіК, №19, 2003, 20); *Тут читач з Крижополя може логічно запитати: чому ці олігархи з жиру бісяться, вкладаючи шалені гроші за якусь дурну прозорість?* (ПіК, №18, 2003, 9). У семантичній структурі виділених фразем дієслівні компоненти зберігають відносно самостійні конотації.

З іронією розповідається про ваду людини – лихослів'я: *випрати язиком, перемити кістки та інші: А коли нарешті випере язиком усю брудну білизну, їй стане нудно* (УМ, 17.12.2005, 12); *У ролі „експертів” виступають дві дівулі (минулого разу білявка в різнокольорових бігудях сиділа на дивані, а брюнетка – за робочим столом), які перемивають кістки всілякими там Хосе* (УМ, 05.08.2005, 13).

Фразеологізми з конотативним дієслівним компонентом у газетних текстах створюють національний колорит, надають висловленню відтінку іронії,

сарказму: *Чи то всі розшукувані (включно з дружиною голови райсуду) вдарилися „в бігу”, чи то недостатньо ретельно проводилися пошуки...* (УМ, 26.07.2005, 10); *Подібні ж ситуації потрібно не „спускати на гальмах”, а „розрулювати” і співпрацювати далі* (УМ, 28.07.2005, 4); *Минулого тижня уряд погрожував санкціями за борги керівникам теплокомуненерго, цього тижня – „знімав стружку” з продавців гречки та бензину, з кого питатимуть наступного разу – одразу й не скажеш, але що питатимуть, то – це факт* (ГУ, 15.02.2011, с. 12); *А от політолог Дмитро Видрін вважає лицемірством примальовувати Медведчукам хвіст і роги і бідкатися, що з їх приходом у ДПА податківці почнуть **прикручувати гайки** супротивникам влади* (ПіК, №1, 2004, б); *Мушу розчарувати охочих до халтурного заробітку – сьогодні не вдасться за 3 – 4 дні „підняти” довгу гривню, адже тільки новорічне екіпірування, так би мовити „по мінімуму”, потягне більш як на тисячу гривень. Люди вже почали розбиратися: викладати гроші за Діда Мороза у старому кожусі та бороді із вати ніхто не стане* (СВ, 31.12.2010, 1). *„І серед псів бувають кар’єристи – в нагріте місце люблять сісти”, – кинув шпильку Г. Качан із Кельмінців Чернівецької області* (СВ, 23.12.2010, 3); *Не підривайте репутації нової влади, всеодно нічого у вас не вийде, народ у більшості ненавидить вас. Ваш поїзд пішов!* (СВ, 14.07.2005, 2). Отже, гумористично-сатиричний спосіб зображення дійсності є ефективним засобом впливу і використовується для загострення сприйняття виразу.

Яскравіший ступінь експресивності, емоційності містять фразеологізми з грубими, іноді вульгарними, стилістичними конотаціями, наприклад: *Ось уже декілька днів кияни спостерігають за навалою бігбордів, які, на відміну від решти рекламних щитів, і рекламними важко назвати: вони не запрошують курця затягтися солодким сигаретним димом, не пропонують підліткам „зловити кайф” разом із пляшечкою якоїсь слабоалкогольної хімії...* (УМ, 16.07.2005, 2); *А сиділи б мовчки – дідька б лисого мали...* (ПіК, №18, 2004, 24); *Ні, старий не збожеволів, не біситься з жиру і не втік із дурдому* (УМ, 04.08.2005, 16); *Порожняк не гонить? Борис Колесников довів свою*

законослухняність: приїхав до слідчого з лікарні й нікуди не втік, хоча підписку про невиїзд з нього взяти...забули (УМ, 04.08.2005, 1); *Тобто завжди цікаво спостерігати, як він переставлятиме ногами, що говоритиме, про що мовчатиме, чи „жуватиме соплі”, чи показуватиме зуби...* (ПіК, №5, 2003, 12); *Отримавши свою порцію помиїв від усіх небайдужих, Кабмін обтрусився, і почав „ворушити батонами”* (УМ, 19.07.2005, 6); *Більшість стрічок, що їх наразі демонструють у столичних кінотеатрах, ліпше дивитися із вимкненим мозком – просто треба зручніше вмотитися, „настроїти фари” і пасивно споглядати чергову порцію сучасної кінематографічної перверзії* (ПіК, №3, 2003, 46).

У мові періодичних видань спостерігається зміна у значенні і структурі фразеологічних одиниць – трансформація, яка підсилює конотативне значення дієслова. Трансформовані фразеологізми привертають увагу читачів емоційністю та експресією. На думку Н. І. Кочукової, „оказіонально перетворене сполучення слів завжди „підказує” читачеві традиційну фразеологічну одиницю. Він сприймає обидві конструкції: звичайну, ту, що закріплена традицією, і нову, що з'явилась внаслідок зміни старої форми. Зіставлення традиційного, звичайного та нового, незвичного в отриманому індивідуально-авторському виразі, різкість контрасту між ними і викликають у читача відповідну реакцію” [155, с. 39 – 40]. Мовознавці виділяють такі способи трансформації фразеологічних одиниць: 1) поширення компонентного складу фразеологічної одиниці; 2) заміна компонентів; 3) редукція (усічення, еліпсис, скорочення) компонентного складу; 4) фразеологічний натяк; 5) контамінація; 6) конвергенція [165, с. 198].

Як засвідчує мова преси, найчастіше використовують поширення традиційних сполучень слів новим компонентом залежно від контексту чи стилістичної мети, наприклад: *Окрім того, на думку ведучого, коли політики беруть у свої списки журналістів, вони „підкладають їм невеличку свиню”* (УМ, 16.12.2005, 5), – порівняйте традиційне: *підкласти свиню* [СФУМ, с. 508]; *Й поки влада в нас не працює, а готується до перевиборів самої себе,*

рідної, Леонід Данилович, який **заварив цю густу кашу**, задушевно нарікає на те, що українські лідери не можуть домовитися між собою (Д, 01.11.2008, 4), – традиційне **заварити кашу** [СФУМ, с. 239]; Лише після цього дівчина міцно **схопила за роги модельного бика**, тобто підписала контракти з чотирма провідними модельними агенціями світу... (УМ, 30.08.2008, 16), – традиційне **брати бика за роги** [СФУМ, с. 38]; Тим часом, **хмари на газовому фронті**, де вчора визирнуло сонечко, знову **густішають** (Д, 14.01.2009, 2), – традиційне **збираються хмари** [СФУМ, с. 747]; Ще двома днями раніше на адресу керівництва цієї служби представники фракції БЮТ **вергали громи і блискавки...** (СВ, 11.03.2009, 1), – традиційне **вергати громи** [СФУМ, с. 56]; Оскільки ця реклама, виявилось, **мозолить людям очі** вже не один місяць, то, думається, мали б її помітити й прокурори (СВ, 14.08.2008, 3), – традиційне **мозолити очі** [СФУМ, с. 401]; Однак, на жаль, ми досі **співаємо й танцюємо під дудку** замовника (Д, 05.12.2008, 9), – традиційне **танцювати під дудку** [СФУМ, с. 707]; Але ось тут, як кажуть, **собака і порився**. Оскільки уявлення про те, що вирощена у природних умовах „трава” ніколи не нашкодить організму, є, м'яко кажучи, спірним (ПіК, №2, 2004, 26) – традиційне тут **собака заритий** [СФУМ, с. 535]. Суть нових компонентів у тому, що вони конкретизують інформацію, актуалізують внутрішню форму фразеологізма, адаптують до певної ситуації мовлення.

Одним з прийомів структурно-семантичної трансформації є заміна компонента (компонентів), наприклад: **По багатьох напрямках ще й кінь не валявся** (УМ, 02.07.2008, 6), традиційне – **і кіт не валявся** [СФУМ, с. 298]: Але й після того і на законодавчому, і на футбольних полях України навіть **кіт не валявся** (СВ, 17.03.2009, 1); Соромно і гидко від **фальші**, яку **вішають на вуха** нам керівні мужі.. (СВ, 29.08.2008, 5), традиційне – **вішати на вуха** локшину; Трапляється у масмедійних текстах редукція (усічення, еліпсис, скорочення), як-от: Підприємці розуміють закони ринку і готуються прийняти їх, але це не означає, що з бізнесу повинні **злупити шкіру** (Д, 27.01.2009, 5), порівняйте – Це для тих, що гублять своє здоров'я біля **отрутохімікатів**, то з них ще й **три**

шкуру здеруть ті, хто повинен стояти на сторожі їхнього здоров'я (УМ, 07.02.2008, 1); *Не може ж бути так, щоб хтось вистрибнув із конопель і відразу став президентом* (Д, 23.12.2008, 4), порівняйте – *вистрибнути як Пилип з конопель*; *Як корова злизала 103 гривні з довгоочікуваної тисячі* (УМ, 24.07.2008, 10), традиційне – *як корова язиком злизала* внаслідок редукції фразеологічна одиниця набула нового значення ‘привласнити щось чуже’.

Журналісти використовують й конвергенцію – використання кількох видів трансформацій, як-от: ... зокрема, в п'ятницю 6 лютого на каналі „Інтер” Віктор Федорович *метав критичні стріли* в Ю.В.Тимошенко, мовляв, *її уряд не говорить правди про реальне становище в країні* (Д, 13.02.2009, 9), порівняйте традиційне *метати іскри* – заміна компонента та поширення складу; *А літо-2008 взагалі вилило за комір порцію крижаної води* (УМ, 03.09.2008, 9), традиційне – *лити холодну воду за комір* [СФУМ, с. 336], відбулася заміна компонента і поширення структури фразеологізма; *А оскільки на нашу землю нас не пускають, починається пісня – гарна й нова – про єдину, мабуть у світі державу, якій „дорогі гості” сіли на голову і звісили по обидва боки шиї свої лапті та онучі* – для повного естетичного та політичного задоволення... (УМ, 29.08.2008, 5), порівняйте – 1) *сісти на голову* та 2) *звісити ноги* – контамінація, заміна й поширення компонентного складу (традиційне *звісити ноги* – *звісити по обидва боки шиї свої лапті та онучі*); *Ну, навіщо ж кулаками махати після парламентського конфузу?* (Д, 13.02.2009, 9), порівняйте – *розмахувати кулаками після бійки* [СФУМ, с. 612] – заміна компонента і поширення складу; *А тут ще економічна криза, як грім серед білого неба, вдарила по надтовстим кишеням бізнесмена* (ВК, 27.11.2008, 3), порівняйте – 1) *як грім серед ясного неба* [СФУМ, с. 170], 2) *бити по кишені* [СФУМ, с. 29] – контамінація, заміна й поширення компонентного складу.

Обмежено представлена контамінація, наприклад: *Адже Росія вже „закусила вудила”, „увійшла в раж та ухопила кураж”, і наразі її може зупинити тільки рішуче колективне „ні”* (Д, 18.10.2008, 8).

Іноді журналісти поєднують стійкі звороти на основі їхньої семантичної близькості, наприклад, у реченні *Мовляв, коли свого часу Президент Кучма лаяв „диких парламентаріїв”, які „наче щойно з пальми злізли”, той же Литвин позачергових зібрань не скликав...* (УМ, 15.07.2005, 4) ужито дієслівний фразеологізм *з пальми злізли*, який утворився від фразеологізма *„з дуба впасти”*.

Функціонують і фразеологічні лексичні варіанти, які не порушують семантичну структуру стійкої сполуки, оскільки використовуються синонімічні заміни компонентів, наприклад: *мізки (ламати, сушити, пудрити), отримувати (дістати) на горіхи; жаба давить (душить): Це ж як треба сценаристам ламати мізки, аби прикувати увагу телеглядачів до екранів на цілих 13 років!* (УМ, 01.04.2005, 16); *Думати ж можна про все, що заманеться – хоч про конституційну реформу мізки сушити, хоч анекдоти задувати...* (ПіК, №18, 2003, 14); *„Це наші громадяни, і ми їх образити нікому не дамо, і мізки пудрити ви їм теж не будете”, – проскреготав білоруський президент* (УМ, 28.07.2005, 6); *І навіть коли наш шеф-редактор потрапив у команду Віктора Януковича, наше видання не отримало донецької прописки, і Януковичу так само діставалося, як отримувала на горіхи адміністрація президента, коли взялася проводити референдум...* (ПіК, №19, 2004, 2); *Окрім керівництва МВС, дісталося на горіхи і кримінальному світу* (УМ, 19.07.2005, 4); *Але все одно можна собі уявити, яка жаба давила якогось замученого чиновника чи журналіста, коли, пробігаючи „в милі” посеред робочого тижня через парк на роботу до Верховної Ради чи Кабміну, запарений сердяга ловив на собі ліниві погляди „пикетників-наметників”* (УМ, 30.06.2005, 5); *Була б моя воля, я скасувала б геть усі парламентські канікули. Бо жаба душить* (ПіК, №28-29, 2003, 17).

Крім лексичних, у мові преси трапляються граматичні варіанти, викликані граматичними зв'язками з мовними одиницями контексту: *Автор цих рядків був свідком того, як варилося ця каша* (СВ, 16.09.2008, 2), порівняйте – *заварити кашу; Ніби отямилися. Стали рвати сорочки на грудях, мовляв, усі*

зобов'язання перед Європою виконаємо (СВ, 17.03.2009, 2), порівняйте – *рвати сорочку на грудях*; *І якщо раніше подібні закиди можна було списати на підступність недобросовісних конкурентів чи помсту ображених, обділених почесними номінантів, то зараз засновники акції, що називається, сіли в калюжу* (СВ, 17.03.2009, 2), традиційне – *сісти в калюжу*. Отже, фразеологічні одиниці широко використовують у жанрах газетної публіцистики. Вони спрямовані на виразність, емоційність, переконання.

Висновки до розділу 3

У мові сучасних засобів масової інформації активно функціонують емоційно-оцінні дієслова. Прагнення журналістів індивідуалізувати стиль, бажання бути завжди яскравим і виразним у мові, намагання посилити дієвість і впливовість публікацій зумовлюють пошуки нових експресивних засобів. Експресивно-стилістична функція конотативно маркованих дієслівних лексем переважає номінативну функцію.

Здійснений аналіз емоційно-оцінних дієслів дає змогу зробити висновки. Тексти мас-медіа рясніють конотативними дієсловами. Головне призначення конотативної лексики полягає в тому, щоб оцінити, охарактеризувати, вказати на певні особливості дій, явищ, ознак та виділити їх з ряду однойменних.

На основі парадигматичних відношень виділено лексико-семантичні групи дієслів. Мова продукує нові лексико-семантичні групи конотативно маркованих дієслів. Конотативна семантика може включати в парадигматичні зв'язки як дієслівні лексеми однієї групи чи підгрупи, так і різних груп та підгруп. Групи конотативно маркованих дієслів активно оновлюються та поповнюються. Синонімічні ряди плинні. Розширення синонімічних рядів сприяє збільшенню кількості назв певної дії та дає можливість поєднувати номінацію з певною суб'єктивною оцінкою. Оказіональне дієслово, що виникає у синонімічному ряду, зміщує, або нейтралізує, або витісняє наявні дієслова з конотативним забарвленням. Усі проаналізовані конотативно марковані дієслова належать до антропологічної сфери.

Конотативні компоненти дієслів характеризуються етномаркованістю. Національно-культурний компонент впливає на формування конотативного значення дієслова та відображає менталітет українців.

Експресивності мови ЗМІ сприяє активне використання фразеологізмів. Широко функціонують дієслівні узуальні, okazіональні та трансформовані фразеологізми, здебільшого з пейоративною експресивністю, іноді грубою, лайливою, вульгарною. Якщо в дієслівних лексемах головним може бути як денотативний, так і конотативний компоненти, то в аналізованих фразеологічних одиницях ядром є конотативний компонент.

Важливу роль у структурі фразеологізму відіграє дієслово. Частина фразеологізмів містить дієслово-компонент, який зберігає відносно самостійні конотації, що свідчить про неповну десемантизацію дієслівних компонентів у складі фразеологізмів, та впливає на конотативність фразеологічної одиниці.

ВИСНОВКИ

Оновлення мови періодичних видань та розширення можливостей мовних засобів зумовлене змінами в політичній, економічній і соціальній сферах суспільного життя. Мові ЗМІ властиві яскравість, експресивність, динамічність. Журналісти прагнуть оригінальними, влучними, лаконічними засобами стилістично увиразнити текст. Саме тому відбувається постійний пошук нових номінативно-виражальних, стилістично яскравих засобів. Такими є дієслова з новими оцінно-конотативними значеннями.

У дисертаційному дослідженні здійснено комплексний підхід до вивчення явища конотації. Результати дослідження дозволяють зробити певні висновки.

У сучасній українській літературній мові активно використовують дієслова з новими оцінно-конотативними значеннями, оскільки люди прагнуть одним словом передати і раціональну дію, тобто об'єктивне відображення дійсності, і емотивне ставлення мовця до дії, суб'єктивні властивості дії чи процесу. Конотативне значення залежить від прагматичної інтенції мовця, яка пов'язана з наміром висловити емоційно-оцінне ставлення до дійсності. Прагматична функція конотативно забарвлених дієслів послаблює номінативну, оскільки мета емоційно-оцінних дієслівних лексем – повідомити про ставлення мовця до дії.

Під конотацією розуміємо частину лексичного значення, що містить інформацію про властивості й ознаки об'єкта. Конотація відображає знання носіїв мови про властивості денотатів. Конотація – це особливий компонент на межі світосприйняття суспільства і особистості: соціум фіксує досвід за допомогою мовних знаків, а індивідум – за допомогою конотацій. Конотативний компонент семантики дієслів – важливий рівноправний компонент семантичної структури слова, який виражає суб'єктивно-модальне ставлення до дій, процесів. Конотація – це динамічне явище, що переходить від індивідуального, одиничного до соціального, виникає в мовленні, а згодом засвоюється мовною системою. Зв'язок конотації та денотації на морфологічному і лексико-семантичному рівнях підтверджує системний статус

конотації. Складний взаємозв'язок лексико-семантичного і граматичних аспектів дієслова дозволяє передати емоційно-оцінне ставлення до повідомлення. Часто саме за допомогою нових оцінно-конотативних значень дієслів мовець передає суб'єктивне ставлення до об'єкта.

Оцінно-конотативне дієслово має таку семантичну структуру: денотативний компонент, конотативний і категорійно-граматичний компоненти. У мовознавстві побутує думка, що в лексичному значенні конотативного слова основним є денотативний зміст, конотація ж – це другорядна ознака. У слові денотативний компонент може бути ядром, а конотативний – периферією, і, навпаки, конотативне значення – ядро, денотативне – периферія. За умови активного використання емоційно-оцінного дієслова конотація може переходити в переносне значення, денотацію або зникати.

Між денотацією і конотацією існує тісний взаємозв'язок. Конотація може не впливати на денотат, а лише викликати певні емоції та оцінку, а може підсилювати денотат. Спостерігається залежність денотації і конотації, зумовлена похідністю сем від первинної денотативної семи: первинні денотативні семи – вторинні переносні денотативні семи – конотативні семи. Конотативна сема першого ступеня мотивована денотативною семою; конотативна сема другого ступеня втратила зв'язок з денотацією, немотивована; конотативна сема третього ступеня втратила денотативну співвіднесеність, використовується у складі фразеологізмів.

У роботі здійснено структурний аналіз конотації та встановлено, що конотативний макрокомпонент утворюють емотивний, оцінний, експресивний і стилістичний мікрокомпоненти. Емотивність – мовна категорія, яка емоційно відображає дійсність. Оцінність – функціональна категорія, що полягає у вираженні позитивного, негативного чи амбівалентного ставлення до об'єкта. Експресивність створює додаткові смислові відтінки, що поєднуються з основним значенням і підсилюють його. Стилiстичний компонент – частина конотації, що доповнює денотацію і відображає уявлення про використання

слова та вказує на ситуацію, у якій відбувається мовлення. Конотативний макрокомпонент дієслів об'єднує у своїй структурі не лише оцінно-експресивне, емотивно-стилістичне забарвлення, а й етнографічні, культурно-логічні семи як віддзеркалення національної свідомості та духовного світу українського народу.

Критеріями ж розмежування конотативно маркованого та нейтрального дієслова є: 1) похідність конотативного значення; 2) складність семантичної структури значення конотативно забарвлених дієслів, де, крім денотативного та категоріально-граматичного компонентів, як у нейтрального дієслова, є конотативний компонент; 3) наявність синонімів серед нейтральних дієслів; 4) поліфункціональність конотативно забарвлених дієслів, оскільки вони призначені не тільки для того, щоб назвати, а й оцінити, вказати на певні особливості дії. Критерієм визначення новизни конотативного значення дієслова є „презумпція новизни” – припущення про існування нового конотативного значення, не потребує доказів, тобто ґрунтується на ймовірності.

У сучасній українській літературній мові функціонують дієслова з адгерентною, тобто контекстно-зумовленою, конотацією та інгерентною (абсолютною) – власне конотативно забарвлені дієслова. У мові сучасних засобів масової інформації переважають дієслова з адгерентним конотативним значенням. Усі дієслова потенційно конотативно марковані. Конотативний потенціал дієслів реалізується в певній ситуації мовлення. У контексті конотація може виникати, підсилюватися, послаблюватися.

Конотативне значення виникає не лише тоді, коли мовці дотримуються мовних норм, а й коли порушують їх. Оказіональне конотативне дієслово порушує мовну норму, оскільки виникає на основі індивідуальних асоціацій, але з часом зникає конотативність і зростає нормативність. Виникнення мовної експресії шляхом порушення мовних норм призводить до взаємодії та взаємопроникнення писемної і усної форм сучасної української мови, різних стилів і норм. Мовна норма регулює індивідуальне у мовленні, щоб воно було зрозуміле всім носіям мови. У мові періодичних видань відбуваються

транспозиції дієслівних форм числа та роду з метою створення конотативного ефекту.

У роботі представлено результати трьох психолінгвістичних експериментів. Установлено асоціативне походження конотації. Асоціації, зумовлені семантикою дієслова, досліджено за допомогою асоціативного експерименту. Дієслівна конотація спричинена комплексом асоціацій, які накладаються на вторинну номінацію і є основою їхньої внутрішньої форми. Визначено релевантні реакції на всі дієслівні стимули експерименту. Відповідно до кількості асоціативних реакцій дієслова розподілено на найбільш конотативно насичені, середньо насичені, найменш конотативно насичені. Доведено, що конотації виникають частіше на основі типових і ситуативних асоціацій, рідше – індивідуальних. Наявність багатьох асоціацій сприяє виникненню конотації. Як засвідчують дані асоціативного експерименту, між мовцем і слухачем відбувається взаєморозуміння під час використання емоційно-оцінних дієслів у мовленні, оскільки інформанти розуміють конотативне багатство дієслів. Експерименти підтверджують, що в мові переважає дієслівна лексика пейоративного забарвлення, крім того у такий спосіб встановлено причини й механізми виникнення конотативних значень, проаналізовано внутрішні зв'язки між словами.

Установлено закономірність виникнення семантично немотивованих конотативних значень дієслів: асоціативно-образне уявлення – оцінна інтерпретація – емотивне сприйняття – суб'єктивне нашарування – конотація. Семантично мотивовані нові конотативні значення виникають на основі метафоричних переосмислень: конотативне значення з'являється на основі внутрішньої форми слова.

Об'єднання дієслів у лексико-семантичні групи здійснено на основі конотативних значень. Виділено такі лексико-семантичні групи дієслів з новими оцінно-конотативними значеннями: дієслова на позначення фінансово-економічних процесів, дієслова руху, мовлення, поведінки, вияву почуттів, дієслова на позначення процесу вживання їжі та розумової діяльності.

Найпродуктивнішими є лексико-семантичні групи на позначення фінансово-економічних процесів, руху, дієслова ставлення та вияву почуттів. Парадигматичні відношення можливі між конотативно забарвленими дієсловами, що на рівні денотації входять у різні лексико-семантичні групи. Парадигматичні зв'язки окремих дієслів розкриваються в контексті. На основі різних конотативних ознак одне дієслово може вступати в парадигматичні відношення з кількома дієсловами як однієї лексико-семантичної групи або підгрупи, так і різних груп чи підгруп. Парадигматичні відношення на рівні конотативних значень розкривають механізми розвитку конотативних значень дієслів на основі спільної ознаки.

Конотативне значення формується під впливом національно-культурної специфіки мови. Національна культура, вдача, світосприйняття впливають на виникнення й розуміння нових оцінно-конотативних значень дієслів у сучасній українській літературній мові.

У сучасній українській літературній мові широко функціонують дієслівні фразеологізми, у складі яких дієслова набувають нових оцінно-конотативних значень. Якщо в дієслівних лексемах головним може бути як денотативний компонент, так і конотативний, то в аналізованих фразеологічних одиницях ядром є конотативний компонент. Здебільшого конотація притаманна фразеологічним одиницям інгерентно, тобто незалежно від контексту вживання. Серед аналізованих фразеологізмів переважають трансформовані й okazіональні одиниці, ядром у таких стійких сполуках є конотативний компонент.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. **Аврорин В. А.** Проблемы изучения функциональной стороны языка : к вопросу о предмете социолингвистики / В. А. Аврорин. – М. : Наука, 1975. – 276 с.
2. **Азнаурова Э. С.** Очерки по стилистике слова / Э. С. Азнаурова. – Ташкент : Фан, 1973. – 405 с.
3. **Азнаурова Э. С.** Стилистический аспект номинации слова как единицы речи / Э. С. Азнаурова // Языковая номинация : (виды наименований) / отв. ред. Б. А.Серебренников, А. А.Уфимцева. – М., 1977. – С. 86–129.
4. **Алефиренко Н. Ф.** Спорные проблемы семантики : монография / Н. Ф. Алефиренко. – Волгоград : Перемена, 1999. – 274 с.
5. **Амирова Т. А.** Очерки по истории лингвистики / Т. А. Амирова, Б. А. Ольховиков, Ю. В. Рождественский. – М. : Наука, 1975. – 560 с.
6. **Апресян Ю. Д.** Избр. тр. : в 2 т. Т.1. Лексическая семантика / Ю. Д. Апресян. – 2-е изд. испр. и доп. – М. : Языки рус. культуры : Восточ. л-ра, 1995. – 767 с.
7. **Апресян Ю. Д.** Коннотации как часть грамматики слова : (лексикограф. аспект) / Ю. Д. Апресян // Русский язык. Проблемы грамматической семантики и оценочные факторы в языке : Виноградов. чтения XIX – XX / Ин-т рус. яз. РАН.; отв. ред. М. В. Ляпон. – М., 1992. – С. 45–75.
8. **Апресян Ю. Д.** Лексическая семантика : синонимич. средства языка / Ю. Д. Апресян. – М. : Наука, 1974. – 368 с.
9. **Апресян Ю. Д.** Экспериментальное исследование семантики русского глагола / Ю. Д. Апресян. – М. : Наука, 1967. – 250 с.
10. **Аристотель.** Поэтика // Соч. / Аристотель : в 4 т. – М., 1984. – Т. 4. – С. 645–680.
11. **Арнольд И. В.** Семантика. Стилистика. Интертекстуальность / И. В. Арнольд. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербург. ун-та, 1999. – 443 с.
12. **Арнольд И. В.** Стилистика современного английского языка / И. В. Арнольд. – Л. : Просвещение, 1973. – 303 с.

13. **Арнольд И. В.** Стилистика современного английского языка : (стилистика декодирования) / И. В. Арнольд. – М. : Просвещение, 1990. – 300 с.
14. **Артемова А. Ф.** Коннотативный аспект семантики фразеологических единиц / А. Ф. Артемова // Актуальные проблемы семасиологии : межвуз. сб. науч. тр. – Ленинград, 1991. – С. 12–21.
15. **Арутюнова Н. Д.** Типы языковых значений : Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова ; отв. ред. Г. В. Степанов. – М. : Наука, 1988. – 338 с.
16. **Асоціативний експеримент** // Короткий психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К., 1978. – С. 22.
17. **Ахманова О. С.** Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Сов. энцикл., 1966. – 608 с.
18. **Бабакова О. В.** Семантична структура та функціонування дієслів звучання : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 – «Українська мова» / Ольга Володимирівна Бабакова. – Запоріжжя, 2007. – 20 с.
19. **Бабка А.** Полісемія як наслідок мотиваційних особливостей лексичних одиниць [Електронний ресурс] / А. Бабка. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mv/2009_9/18.pdf (дата звернення : 27.08.2011р.). – Назва з екрану.
20. **Баженова И. С.** Коннотация и создание эмоционального подтекста / И. С. Баженова // Коннотативные аспекты семантики в немецкой лексике и фразеологии : межвуз. тематич. сб. науч. тр. / Калинин. гос. ун-т. – Калинин, 1987. – С. 12–18.
21. **Балли Ш. Ф.** Французская стилистика / Ш. Ф. Шалли ; пер. с фр. К. А. Долинин ; ред., пер. Е. Г. Эткинд. – М. : Изд-во иностр. л-ры, 1961. – 394 с.
22. **Баранникова Л. И.** К проблеме социальной и структурной изменчивости диалекта / Л. И. Баранникова // Вопросы социальной лингвистики / ред. кол. : А. В. Десницкая и др. – Л., 1969. – С. 314–343.

23. **Баранов А. Г.** О видах функциональной экспрессивности / А. Г. Баранов // Проблемы экспрессивной стилистики : межвуз. сб. / отв. ред. Г. Г. Хазагеров. – Ростов н/Д., 1987. – С. 54–59.
24. **Баркова Л. А.** Влияние фактора адресата на окказиональное использование фразеологических единиц / Л. А. Баркова // Сб. науч. тр. / Моск. пед. ин-т иностр. яз. им. М. Тореза. – М., 1985. – Вып. 244. – С. 3–15.
25. **Барлас Л. Г.** О соотношении информативности и коннотативности в тексте / Л. Г. Барлас // Проблемы грамматической семантики : сб. ст. – Ростов н/Д., 1978. – С. 67–73.
26. **Барт Р.** Основы семиологии / Р. Барт // Структурализм: «за» и «против» : сб. ст. : пер. с англ., фр., нем., чешс., пол. и болг. яз. / под ред. Е. Я. Басина и М. Я. Полякова. – М., 1975. – С. 114–163.
27. **Бацевич Ф. С.** Очерки по функциональной лексикологии / Ф. С. Бацевич, Т. А. Космеда. – Л. : Світ, 1997. – 390 с.
28. **Бацевич Ф. С.** Функциональное отражательное изучение лексики: теоретические и практические аспекты : (на материале рус. глагола) : текст лекции по спецкурсу / Ф. С. Бацевич. – Л. : Изд-во Львов гос. ун-та, 1993. – 169 с.
29. **Безрукова А. В.** Семантика и функционирование глаголов, выражающих эмоциональное отношение / А. В. Безрукова // Семантика и функционирование английского глагола : межвуз. сб. науч. тр. / Горьк. гос. пед. ин-т им. М. Горького ; [редкол. : Л. Львов и др.] – Горький, 1985. – С. 11–15.
30. **Бердова Н. М.** Контекстуально-речевые условия создания коннотативных аспектов иносказания / Н. М. Бердова // Коннотативные аспекты семантики в немецкой лексике и фразеологии : межвуз. тематич. сб. науч. тр. / Калинин. гос. ун-т. – Калинин, 1987. – С. 19–30.
31. **Беркнер С. С.** Некоторые аспекты коннотации / С. С. Беркнер // Актуальные проблемы языкознания и методики обучения иностранным языкам : материалы междунар. науч. конф. 3-4 марта 2000 г. / отв. ред. Н. М. Малкина ; Воронеж. гос. пед. ун-т, Ф-т иностр. яз. – Воронеж, 2000. – С. 21–22.

32. **Берлизон С. Б.** Стилистический аспект значения (стилистическое значение) фразеологических единиц и методы его исследования / С. Б. Берлизон // Проблемы семасиологии и лингвистики / Рязан. пед. ун-т. – Рязань, 1975. – Вып. 2. – С. 166–256.
33. **Берлизон С. Б.** Эмоциональное значение – особый компонент смысловой структуры слова (фразеологической единицы) / С. Б. Берлизон // Вопросы описания лексико-семантической системы языка : тезисы докл. науч. конф. (16-18 нояб. 1971 г.) / М-во высш. и сред. образования СССР. – М., 1971. – Ч. 1. – С. 5.
34. **Бехтерев В. М.** Избр. тр. по психологии личности : в 2 т. Т.2 : Объективное изучение личности / В. М. Бехтерев ; отв. ред. Г. С. Никифоров, Л. А. Коростылева ; Санкт-Петербург. гос. ун-т, Ф-т психологии. – СПб. : Алетейя, 1999. – 288 с.
35. **Білевич Т. Л.** Дієслівна багатозначність у процесі розвитку мови / Т. Л. Білевич // Мовознавство. – 1999. – № 1. – С. 46–50.
36. **Блумфилд Л.** Язык / Л. Блумфилд ; пер. с англ. Е. С. Кубряковой и В. П. Мурат ; ред. и предисл. М. М. Гухман. – М. : Прогрес, 1968. – 608 с.
37. **Бойко Н. І.** Експресивна лексика та її лексикографічна інтерпретація / Н. І. Бойко // Дивослово. – 2000. – № 7. – С. 19–23.
38. **Бойко Н. І.** Конотативна лексична семантика: інтенсивний і параметричний складники : [монографія] / Н. І. Бойко, Т. Л. Хомич. – Ніжин : Вид-во Ніжин. держ. ун-ту ім. М. Гоголя, 2011. – 167 с.
39. **Бойко Н. І.** Українська експресивна лексика в словнику, мові та мовленні : навч. посіб. для студ. філолог. спец. / Н. І. Бойко. – Ніжин : Вид-во Ніжин. ун-ту, 2002. – 217 с.
40. **Бойко Н. І.** Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти / Н. І. Бойко. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2005. – 552 с.
41. **Бойченко Н. О.** Стійкі дієслівні сполуки у публіцистичному тексті: типологічні ознаки та експресивний потенціал : дис. ... канд. філол. наук :

- 10.02.01 / Наталія Олександрівна Бойченко ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2001. – 239 с.
42. **Будагов Р. А.** Что такое развитие и совершенствование языка / Р. А. Будагов. – М. : Наука, 1977. – 264 с.
43. **Будагов Р. А.** Язык, история, современность / Р. А. Будагов. – М. : Изд-во МГУ, 1971. – 300 с.
44. **Булдаков В. А.** Коннотативные потенции терминологической лексики / В. А. Булдаков // Коннотативные аспекты семантики в немецкой лексике и фразеологии : межвуз. тематич. сб. науч. тр. / Калинин. гос. ун-т. – Калинин, 1987. – С. 31–36.
45. **Буслаев Ф. И.** Историческая грамматика русского языка / Ф. И. Буслаев. – М. : Учпедгиз, 1959. – 623 с.
46. **Вандриес Ж.** Язык : лингвистич. введение в историю / Ж. Вандриес. – М. : Соцэкгиз, 1937. – 410 с.
47. **Васильев Л. М.** Достоинства и недостатки компонентного анализа в семантических исследованиях / Л. М. Васильев // Исследование по семантике : семантика слова и словосочетания : межвуз. науч. сб. / Башк. гос. ун-т им. 40-летия Октября ; отв.ред. Л. М.Васильев и др. – Уфа, 1984. – С. 3–8.
48. **Васильев Л. М.** К вопросу об экспрессивности и экспрессивных средствах : (на материале славян. яз.) / Л. М. Васильев // Славянский филологический сборник : посвящается V междунар. съезду славистов. – Уфа, 1962. – С. 107–118.
49. **Васильев Л. М.** Семантика русского глагола / Л. М. Васильев. – М. : Высш. шк., 1981. – 184 с.
50. **Васильев Л. М.** Современная лингвистическая семантика / Л. М. Васильев. – М. : Высш. шк., 1990. – 176 с.
51. **Васильев Л. М.** Сущность и структурные компоненты лексического значения / Л. М. Васильев // Вопросы фонетики, словообразования, лексики русского языка и методики преподавания : тр. 4-й зональн. конф. каф. рус. яз.

- вузов Урала / Перм. гос. ун-т им. А. М. Горького, Свердловск. гос. пед. ин-т ; [редкол. : А. А. Горбунова и др.]. – Пермь, 1964. – С. 23–75.
52. **Вежбицкая А.** Понимание культуры через посредство ключевых слов / А. Вежбицкая ; пер. с англ. А. Д. Шмелёва. – М. : Языки современ. культуры, 2001. – 288 с.
53. **Великий** тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел ; за ред. В. Т. Бусела. – К. ; Ірпінь : Перун, 2009. – 1736 с.
54. **Виноградов В. В.** Избр. тр. Лексикология и лексикография. / В. В. Виноградов. – М. : Наука, 1977. – 310 с.
55. **Виноградов В. В.** Основные типы лексических значений слова / В. В. Виноградов // Вопросы языкознания – 1953. – № 5. – С. 3–29.
56. **Виноградов В. В.** Русский язык : грамматич. учение о слове / В. В. Виноградов. – М. ; Л. : Учпедгиз, 1947. – 784 с.
57. **Виноградов В. В.** Русский язык : (грамматич. учение о слове) / В. В. Виноградов. – Изд. 2-е. – М. : Высш. шк., 1972. – 614 с.
58. **Виноградов В. В.** Стиль Пушкина / В. В. Виноградов. – М. : Гослитиздат, 1941. – 620 с.
59. **Виноградов М. Ф.** Идеологический компонент в современной дефиниции / М. Ф. Виноградов // Лексические и грамматические компоненты в семантике языкового знака : межвуз. сб. науч. тр. / Воронеж. гос. ун-т ; отв. ред. З. Д. Попова. – Воронеж, 1983. – С. 39–44.
60. **Винокур Т. Г.** Закономерности стилистического использования языковых единиц / Т. Г. Винокур. – М. : Наука, 1980. – 237 с.
61. **Вихованець І. Р.** Теоретична морфологія української мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська ; за ред. І. Р. Вихованця. – К. : Пульсари, 2004. – 400 с.
62. **Вольперт Р. Х.** Коннотативный уровень описания грамматики : (на материале худож. текста немец. яз.) / Р. Х. Вольперт. – Рига : Зинатне, 1979. – 159 с.

63. **Вольф Е. М.** Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – М. : Наука, 1985. – 228 с.
64. **Воронин А. З.** Коннотация фразеологизмов в коммуникативном аспекте / А. З. Воронин // Сб. науч. тр. / Моск. пед. ин-т иностр. яз. им. М. Тореза. – М., 1985. – Вып. 244. – С. 28–38.
65. **Выготский Л. С.** Мышление и речь / Л. С. Выготский // Избр. психологические исследования / Л. С. Выготский. – М., 1956. – С. 8–52.
66. **Галкина-Федорук Е. М.** Об экспрессивности и эмоциональности в языке / Е. М. Галкина-Федорук // Сборник статей по языкознанию проф. Моск. ун-та акад. В. В. Виноградову в день его 60-летия. – М., 1958. – С. 103–124.
67. **Галкина-Федорук Е. М.** Современный русский язык : лексика : курс лекций для вузов. / Е. М. Галкина-Федорук. – М. : Изд-во МГУ, 1954. – 204 с.
68. **Гамзюк М. В.** Емотивний компонент значення у процесі створення фразеологічних одиниць : (на матеріалі німец. мови) : монографія / М. В. Гамзюк. – К. : Вид. центр Київ. держ. лінгвістич. ун-ту, 2000. – 255 с.
69. **Гамзюк М. В.** Емотивний компонент значення у процесі створення фразеологічних одиниць : (на матеріалі німец. мови) / М. В. Гамзюк // Мовознавство. – 2001. – № 1. – С. 79–81.
70. **Герман В. В.** Лексико-семантичні особливості оказіональних слів у сучасній українській поезії : (аналогія, синонімізація, антонімізація) / В. В. Герман // Філологічні науки : зб. наук. пр. / Сумськ. держ. пед. ін-т ім. А. С.Макаренка. – Суми, 1999. – С. 28–38.
71. **Гладь С. Б.** До питання про відображення емоційного в мові / С. Б. Гладь // Актуальні проблеми функціонування мовних одиниць різних рівнів у тексті : зб. наук. пр. / Сумськ. держ. пед. ін-т ім. А. С. Макаренка ; упоряд. С. О. Швачко [та ін.]. – Суми, 1997. – С. 30–33.
72. **Глейбман Е. В.** Аспекты глагольной семантики : (на материале фр. яз.) / Е. В. Глейбман ; отв. ред. Р. Г. Плотровский. – Кишинёв : Штиинца, 1983. – 163 с.

73. **Говердовский В. И.** Аффиксальная экспликация мелиоративной и пейоративной коннотаций в немецком и русском языках / В. И. Говердовский // Коннотативные аспекты семантики в немецкой лексике и фразеологии : межвуз. тематич. сб. науч. тр. / Калинин. гос. ун-т. – Калинин, 1987. – С. 44–51.
74. **Говердовский В. И.** Диалектика коннотации и денотации : (взаимодействие эмоционал. и рационал. в лексике) / В. И. Говердовский // Вопросы языкознания. – 1985. – № 2. – С. 71–79.
75. **Говердовский В. И.** История понятия коннотации / В. И. Говердовский // Филол. науки. – 1972. – № 2. – С. 83–86.
76. **Говердовский В. И.** Коннотации терминологичности / В. И. Говердовский // Значение и его варьирование в тексте : сб. науч. тр. / отв. ред. И. В. Сентенберг ; Волгоград. гос. пед. ин-т им. А. С. Серафимовича. – Волгоград, 1987. – С. 170–175.
77. **Говердовский В. И.** Коннотемная структура слова / В. И. Говердовский. – Х. : Высш. шк., 1989. – 94 с.
78. **Говердовский В. И.** Контекст как источник семантических коннотаций / В. И. Говердовский // Исследование по семантике. Семантика слова и словосочетания : межвуз. науч. сб. / Башк. гос. ун-т им. 40-летия Октября ; отв. ред. Л. М. Васильев и др. – Уфа, 1984. – С. 133–141.
79. **Говердовский В. И.** О предпосылках создания коннотационного словаря / В. И. Говердовский // Теоретические проблемы семантики и ее отражение в одноязычных словарях [докл. симпоз., май 1979 г. / редкол. : В. Н. Ярцева (отв. ред.) и др.]. – Кишинёв, 1982. – С. 211–214.
80. **Говердовский В. И.** Опыт функционально-типологического описания коннотации : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / В. И. Говердовский. – М., 1977. – 20 с.
81. **Говердовський В. І.** Про суфіксальну експлікацію конотації іменників / В. І. Говердовський // Мовознавство. – 1988. – № 3. – С. 54–59.

82. **Говердовский В. И.** Феномен коннотации на денотативном уровне / В. И. Говердовский // Языковая практика и теория языка / Моск. гос. ун-т. – М., 1974. – Вып. 1. – С. 139–147.
83. **Головин Б. Н.** Основы культуры речи : [учеб. пособие] / Б. Н. Головин. – М. : Высш. шк., 1980. – 335 с.
84. **Голод О. Є.** До питання лексичної конотації / О. Є. Голод // Наук. вісн. Чернівець. ун-ту ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 1996. – Вип. 1. – С. 38–44. – (Сер. «Германська філологія»).
85. **Гольцова Н. Г.** Окказиональность слова и окказиональность фразеологизма / Н. Г. Гольцова // Рус. яз. в шк. – 1993. – № 3. – С. 81–86.
86. **Голянич М. І.** Внутрішня валентність дієслівних утворень із значенням говоріння / М. І. Голянич // Мовознавство. – 1980. – № 3. – С. 65–69.
87. **Горбачевич К. С.** Вариантность слова и языковая норма / К. С. Горбачевич. – Л. : Наука, 1978. – 238 с.
88. **Горбунова Н. В.** Слово та його лінгвістичні характеристики [Електронний ресурс] / Н.В. Горбунова. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2007_13_2/doc_pdf/Gorbunova_st.pdf (дата звернення : 27.08. 2011 р.). – Назва з екрану.
89. **Горелов И. Н.** Проблема функционального базиса речи в онтогенезе / И. Н. Горелов ; Челябин. пед. ин-т. – Челябинск, 1974. – 116 с.
90. **Грибан Л. П.** Вплив метафори на формування конотативного аспекту значення фразеологічних одиниць німецької мови / Л. П. Грибан // Вісн. Київ. держ. лінгвістич. ун-ту. – К., 1997. – Вип. 3 : Взаємодія одиниць різних рівнів германських та романських мов. – С. 85–91. – (Сер. «Філологія»).
91. **Грибан Л. П.** До питання про конотативний аспект фразеологічного значення / Л. П. Грибан // Вісн. Київ. держ. лінгвістич. ун-ту. – К., 1997. – Вип. 5. – С. 51–59. – (Сер. «Філологія»).
92. **Григорьева О. М.** Стилистика русского языка : учеб. пособие для иностранцев / О. М. Григорьева. – М. : ТЕЗАУРУС, 2000. – 164 с.

93. **Гриднева Т. В.** Коммуникативно-прагматические свойства семантики глагольных фразеологических единиц / Т. В. Гриднева // Коммуникативно-прагматическая семантика : сб. науч. тр. / отв. ред. Н. Ф. Алефиренко ; Акад. социал. наук РФ, Волгоград. гос. пед. ун-т. – Волгоград, 2000. – С. 95–105.
94. **Гриценко О. М.** Преса і політика: проблеми, концепції, досвід / О. М. Гриценко, В. І. Шкляр. – К. : Ін-т журналістики Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, 2000. – 70 с.
95. **Гумбольдт В. фон.** Язык и философия культуры : пер. с нем. / В. Гумбольдт ; сост., общ. ред. и ст. А.В. Гулыги и Г.В. Рамишвили. – М. : Прогресс, 1985. – 452 с.
96. **Давиденко В. І.** Лексична конотація: основні аспекти вивчення у вузі і в школі / В. І. Давиденко // Система і структура східнослов'янських мов : міжкафедрал. зб. наук. пр. / Укр. держ. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; [редкол. : М. М. Пилинський (відп. ред.) та ін.] – К., 1997. – С. 159–163.
97. **Дишлева С. М.** Адвербальна дистрибуція лексико-семантичних груп українських дієслів : автореф. дис. канд. філол. наук. : спец. 10.02.01 – «Українська мова» / Світлана Миколаївна Дишлева. – К., 2008. – 22 с.
98. **Дідук Г. І.** Робота з дієслівними експресемами / Г. І. Дідук // Урок укр. – 2000. – № 1. – С. 33–36.
99. **Дмитришин Л. Я.** Метафоричні структури у творчості поетів Празької школи. : автореф. дис. ... канд. філол. наук. : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. Я. Дмитришин. – К., 2006. – 19 с.
100. **Добрыднева Е. А.** Коммуникативно-практическая парадигма русской фразеологии / Е. А. Добрыднева. – Волгоград : Перемена, 2000. – 224 с.
101. **Додонов Б. И.** Эмоция как ценность / Б. И. Додонов – М. : Политиздат, 1978. – 272 с.
102. **Долинин К. А.** Стилистика французского языка / К. А. Долинин. – М. : Просвещение, 1987. – 303 с.
103. **Ельмслев Л.** Прологомены к теории языка / Л. Ельмслев // Новое в лингвистике. – М., 1960. – Вып. 1. – С. 264–389.

104. **Ефимов Л. И.** Стилистика художественной речи / Л. И. Ефимов. – М. : Изд-во МГУ, 1957. – 520 с.
105. **Жельвис В. И.** О лингвострановедческом аспекте взаимоотношений коннотативных компонентов лексического значения слов, обозначающих один и тот же предмет в родных языках / В. И. Жельвис // Лексические и грамматические компоненты в семантике языкового знака : межвуз. сб. науч. тр. / Воронеж. гос. ун-т ; отв. ред. З. Д. Попова. – Воронеж, 1983. – С. 44–47.
106. **Жуйкова М. В.** До походження українського образного предиката *втяти* (*втнути*) / М. В. Жуйкова // Укр. мова. – 2006. – № 2. – С. 57–66.
107. **Загоровская О. В.** Образный компонент в значении слова / О. В. Загоровская // Лексические и грамматические компоненты в семантике языкового знака : межвуз. сб. науч. тр. / Воронеж. гос. ун-т ; отв. ред. З. Д. Попова. – Воронеж, 1983. – С. 16–20.
108. **Залевская А. А.** Слово в лексиконе человека : психолингвист. исслед. : монография / А. А. Залевская. – Воронеж : Изд-во Воронеж. у-та, 1990. – 206 с.
109. **Залевская А. А.** Экспериментальное исследование параметра оценки в психологической структуре значения / А. А. Залевская // Психолингвистические проблемы семантики / отв. ред. А. А. Залевская. – Калинин, 1990. – С. 73–82.
110. **Запорожец А. В.** Воспитание эмоций и чувств у дошкольника / А. В. Запорожец // Эмоциональное развитие дошкольника / под ред. А. Д. Кошелевой. – М., 1985. – С. 8–28.
111. **Захарова Л. М.** Національно-культурні конотації іменувань найвищих державних правителів : (на матеріалі тв. О.С. Пушкіна) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Російська мова» / Л. М. Захарова ; Таврійськ. нац. ун-т ім. В.І. Вернадського. – Сімф., 2000. – 16 с.
112. **Звягнецев В. А.** Предложение и его отношение к языку и речи / В. А. Звягнецев. – М., 1976. – 308 с.
113. **Земская Е. А.** Современный русский язык. Словообразование / Е. А. Земская. – М. : Просвещение, 1973. – 304 с.

114. **Зими́на Л. П.** Глагол в составе глагольных фразеологических единиц / Л. П. Зими́на // Глагол в языке и речи : (на материале языков разных систем) : сб. науч. тр. / Кемеров. гос. ун-т. – Кемерово, 1986. – С. 113–120.
115. **Иаликова О.** Коннотативный аспект семантики слов родного и неродного языка : (можно ли перевести коннотацию?) / О. Иаликова // Мова і культура / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2000. – Вип. 2., т. 3. – С. 386–396.
116. **Иванищева О. Н.** Коннотативный аспект лексического значения слова и место культурной коннотации / О. Н. Иванищева // Язык-культура-человек : межвуз. сб. ст. / ред. О. Иванищева. – Мурманск, 2001. – Вып. 1, ч. 1. – С. 13–32.
117. **Иванищева О. Н.** Некоторые вопросы лексикографирования русской культурно-коннотированной лексики / О. Н. Иванищева // Там же .– С. 37–58.
118. **Иванова Н. Г.** Лексические новообразования в языке русской советской поэзии. Семасиологический анализ / Н. Г. Иванова – Одесса, 1985. – 259 с.
119. **Іващенко В. Л.** До питання уніфікації поняття «емотивність» у лексичній семантиці : (конотатив.-оцінний аспект, лінгвіст. дискусії) / В. Л. Іващенко // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т укр. мови, Комітет наук. термінології. – К., 1998. – С. 132–134.
120. **Іващенко В. Л.** Конотативно-оцінний аспект семантики назв осіб за родом діяльності, місцем проживання та національною належністю: дис. ... канд. філолог. наук : 10.02.01 «Українська мова» / Валентина Людвигівна Іващенко. – К., 1997. – 190 с.
121. **Іващенко В. Л.** Лексичні конотації у просторі природничої термінології / В. Л. Іващенко // Мовознавство. – 2000. – № 6. – С. 40–49.
122. **Ивин А. А.** Основания логики оценок / А. А. Ивин. – М. : Изд-во МГУ, 1970. – 230 с.
123. **Изард К.** Эмоции человека : пер. с англ. / К. Изард. – М. : Изд-во МГУ, 1980. – 440 с.

124. **Ільченко В. І.** Експресія власних назв як засіб публіцистики : дис. ... канд. філолог. наук : 10.01.08 «Журналістика» / Володимир Іванович Ільченко. – К., 2003. – 224 с.
125. **Кабиш О. О.** Актуалізація окремих груп маркованої лексики в українській мові кінця ХХ – початку ХХІ століття / О. О. Кабиш // Дивослово. – 2007. – № 6. – С. 33–35.
126. **Казыдуб Н. Н.** К проблеме семантической классификации глаголов / Н. Н. Казыдуб // Актуальные проблемы семасиологии : межвуз. сб. науч. тр. / ред. : А. К. Томлянович, И. А. Краснянская. – Ленинград, 1991. – С. 36–44.
127. **Каптур Г. А.** Семантико-синтаксическая характеристика предложений с глаголами негативного поведения в современном русском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Г. А. Каптур. – К., 1989. – 16 с.
128. **Кацнельсон С. Д.** Содержание слова, значение и обозначение / С. Д. Кацнельсон. – М. : Наука, 1965. – 109 с.
129. **Кильдибекова Т. А.** Структура поля глаголов действия : учеб. пособие / Т. А. Кильдибекова. – Уфа : Изд-во Башк. гос. ун-та, 1983. – 74 с.
130. **Кильдибекова Т. А.** Функционально-семантическая категория каузативности в русском языке / Т. А. Кильдибекова // Исследование по семантике. Семантика слова и словосочетания : межвуз. науч. сб. / Башк. гос. ун-т им. 40-летия Октября ; отв. ред. Л. М. Васильев и др. – Уфа, 1984. – С. 8–19.
131. **Кісь Р.** Мова, думка і культурна реальність : (від Олександра Потебні до гіпотези мовн. релятивізму) / Р. Кісь. – Л. : Літопис, 2002. – 304 с.
132. **Клименко А. П.** К оценке результатов качественных синтагматических экспериментов / А. П. Клименко // Семантическая структура слова : психолінгвістич. дослід. / отв. ред. А. А. Леонтьев. – М., 1971. – С. 76–77.
133. **Клименко Н. Ф.** Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі : монографія / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк. – К. : Вид. Дім Дмитра Бураго, 2008. – 336 с.

134. **Ковалёв В. П.** Некоторые общие черты в экспрессивном использовании фразеологизмов и слов / В. П. Ковалёв // Питання фразеології східнослов'янських мов : тези респ. наук. конф. – К., 1972. – С. 52–54.
135. **Кожина М. Н.** О языковой и речевой экспрессии и ее экстралингвистическом обосновании / М. Н. Кожина // Проблемы экспрессивной стилистики : сб. науч. ст. – Ростов н/Д., 1987. – С. 8–17.
136. **Кожина М. Н.** Стилистика русского языка / М. Н. Кожина. – М. : Просвещение, 1977. – 223 с.
137. **Кожина М. Н.** Стилистика русского языка : учебник для студ. пед. ин-тов / М. Н. Кожина. – Изд. 2-е. – М. : Просвещение, 1983. – 223 с.
138. **Колоднина Е. Н.** Параметр оценки в психолингвистической структуре значения 215 существительных / Е. Н. Колоднина // Психолингвистические проблемы семантики / отв. ред. А. А. Залевская. – Калинин, 1990. – С. 67–73.
139. **Колоїз Ж. В.** Оказіональність : (узуальність як концептуал. лінгвіст. категорія) / Ж. В. Колоїз // Укр. мова. – 2006. – № 1. – С. 71–81.
140. **Колоїз Ж. В.** Українська okazіональна деривація : теоретич. та функціонал.-граматич. аспекти : [монографія] / Ж. В. Колоїз. – К. : Акцентр, 2007. – 310 с.
141. **Коломієць М. П.** Короткий словник перифраз / М. П. Коломієць, Є. С. Регушевський ; [за ред. М. М. Пилинського]. – К. : Рад. шк., 1985. – 151 с.
142. **Колшанский Г. В.** Логика и структура языка / Г. В. Колшанский. – М. : Высш. шк., 1965. – 240 с.
143. **Колшанский Г. В.** Соотношение субъективных и объективных факторов в языке / Г. В. Колшанский. – М. : Наука, 1975. – 231 с.
144. **Комлев Н. Г.** Компоненты содержательной структуры слова / Н. Г. Комлев. – М. : Изд-во МГУ, 1969. – 192 с.
145. **Коралова А. Л.** Характер информативности фразеологических единиц / А. Л. Коралова // Сб. науч. тр. / Моск. пед. ин-т иностр. яз. им. М. Тореза. – М., 1980. – Вып. 168. – С. 9–10.
146. **Корниенко Л. И.** Коннотативный аспект в значении глагольных наименований : (на материале звукоподражател. глаголов немец. яз.) /

- Л. И. Корниенко // Семантика единиц различных уровней в романно-германских языках : сб. науч. тр. / Киев. гос. пед. ин-т иностр. яз. ; отв. ред. А. Н. Мороховский. – К., 1982. – С. 130–137.
147. **Косериу Э.** Синхрония, диахрония и история / Э. Косериу // Новое в лингвистике / сост., ред. и вступ ст. В. А. Звягинцева. – М., 1963. – Вып. 3. – С. 143–346.
148. **Космеда Т. А.** Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки / Т. А. Космеда. – Л. : Вид-во Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2000. – 349 с.
149. **Космеда Т. А.** Аспекти й методика вивчення слова у контексті зміни лінгвістичних парадигм / Т. А. Космеда, І. Д. Гажева // Мовознавство. – 1999. – № 1. – С. 39–46.
150. **Космеда Т. А.** Денотат, конотація й аксіосемантика у проекції на лексико-семантичні відповідники російської та української мов / Т. А. Космеда // Мовознавство. – 1997. – № 4-5. – С. 58 – 63.
151. **Косякова Ю. Г.** Человеческие эмоции в зеркале языка / Ю. Г. Косякова // Фразеологизм: семантика и форма : сб. ст., посвящен. юбилею проф. культуры рус. яз. Курган. гос. у-та В. А. Лебединской. – Курган, 2001 – С. 46–48.
152. **Кохтев Н. Н.** Стилистическое использование фразеологических средств в языке газеты / Н. Н. Кохтев // Язык и стиль средств массовой информации и пропаганды / [под ред. Д. Э. Розенталя]. – М., 1980. – С. 35–51.
153. **Кочерган М. П.** Загальне мовознавство : підруч. для студ. філолог. спец. вищ. закл. освіти / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 1999. – 288 с.
154. **Кочерган М. П.** Слово і контекст / М. П. Кочерган. – Л. : Вища шк., Вид-во при Львів. ун-ті, 1980. – 184 с.
155. **Кочукова Н. І.** Трансформовані словосполуки в мові української преси : на матеріалі укр. преси кінця ХХ – поч. ХХІ ст. / Н. І. Кочукова. – К. : Пульсари, 2005. – 164 с.
156. **Кубрякова Е. С.** Части речи в ономаσιологическом освещении / Е. С. Кубрякова. – М. : Наука, 1978. – 116 с.

157. **Кудрявцева А. И.** О прямом и образном употреблении глаголов речи в творчестве М. Горького : (на материале повести «Мать») / А. И. Кудрявцева // Очерки по русскому языку и стилистике. – Кишинёв, 1974. – С. 102–107.
158. **Кузин В. С.** Психология / В. С. Кузин. – М. : Высш. шк., 1974. – 280 с.
159. **Кузнецова Э. В.** Лексикология русского языка : учеб. пособие для студ. филологич. ун-тов / Э. В. Кузнецова. – М. : Высш. шк., 1982. – 152 с.
160. **Культура** русской речи : энцикл. словарь-справ. / [под ред. Л. Иванова]. – М. : Флинта : Наука, 2003. – 840 с.
161. **Кунин А. В.** Курс фразеологии современного английского языка / А. В. Кунин. – М. : Высш. шк., 1986. – 336 с.
162. **Купина Н. А.** Коннотативность в семантической группе названий лица / Н. А. Купина, М. Ф. Скорнякова // Классы слов и их взаимодействие : межвуз. сб. / Урал. гос. ун-т. – Свердловск, 1979. – С. 92–108.
163. **Кустова Г. И.** Типы производных значений и механизмы языкового расширения / Г. И. Кустова. – М. : Языки славян. культуры, 2004. – 472 с.
164. **Лебедев М. В.** Стабильность языкового значения / М. В. Лебедев. – М. : Эдитормал : УРСС, 1998. – 168 с.
165. **Лебеденко Ю. М.** Семантична характеристика фразеологізмів у текстах газетно-публіцистичного підстилю : (на матеріалі преси поч. ХХІ ст.) / Ю. М. Лебеденко // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. держ. ун-ту. – Кам'янець-Поділ., 2007. – Вип. 15, т. 2. – С. 197–199. – (Сер. «Філологічні науки»).
166. **Левитов Ю. Л.** Стилистические созначения грамматических единиц на уровне языка и контекста : (на материале немец. яз.) / Ю. Л. Левитов // Стилистика художественной речи : межвуз. сб. / под ред. Л. В. Тарасовой. – Калинин, 1982. – С. 72–91.
167. **Левицкий В. В.** Конотативне і фонетичне значення слова / В. В. Левицкий, Л. А. Комарницька // Мовознавство. – 1981. – № 3. – С. 21–24.
168. **Лексико-семантические** группы русских глаголов / под ред. Э. В. Кузнецовой. – Иркутск : Изд-во Иркут. ун-та, 1989. – 177 с.

169. **Лексические** и грамматические компоненты в семантике русского языкового знака : межвуз. сб. науч. тр. / Воронеж. гос. ун-т ; отв. ред. З. Д. Попова. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1983. – 155 с.
170. **Леонтьев А. А.** Общие сведения об ассоциациях и ассоциативных нормах / А. А. Леонтьев // Словарь ассоциативных норм русского языка / под ред. А. А. Леонтьева. – М., 1977. – С. 7.
171. **Леонтьев А. А.** Основные направления прикладной психолингвистики в СССР / А. А. Леонтьев // Речевое воздействие : пробл. приклад. психолингвистики : сб. ст. / отв. ред. А. А. Леонтьев ; АН СССР, Ин-т языкознания. – М., 1972. – С. 7–12.
172. **Леонтьев А. А.** Психолингвистический аспект языкового значения / А. А. Леонтьев // Принципы и методы семантических исследований / ред. кол. : В. П. Ярцева, Г. В. Колшанский, В. Н. Телия. – М., 1976. – С. 46–73.
173. **Леонтьев А. А.** Психологическая структура значения / А. А. Леонтьев // Семантическая структура слова : психолингвистич. исслед. / отв. ред. А. А. Леонтьев. – М., 1971. – С. 7–13.
174. **Леонтьев А. А.** Психология образа / А. А. Леонтьев // Вестн. МГУ. – 1986. – № 3. – С. 72–76. – (Сер. 14 «Психология»).
175. **Леонтьев А. А.** Современная психолингвистика за рубежом / А. А. Леонтьев // Психолингвистика за рубежом / А. А. Леонтьев. – М., 1972. – С. 3–20.
176. **Леонтьев А. А.** Факторы вариантности речевых высказываний / А. А. Леонтьев // Основы теории речевой деятельности / отв. ред. А. А. Леонтьев. – М., 1974. – С. 33–35.
177. **Леонтьева О. Ф.** Сміслові конотації дієслів мовлення у науковому дискурсі : (на матеріалі укр. народ. казок про тварин) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / Оксана Федорівна Леонтьєва. – К., 2003. – 174 с.
178. **Лингвистический** энциклопедический словарь / глав. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энцикл., 1990. – 685 с. : ил.

179. **Литвин Ф. А.** Экспрессивность текста и экспрессивность слова // Проблемы экспрессивной стилистики / Ф. А. Литвин ; отв. ред. Г. Г. Хазагеров. – Ростов н/Д., 1987. – С. 36–40.
180. **Лукьянова Н. А.** О семантике и типах экспрессивных лексических единиц / Н. А. Лукьянова // Актуальные проблемы лексикологии и словообразования : сб. науч. тр. /отв. ред. К. А. Тимофеев. – Новосибирск, 1979. – Вып. 8. – С. 22–25.
181. **Лукьянова Н. А.** О соотношении понятий «экспрессивность», «эмоциональность», «оценочность» / Н. А. Лукьянова // Актуальные проблемы лексикологии и словообразования : сб. науч. тр. /отв. ред. К. А. Тимофеев. – Новосибирск, 1976. – Вып. 5. – С. 3–21.
182. **Лукьянова Н. А.** Экспрессивная лексика разговорного употребления / Н. А. Лукьянова. – Новосибирск : Наука, 1986. – 230 с.
183. **Лурия А. В.** Язык и сознание / А. В. Лурия. – М. : Изд-во МГУ, 1979. – 319 с.
184. **Лыков А. Г.** Современная русская лексикология : (рус. окказионал. слово) / А. Г. Лыков. – М. : Высш. шк., 1976. – 119 с.
185. **Лычникова Э. В.** Место оценочной коннотации в хвалебно-комплиментарных и дерогативно-критических высказываниях / Э. В. Лычникова // Актуальные проблемы языкознания и методики обучения иностранным языкам : материалы междунар. науч. конф. 3-4 марта 2000 г. / отв. ред. Н. М. Малкина ; Воронеж. гос. пед. ун-т, Ф-т иностр. яз. – Воронеж, 2000. – С. 138–139.
186. **Маловиця Т. А.** Оцінно-інформативне значення лексичних новотворів : (на матеріалі преси 90-х рр. ХХ ст.) / Т. А. Маловиця // Язык и культура : 5-я Междунар. науч. конф. / Киев. ун-т им. Т.Г. Шевченко, Киев. ин-т междунар. отношений, НАН Украины, Ин-т укр. яз. – К., 1997. – Т. 3. – С. 104–112.
187. **Мамалига А. І.** До питання про структурно-семантичні зміни фразеологізмів у мові газети / А. І. Мамалига // Укр. мовознавство : міжвідом. наук. зб. / Київ. держ. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. – К., 1973. – Вип. 1. – С. 72–79.
188. **Маракулина Н. В.** О значимости коннотативного аспекта в семантике эмоциональной лексики / Н. В. Маракулина // Коннотативные аспекты

- семантики в немецкой лексике и фразеологии : межвуз. тематич. сб. науч. тр. / Калинин. гос. ун-т. – Калинин, 1987. – С 66–74.
189. **Мартінек С. В.** Емоційно-оцінні деривати та їх когнітивна організація : (за результатами асоціатив. експерименту) / С. В. Мартінек // Семантика, синтактика, прагматика мовленнєвої діяльності : матеріали Всеукр. наук. конф. 25-27 січ. 1999 р. – Л., 1999. – С. 71–74.
190. **Мартінек С. В.** Український асоціативний словник : у 2 т. / С. В. Мартінек. – Л. : Паіс, 2008.
- Т. 1** : Від стимулу до реакції. – 344 с.
- Т. 2** : Від реакції до стимулу. – 468 с.
191. **Марцинківська О. Є.** Переносне значення та образне вживання / О. Є. Марцинківська // Мовознавство. – 1973. – № 3. – С.24–33.
192. **Маслова В. А.** К построению психолингвистической модели коннотации / В. А. Маслова // Вопросы языкознания. – 1989. – № 1. – С. 108–120.
193. **Матвеева Т. В.** Оценочность: предел и беспредельность / Т. В. Матвеева // Проблемы семантического анализа лексики : тезисы докл. Междунар. конф. : пятое Шмелёвские чтения, 23-25 дек. 2002 г. – М., 2002. – С. 66–68.
194. **Мацько Л. І.** Стилїстика української мови / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко. – К. : Вища шк., 2003. – 262 с.
195. **Мелерович А. М.** Образная основа и внутренняя форма фразеологических единиц / А. М. Мелерович // Лексические и грамматические компоненты в семантике языкового знака : межвуз. сб. науч. тр. / Воронеж. гос. ун-т ; отв. ред. З. Д. Попова. – Воронеж, 1983. – С. 80–86.
196. **Мелерович А. М.** Проблема семантического анализа фразеологических единиц современного русского языка : учеб. пособие по спецкурсу / А. М. Мелерович. – Ярославль : Изд-во Ярослав. гос. пед. ин-та, 1979. – 79 с.
197. **Мельник Л. В.** Культурно-національна конотація українських фразеологізмів : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / Лариса Володимирівна Мельник. – Луганськ, 2001. – 206 с.

198. **Меншикова Н. В.** Емотивний аспект юридичної лексики сучасної німецької мови / Н. В. Меншикова // Вісн. Київ. держ. лінгвістич. ун-ту. – К., 1997. – Вип. 3 : Взаємодія одиниць різних рівнів германських та романських мов.– С. 252 – 254. – (Сер. «Філологія»).
199. **Метафора** в языке и тексте / В. Г.Гак, В. Н.Телия, Е. М.Вольф и др.; отв. ред. В. Н.Телия. – М. : Наука, 1988. – 176 с.
200. **Мечковская Н. Б.** Язык как исторически изменяющееся явление / Н. Б. Мечковская // Общее языкознание / под ред. А. Е. Супруна. – Минск, 1983. – С. 335–422.
201. **Милль Д. С.** Система логики силлогической и индуктивной / Д. С. Милль ; пер. с англ. С. И. Ершова и В. Н. Ивановского. – М., 1899. – 781 с.
202. **Мироненко О. В.** Нові оцінно-конотативні значення прислівників : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Оксана Василівна Мироненко. – К., 2010. – 24 с.
203. **Мироненко О. В.** Нові оцінно-конотативні значення прислівників : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / Оксана Василівна Мироненко. – Херсон, 2009. – 223 с.
204. **Мироненко О. В.** Часово-просторові показники конотації: okazіонально-узуальні одиниці / О. В. Мироненко // Мандрівець. – 2006. – № 1. – С. 58–64.
205. **Мінчак Г. Б.** Конотативна семантика сучасних ідеологічно забарвлених номінативних одиниць : (на матеріалі укр. преси 90-х рр. ХХ ст.) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / Галина Богданівна Мінчак. – К., 2003. – 300 с.
206. **Моїсєєва Ф. А.** Емоційна суб'єктивна оцінка як компонент конотативного значення лексичних одиниць / Ф. А. Моїсєєва // Загальні питання філології. зб. наук. пр. : в 2 т. / заг. ред. Ю. О. Шепель ; Дніпродзержин. держ. техніч. ун-т. – Д., 2004. – Т. 2. – С. 57–60.
207. **Муравлева Н. В.** Апеллятивация имен собственных и фоновые коннотации / Н. В. Муравлева // Коннотативные аспекты семантики в немецкой лексике и

- фразеології : межвуз. тематич. сб. науч. тр. / Калинин. гос. ун-т. – Калинин, 1987. – С. 75–82.
208. **Мягкова Е. Ю.** Когнитивная теория эмоций: новые возможности исследования эмоциональности лексики / Е. Ю. Мягкова // Психолингвистические проблемы семантики / отв. ред. А. А. Залевская. – Калинин, 1990. – С. 110–115.
209. **Мягкова Е. Ю.** Эмоциональная нагрузка слова: Опыт психолингвистического исследования / Е. Ю. Мягкова. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1990. – 108 с.
210. **Навальна М. І.** Дієслівна лексика соціально-економічної сфери : (на матеріалі мови ЗМІ кінця ХХ ст.): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / Марина Іванівна Навальна. – Переяслав-Хмельницький, 2002. – 216 с.
211. **Найрулін А. О.** Епістолярій Михайла Коцюбинського в історії української літературної мови : (особливості конотації епістолярію письменника) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Анатолій Олександрович Найрулін. – Луганськ, 2005. – 19 с.
212. **Найрулін А. О.** Епістолярій Михайла Коцюбинського в історії української літературної мови : (особливості конотації епістолярію письменника) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / Анатолій Олександрович Найрулін. – Луганськ, 2006. – 190 с.
213. **Натан Л.** О природе окказиональности в семантике слова / Л. Натан // Лексическое значение в системе языка и в тексте : сб. науч. тр. / Волгоград. гос. пед. ин-т им. А. Серафимовича. – Волгоград, 1985. – С. 104–112.
214. **Наумова Т. Н.** Трактовка сутності слова в концепції А. А. Потебни / Т. Н. Наумова // Психолінгвістическіе проблеми семантики / отв. ред. А. А. Залевская. – Калинин, 1990. – С. 5-11.
215. **Николаева Н. С.** Культурный компонент в системе коннотации слова / Н. С. Николаева, А. В. Спасова, В. И. Говердовский // Язык и культура : первая Междунар. конф. : материалы. – К., 1992. – С. 64–65.

216. **Ніколюк С. І.** Образна номінація та її антропометричність / С. І. Ніколюк // Вісн. Київ. держ. лінгвістич. ун-ту. – К., 1997. – Вип. 3 : Взаємодія одиниць різних рівнів германських та романських мов. – С. 123–129. – (Сер. «Філологія»).
217. **Никонов В. М.** Коннотативное слово (фразема) в языке и прагматико-коммуникативном акте / В. М. Никонов // Коммуникативно-прагматическая семантика. : сб. науч. тр. / отв. ред. Н. Ф. Алефиренко ; Акад. социал. наук РФ, Волгоград. гос. пед. ун-т. – Волгоград, 2000. – С. 82–95.
218. **Новое** в русской лексике : слов. материалы / [Н. З. Котелова, В. П. Петушков, Ю. Е. Штейнсапир, Н. Г. Герасимова] ; под ред. Н. З. Котеловой ; Акад. наук СССР, Ин-т рус. яз. – М. : Рус. яз., 1980. – 175, [1] с.
219. **Общее** языкознание. Формы существования, функции, история языка / отв. ред. Б. А. Серебренников. – М. : Наука, 1970. – 604 с.
220. **Огієнко І. І.** Історія української літературної мови / І. І. Огієнко – К. : Либідь, 1995. – 296 с.
221. **Онщенко Н. А.** Стилiстичні та семантичні характеристики конотативної системи сучасної німецької фразеології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Наталія Анатоліївна Онщенко. – Х., 2003. – 18 с.
222. **Отин Е. С.** Избранные работы / Е. С. Отин ; Донецк. гос. ун-т. – Донецк : Донеччина, 1997. – 468 с.
223. **Очерки** по семантике русского глагола / под ред. А.Ф.Нестерова – Уфа, 1971. – 310 с.
224. **Павлов И. П.** Двадцатилетний опыт объективного изучения высшей нервной деятельности (поведения) животных / И. П. Павлов ; ред., послесл., примеч. Э А. Асратяна. – [10-е изд.]. – М. : Наука, 1973. – 659 с.
225. **Павлов И. П.** Избранные туди по физиологии высшей нервной деятельности / И. П. Павлов ; предисл. О. П. Молчановой. – М. : Учпедгиз, 1950 – 264 с. : ил.
226. **Павлова Н. М.** О соотношении понятий «экспрессивность» и «эмоциональность» и об уточнении их лингвистической сущности /

- Н. М. Павлова // Проблемы экспрессивной стилистики / отв. ред. Г. Г. Хазагеров. – Ростов н/Д., 1987. – С. 47- 4.
227. **Павловська Г. В.** Трансформація і варіація фразеологічних одиниць / Г. В. Павловська // Питання фразеології східнослов'янських мов : тези респ. наук. конф. – К., 1972. – С. 40–42.
228. **Падучева Е. В.** Глаголы создания образа: лексическое значение и семантическая деривация / Е. В. Падучева // Вопросы языкознания. – 2003. – № 6. – С. 30–46.
229. **Паморозская Н. И.** Коннотативные компоненты в семантике родственных слов / Н. И. Паморозская // Коннотативные аспекты семантики в немецкой лексике и фразеологии : межвуз. тематич. сб. науч. тр. / Калинин. гос. ун-т. – Калинин, 1987. – С. 83–89.
230. **Панфилов В. З.** Взаимодействие языка и мышления / В. З. Панфилов. – М. : Наука, 1971. – 232 с.
231. **Парій А. В.** Роль конотацій у формуванні фразеологічного значення / А. В. Парій // Мовознавство. – 1988. – № 1. – С. 45–48.
232. **Пашковська, Г. О.** Походження й семантичний розвиток українських дієслів та фразеологізмів на позначення процесів мовлення: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Галина Олексіївна Пашковська ; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – К., 2008. – 270 с.
233. **Пелепейченко Л. М.** Перехідність значень слів та фразеосполучень : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.02 «Російська мова» / Людмила Миколаївна Пелепейченко ; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О.Потебні. – К., 1996. – 48 с.
234. **Петрищевна Е. Ф.** Стилистически окрашенная лексика русского языка / Е. Ф. Петрищевна. – М. : Наука, 1984. – 222 с.
235. **Пешковский А. М.** Роль грамматики при обучении стилю / А. М. Пешковский // Избр. тр. / А. М. Пешковский. – М., 1959. – С. 148 – 149.
236. **Пилинський М. М.** Експресивність стилю масової політичної інформації / М. М. Пилинський // Мовознавство. – 1977. – № 5. – С. 35–47.

237. **Пилинський М. М.** Мовна норма і стиль / М. М. Пилинський. – К. : Наук. думка, 1976. – 288 с.
238. **Плотникова В. А.** Об оценочных аспектах слова в концепции В. В. Виноградова : (по материалам его монографии «Из истории слов») / В. А. Плотникова // Русский язык. Проблемы грамматической семантики и оценочные факторы в языке : Виноградов. чтения XIX-XX / Ин-т рус. яз. РАН.; отв. ред. М. В. Ляпон. – М., 1992. – С. 103–116.
239. **Покровська О. А.** Характеристичні риси мови засобів масової інформації / О. А. Покровська // Вісн. Харків. держ. ун-ту. – Х., 1999. – № 426 : Творчий доробок Юрія Шевельова і сучасні гуманітарні науки. – С. 171–174.
240. **Пономарів О. Д.** Стилїстика сучасної української мови : підручник / О. Д. Пономарів. – К. : Либідь, 1993. – 248 с.
241. **Попова З. Д.** Лексическая система языка : (внутренняя организация, категориал. аппарат и приемы изучения) / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1984. – 148 с.
242. **Попова С. Н.** Аналогия коннотативных корреляций с оценочной доминантой на уровне слова / С. Н. Попова, Е. Н. Синевич // Коннотативные аспекты семантики в немецкой лексике и фразеологии : межвуз. тематич. сб. науч. тр. / Калинин. гос. ун-т. – Калинин, 1987. – С. 90–98.
243. **Потебня А. А.** Из записок по русской грамматике. / А. А. Потебня. – М. : Просвещение, 1985. – 319 с.
244. **Потебня А. А.** Мысль и язык / А. А. Потебня. – К. : Синто, 1993. – 191 с.
245. **Потебня А. А.** Эстетика и поэтика / А. А. Потебня. – М. : Искусство, 1976. – 615 с.
246. **Пришва Б. Г.** Засоби гумору в творах Остапа Вишні / Б. Г. Пришва. – К. : Вища шк., 1977. – 118 с.
247. **Прошин А. В.** Причины изменения стилистической сниженности фразеологических единиц : (на материале современ. англ. яз.) / А. В. Прошин // Проблемы семасиологии и лингвостилистики / Рязан. пед. ин-т. – Рязань, 1975. – Вып. 2. – С. 26–41.

248. **Психолінгвістическіе** исследования в области лексики и фонетики : сб. науч. тр. / Калинин. гос. ун-т ; [редкол. : А. А. Залевская (отв. ред.) и др.]. – Калинин : Изд-во Калинин. гос. ун-та, 1981. – 159 с.
249. **Радзієвська Г. В.** Ціннісні орієнтації у семантиці мовних одиниць / Г. В. Радзієвська // Мовознавство. – 1996. – № 1. – С. 14–19.
250. **Рогачова Г. Г.** Емоційні терміни / Г. Г. Рогачова // Культура слова / Ін-т мовознавства ім. О. Потебні НАН України. – К., 1991. – Вип. 41. – С. 70–72.
251. **Румянський М. П.** Коннотация слова и словосочетания : (на материале француз. поэзии XX-го века) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.05 «Романские языки» – М., 1977. – 23 с.
252. **Русанівський В. М.** Спроба визначення семантичних груп дієслів на основі формальних критеріїв / В. М. Русанівський // Структурно-математична лінгвістика : респ. міжвідом. зб. – К., 1965. – С. 56–65. – (Сер. «Питання мовознавства»).
253. **Русанівський В. М.** Структура лексичної і граматичної семантики / В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1988. – 240 с.
254. **Русский язык.** Текст как целое и компоненты текста : Виноградов. чтения XI / ред. Н. Ю. Шведова, В. В. Иванов, М. В. Ляпон. – М. : Наука, 1982. – 177 с.
255. **Рябцева Э. Г.** Опыт описания оценочного компонента лексического значения слова / Э. Г. Рябцева // Проблемы семантической структуры и функционирования лексических единиц : (на материале романо-герман. яз.) : межвуз. сб. науч. тр. / ред. Р.В. Иванова ; Иванов. гос. ун-т. – Иваново, 1982. – С. 118–127.
256. **Самойлова І. А.** Експресивні словосполучення в газетних текстах / І. А. Самойлова // Культура слова / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. – К., 1997. – Вип. 50. – С. 45–49.
257. **Сандомирская И. И.** Эмотивный компонент в значении глагола : (на материале глаголов, обозначающ. поведение) / И. И. Сандомирская // Человеческий фактор в языке : языковые механизмы экспрессивности :

- [монографія] / В. Н. Теля, Т. А. Графова [и др.] ; отв. ред. В. Н. Теля. – М., 1991. – С. 114–136.
258. **Сапожникова О. С.** Коннотативные значения французских лексических единиц / О. С. Сапожникова // Иностр. яз. в шк. – 1985. – № 6. – С. 14-18.
259. **Селіванова О. О.** Актуальні напрями сучасної лінгвістики : (аналіт. огляд) / О. О. Селіванова. – К. : Укрфітосоціоцентр, 1999. – 148 с.
260. **Семененко Л. А.** Конотативне значення лексичних одиниць як об'єкт вивчення лінгвостилістики і конотативне значення словоформ як об'єкт вивчення морфостилістики / Л. А. Семененко // Записки з загальної лінгвістики : зб. наук. пр. / Одес. держ. у-т. – О., 2002. – Вип. 4. – С. 23–29.
261. **Сентенберг И. В.** Динамический аспект лексического значения глагола / И. В. Сентенберг // Лексическое значение в системе языка и в тексте : сб. науч. тр. / Волгоград. гос. пед. ин-т им. А. С. Серафимовича. – Волгоград, 1985. – С. 16–27.
262. **Сенько Е. В.** Коннотативно-прагматическая динамика лексических единиц / Е. В. Сенько // Коммуникативно-прагматическая семантика : сб. науч. тр. / отв. ред. Н. Ф. Алефиренко ; Акад. социал. наук РФ, Волгоград. гос. пед. ун-т. – Волгоград, 2000. – С. 70–82.
263. **Сердобинцев Н. Я.** Семантическая структура слова и его коннотации / Н. Я. Сердобинцев // Теория слова и функционирования словарных единиц : межвуз. сб. науч. тр. / Саратов. гос. пед. ин-т им. К. А. Федина. – Саратов, 1981. – С. 4–25.
264. **Симонов П. В.** Эмоциональный мозг : [монография] / П. В. Симонов. – М. : Наука, 1981. – 215 с.
265. **Слама-Казак Т.** Методология психолінгвістики і некоторые её применения / Т. Слама-Казак // Психолінгвістика за рубежом / под. ред. А. А. Леонтьева, Л. В. Сахарного. – М., 1972. – С. 7–30.
266. **Словник фразеологізмів української мови** / уклад. В. М. Білоноженко та ін. – К. : Наук. думка, 2008. – 1104 с.

267. **Смирнов А. А.** Психология / А. А. Смирнов, А. Н. Леонтьев, С. Л. Рубинштейн. – М. : Учпедгиз, 1962. – 384 с.
268. **Солганик Г. Я.** Лексика газеты : (функционал. аспект) / Г. Я. Солганик. – М. : Высш. шк., 1981. – 112 с.
269. **Соловьева Н. В.** Изучение категоризации глаголов с учётом данных психолингвистического эксперимента / Н. В. Соловьева // Психолингвистические проблемы семантики / отв. ред. А. А. Залевская. – Калинин, 1990. – С. 57–61.
270. **Солодуб Ю. П.** Образность фразеологизмов и фразеологическая номинация / Ю. П. Солодуб // Фразеологическая номинация. Особенности семантики фразеологизмов : межвуз. сб. науч. тр. / Ростов. гос. пед. ин-т. – Ростов н/Д., 1989. – 89 с.
271. **Солодуб Ю. П.** Русская фразеология как объект сопоставительного структурно-типологического исследования (на материале фразеологизмов со значением качественной оценки лица) : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.02 «Русский язык»/ Ю. П. Солодуб. – М., 1985. – 31 с.
272. **Солодуб Ю. П.** Сопоставительный анализ структуры лексического и фразеологического значений / Ю. П. Солодуб // Филол. науки. – 1997. – № 2. – С. 54–66.
273. **Солодуб Ю. П.** Сопоставительный анализ структуры лексического и фразеологического значений / Ю. П. Солодуб // Филол. науки. – 1997. – № 5. – С. 43–54.
274. **Солодуб Ю. П.** Структура лексического значения / Ю. П. Солодуб // Филол. науки. – 1997. – № 2. – С. 55–58.
275. **Соссюр Ф. де.** Труды по языкознанию / Ф. де Соссюр ; пер. с фр. яз. под ред. А. А. Холодовича. – М. : Прогресс, 1977. – 696 с.
276. **Стародедова О. Л.** Основні компоненти конотативного значення фразеологічних одиниць [Електронний ресурс] : (на матеріалі англ. та укр. мов) / О. Л. Стародедова. – Режим доступу :

- http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/Pzs/2009_9/59.pdf (27.08 2011 р.). – Назва з екрану.
277. **Степанов Ю. С.** Французская стилистика / Ю. С. Степанов.– М. : Высш. шк., 1965. – 354 с.
278. **Стернин И. А.** Из наблюдений над окказиональными семами в значении слова / И. А. Стернин // Лексические и грамматические компоненты в семантике языкового знака : межвуз. сб. науч. тр. / Воронеж. гос. ун-т ; отв. ред. З. Д. Попова. – Воронеж, 1983. – С. 21-27.
279. **Стернин И. А.** Лексическое значение слова в речи / И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1985. – 172 с.
280. **Стернин И. А.** Проблемы анализа структуры значения слова / И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1979. – 156 с.
281. **Стернина И. А.** Лексические и грамматические семы при категориальной полисемии / И. А. Стернин // Лексические и грамматические компоненты в семантике языкового знака : межвуз. сб. науч. тр. / Воронеж. гос. ун-т ; отв. ред. З. Д. Попова. – Воронеж, 1983. – С. 104–109.
282. **Стилистические функции** единиц разных уровней языка : межвуз. сб. науч. тр. / Краснояр. гос. пед. ин-т ; [редкол. Ю. Г. Новикова (отв. ред.) и др.]. – Красноярск, 1985. – 122 с.
283. **Стишов О. А.** Українська лексика кінця ХХ століття : (на матеріалі мови засобів масової інформації) / О. А. Стишов. – К. : Вид-во Київ. нац. лінгвістич. ун-ту, 2003. – 388 с.
284. **Струганець Л. В.** Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття / Л. В. Струганець. – Т. : Астон, 2002. – 352 с.
285. **Суббота Л. А.** Коннотативный макрокомпонент образных значений относительных прилагательных, характеризующих человека / Л. А. Суббота // Русская филология : укр. вестник : респ. науч.-метод. журн. – Х., 1999. – № 1/2. – С. 41–43.
286. **Суддя А. М.** Теоретичні аспекти категорії оцінки [Електронний ресурс] : (до засад формування нової освітньої парадигми) / А.М. Суддя. – Режим доступу :

- http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKhnpu_filos/2009_29/12.html (дата звернення : 27.08. 2011 р.). – Назва з екрану.
287. **Сукаленко Н. І.** Про конотаційно-оцінний аспект мовної діяльності людини / Н. І. Сукаленко // Мовознавство. – 1985. – № 2. – С. 28–30.
288. **Тараненко А. А.** Языковая семантика в её динамических аспектах : (основные семантич. процессы) / А. А. Тараненко. – К. : Наук. думка, 1989. – 256 с.
289. **Телия В. Н.** Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия ; отв. ред А. А. Уфимцева. – М. : Наука, 1986. – 139 с.
290. **Телия В. Н.** Механизмы экспрессивной окраски языковых единиц / В. Н. Телия // Человеческий фактор в языке : языковые механизмы экспрессивности : [монография] / В. Н. Телия, Т. А. Графова [и др.] ; отв. ред. В. Н. Телия. – М., 1991. – С. 36–66.
291. **Телия В. Н.** Типы языковых значений / В. Н. Телия. – М. : Наука, 1981. – 269 с.
292. **Теркулов В. И.** Слово и номинатема: опыт комплексного описания основной номинативной единицы языка / В. И. Теркулов ; Горлов. гос. пед. ин-т иностр. яз. – Горловка : Изд-во ГГПИИЯ, 2007. – 240 с.
293. **Трипольская Т. А.** Семантическая структура экспрессивного слова и его лексикографическое описание : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 «Украинский язык» / Т. А. Трипольская. – Томск, 1985. – 18 с.
294. **Тулина Т. А.** Роль коннотативного компонента в обеспечении семантической связанности слов / Т. А. Тулина // Системные семантические связи языковых единиц / К. В. Горшкова ; МГУ им. М.В. Ломоносова, Филол. ф-т. – М., 1992. – С. 79–86.
295. **Тынянов Ю.** Проблемы стихотворного языка / Ю. Тынянов. – Л. : Akademia, 1924. – 48 с.
296. **Українська мова** : енциклопедія / редкол. : В. М Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблик та ін. – Вид. 2-е, випр. і доп. – К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2004. – 821 с.

297. **Українське** усне літературне мовлення / АН УРСР ; Ін-т мовознавства ім О. О. Потебні ; ред. кол. : І. К. Білодід (відп. ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1967. – 308 с. : іл.
298. **Уфимцева А. А.** Слово в лексико-семантической системе языка / А. А. Уфимцева. – М. : Наука, 1968. – 287 с.
299. **Уфимцева А. А.** Типы словесных знаков / А. А. Уфимцева. – М. : Наука, 1974. – 205 с.
300. **Фадеева И. В.** Механизм оценочной фразеологической номинации (на материале фразеологизмов положительной оценки со структурой словосочетания в современном английском языке) / И. В. Фадеева // Сб. науч. тр. / Моск. гос. ин-т иностр. яз. им. М. Горького. – М., 1988. – Вып. 311. – С. 151–161.
301. **Федоров А. В.** Очерки общей и сопоставительной стилистики / А. В. Федоров. – М. : Высш. шк., 1971. – 196 с.
302. **Филиппов А. В.** К проблеме лексической коннотации / А. В. Филиппов // Вопросы языкознания. – 1978. – № 1. – С. 57–63.
303. **Фрес П.** Экспериментальная психология : пер. с фр. / П. Фрес ; общ. ред. и предисл. А. Н. Леонтьева. – М. : Прогресс, 1973. – 343 с.
304. **Хазагеров Г. Г.** К вопросу о классификации экспрессивных средств : (изобразител. схемы) / Г. Г. Хазагеров // Проблемы экспрессивной стилистики / отв. ред. Г. Г. Хазагеров. – Ростов н/Д., 1987. – С. 65–77.
305. **Харченко В. К.** Взаимодействие коннотативных признаков, созначений в семантике слова / В. К. Харченко // Лексические и грамматические компоненты в семантике языкового знака : межвуз. сб. науч. тр. / Воронеж. гос. ун-т ; отв. ред. З. Д. Попова. – Воронеж, 1983. – С. 47–52.
306. **Хидекель С. С.** Природа и характер языковых оценок / С. С. Хидекель, Г. Г. Кошель // Там же. – С. 11–16.
307. **Ходжаян Т. Р.** Коннотация лексических единиц в системе и тексте / Т. Р. Ходжаян // Коннотативные аспекты семантики в немецкой лексике и

- фразеології : межвуз. тематич. сб. науч. тр. / Калинин. гос. ун-т. – Калинин, 1987. – С. 120–125.
308. **Ходина Н. Т.** Семантическая структура фразеосочетания и контекст / Н. Т. Ходина // Лексические и грамматические компоненты в семантике языкового знака : межвуз. сб. науч. тр. / Воронеж. гос. ун-т ; отв. ред. З. Д. Попова. – Воронеж, 1983. – С. 86–90.
309. **Хоменко Л. А.** К вопросу о возникновении коннотативного аспекта в значении фразеологических единиц (ФЕ) : (на материале немец. яз.) / Л. А. Хоменко // Семантика единиц различных уровней в романо-германских языках : сб. науч. тр. / Киев. гос. пед. ин-т иностр. яз. ; отв. ред. А. Н. Мороховский. – К., 1982. – С. 183–190.
310. **Чабаненко В. А.** Основи мовної експресії / В. А. Чабаненко. – К. : Вища шк., 1984. – 167 с.
311. **Чабаненко В. А.** Стилiстика експресивних засобiв української мови : монографія / В. А. Чабаненко. – Запорiжжя : Вид-во Запорiз. держ. ун-ту, 2002. – 350 с.
312. **Чадюк О. М.** Метафора у сферi сучасної української політичної комунікації : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Олеся Миколаївна Чадюк. – К., 2005. – 230 с.
313. **Человеческий** фактор в языке : языковые механизмы экспрессивности : [монография] / В. Н. Телия, Т. А. Графова [и др.] ; отв. ред. В. Н. Телия. – М. : Наука, 1991. – 214 с.
314. **Чернышева И. Н.** Изменение информативности при нарушении стилистической дистрибуции фразеологических единиц / И. Н. Чернышева // Сб. науч. тр. / Моск. гос. ин-т иностр. яз. им. М. Тореза. – М., 1988. – Вып. 311. – С. 161–168.
315. **Чігановський А. А.** Світ інформації : особистість, суспільство, держава : (медитації і маргіналії) / А. А. Чігановський, В. І. Шкляр. – К. ; М. : Слов'ян. діалог, 1995. – 50 с.

316. **Шаховский В. И.** Значение и эмотивная валентность единиц языка и речи / В. И. Шаховский // Вопросы языкознания. – 1984. – № 6. – С. 97–103.
317. **Шаховский В. И.** Категоризация эмоций в лексико-семантической системе : (на материале англ. яз.) : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Виктор Иванович Шаховский. – М., 1988. – 39 с.
318. **Шаховский В. И.** Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1987. – 192 с.
319. **Шаховский В. И.** Коннотации и ассоциации: их взаимосвязь и отношение к лексическому значению слова / В. И. Шаховский // Лексическое значение в системе языка и в тексте : сб. науч. тр. / Волгоград. гос. пед. ин-т им. А. С. Серафимовича. – Волгоград, 1985. – С. 27–36.
320. **Шаховский В. И.** К типологии коннотации / В. И. Шаховский // Аспекты лексического значения / под ред. М. Ф. Васильевой. – Воронеж, 1982. – С. 29–34.
321. **Шаховский В. И.** Лексикография и коннотативная семантика / В. И. Шаховский // Лексические и грамматические компоненты в системе языкового знака : межвуз. сб. науч. тр. / Воронеж. гос. ун-т ; отв. ред. З. Д. Попова. – Воронеж, 1983. – С. 27–34.
322. **Шаховский В. И.** О лингвистике коннотации / В. И. Шаховский // Семантико-системные отношения в лексике германских и романских языков : исслед. по романо-герман. языкознанию / под ред. В. И. Шаховского ; Волгоград. пед. ин-т им. А. С. Серафимовича. – Волгоград, 1979. – Вып. 9. – С. 39–48.
323. **Шаховский В. И.** Ономаσιологический и семасиологический аспекты экспрессивности / В. И. Шаховский // Проблемы экспрессивной стилистики / отв. ред. Г. Г. Хазагеров. – Ростов н/Д., 1987. – С. 40–47.
324. **Шаховский В. И.** Проблема разграничения экспрессивности и эмотивности как семантической категории лингвистики / В. И. Шаховский // Проблемы семасиологии и лингвостилистики / Рязан. пед. ун-т. – Рязань, 1975. – Вып. 2. – С. 3–25.

325. **Шаховский В. И.** Типы значений эмотивной лексики / В. И. Шаховский // Вопросы языкознания. – 1994. – № 1. – С. 20–25.
326. **Шаховский В. И.** Что такое эмотивное значение? / В. И. Шаховский // Проблемы изучения слова: семантика, структура, форма : сб. науч. тр. / Твер. гос. ун-т – Тверь, 1990. – С. 4–53.
327. **Шаховский В. И.** Эмотивная семантика слова как коммуникативная сущность / В. И. Шаховский // Коммуникативные аспекты значения : межвуз. сб. науч. работ / Волгоград. пед. ин-т им. А. С. Серафимовича. – Волгоград, 1990. – С. 29–40.
328. **Шаховский В. И.** Эмотивный компонент значения и методы его описания : учеб. пособие к спецкурсу / В. И. Шаховский. – Волгоград : Изд-во Волгоград. гос. пед. ин-та, 1983. – 96 с.
329. **Швейцер А. Д.** Современная социалингвистика : теория, проблемы, методы / А. Д. Шлейцер – М. : Наука, 1977. – 175 с.
330. **Шевченко Л. Ю.** Трансформація фразеологічних одиниць у газетному контексті / Л. Ю. Шевченко // Особливості мови і стилю засобів масової інформації : посібник / за ред. : А. П. Коваль, Г. Я. Солганик, А. Ф. Пинчук . – К., 1983. – С. 70–79.
331. **Шендельс Е. И.** Многозначность и синонимия в грамматике : (на материале глагол. форм немец. яз.) / Е. И. Шендельс. – М. : Высш. шк., 1970. – 204 с.
332. **Шепшова Т. А.** Проблема семантики экспрессивных средств французского языка : (на примере фразеологизмов с компонентом-зоонимом) / Т. А. Шепшова // Актуальные проблемы языкознания и методики обучения иностранным языкам : материалы междунар. науч. конф. 3-4 марта 2000 г. / отв. ред. Н. М. Малкина ; Воронеж. гос. пед. ун-т, Ф-т иностр. яз. – Воронеж, 2000. – С. 231–232.
333. **Шмелев Д. Н.** Современный русский язык : лексика / Д. Н. Шмелев – М. : Просвещение, 1977. – 335 с.
334. **Шумагер А. И.** Экспрессивно-оценочные коннотации универбов в текстах современной немецкой прессы ГДР / А. И. Шумагер // Коннотативные аспекты

- семантики в немецкой лексике и фразеологии : межвуз. тематич. сб. науч. тр. / Калинин. гос. ун-т. – Калинин, 1987. – С. 126–131.
335. **Шумагер А. И.** Этно-коннотированная лексика и ее особенности / А. И. Шумагер // Там же. – С. 132–137.
336. **Шумейкіна А. В.** Багатозначність дієслів конкретної фізичної дії в сучасній українській літературній мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / А. В. Шумейкіна. – К., 2007. – 23 с.
337. **Щур Г. С.** О типах лексических ассоциаций в языке / Г. С. Щур // Семантическая структура слова : психолингвистич. исслед. / отв. ред А. А. Леонтьев. – М., 1971. – С. 140–150.
338. **Язык и стиль современных средств массовой информации** : межвуз. сб. науч. тр. Всерос. конф., посвящен. 8-летию проф. Н. С. Валгиной / отв. ред. Т. В. Маркелова. – М. : Изд-во Моск. гос. ун-та печати, 2007. – 476 с.
339. **Язык и стиль средств массовой информации и пропаганды** : печать, радио, телевидение, документал. кино / под. ред. Д. Э. Розенталя. – М. : Изд-во МГУ, 1980. – 255 с.
340. **Языковая номинация** : (общие вопросы) : [монография] / Б. А. Серебрянников ; АН СССР, Ин-т языкознания. – М. : Наука, 1977. – 358 с.
341. **Язык современной публицистики** : сб. ст. / сост. Г. Я. Солганик. – М. : Флинта : Наука, 2005. – 232 с.
342. **Якобсон П. М.** Психология чувств : учеб. пособие / П. М. Якобсон. – М. : Изд-во АПН, 1956. – 238 с.
343. **Ashworth E. J.** Language and logic in the post-medieval period. / E. J. Ashworth. – Boston, 1974. – 304 p.
344. **Akhmanova O. S.** Linguostylistics: Theory and method / O. S. Akhmanova – M., 1972. – 196 p.
345. **Bartminski J.** Podstawy lingwistycznych badan nad stereotypem – na przykladzie stereotypu matki / J. Bartminski // Jezyk a kultura. – 1988. – № 12. – S. 63–83.
346. **Erdmann K. O.** Die Beadeutung des Wortes / K.O. Erdmann. – Leipzig, 1925. – S. 106 – 107.

347. **Miller G. A.** Psycholinguistic approaches to the study of communication. / G. A. Miller // *Journal in Science Albuquerque*. – 1967. – S. 65.
348. **Weinreich U.** Travels through semantic space. / U. Weinreich // *Word* – 1958. – № 2/3. – P. 363.
349. **Schleicher A.** Die deutsche sproeche. / A. Schleicher. – *Sprache*, 1982. – P. 4–5.
350. **Sperber H.** Einfuhrung in die Bedeutungslehre. / H. Sperber – Bonn u Leipzig, 1923. – P. 38–44.

Додаток А

Результати асоціативного експерименту

Асоціативи розташовані за спадною частотністю, яку вказано після асоціації. Якщо кількість відповідей однакова, вони розміщені в алфавітному порядку. Після конотативного дієслова у дужках вказано загальну кількість відповідей.

№	Відповіді студентів філологічних спеціальностей	Відповіді студентів нефілологічних спеціальностей
1.	<p><i>Відбемкати</i> (78) – відбути (23), зробити абияк (12), відсидіти на уроках (10), відговорити (5), відходити (5), відпрацювати (4), відтарабанити (2), втратити час (4), спекатися (4), збути (3), відбрехатися, відкинути, збутися, проказати, розповісти, сказати.</p>	<p><i>Відбемкати</i> (94) – відбути (20), побити (8), відпрацювати як-небудь (8), відсидіти (6), відговорити (5), відговоритися (5), протараторити (5), провести час дарма (4), легко вдарити (3), відбити (2), відбутися (2), відмазати (2), наговоритися (2), позбутися (2), пробубоніти (2), швидко говорити (2), бовкнути, витерпіти, відбитися, відімкнути, відштовхнути, зробити, нічого не робити, очікувати завершення, переговорити, посидіти, прогуляти, пройти щось, прослухати, швидко сказати, щось зморозити, щось сказати.</p>

2.	<p><i>Відірватися</i> (113) – відпочити (55), добре погуляти (16), розслаблятися (11), розважатися (9), добре провести час (5), повеселитися (4), втекти (3), натанцюватися (3), випити багато алкогольних напоїв (2), забути (2), відстати, відтягнутися, кайфувати.</p>	<p><i>Відірватися</i> (82) – відпочити (31), повеселитися (13), утекти (9), добре відпочити (7), погуляти (6), добре провести час (4), розслабитися (3), насолодитися (2), випередити, відбігти, відсвяткувати, відшити, кайфонути, перестати щось робити, робити все, що хочеться.</p>
3.	<p><i>Впаяти</i> (83) – вдарити (32), присудити термін покарання (24), переконати (8), покарати (4), побити (3), вбити (2), винести вирок (2), вліпити 2, нав'язати 2, причепитися (2), вдовбати, врізати.</p>	<p><i>Впаяти</i> (78) – вдарити (26), дати (9), підсунути щось (8), вліпити (5), вбити в голову (3), сказати щось (3), дати щось непотрібне (2), написати оцінку (2), призначити (2), продати (2), вкрасти, впарити, дати строк, закінчити, збрехати, здати, змусити до чогось, змусити купити, нав'язати, надавати, переконати, побити, позбутися, посадити, посваритися, тріснути.</p>
4.	<p><i>Жирувати</i> (84) – добре жити (27), переїдати (11), розбагатіти (6), нічого не робити (4), бути забезпеченим (3), мати багато грошей (3), мати всього вдосталь (3), нажитися (3), поправитися (3), шикувати (3), біситися (2), витратити багато грошей (2), зажертись (2), знахабніти (2),</p>	<p><i>Жирувати</i> (78) – добре жити (9), шикувати (9), гарно жити (7), жити багато (6), розкошувати (6), багатіти (4), дорого жити (3), мати багато чогось (3), товстішати (3), біситися з розкоші (2), відпочивати (2), кайфувати (2), купувати все, чого душа бажає (2), лінуватися (2), мажорити (2), мати багато доларів</p>

	панувати (2), розкошувати (2), скупість (2), бенкетувати, відпочивати, капризувати, крутитися.	(2), мати матеріальний достаток (2), святкувати (2), добре себе відчувати, жаднічати, жити безтурботно, жити на повну, жити на „широку ногу”, задоволення своїх бажань, мати багато грошей, моднічати, розкошелюватися, шикарно жити.
5.	<i>Закосити</i> (126) – наслідувати (20), прикинутися дурнем (17), відмазатися (8), відмовитися від дій (8), збрехати (7), уникнути (7), сп’яніти (6), дивитися (5), імітувати (5), вдавати (4), вкрати (4), притворитися (4), мавпувати (3), морозитися (3), накуритися (3), нанюхатися (3), обманути (3), придурюватися (3), спекатися (3), відбрехатися (2), обдурити (2), вколотися, лінитися, перебільшити, сачканути, схитрувати, тікати від теми.	<i>Закосити</i> (94) – прогуляти (15), відмовитися (6), ухилитися (6), пропустити (5), відмазатися (4), придуритися (4), прикинутися (4), притворитися (4), уникнути (4), бути схожим на когось (3), викрутитися (3), від чогось (3), скопіювати (3), скосити траву (3), брати з когось приклад (2), відбрехатися (2), косячок (2), обманути (2), підіграти (2), підкосити (2), уподібнитися (2), ввійти в чийсь роль, вдавати, від армії, видумати, відговоритися, звільнитися, зробити щось так само, повернути на повороті, потрапитися, правду, розвести, схитрувати, сховатися, халявити.
6.	<i>Здерти</i> (115) – забрати (30), вкрати (20), обманути (10), відібрати (9), взяти забагато (6), вимагати (6), виманити (6), зняти (5), обдерти (5), обібрати (5),	<i>Здерти</i> (109) – забрати (22), вкрати (14), взяти забагато грошей (13), списати (10), забрати силою (6), зняти (5), взяти обманом (4), скопіювати (4), вимагати (3), відібрати (3),

	<p>стягти (3), видерти (2), випросити (2), нажитися (2), обдурити (2), облупити, шкуру.</p>	<p>стягнути (3), взяти хабар (2), зірвати (2), знущатися (2), обманути (2), витягнути, взяти примусово, грабувати, гроші, здерти, здерти останню копійку, зробити боляче, інформацію, нажитися, обібрати, позичити, порвати, присвоїти, розвести.</p>
7.	<p><i>Зморозити</i> (124) – сказати щось недоречне (28), збрехати (24), сказати (20), ляпнути (19), бовкнути (18), виправдатися (5), зверзти (2), плести (2), відмахнутися, наговорити, намовити, обізвати, обманути, розслабитися.</p>	<p><i>Зморозити</i> (98) – сказати дурницю (37), сказати (15), збрехати (12), бовкнути (8), ляпнути (8), сказати щось недоречне (3), видумувати щось (2), прибрехати (2), сказанути (2), викрутитися, виправдовуватися, відговоритися, заговоритися, змолоти дурне, наплести, недоговорити, нести нісенітницю, обдурити.</p>
8.	<p><i>Клюнути</i> (101) – попастися (29), повестися (23), повірити (22), обдурити (6), образити (5), погодитися на щось (5), довірити (3), позаритися (3), зачепити (2), зловити гаву, наколотися, сказати щось погане.</p>	<p><i>Клюнути</i> (89) – попастися (20), повестися на щось (18), повірити (10), спійматися (8), обманутися (6), зловитися (4), впасти (3), зацікавитися чимось (3), зачепити за живе (3), на якусь аферу (3), довіритися (2), купитися (2), погодитися (2), вдарити, образити, підсікти, піти за кимось, піти на поводу.</p>

9.	<p><i>Наїхати</i> (88) – образити (14), звинуватити (8), напасти (7), висловити претензії (6), залякати (6), зачепити когось (6), накинутися (6), насварити (6), вимагати (5), придиратися (5), наклеп (4), розібратися з кимось (4), погрожувати (3), докучати (2), накричати (2), оббрехати (2), побити, принизити.</p>	<p><i>Наїхати</i> (69) – накричати (10), сваритися (9), нагрубити (5), пресувати (4), на когось (3), напасти (3), створити проблему (3), вимагати щось (2), дістати з критикою (2), залякати (2), зачепити (2), моральний тиск (2), нагрузити (2), погрожувати (2), пред'явити претензії (2), роздавити (2), дістати, загрузити, запевнити у своїй правоті, зробити „розгін”, набити, нахамити, ображати, покаятися, принизити, приставати, приставити до стінки, причепитися, розборки, розв'язати суперечку.</p>
10.	<p><i>Накрити</i> (97) – викрити (16), зловити (13), спіймати (10), заарештувати (9), розсекретити (8), закрити (фірму) (7), попалити (7), обманути (4), знайти (3), прикрити (3), захистити (2), збанкрутувати (2), здати (2), оштрафувати (2), побачити (2), захопити, зашкодити, звільнити, здерти плату, обікрасти, образити, підставити.</p>	<p><i>Накрити</i> (69) – зловити на гарячому (12), викрити (8), розкрити незаконну діяльність (6), закрити діяльність фірми (5), захист (4), прикрити (3), розорити (3), схопити (3), взяти під контроль (2), здерти гроші (2), знищити (2), обдурити (2), раптова перевірка (2), розвести (2), спалити (2), вигнати, вивести на чисту воду, виявити, засікти, застукати, звільнити, згорнути, знайти, наїхати, перевірити і виявити помилки, спіймати.</p>

11.	<p><i>Нарватися</i> (80) – потрапити у неприємності (50), догратися (6), домовитися (4), побитися (4), наїхати (3), напроситися (3), знайти проблеми (2), конфліктувати (2), дістати когось, зачепити когось, зробити наперекір, посваритися, рознервувати, схопити.</p>	<p><i>Нарватися</i> (77) – знайти на свою голову проблеми (30), попасти під гарячу руку (11), здобути неприємності (7), дістати когось (4), догратися (4), на неприємну зустріч (3), наткнутися (3), вскочити в халепу (2), домовитися (2), бійка, добитися, дострибатися, зачепити, знайти небезпеку, зробити щось погане, конфліктувати, нагліти, на сильнішого, наштовхнутися, розбиратися.</p>
12.	<p><i>Попалити</i> (105) - викрити (28), спіймати (14), побачити (13), зловити (10), дізнатися (8), знайти (7), піймати на гарячому (7), засікти (4), застукати (4), помітити (3), розказати (3), здати (2), вичислити, покарати.</p>	<p><i>Попалити</i> (95) – побачити (27), зловити (14), викрити (11), знайти (6), засікти (5), застукати (5), спіймати (5), помітити (5), розкрити (4), дізнатися (3), взнати (2), схопити на гарячому (2), виявити, запідозрити, застати зненацька, знайти правду, зробити банкрутом якийсь бізнес, слідкувати за кимось.</p>
13.	<p><i>Причесати</i> (88) – вкрасти (20), привласнити (20), загарбати (16), забрати (6), захопити (4), прибрати до рук (4), виманити (3), заховати (3), підпорядкувати (3), заробити (2), збрехати (2), відібрати, взяти, здобути, знайти, прилизати.</p>	<p><i>Причесати</i> (85) – забрати собі щось чуже (19), вкрасти (13), присвоїти (8), взяти собі в кишеню (4), підім'яти під себе (4), привласнити (4), загарбати (3), нагребти (3), прибрати щось до рук (3), гроші (2), заграбастати (2), загребти (2), захапати (2), збрехати (2), багато хотіти, взяти багато на</p>

		себе, добалакати, добрести, захватити, змінити одяг, зробити своїм, нагріти, переконати, підговорити, підлизати, прихопити, проагітувати, розчесати.
14.	<i>Пропісочити</i> (75) – сварити (14), сваритися (9), обміркувати (7), протринькати (6), витратити гроші (5), пропустити (5), розказати (5), детально вивчити (4), промити (мозок) (4), бовкнути (2), винайти (2), втратити (2), дізнатися (2), консультувати (2), обговорити (2), вдарити, набити, поквитатися, образити.	<i>Пропісочити</i> (67) – критикувати (17), загубити (5), кинути (4), деталізувати (3), насварити (3), пояснити (3), боятися (2), виговорити щось (2), відфільтрувати (2), відчитати (2), домовитися (2), перебрати (2), повчати (2), помити кісточки (2), послухати (2), прочистити мізки (2), прочитати мораль (2), викликати на килим, відчихвостити, втирати, втовкмачити, копірсатися в душі, нагримати, осуджувати, очистити, подумки проговорити, проговорити.
15.	<i>Розводити</i> (129) – обманути (45), обдурити (16), брехати (12), дурити (8), жартувати (8), насміхатися (5), розкрутити (5), вимагати (4), розлучати (4), виманювати (гроші) (3), красти (3), ошукати (3), замилити очі (2), махлювати (2), обдирати (2), підштовхнути (2), розпитувати (2), вмовити, водити за ніс, лаяти.	<i>Розводити</i> (97) – обманути (44), обдурити (16), брехати (12), витягнути гроші (3), шуткувати (3), підвести (2), розігрувати (2), хитрити (2), шахраювати (2), водити за ніс, звинувачувати, знущатися, людину, мутити, нагліти, підколювати, приколюватися, розходитися, собак, як дурня.

16.	<p><i>Собачитися</i> (181) – сваритися (60), гризтися (34), лаятися (11), злитися (10), кричати (10), ворогувати (6), битися (4), гавкати (4), сперечатися (4), вислужуватися (3), гаркати (3), ображатися (3), поводитися агресивно (3), скандалити (3), зазнаватися (2), випендрюватися, вишкірюватися, відмовлятися, волочитися, ганьбитися, любити собак, накидатися, не ладити, не переносити людину, неприязно ставитися, не товаришувати, ніяковіти, опуститися, пилитися, піддобрюватися, підлещуватися, принижуватися, притаїтися, хизуватися, ховатися.</p>	<p><i>Собачитися</i> (120) – сваритися (72), лаятися (11), гризтися (4), сперечатися (4), кричати (3), гиркати (2), ґрунтовно (2), дрочитися (2), злитися (2), ругатися (2), битися, битися і знову миритися, бійка, вештатися, гаркати, з подругою, конфліктувати, корчитися, кусатися, лайка, ліпитися, нападати, скандалити, страждати, цілий день.</p>
-----	---	--

Додаток Б

Оцінні значення асоціатів до конотативно забарвлених дієслів

№	Дієслово	Позитивна оцінка	Негативна оцінка
1.	<i>Відмазатися</i>	від армії (12), ухилитися (10), від проблем (7), від відповідальності (7), від чогось поганого (7), відчепитися (6), від роботи (5), від брехні (4), викрутитися (3), виплутатися (3), від наркотиків (3), вийти з важкої ситуації (2), виправдатися (2), від біди (2), відкараскатися (2), від неприємної людини (2), зробити якусь справу (2), від бруду, від іспиту, відмовитися.	від армії (14), від брехні (8), від роботи (7), збрехати (7), від когось (6), втекти від відповідальності (6), від злочину (5), від проблем (5), від чогось (5), від неправди (4), обманути (4), відмовитися (3), зробити як-небудь (3), від звинувачень (2), від покарання (2), від в'язниці, від компанії з сумнівною поведінкою, від уроків, не виконати доручення.
2.	<i>Засвітитися</i>	стати відомим (15), на сцені (11), на телебаченні (13), у товаристві (5), від щастя (14), у науці (4), у певній роботі (4), від радості (5), проявити себе (3), розумом (3), у навчанні (6), на конференції (2),	у чомусь поганому (11), бути спійманим на гарячому (8), на місці злочину (12), потрапитися на очі міліції (9), у чомусь ганебному (5), у поганій компанії (4), від електрики (3), під час крадіжки (3), брехнею (2), злочинець (2),

		<p>проявити себе (2), у добрих справах (2), в бізнесі, в газеті, виділитися, відзначитися у чомусь, в Інтернеті, на весіллі, на змаганнях, на концерті, перед керівництвом, у коханні.</p>	<p>непристойною поведінкою (2), поганою репутацією (2), у криміналі (2), у небажаному місці (2), з краденим, опозоритися, побачити шпаргалку.</p>
3.	<i>Накачатися</i>	<p>у спортзалі (26), м'язи (20), інформацією (15), розвиватися фізично (11), знаннями (5), гантелями (3), займатися спортом (3), залізом (3), на ліжку (3), гирями (2), змужніти (2), на гойдалці (2), в Інтернеті, емоціями, інформацією, їжею, штангою.</p>	<p>наркотиками (65), алкогольними напоями (33), брехнею (5), ліками (5), антибіотиками (4), недоброю славою, непотрібною інформацією, отрутою, поганими думками, поганими речовинами, проблем, стероїдами.</p>
4.	<i>Наклепати</i>	<p>косу (32), сапу (13), знання (7), зробити (5), цвяхи (5), гроші (4), прибити щось (3), дітей (2), доповідну (2), залізо (2), конспект (2), лопату (2), пластини (2), приготувати їжу (2), придбати (2), пройти велику відстань (2), різні</p>	<p>дітей (15), набрехати (14), по голові (10), побити (9), плітки (7), говорити щось погане (6), п'ятами (6), чутки (5), вдарити (4), комусь (3), образити (3), здати когось (2), мізки (2), наклеп (2), проблем (2), домашніх завдань, кілька років ув'язнення, когось</p>

		вироби (2), твір (2), якусь інформацію (2), відер, відповідь на уроці, вірш, гайку, говорити бозна-що, дати пораду, деталі, закінчити кувати, запчастини, інструменти, книг, ніж, підкову, поему, п'ятами, розповідь, роман, сокиру.	інформацією, не вивчити, неякісну продукцію, обличчя, щось погано зробити.
5.	<i>Розкручувати</i>	бізнес (16), зробити кар'єру (9), робити когось відомим (9), гойдалку (6), зірку (4), колесо (4), на гроші (4), проект (4), друзів (3), мотузку (3), кримінальну справу (2), стрічку (2), багатих, бренд, на подарунки, на щось цінне, пісню, розвивати, розпочинати, фільм, фірму.	на гроші (41), людину на щось (7), обдурювати (4), зірку (3), проблему (3), кримінальну справу (2), на інформацію (2), на цигарки (2), погані справи (2), шахрайство (2), викладача на оцінку, викрити людину з поганими намірами, неправду, підставити когось, плітки, скандал.
6.	<i>Сколотити</i>	воду (17), капітал (12), гроші (5), суміш (5), тісто (4), змайструвати щось 3, борщ (2), крем (2), майно (2), напій (2),	сварку (17), бійку (13), людьми (10), бунт (8), підбурити (6), гроші нечесним шляхом (5), думку (3), друзів (3), людей

	стіл (2), страву (2), телепрограму (2), друзів, життя, інформацію, їжу, кашу, команду, народ, розмову, слова, щось придумати.	(2), наклеп (2), несмачну страву (2), посіяти незгоду (2), розмову (2), спокій (2), брехню, гурт, життя, змову, неприємну ситуацію, події, суперечку.
--	---	---

Додаток В

Словник нових оцінно-конотативних значень дієслів

Б

<i>Базарити, побазарити</i> – ‘говорити про щось певний час’	<i>„Побазарили” з ним, без проблем отримали іншу заяву, мовляв, замах на мене був, але стріляв не Ахметов (УМ, 22.07.2005, 4).</i>
<i>Батожити</i> – ‘переслідувати когось або щось’	<i>Уряд, проте, продовжує батожити Верховну Раду у доволі специфічний спосіб: один із міністрів і один із віце-прем’єрів уже об’єднали в змовники, чи що Литвина і Кучму „з метою дискредитації нової влади” (СВ, 19.07.2005, 2).</i>
<i>Бовтатися</i> – ‘бути у невизначеному стані тривалий час’	<i>Відповідний законопроект ... вже місяців зо три немов у ополонці бовтається у порядку денному... (ПіК, №20, 2004, 22); Проте чомусь найчастіше... над низьким поясом бовтається зо три кілограми, а то й більше, геть не привабливого сала! (УМ, 02.07.2005, 12).</i>
<i>Бомбардувати</i> – ‘набридати, нав’язувати щось’	<i>А щодо глядачів ICTV, то їх просто-таки „бомбардували” рекламними роликами про збожеволілу Америку і про те, що „Секс і місто” – відпочиває (УМ, 27.08.2006, 17).</i>

В

<i>Варитися</i> – ‘перебувати, бути десь тривалий час’	<i>Голова Чернігівської обласної організації Народного руху України Віктор Лабазов у політиці „вариться” більше 15 років (УМ, 11.03.2004, 5).</i>
<i>Вгатити</i> – ‘забити гол’	<i>А в імені і прізвищі футболіста, який вгатив господарям гол – Ахмета Янузі, вбачали мало не Боже провидіння... (УМ, 11.04.2007, 4).</i>
<i>Вдаритися</i> – ‘захопитися чимось’	<i>На подолання цих стереотипів і пробивання до читача шляхом реклами у мене піде більше часу, ніж у будь-якої доярки, що раптом вдарилася в творчість (УМ, 19.07.2005, 19); Не люблять у тюрмі й тих, хто „вдарився” у релігію (УМ, 06.03.2007, 10).</i>

<i>Вдягнути</i> – ‘обмежити щось, підігнати під певний стандарт’	<i>Справжню Поезію важко оцінювати, бо її не можна „вдягнути” у стандартно впізнавані літературознавчі формули (Д, 25.11.2009, 6).</i>
<i>Взувати</i> – ‘зухвало обдурити когось’	<i>Майже годину Юрій Луценко „взував” присутніх на представленні начальника правоохоронців, навіть поіменно називаючи тих керівників, які незадовільно виконують свої обов’язки (УМ, 26.07.2005, 4); Слухаючи перед кожними парламентськими чи президентськими виборами кандидатів до вищих органів влади, хотілося плакати від розчулення, бо, здавалося, їхніми вустами говорить сам народ – так глибоко знаються вони на його бідах і болях. І селяни, які, здавалося, вже нікому не вірили, щоразу віддавали цим шаманам свої голоси, а вже через півроку чухали потилиці, розуміючи, що їх учергове „взули” (СВ, 07.07.2009, 2).</i>
<i>Взятися</i> – ‘приступити до певної справи’	<i>ЄС „взьметься” за сомалійських піратів (Д, 03.10.2008, 3).</i>
<i>Вибити</i> – ‘отримати гроші, певну інформацію, фізично впливаючи на когось’	<i>Але спосіб його порятунку лише підтверджує припущення газети „День”, висловлене в попередній статті, про те, що „показову смерть” МДЦ затіяно лише заради того, щоб „вбити” з бюджету потрібну суму для безбідного існування (Д, 03.02.2009, 4); А потім уже під ту фальшивку безпідставно затримали його, привезли до райвідділу міліції, де й намагалися „вбити” потрібні для протоколу свідчення (УМ, 26.07.2005, 10); „Вбити” бодай якусь інформацію від директора резиденції про те, куди попрямували коники і хто на них взагалі їздить, не вдалося (УМ, 26.07.2005, 12).</i>
<i>Вигрібати</i> – ‘позбуватися чогось’; ‘мати певні проблеми через вихованість, толерантність’	<i>Щодо мови, то Юценко правильно сказав, що ми не проти російської мови, ми толерантні. Але ми вигрібаємо свою толерантність уже 350 років (УМ, 07.12.2004, 12).</i>

<i>Видавити</i> – ‘вигнати когось з певної території з тих чи інших причин’	<i>Завбачливий Колесников розцінив такі попередження як спробу „видавити” його з країни... (УМ, 04.08.2005, 4).</i>
<i>Видоїти</i> – ‘примусити когось віддати гроші’	<i>... а суди й адвокати „видоїли” мало не всі гроші (УМ, 13.12.2005, 16).</i>
<i>Виїхати</i> – ‘перекласти обов’язки на іншу людину’	<i>Виглядає так, що метою її та її ідеологів було „виїхати” на харизматичному лідері, а потім, дискредитувавши його самим, на наступних Президентських виборах вийти на владний Олімп (УМ, 28.01.2009, 6).</i>
<i>Викачати</i> – ‘позбавити коштів хитрощами або обманом’	<i>А ще ті підприємливі ділки, які під час голоду „викачували” золото з населення у спеціальних магазинах... (УМ, 28.01.2009, 6); ...приміром дирекція „Дніпроспецстрой” намагається перекласти відповідальність на приватні фірми, які роками „викачували” з відвалів сотні мільйонів доларів щомісяця (УМ, 30.07.2005, 6); Зауважте. Гонорару вам не платять, а от на запису з вас можуть ще й „викачати” кілька гривень (ВК, 12.03.2004, 14).</i>
<i>Викидати</i> – ‘вкладати гроші у якусь справу’; ‘швидко пустити щось у продаж’	<i>І вони, не маючи змоги реалізувати свої фінансові можливості за кордоном, змушені викидати свої гроші всередині країни (ПіК, №1, 2003, 15); Я особисто проти такого підходу. Не можна авантюрно „викидати” землю на продаж, як ми це зробили з майном (ГУ, 23.03.2011, 4).</i>
<i>Викласти</i> – ‘розрахуватися, оплатити покупку, яка дорого коштує’	<i>Так, щоб оплатити всі дозволи, проект, монтаж, а, найголовніше, придбати саме обладнання, сьогодні треба „викласти” близько 15 тисяч гривень (ВК, 04.12.2008, 4).</i>
<i>Викорчовувати</i> – ‘звільнити кого-небудь із займаної посади’	<i>Буряка не викорчовували, але налякали. Таке враження, що Григорій Суркіс вирішив просто дуже “налякати” головного тренера збірної України Леоніда Буряка (УМ, 28.08.2003, 15).</i>
<i>Вимити</i> – ‘нераціонально витратити гроші’	<i>... що збережеться тенденція зменшення поголів’я рогатої та молочної худоби. „А це</i>

	<i>позначиться на зростанні ціни на яловичину. До того ж „вимиє” кошти з галузі”, – коментує О. Ярославський (ГУ, 15.01.2011, 6).</i>
<i>Виопуклити – ‘показати, привернути увагу до певної ознаки’</i>	<i>Бортко ж у своєму фільмі чудово „виопуклив” такі невідповідності (Д, 24.04.2009, 19).</i>
<i>Випасти – ‘бути у захваті’</i>	<i>Професор Плейшнер „випав” би лише від захвату (УМ, 04.06.2008, 10).</i>
<i>Виперти – ‘відгукнутися’</i>	<i>Впору замислитись, яким боком чи боками випре наш отой продаж (СВ, 01.02.2008, 1).</i>
<i>Випливати – ‘ставати видимим, з’явитися’</i>	<i>З неофіційних джерел „виплигло” припущення, що базована у Великобританії компанія готова сплатити за 25 відсотків пакет ледве не мільярд (УМ, 28.01.2004, 6).</i>
<i>Випльовувати – ‘змінювати кого-небудь’</i>	<i>Київ... Мрія тисяч молодих провінціалів, що вже давно вирости з пелюшок, проте ще трохи не доросли до краваток. Щороку він приймає тисячі студентів, які приїжджають на навчання з усіх куточків України, а вже через 4 – 5 років „випльовує” їх зовсім іншими, „перетравленими”. І тільки Богу відомо, що робить столиця зі звичайними сільськими дітьми...</i>
<i>Випогодитися – ‘повеселішати’</i>	<i>Вона (прим. авт. – дівчина) прямувала назустріч, і на вустах її грала осяйно-промениста і сповнена якоїсь особливої ніжності усмішка. Й від того і мені раптом стало сонячно на душі, навіть думки враз „випогодилися” на весняний лад ... (СВ, 04.03.2011, 6).</i>
<i>Вирахувати – ‘спіймати кого-небудь’</i>	<i>Особливих прикмет, як у співучасника (той був без правого зап’ястя), не мав, відтак зміг уникнути арешту того ж таки вівторка. Однак „вираховали” втікача і на західному узбережжі Кримського півострова ... (УМ, 06.06.2009, 2).</i>
<i>Вирубити – ‘побити,</i>	<i>Кулаком, а не гіпнозом Анатолій</i>

знищити когось'	<i>Кашипровський „вирубив” опонента у прямому ефірі (УМ, 16.12.2005, 2).</i>
<i>Висмоктати – ‘позбавити кого-небудь чогось’</i>	<i>Але українському народові вже зовсім не цікаво дивитися на це шоу, притому, що з них висмоктують останні соки (Д, 14.01.2009, 4); Його компанії й фонди висмоктували й висмоктують ресурси з країн „третього світу”, перетворюючи їх на злиденні колонії США (УМ, 26.03.2004, 3).</i>
<i>Виставлятися – ‘демонструвати лінію одягу’</i>	<i>Адже людний дім „Армані” „виставлявся” на день пізніше (УМ, 22.01.2005, 16).</i>
<i>Вистрелити (вистрілювати) – ‘несподівано вразити кого-небудь або вдарити’.</i>	<i>Не „вистрелив” на СТБ нещодавній прем’єрний показ шоу „Фермер шукає дружину” (УМ, 05 – 06.08.2011, 17), Соліс, сховавшись за рукавичками, кілька разів таки „вистрілив” зі своєї засідки, але без помітних проблем для Віталія Кличка (УМ, 22.03.2011, 11).</i>
<i>Висушити – ‘все випити’</i>	<i>Цистерну кримського шампанського висушили! (УМ, 06.01.2005, 15).</i>
<i>Витрусити – ‘віддати все’</i>	<i>Бо бюрократ уже все „витрусив” з кишені сільського підприємця (СВ, 24.03.2009, 1).</i>
<i>Вичавити – ‘сказати через силу’; ‘здерти з когось гроші’</i>	<i>А газовий зашморг, якщо його господарі виявлять таке бажання, зможе вичавити з країни всі соки та диктувати будь-які найбільш вигідні політичні рішення (УМ, 07.02.2007, 4); Усі програми „Анилагу” та „Кривого дзеркала” тільки й роблять, що вичавлюють з людей якийсь тваринний сміх (УМ, 12.01.2007, .20); На сувору вимогу фотографа „усміхатися й закохано дивитися в очі” своїй другій половинці, парочка вичавлює криві посмішки й береться за руки (УМ, 30.06.2005, 12); „Мадам... як вас звати?” – „Матрьона”, - давлячись від сміху, вичавила одна із нас (ПіК, №22, 2004, 28); ...і особливо власники більш-мені пристосованої для ночівлі нерухомості біля моря, намагаються</i>

	<i>„вичавити” з приїжджого люду грошенят по максимуму (УМ, 19.07.2005, 8).</i>
<i>Вичислити – ‘знайти, визначити щось’</i>	<i>Студента „вичислили”. Але з’ясувалось, сам він „не місний”... (УМ, 26.02.2005, 8).</i>
<i>Вичовгати – ‘досконало вивчити, дослідити щось’</i>	<i>...планета Земля, котру, здавалося б, допитливе людство могло вичовгати вздовж і впоперек, досі приховує в собі стільки таємниць, загадок... (ПК, №16-17, 2003, 42).</i>
<i>Вишивати, повишивати – ‘ідучи ритмічно, вихиляючись, людина відбитками ніг наче створює візерунок, що нагадує процес вишивання’; ‘вправно робити щось’</i>	<i>Хоча, якщо бути точним, то у змальованому прикиді „вишивав” лише їхній Путін (ПіК, №18, 2003, 14); Хоча Могилевська й запалює нові зірки та дає їм уроки іміджу, проте й сама полюбляє „повишивати” в джинсах і без макіяжу (УМ, 14.10.2010, 8); Трохи далі під брезентовим наметом, пересувний цирк. І мені щастить через шпаринку в паркані розгледіти, чим так захоплюються глядачі, що аж намет ходором ходить? Це Григорій Новак гирями „вишиває”. Чемпіон світу з важкої атлетики, заслужений майстер спорту (МУ, 22.03.2011, 2).</i>
<i>Віагрити – ‘співати у відомому гурті’</i>	<i>... знайшли заміну Наді Грановській, яка починала „віагрити” ще разом із Вінницькою (УМ, 11.02.2006, 9).</i>
<i>Відбемкати – ‘відпрацювати швидко, як-небудь’.</i>	<i>Модний простір для втаємничених. У трьох частинах. Одна відбемкала, дві наступні серії фестивалю, на щастя, відбудуться не скоро, навесні (ПіК, №4, 2003, 42).</i>
<i>Відбивати – ‘повернути власні кошти’</i>	<i>Вкладені кошти „відбиватиме” десятиліттями (УМ, 22.08.2007,6).</i>
<i>Віддуватися – ‘відповідати за певні дії, вчинки’.</i>	<i>У мерії Шева, зокрема, мусив „віддуватися” за підтримку на виборах кандидата від влади та участь у передвиборчих роликах Януковича (УМ, 05.01.2005, 11); Зрештою, за всіх довелося віддуватися явно розгубленому й збентеженому майже порожнім залом Безсмертному... (УМ, 15.07.2005, 4).</i>
<i>Відзначитися – ‘виділитися,</i>	<i>Нещодавно ВАЗ „відзначився”, відкликавши</i>

відрізнитися чим-небудь від когось'	для ремонту 4848 авто, зроблених на головному конвеєрі в січні – лютому 2002 року (ПіК, №2, 2003, 38-39).
Відітнути – ‘привласнити щось чуже’	Тоді як сам Пінчук не налаштований плутати свої виборчі карти через те, що у когось там відітнули частинку енергетичного пирога (ПіК, №16-17, 2004, 9); Кожен відітнув собі шматок – держбюджет подерибанили, робочу групу щодо Євро – 2012 створили (УМ, 01.07.2009, 5).
Відкатати – ‘відпрацювати водієм тривалий час’	Жінка „ відкатала ” на авто таксопарку тридцять років... (УМ, 06.09.2003, 2)
Відкосити – ‘уникнути чогось(армії, боргу, покарання)’	Від внеску легко „ відкосити ” самому, але при цьому наполягати, щоб його сплатив хтось інший (УМ, 22.01.2009, 12).
Відкусити – ‘привласнити щось чуже’	„Молодняк” зухвало відкушує бізнес у послаблених тривалими війнами компаній і вже зараз контролює частку залізничних перевезень... (ПіК, №9, 2003, 31).
Відмотати – ‘відбути термін покарання у місцях позбавлення волі’	Коли наш автобус повертався до міста, „ підібрав ” тільки-но звільнених звідти двох немолодих чоловіків, які „ відмотали ” свої досить тривалі строки (УМ, 25.06.2008, 8).
Відмити – ‘намагання узаконити, легалізувати вкрадені у держави гроші або незаконні прибутки’	Того ж таки дня заарештували вісьмох учасників фінансових обробок, які за останні півтора року встигли „ відмити ” щонайменше 300 мільйонів гривень (УМ, 06.07.2011, 11); В Україні навіть гроші відмивають погано... (ПіК, №4, 2003, 19).
Відмузикувати – ‘закінчитися’	З 23 по 25 березня в Києві „ відмузикував ” XII Регіональний конкурс юних піаністів Олени Вериківської (УМ, 27.03.2007, 13).
Відмучитися – ‘зазнати поразки у футбольному матчі’	Відмучилися ... Чемпіонат Європи серед молодіжних команд (вік гравців – до 21 року). Підопічним Павла Яковенка не вистачило ні майстерності, ні сили волі, щоб обіграти іспанський ровесників (СВ, 21.06.2011, 3).

<p><i>Відриватися, відірватися – ‘активно відпочивати’; ‘помститися, покарати когось фізично чи морально’ ; ‘насолоджуватися своєю роботою (співом)’</i></p>	<p><i>Як повідомляє “Дейлі мейл”, 25-річна краля лягла до шпиталю після шалених вечірок, на яких „відривалася” під час кінофестивалю в штаті Юта (УМ, 12.02.2008, 16). А це, слід зазначити, дозволить більшовикам „відриватися” на політреформі „по повній” (УМ, 24.03.2004, 3); Утім переконливий гітарний дисторшн залишає бажання повідриватися „під Муріка” (УМ, 29.08.2003, 14); Уже завтра кримська столиця ... гучно відзначатиме своє 225-річчя. Особливо буде де „відірватись” безтурботній „півній” молоді – на центральній площі Леніна монтують сцену для вечірнього концерту за участі заїжджих українських, російських і навіть словацьких виконавців і гуртів середньої руки, на кшталт нашого Василя Бондарчука і російських „Корней” (УМ, 06.06.2009, 3); Наступного дня всі „відриваються” по повній програмі: вуличні вертети, колядники, багатий на наїдки різдвяний стіл, усілякі напої і, звичайно ж, пісні (УМ, 11.01.2011, 9); Це у виставах театру імені Франка вони співають лише час від часу – тут же, виконуючи арії, актори „відірвалися” сповна (УМ, 30.08.2008, 9).</i></p>
<p><i>Відскубти – ‘організувати перехід народних обранців з однієї партії в іншу з корисливою метою’</i></p>	<p><i>... під час „бойових дій” „Наша Україна” голосувала на підтримку прем’єра, але в „мирний час” фракція „Регіони України” не відмовляла в задоволенні відскубти двох-трьох депутатів від НУ (ПіК, №32-33, 2003, 10).</i></p>
<p><i>Відстебнути – ‘дати гроші’</i></p>	<p><i>Ні, до власних відомостей – прошу пана „на шару”. Як от за чужі доведеться „відстібувати” (ПіК, №16-17, 2003, 39); Відомий у Запоріжжі бізнесмен ... „відстебнув” зі своїх статків кругленьку суму... (УМ, 11.02.2005, 6); Сільський бюджет на рік – це лише якихось 160 тисяч, як тут „відстебнеш” ремонтникам 30 тисяч? (УМ,</i></p>

	28.01.2004, 7).
<i>Відтягнутися</i> – ‘розважатися з максимальним задоволенням’	<i>Мало того, обіцяли, що відтягнутися на святі російської незалежності прийдуть і Леонід Кучма, і все вище керівництво, які уздрять саму Людмилу Зікіну (ПіК, №32-33, 2003, 8); „УМ” з’ясувала, де і за скільки українці можуть провести літо... І як можна „відтягнутися” по-скромному, але не аскетично (УМ, 19.07.2005, 8).</i>
<i>Відимагати</i> – ‘жорстко критикувати когось’	<i>Прем’єр-міністр публічно „відимагав” своїх підлеглих, які надто мляво пропагують турботу уряду про народ (УМ, 22.02.2007, 4); Ще раз пардон, але коли вже бути принциповим із Дранті (трясця його матері), то треба паралельно відимагати і британського класика Бернарда Шоу за його відомі слова: „Я ніякого голоду не бачив...” (ПіК, №39, 2003, 13).</i>
<i>В’їхати</i> – ‘зрозуміти щось’; ‘стрімкий кар’єрний ріст у політиці’	<i>Дипломований правознавець не спромігся „в’їхати” навіть у те, до якого суду слід подавати позов (ВК, 11.11.2008, 7); Його потрібно розуміти, вникати, вчитуватися, в’їжджати в розриви його поетичного світу (Д, 13.02.2009, 7); Проте політичну кар’єру (якщо так це можна назвати) Ганна Петрівна побудувала не лише завдяки „Артеміді”, й у політику в’їхала на горбу Володимира Яворівського... (ПіК, №9, 2003, 14).</i>
<i>Влетіти</i> – ‘зазнати матеріальних втрат’	<i>Торік від найсуворішої за останнє півстоліття зими кримські господарства „влетіли” конкретно – приблизно на 300 мільйонів гривень (УМ, 07.03.2007, 3).</i>
<i>Вмовити</i> – ‘випити певну дозу алкогольних напоїв’	<i>„Пішли у березнячок, на людях пити не будеш, та й вмовили дві пляшки на п’ятьох”, - розказує так, що й не розбереш, жартома чи серйозно (Д, 20.01.2009, 6).</i>
<i>Впасти</i> – ‘звільнитися з певної посади не за власним	<i>Його політична кар’єра складалася майже з одних злетів, єдине падіння – проліт „озимих”</i>

бажанням, а з чийогось примусу'	на виборах. Але „ впав ” Валера не боляче, і аж нітрохи не втратив від цієї поразки... (ПіК, №8, 2003, 14).
Врізати – ‘сильно вдарити’; ‘завдати збитків, нашкодити певній галузі; ‘заспівати пісню’	Гірше, коли реалізовується комплекс агресивності, бажання будь-якою ціною міцніше „ врізати ” опоненту, розмазати його по стінці і торжествувати власну перемогу та подолання „ворожої сили” (Д, 13.02.2009, 9); Навіть подумати страшно: три мільйони тонн непотребу – хвостів, ратиць, хрящів, так званих „каркасів” без м’яса – транспортуються в Україну в цинкових ящиках, наче в трунах. „Це так вріже по вітчизняному тваринництву, що через півроку залишаться ріжки та ніжки” (СВ, 16.06.2009, 1); А потім нехай 2-а ескадрилья вріже „Смуглянку” від початку і до кінця... (Д, 13.12.2008, 8).
Всихати – ‘ставати меншим, дешевшим’	Євро всихає . Євро досягло найнижчого за останні п’ять місяців рівня стосовно долара (УМ, 28.08.2003, 11).
Встругнути – ‘зробити щось зненацька’	Не був би він самим собою, якби не встругнув якесь штукарство (Д, 24.04.2009, 19).
Втикати – ‘дивитися на щось’	Тисячі разів люди кажуть собі „Годі! Скільки можна „ втикати ” в цей ящик!” (УМ, 14.04.2006, 18); Загалом серіал із тим самим успіхом, що й інші телесеріали, можна „ повтикати ” після робочого дня...(УМ, 24.03.2006, 17).
Втоптати – ‘з’їсти багато чогось’	Судячи з того, що тива пішло „в народ” десь тисяч до шість літрів, а ковбасок „ втоптали ” півтонни, свято вдалося... (ПіК, №39, 2003, 43).
Втравити – ‘насильно задіяти’	Ми цих виборів не хотіли – нас у них втравили (УМ, 10.08.2007, 5).
Втріскатися – ‘закохатися’	До речі, від початку роль дівчини, в яку „ втріскається ” Конг, мала виконувати Кейт Уінслет (УМ, 14.12.2005, 12).

Г

<i>Гавкати</i> – ‘говорити, кричати, сваритися’	<i>Моє</i> (прим. авт. – Яценюка А. П.) завдання – <i>якісно змінити життя країни, привести нових людей, створити реальний політичний фронт. Бо ж є в нас така мантра: якщо ти не „гавкаєш” зайвий раз на когось, то ти вже не опозиціонер</i> (УМ, 16.12.2010, 4); <i>Хоча я все-таки думаю, що опозиція – це не та, яка „гавкає”, а та, яка дуже жорстко критикує владу і пропонує свою альтернативу</i> (УМ, 16.12.2010, 4).
<i>Газувати</i> – ‘їхати на великій швидкості’; ‘швидко і багато працювати’; ‘отримувати газ’.	<i>По Запорізькому шосе у тому місці, де дорога заокруглюється і водії зазвичай швидкість знижують, цей молодий чоловік продовжував несамовито газувати</i> (УМ, 05.01.2005, 4); <i>У п’ятницю парламент „газував”</i> (СВ, 24.03.2009, 1); <i>Європа ‘газу’»: російське „блакитне паливо” нарешті перетнуло український кордон, прямуючи на Захід</i> (УМ, 22.01.2009, 4).
<i>Гальмувати</i> – ‘сповільнена розумова діяльність’	<i>Не гальмуї, підрахуй!</i> (УМ, 02.10.2007, 8).
<i>Гатити</i> – ‘витрачати багато грошей’	<i>Скільки ж гатиться грошви на те, аби розсварити Ющенко з Тимошенко та Морозом...</i> (ПіК, №8, 2003, 8).
<i>Гратися</i> – ‘експериментувати з чим-небудь, переробляти, вдосконалювати щось’	<i>Бо ж ніхто інший, крім Ролінг, не вмів так реалістично і винахідливо подати містичний світ. А ще вона неперевершена в умінні „гратися” з сюжетом</i> (УМ, 28-29.01.2011, 21).
<i>Гребти</i> – ‘швидко багатіти’	<i>Шварцнегер відмовився від зарплати губернатора, але гребе гроші лопатою</i> (УМ, 16.07.2005, 12).
<i>Грякнути</i> – ‘несподівано з’явитися’	<i>Коли до пенсії залишалися лічені роки, як обухом з-за рогу грякнула аграрна реформа</i> (СВ, 13.03.2009, 1).
<i>Гульнути</i> – ‘іноді порозважатися’	<i>Так що й за наш з вами рахунок, схоже, екстатко гульнули</i> (СВ, 14.08.2008, 3); <i>Утім</i>

	<i>„гульнути” сьогодні можна і скромніше (УМ, 19.07.2005, 8).</i>
<i>Гуляти – ‘бути у використанні, у вільному грошовому обігові’</i>	<i>І якщо донедавна Україною „гуляли”, головним чином, фальшиві долари та гривні, то з серпня минулого року вже й євро (УМ, №30, 2003, 6).</i>

Г

<i>Гвалтувати – ‘примушувати будь-кого робити щось’</i>	<i>„Ви порушуєте регламент, і я буду. Не гвалтуйте мене, не вдасться”, - зазначав В. Литвин (Пік, №50, 2003 – 2004, 14); „Ферми-відгодівельники зникають, бо ж „нові українці” і тут „гвалтують” виробника закупівельною ціною: шість-вісім гривень за кілограм живої ваги телички чи підсвинка, звісно ж, нижче за собівартість м’яса,” – акцентує Геннадій Новиков (УМ, 15.08.2007, 8)</i>
---	---

Д

<i>Давити – ‘переслідувати, гнобити’</i>	<i>Утім інші аналітики певні, що экс-главу ЮКОСа „давитимуть” на повну потужність (УМ, 04.03.2009, 6).</i>
<i>Діставати, дістати – ‘викликати обурення, протест у когось певними діями, повчаннями; безпідставно прискіпуватися’</i>	<i>Небіжчиків – до криміналу. Принцип невідворотності покарання „дістає” прикарпатців і на тому світі (УМ, 27.02.2004, 13); Безпретульні „дістали” киян (ВК, 30.01.2009, 12); Такий відвертий саботаж багаті, але не надто далекі „дони” „просікли” вже надто пізно, коли „біг морди” встигли „дістати” всіх (УМ, 23.12.2004, 5); „Дістали” автомобілістів (Д, 06.02.2009, 2); Що вже казати про зубожілого товаровиробника, якщо невпевненість у завтрашньому дні „дістає” таке господарство, як кооператив „Зоря” (ГУ, 15.03.2011, 12).</i>
<i>Довбанути – ‘вразити’</i>	<i>Захід добряче довбанула тенденція смертельного ВІЛ-СНІДу (Пік, №42, 2003, 29).</i>
<i>Довбати – ‘критикувати,</i>	<i>Цей самозакоханий чванько безперестанку</i>

навчати когось; набридати'	<i>довбав, як дятел на трухлявому дубі: дітей одсудили за кордон по закону... (СВ, 14.07.2005, 1); Тепер на дебатах будуть довбати... (УМ, 18.12.2004, 1).</i>
Доганяти – ‘усвідомити, зрозуміти щось через певний час’	<i>Тому я „не доганяю” тих політичних діячів, які „жмуться” на папір і всі свої привітання до кожного свята розміщують на партійних сайтах (ПіК, №16, 2003, 22).</i>
Дожитися – ‘дочекатися чого-небудь’	<i>Добре, що поки коаліцію справно підтримують комуністи (дожилися рухівці?) (Д, 17.12.2008, 1).</i>
Доклигати – ‘важко дійти до чогось’	<i>Але допоки жіночки доклигують важким тернистим шляхом до цієї бездоганної формули, по ходу справи начебто несподівано випливають найнагальніші проблеми та гарячі теми... (ПіК, №10, 2003, 45).</i>
Домувати – ‘не працювати’	<i>„Ти все ще домуєш? Є робота” (СВ, 14.06.2005, 16).</i>
Доторохтіти – ‘приїхати з шумом’	<i>Насправді ж це ознака того, що до парадного „доторохтів” сміттєвоз.. (УМ, 11.03.2004, 14).</i>

Ж

Жнивувати – ‘розбагатіти, збагатитися’	<i>Зимовий день рік годує. На Верховині „жнивують” у січневу студінь (Д, 28.01.2009, 6); Ще хліб не вродив, а дехто вже й „жнивуге” (ГУ, 15.03.2011, 12).</i>
--	---

З

Забалакувати – ‘відвертати увагу’	<i>Адміністрація ВНЗ гарячково „забалакувала” публіку (УМ, 07.08.2007, 8).</i>
Забембати – ‘набриднути’	<i>Коли життя, здається, псується на ніч, а душу забембала тоскною сірятиною київська зима, на допомогу приходять „Арт Велес” (УМ, 27.02.2004, 14).</i>
Забомбити – ‘напосідати на когось-небудь, домагаючись чогось’	<i>Несподівано навіть для продюсерів каналу фільм викликав значний резонанс, і MTV забомбили проханнями повторити показ...</i>

	(УМ, 04.04.2005, 16).
<i>Забрити</i> – ‘дати якусь роботу, доручення’	<i>Капітан негайно скликав широку „військову раду”. В процесі обговорення всі дійшли одностайного висновку, що 31 грудня дружини зіпсують геть-чисто: змусять до блиску прибрати квартиру, потім години на три „забриють” у наряд по кухні – стругати інгредієнти на „Олів’є” та інші неодмінні атрибути новорічного столу (ГУ, 14.01.2011, 6).</i>
<i>Завалити</i> – ‘зірвати щось, певний процес, дію’	<i>Всупереч слушній пропозиції „НУНСівця” Руслана Князевича відправити законопроекти до Конституційного Суду, як належить за процедурою внесення змін до Основного закону, а вже потім за висновками тлумачів Конституції визначатися з подальшими рішеннями, народні обранці „завалили” всі голосування (УМ, 24.10.2009, 4).</i>
<i>Завалитися</i> – ‘лягти, сісти’	<i>Натомість веселенький напис підбурює народ масово завалитися на диванчики... (УМ, 16.07.2005, 2).</i>
<i>Завантажити</i> – ‘з’їсти щось через силу’	<i>„Отже, щоб не переїсти, треба спочатку „завантажити” в себе білок? – Так. Після риби „паровозом” можуть піти різні салати – вінегрети, а наприкінці – десертні вина із тістечками (УМ, 29.12.2010, 12).</i>
<i>Зависнути</i> – ‘знаходитися в недосяжному місці’	<i>Проте виїхати зі своєї сонячної Нігерії до Києва йому так і не вдалося, а гроші „зависли” (ВК, 17.10.2008, 6).</i>
<i>Заворушитися</i> – ‘почати діяти, працювати’	<i>Після цього обласна влада ніби „заворушилася” (УМ, 26.07.2005, 8).</i>
<i>Загинатися</i> – ‘знищити щось або когось’	<i>Ми почали задихатися в чужому ментальному просторі, пропадати у порожнечі, „загинатися”, як людські ембріони при вакумрегуляції (ПіК, №22, 2004, 28 – 29).</i>
<i>Загнуздати</i> –	<i>... було створено Всеукраїнський комітет</i>

‘проконтролювати певний процес, спрямувати його’.	захисту рідної землі. Його завдання – „загнуздати” земельну реформу, спрямувати її на правильний шлях (СВ, 18.08.2011, 1); Восени галасували – запевняли, буцімто робиться все, аби „загнуздати” ціни на гречку, а вийшло так, що останні осідлали владу, змусивши йти на поклін до китайців, аби дали помочі для підтримки штанів (СВ, 22.04.2011, 2).
Загорітися – ‘захопитися чимось’	Принаймні такою ідеєю загорівся міністр транспорту Євген Червоненко, перебуваючи з візитом у Китаї (УМ, 19.07.2005, 3).
Загратися – ‘занадто захопитися чимось несуттєвим’	Вони думають, що мене використовують, але самі так „загратися”, що навіть не помітять, як будуть використані (Д, 28.11.2008, 20); Президент, прем’єр і парламент так „загратися” в з’ясуванні того, хто правий, хто винен, що їхній авторитет не просто девальвував – 50,6% українців вважають свою ж владу головною загрозою національній безпеці (Д, 25.04.2009, 4).
Загриміти – ‘потрапити куди-небудь усупереч своєму бажанню, наприклад у в’язницю’	І ось там нещодавно повідомили, що наша „помаранчева Пасіонарія” - баба Параска – спочатку загриміла до КПЗ, а потім – до лікарні (Д, 23.12.2008, 1).
Загрібати – ‘нахабно, незважаючи ні на що одержувати великі прибутки’	Тому Немцова повернеться в модельний бізнес уже в зовсім іншому амплу – не просто як дівчина, що „загрібає” шалені гонорари (УМ, 26.07.2005, 16).
Задебатити – ‘набриднути, ставити багато запитань’	А може, й не треба між ними тих дебатів? Бо, дивись, ще так себе „задебатять”, що рейтинги понизяться в усіх (УМ, 03.03.2006, 4).
Зажати – ‘пожаліти’	Але наразі „державний діяч” 10 відсотків „зажав” (УМ, 06.07.2005, 5).
Закипіти – ‘починати проймається яким-небудь почуттям’	На прикладі Прилук видно, як „закипає” в народі, в областях, у районах, а не лише в головах столичних політиків, несприйняття нинішньої влади (УМ, 25.03.2004, 3).
Заколупати –	Мої методи боротьби „заколупали” вже не

‘набриднути’	<i>один київський „кабак” (УМ, 14.04.2006, 19).</i>
Закосити – ‘когось наслідувати, копіювати’	<i>Лохан невдало „закосила” під Монро (УМ, 21.02.2008, 16); Раніше „Скрябін” цілком свідомо, що називається, „закошував” під „Депеш-Мод” (УМ, 29.08.2003, 14).</i>
Закрутити – ‘організувати, вдало почати щось’	<i>2011 – без загулів? Прем’єр стверджує, що успішно „закрутив” 2011-й і подолав традицію „пропащого” січня. Українці можуть розслабитися і спокійно, але ударно працювати: обрана ними влада, незважаючи на всі об’єктивні труднощі, таки зуміла „закрутити” наступні 365 днів. А заодно й рішує простягла руку допомоги традиційно „пропащому” січню (УМ, 11.01.2011, 4).</i>
Закувікати – ‘незадоволено говорити щось’	<i>Комуністи обурливо й собі щось закувікали: мовляв, націоналісти – агенти міжнародного імперіалізму (ПіК, №13, 2003, 26).</i>
Залетіти – ‘потрапити у в’язницю’; ‘потрапити в халепу, у скрутне становище’	<i>Не ходи у Х’юстон Місяць продавати, тут, якщо не продешевши, то „залетии” на п’ять років (УМ, 30.08.2003, 8); Віра просто рятує дівчат, що „залетіли” від очевидного лиха (УМ, 02.07.2005, 9); „Залетіли” в Нігерії. Український літак, який законно перевозив іноземну зброю, заарештували під час технічної посадки (УМ, 19.06.2009, 2).</i>
Залити – ‘дати щось у великій кількості’	<i>Цього факту не враховують ті, хто пропонує „залити” ринок валютою (Д, 04.12.2008, 5).</i>
Заляльковуватися – ‘ховатися від проблем’	<i>Тим гірше для нас, найбільш удачливих, які „заляльковуються”, засовуючи голову в пісок... (Д, 24.01.2009, 3).</i>
Замилитися – ‘зніматися у серіалах’	<i>Акторка зізналася, що хоч популярність і прийшла до неї завдяки серіалам, таким, як „Дві долі”, „Сестри по крові”, „замилитися” вона не боїться (ВК, 27.01.2009, 12).</i>
Замішати – ‘скомпонувати, поєднати’	<i>... комічну оперу „Задунасць за порогом” Хостікоєв з Бенюком „замішали” на історії, сучасності, родинних зв’язках та вірі в те, що гумор у житті українця відіграє дуже важливу</i>

		<i>роль (УМ, 30.08.2008, 9).</i>
<i>Заморозити – ‘призупити роботу, певну діяльність’</i>		<i>„Залишилося освоїти лише чотири мільйони гривень, - розказує керівник облводоканалу Микола Нікулін,- однак об’єкт де-факто „заморозили”, виділивши після цього лише 0,2 мільйона гривень” (УМ, 28.01.2004, 7); Проте якими б результати перевірки не були, роботу в котловані, найвірогідніше, „заморозять” до кращих часів (УМ, 28.10.2009, 11).</i>
<i>Заморозитися – ‘призупинити щось’</i>	–	<i>Та головне – надовго „заморозиться” навчання (СВ, 14.08.2008, 3).</i>
<i>Замулитися – ‘нераціонально використати гроші’; ‘приховувати щось’</i>	–	<i>„Замулилися” фінансові потоки. Про майже катастрофічні червневі зливи на Буковині нагадують досі підтоплені десятки дворів і замулені криниці, очищення яких займе ще не один тиждень (СВ, 23.07.2010, 2).</i>
<i>Запалити – ‘зацікавити’</i>		<i>Загалом п’ятеро хлопців зі Східного Берліна „запалили” публіку на славу, особливо коли змусили гостей фесту співати всім стадіоном (УМ, 29.08.2008, 13); Через кілька десятків років вони, певно, розчулено розповідатимуть своїм онукам як „запалювали” євробачення у Стамбулі (УМ, 26.03.2004, 14).</i>
<i>Запліднити – ‘зацікавити’</i>		<i>Хто саме запліднив чотирьох президентів „лепом”, встановити важко (ПіК, №8, 2003, 11).</i>
<i>Заправляти – ‘керувати, організувати’</i>		<i>Саме цей пан, за допомогою правоохоронців, „заправляв” розгромом бару „Котон...” (УМ, 26.03.2004, 2).</i>
<i>Заправлятися – ‘їсти для того, щоб відновити енергію’</i>		<i>Дуже зворушує гордість Юлії Володимирівни, яка власноруч зварила собі на сніданок два яйця. Також цікавий підхід опозиціонерки до взаємопов’язаності меню й настрою: виявляється, для „бойового” настрою Тимошенко „заправляється” дрібно порізаним сири́м м’ясом (УМ, 22.02.2011, 4).</i>
<i>Запрошувати – ‘передавати владу в</i>		<i>За роки незалежності України багатьом політикам вдалося вдалося накопичити</i>

спадок’	<i>політичний й економічний капітал, який дозволяє сьогодні можновладцям без особливих труднощів „запрошувати” в знайому їм сферу своїх спадкоємців (Д, 01.11.2008, 4).</i>
<i>Запрягти</i> – ‘використовувати енергію сонця’	<i>Вони першими „запрягли” Сонце. Представники ВКВ і демонстрували нам, журналістам, „сонячний дах” стадіону та розповідали про інші свої цікаві проекти з використанням сонячної енергії, якими займаються з початку 90-х років ХХ століття (УМ, 26.06.2009, 19).</i>
<i>Зарватися</i> – ‘дії, що призводять до виникнення проблем’	<i>...зберуться державні мужі й розроблять пакет показово-покаральних заходів – відбирання ліцензій у банків, які „зарвалися”, а насправді – викинути з сонму Священних тих, які заважають певним банкам (Д, 24.01.2009, 8).</i>
<i>Засівати</i> – ‘давати хабарі’	<i>Касаційна скарга була щедро зрошена сльозами: як важко доводити очевидне, коли ти не „засіваєш” суддівські кабінети доларами (СВ, 20.03.2009, 5).</i>
<i>Засмоктатися</i> – ‘зайти всередину’	<i>...а натовп потроху „засмоктався” назад до зали (УМ, 12.07.2005, 4).</i>
<i>Застовпити</i> – ‘закріпити щось за ким-небудь’	<i>Складається враження, що прихильники Прем’єра Януковича просто „застовпили” площу, аби не пустити на неї прихильників опозиції (УМ, 05.04.2007, 6); Молоді пари намагалися „застовпити” в РАЦСах місце на одруження 8 серпня 2008-го ще з минулої осені...(УМ, 12.07.2008, 13).</i>
<i>Засунути</i> – ‘змістити когось’	<i>„Зразу скажу тим, хто намагається Яцубу кудись засунути: не буде цього”,- сказав він (УМ, 09.04.2004, 3).</i>
<i>Затаритися</i> – ‘максимально заповнити продукцією якусь тару’	<i>Ну що, відпочили, сердеги, бухлом затарилися, гранчаки дістали? Тоді поїхали (ПіК, №4, 2003, 41).</i>
<i>Затесатися</i> – ‘несподівано, непомітно проникнути у якесь’	<i>...до команди Блоку Тимошенко „затесався” олігарх місцевого походження Василь Хмельницький (УМ, 10.12.2005, 5).</i>

середовище'	
Зачинитися – 'не допустити до судового засідання журналістів, інших людей'	<i>Печерський суд вирішив „зачинитися” при розгляді справ Ю. Луценка та Ю. Тимошенко (СВ, 19.07.2011, 1).</i>
Зв'язатися – 'зателефонувати, встановити зв'язок з кимось'	<i>А от „зв'язатися” з Дідом Морозом, щоб картина видавалася реальною, виявилось справжньою проблемою (ГУ, 06.01.11, 9).</i>
Згоріти – 'втратити щось'	<i>Але мої акції 100% не „згорять” – їх достатньо, аби обрати одного члена спостережної ради (Д, 11.11.2008, 5).</i>
Здати – 'підвести, зрадити, нашкодити будь-кому'	<i>А погана подія тижня та, що Юлія Володимирівна „здала” газове питання (Д, 29.01.2009, 8); Скільки інфарктів було б, тому що це українська хвороба – здавати тих, з ким ти довгі роки працював і за рахунок кого виліз на певний щабель у державі (Д, 11.03.2009, 2); Міське Головне управління культури, звісно, заявило, що салютами вони не займаються, але „здало” Головне управління у справах жінок, інвалідів та ветеранів війни КМДА (ПіК, №19, 2003, 24).</i>
Здирати, здерти – 'нахабно вимагати гроші'; плагіат'	<i>А контролер сплюнув, почухав голову та й пішов далі „здирати із законослухняних громадян” по сорок гривень (ВК, 27.11.2008, 5); Це паломництво обходиться хасидам у добру копійку, бо уманчани „здирають” з них великі гроші за орендування житла (Д, 24.09.2009, 6); Втім, швидко виявилось, що єгиптяни не знайшли нічого кращого, як абсолютно бездарно „здерти” сценарій вечірки із придуркуватих американських комедій (ПіК, №2, 2003, 45).</i>
Здіамантити – 'вкрасти щось коштовне, дороге у великій кількості'	<i>У черкаській крамниці „Діамант” злодії „здіамантили” золота на 1.5 млн.грн. (УМ, 07.07.2005, 11).</i>
З'їсти – 'знищити, не давати можливості'	<i>Я не сумніваюсь в тому, що Медведчук, можливо, і хотів би з'їсти Януковича, але</i>

працювати’	сумніваюсь що таки з’їсть (ПіК, №2, 2004, 13).
Злетіти – ‘зробити щось швидко’; ‘звільнити певну посаду не за власним бажанням, а з чийогось примусу’.	<i>Нагадаємо, що з ефіру каналу ICTV „злетіла” еротична програма письменниці і співачки Ірени Карпи (ВК, 17.12.2008, 4); Легендарний голова ФДМХ дивним чином під навалою критики протримався в своєму кріслі довгих 5 років, а тепер раптово „злетів” і спершу написав заяву „за власним бажанням”, а потім Кабмін навздогін зробив подання на звільнення Бондаря (ПіК, №10, 2003, 7); „Силовики” злетіли, Гриневецький втримався (УМ, 30.08.2006, 3); Адже „енергетичний” „віце”, якщо „злетить”, то за те, що надто ревно відстоював прямий, а не реверсний шлях використання нафтопроводу „Одеса - Броди”, а це дуже не вигідно Росії (УМ, 29.08.2003, 3).</i>
Зливати – ‘передавати інформацію супернику, зацікавленій особі з різних джерел одному адресату, зраджуючи когось’; ‘об’єднувати установи, підприємства, капітал’	<i>Хорошковський сказав: „Як ви не довіряєте нам, так і ми не довіряємо вам: ви „зливаєте” інформацію, ви зустрічалися з пресою за моєю спиною, тому давайте розійдемося по робочих місцях і будемо працювати” (УМ, 02.02.2007, 7); Офіційні Київ та Москва домовилися зробити незалежну оцінку українських та російських авіабудівних підприємств. Для того, щоб підготуватися до інтеграції цих комплексів. Тож чутки, що вітчизняний авіапром таки „зливатимуть”, підтверджуються (УМ, 01.07.2010, 6).</i>
Зморозити – ‘сказати щось недоречне’	<i>Річ у тім, що, пишиномовно завиваючи до присутніх, на кшталт „народе мій великий”, пан Володимир вирішив черговий раз вистьобнутися і зморозив таке: „...великий хоча б тому, що має Тараса” (ПіК, №10, 2003, 12).</i>
Знеструмити – ‘припинити стосунки’	<i>Багато які любителі мандрівок знеструмили ділові відносини з нашими турагенціями – їхня маржа за послуги стає вперек горла (Д, 13.02.2009, 7).</i>

<i>Зняти</i> – ‘забрати людину кудись без її згоди’	<i>За словами хлопця, у неділю серед білого дня його „зняли” з автобусної зупинки на харківському масиві озброєні боєвики (УМ, 10.03.2004, 2).</i>
<i>Зрежисерувати</i> – ‘змінити щось, коригувати’	<i>Цю виставу готував Леонід Верпаховський, його долю також „зрежисерував” тодішній режим, вписавши до „сценарію” 17 років заслання (УМ, 05.07.2005, 2).</i>
<i>Зрубити</i> – ‘збагачення нечесним шляхом’	<i>Тому наситити такий шалений попит на квадратні метри покликалися столичні жителі, які керуються не альтруїстичними почуттями, а бажанням зрубити більше грошей (ВК, 18.11.2008, 7).</i>

І

<i>Іскрити</i> – ‘конфлікувати, напружені стосунки між людьми’	<i>У Польщі в стосунках між президентом і прем’єр-міністром частенько „іскрить” (Д, 11.10.2008, 8).</i>
--	---

К

<i>Калатати</i> – ‘поширювати інформацію, яка є таємною, але суб’єкт всупереч цьому розповсюджує її’	<i>Остання неприємна історія, яка калатає дитсадком і селом в цілому, трапилася в лютому (Д, 09.04.2009, 6).</i>
<i>Капітулювати</i> – ‘змінювати місце роботи’	<i>Тож Сергій Медведчук досить вдало „капітулював” у столицю на підвищення, а його львівські опоненти святкують перемогу (ПіК, №1, 2004, 6).</i>
<i>Квасити</i> – ‘жорстоко бити когось до крові, так, щоб людина обм’якла і стала схожою на квашену городину’:	<i>Зате звичним у стилі ВР стало групове блокування парламентської трибуни та крісла Голови ВР. Нерідко – навіть з бійками... Правда, як „квасять” один одного – закон мовчить (СВ, 02.09.2008, 1).</i>
<i>Квітнути</i> – ‘зміцнювати	<i>Слід зауважити, що Смешко має особливі</i>

стосунки’	<i>стосунки з Леонідом Кучмою – вони квітнули у вигляді частих відвідин Банкової... (УМ, 06.09.2003, 3).</i>
<i>Кинути – ‘нераціонально розподілити гроші з державного бюджету’</i>	<i>Зокрема, бютівець А. Павловський назвав це свято на нашій бюджетній „вулиці” „дерибаном бюджетних коштів для наближених осіб”. Він підкреслив, що міністр не вказав, що з 14 мільярдів гривень 5 мільярдів влада хоче витратити на себе, що не названо ті суми, які пропонується додатково „кинути” силовикам: Генпрокуратурі – 70 мільйонів гривень, МВС – 288 мільйонів, СБУ – 108 мільйонів... (СВ, 21.06.2011, 3).</i>
<i>Клюнути – ‘зацікавитися чимось’</i>	<i>На таких „клюнуло” й місцеве чиновництво – з надією на вдатний улов (СВ, 11.09.2008, 1); Виноградарі „клюють” на дешевишину та гучні назви сортів, не розуміючи, що наступають на міну вповільненої дії... (СВ, 01.10.2009, 1).</i>
<i>Кобзарювати – ‘мандрувати, граючи на кобзі’</i>	<i>Японський бандурист кобзарює Україною (МУ, 21.01.2011, 1).</i>
<i>Косити – ‘бути схожим на когось, наслідувати когонебудь’</i>	<i>Сестра критично оглянула і єхидно запитала: „Під мене” косиш”?» (Д, 06.12.2008, 1); ... сама ж панна Чаплін наполегливо „косила” під пріснопам’ятний „п’ятий елемент”... (ПМК, №16-17, 2003, 62).</i>
<i>Кришувати – ‘покривати когось, патронувати злочинні дії з корисливою метою’</i>	<i>На початку 90-х в Умані, як і в інших містах, включаючи столицю, діяло злочинне угруповання. Чи не головну скрипку в ньому грав один із помічників міського прокурора Кіранова (прізвища усіх негідників змінено). Цей „кришталик” „ока государевого” не тільки „кришував” бандитів (ГУ, 08.02.2011, 11); Також ми спробуємо з’ясувати, хто з районних чиновників „кришує” цей нелегальний бізнес (ВК, 30.01.2009, 3); Водночас він відкинув підозри, що саме дільничі в погоні за додатковим заробітком „кришують”</i>

	<p>нелегальні пункти скупівлі металобрухту... (Д, 28.08.2008, 6); „Кришував” банду помічник прокурора Луцька пан Цехош... (СВ, 23.09.2008, 2); Можливо, якби замість „кришувати” з „губернаторського” крісла місцевих бандитів, які, безперечно, позитивних емоцій не додають, Іван Михайлович чабанував де-небудь у карпатських горах, то й не трапилася б із ним така прикрість (УМ, 02.06.2005, 1); Креветка з кримінальним душком. Чорноморський біосферний заповідник итурмували бойові вертольоти Мі-8: керівництво „кришувало” браконьєрів (УМ, 21.07.2011, 2). Усі вони, за даними правоохоронців, „кришували” незаконний вилов креветки і риби (УМ, 21.07.2011, 2).</p>
<p><i>Крутити</i> (романи) – ‘зустрічатися’; ‘показувати фільми, програми певний час’</p>	<p>Незірковість дружини зовсім не бентежить Демона, бо раніше він уже „крутив” роман із актрисами Мінні Драйвер, Вайноною Райдер... (УМ, 13.12.2005, 16); На всіх каналах „крутили” концерт Меладзе, всюди Пугачова (Д, 16.01.2009, 9).</p>
<p><i>Крякати</i> – ‘хитро говорити’</p>	<p>Тому Л. Черновецький привселюдно не лише співати – крячкою крякати готов, гопки скакати, аби та лафа не урвалася (СВ, 19.03.2009, 3).</p>
<p><i>Кувати</i> – ‘швидко й легко отримувати гроші, не докладаючи зусиль’</p>	<p>Хтось прочитає і скаже: нічогесенька ідилія! Бач, додумалися „кувати” грошики на рівному місці. Дій собі худібку і загібай мільйони (СВ, 02.07.2010, 5).</p>
<p><i>Кувікати</i> – ‘говорити незадоволено’</p>	<p>Комуністи обурливо й собі щось закувікали: мовляв, націоналісти – агенти міжнародного імперіалізму (ПіК, №13, 2003, 26).</p>
<p><i>Курсувати</i> – ‘ходити туди й назад...’</p>	<p>Як тільки тролейбус рушив із чергової зупинки, контролерша в рожевому фартушку знов застрочила, немов із кулемета: „Купуємо квитки, показуємо пенсійні посвідчення, учнівські, студентські квитки! Купуємо,</p>

	<i>показуємо!..” І заходилася курсувати салоном з кінця в кінець, розштовхуючи пасажирів (СВ, 29.10.2010, 6).</i>
--	--

Л

<i>Ламати – ‘знищувати кого-небудь’</i>	<i>Коли знищував Кабмін, „ламав” губернаторів і звинувачував прем’єра в державній зраді? (Д, 06.12.2008, 1).</i>
<i>Латати– ‘частково усувати певні недоліки’</i>	<i>Саме цей зовні цілком благополучний кошторис і викликав протести киян, що вимагали від мерії „не латати бюджетні діри за рахунок працюючих” (Д, 13.02.2009, 2).</i>
<i>Лепетати – ‘невпевнено виправдовуватися’</i>	<i>І от стоїть перед революційною трійкою такий суб’єкт і „лепече”, що ні в чому не винен (ПіК, №4, 2003, 24).</i>
<i>Лисіти – ‘ставати порожнім’</i>	<i>І майдан попри все „лисїє”... (УМ, 07.12.2004, 5).</i>

М

<i>Мавпувати – ‘бездумно наслідувати когось, відсутність власної манери поведінки’</i>	<i>Христинка хвостиком ходить за Софійкою і в усьому її мавпує (УМ, 06.03.2004, 4); У цій ситуації зовсім не дивує поведінка „опозиції”. Вона, хоч це і прикро чути її прихильникам, відверто мавпує поведінку помаранчевої команди напередодні виборів 2004 року (СВ, 16.10.2009, 1).</i>
<i>Малювати, підмалювати – ‘фальсифікувати, підганяти під певні вимоги’</i>	<i>До слова сказати, попередні уряди також „малювали” цифри досягти 12-мільйонного рубежу ще до 2010 року, однак, як свідчить статистика, більше 8 мільйонів „не витягнули” (ГУ, 08.02.11, 12); Існує можливість „підмалювати” бюджет (ПіК, №10, 2003, 8).</i>
<i>Маринувати – ‘довго щось робити’</i>	<i>Ви думаєте, чому вона новий кліп майже місяць „маринувала” у монтажній? Весни чекали! (УМ, 09.04.2004, 14).</i>
<i>Мекнути – ‘випити</i>	<i>Врешті-решт, цього дня у справжній чоловічій</i>

алкогольні напої'	компанії є за що горілки мекнути – 8 березня ще й День землевпорядника (ПіК, №8, 2003, 38).
Мережити – ‘поява сивого волосся у вигляді візерунка’	Вісімдесят шосте літо мережить сивиною скроні Марії Матвіївни (ГУ, 20.05.2011, 9).
Мовчати (про руки) – ‘відпочивати, перебувати у спокійному стані’	У Марії Матвіївни була нелегка молодість, бо довелося багато пережити: голодомор, війну... А потім, потім – вічна робота в колгоспі. Та й удома роботи не бракувало. Натруджені руки мовчать на колінах, вузлуваті пальці виказують, як тяжко ті руки працювали, скільки вони переробили всього за свій вік... (ГУ, 20.05.2011, 9).
Морозитися – ‘мовчати, соромитися’	Звісно, „зайці” спочатку „ морозяться ”, проте потім усе одно сплачують (ВК, 27.11.2008, 5).
Мочити – ‘критикувати, переслідувати когось’; ‘знущатися з когось, цькувати, знищувати когонебудь’	„ Мочити ” банківську систему – це те саме, що пилляти гілку, на якій сидиш (Д, 24.02.2009, 1); Один український телеканал узагалі не знайшов у своїй душі про Крим жодного теплого слова, зате кожний день „ мочив ” український же курорт виключно негативними репортажами (Д, 21.08.2008, 1); Вони „ мочать ” один одного тихо, й, дякувати Богу, що не залучають нас до цього (Д, 31.01.2009, 1); У „Тарасі”, навпаки, кляті ляхи під музику руского композитора Ігоря Корнелюка мочать українців, себто „руських товарищей”, які спілкуються на „общепонятном” (Д, 24.04.2009, 19); Коли „ мочили ” Березовського з Гусинським, то невідомо з чиєї подачі суспільство зійшлося на думці, що їх переслідували за опозиційну діяльність (ПіК, 30-31, 2003, 14); ...позиція президентського зятя не збігається із позицією інших „трудовиків” („ мочити ” Ющенко із помітним запалом продовжили видання А. Деркача, як, до речі, й есдеків) (ПіК, №2, 2004,

	17); <i>Я зрозумів це так, що президентська передвиборча кампанія стартувала, і дано вказівку „мочити Юлю”</i> (Д, 14.03.2009, 8).
<i>Муляти</i> – ‘заважати, набридати’	<i>Українська муляє</i> (УМ, 26.06.2008, 2); <i>А ось нещодавно в губернатори прийшов соціал-демократ Валентин Мельничук, і поки що депутатський мандат йому не муляє</i> (ПіК, №4, 2003, 15).
<i>Мусолитися</i> – ‘постійно порушувати певне питання’	<i>Питання побудови Високого замку в столиці Галичини, яке вже „мусолиться” кілька місяців, цього тижня особливо загострилося</i> (УМ, 14.07.2005, 2).

Н

<i>Наварити</i> – ‘отримати прибуток, збагатитися нечесним шляхом’	<i>„Укрзалізниця” „наварить” на пасажирях додаткові 390 мільйонів гривень за рахунок підвищення тарифів</i> (УМ, 09.02.2007, 1); <i>Як і скільки „наварюють” на молоці так звані посередники</i> (УМ, 22.07.2008, 6).
<i>Навишивати</i> – ‘недбало виконати роботу, припуститися помилок’	<i>Навишивали депутати у проекті закону</i> (УМ, 21.04.2010, 4).
<i>Не нагинати</i> – ‘не порушувати права споживача, піднімаючи ціни’	<i>Підтримуючи виробника, не нагинайте споживача</i> (УМ, 13.07.2005, 6).
<i>Нагріти (нагрітися)</i> – ‘обдурити, ошукати когось’	<i>Хто „нагрів” руки на падінні гривні?</i> (Д, 01.11.2008, 1); <i>Так було до осені, коли Балтський молокозавод „нагрів” постачальників на 80 тисяч гривень</i> (СВ, 24.03.2009, 2); <i>Та й згодом „ошуканим бабусям” буде майже неможливо довести, як їх „нагріла” контора „реального космонавта”</i> (УМ, 29.01.2009, 9); <i>Якщо знайомих продавців поки немає, купуйте в того, хто навряд чи зважиться „нагрітися” на одноманітній вигоді...</i> (ПіК, №2, 2003, 39).
<i>Надихатися</i> – ‘отруїтися	<i>Спікер на робочому місці ризикує</i>

алкоголем від алкогольних випарів’	<i>„надихатись”, бо закуски немає (ПіК, №1, 2003, 19).</i>
<i>Надошувати</i> – “відповідати за перевищення службових обов’язків’	<i>„Надошував” на статтю. Слідчий відділ управління СБУ в Херсонській області порушив кримінальну справу проти директора однієї з дослідних станцій Інституту гідротехніки і меліорації Національної академії аграрних наук (ГУ, 01.02.2011, 10).</i>
<i>Надути</i> – ‘обманути когось’	<i>...оператори ринку, які мають російське походження і хочуть під шумок надути „дурних хохлів” (ПіК, №20, 2004, 21); До речі, для жителів столиці, яких „надули” в обмінному пункті, діє „гаряча телефонна лінія”, від Головного управління НБУ в Києві та області...(УМ, 28.01.2004, 2); Коли наші очільники рвалися до влади, то в своїх програмах наобіцяли нам усілякої всячини. А зайнявши пости, враз забули про свої обіцянки, про свій народ. Утім, не так забули, як знову його „надули” (СВ, 29.07.2010, 2).</i>
<i>Навишивати</i> – ‘недбало виконати роботу, припуститися помилок’.	<i>Навишивали депутати у проекті закону (УМ, 21.04.2010, 4).</i>
<i>Наїжджати, наїхати</i> – ‘переслідувати когось, знущатися з когось’	<i>Дорога „наїжджає” і на дачників Дмитровичів та садового товариства „Підгірне” цього ж району (СВ, 11..09.2008, 4); Через це на одну і ту саму торговельну точку почергово „наїжджають” місцеві, районні, обласні контролери...(УМ, 21.09.2006, 3); Особливо „наїжджає” на „Страсті” церква, передусім католицька...(УМ, 02.03.2004, 16); Любителів ідеологічно „наїхати” на безневинну казку вистачало скрізь в усі часи (ПіК, №50, 2003 – 2004, 48).</i>
<i>Накачатися</i> – ‘добре вивчити щось’	<i>... „накачатися” інформацією, але й трошки повеселитися при цьому (ПіК, №3, 2003, 19).</i>
<i>Накидатися</i> – ‘випити велику кількість	<i>Але нерідко сенс цього свята (прим. авт. – Новий рік) перетворюється на конкурс</i>

алкогольних напоїв'	<i>подарунків та намагання якнайшвидше „накидатися” горілкою (УМ, 30.12.2010, 17).</i>
<i>Наклепати – ‘виготовити неякісно, але у великій кількості певні предмети’</i>	<i>...в січні локшини, „зірочок”, ріжок, спагеті тощо „наклепали” на третину менше, ніж у січні минулого року (УМ, 02.03.2004, 7); Так, за даними Держкомстату, в січні локшини, „зірочок”, ріжок, спагеті тощо „наклепали” на третину менше, ніж у січні минулого року (УМ, 02.03.2004, 7).</i>
<i>Наклонувати – ‘збільшити кількість когось з метою обману’</i>	<i>За свідченнями очевидців, незважаючи на те, що „людей до Кирила нагнали”, їх кількість була вкрай нечисельною – навіть „наклонувати” у фотошопі буде неможливо (нагадаємо, під час останніх відвідин Харкова натовп на фотографіях для сайтів РПЦ „домальовували”) (УМ, 28.07.2011, 2).</i>
<i>Наколядувати – ‘брати хабарі протягом тривалого часу’</i>	<i>Хабар – прерогатива привілейованих. Протягом минулого року столичні хабарники „наколядували” 17 мільйонів гривень (ВК, 23.01.2009, 5); Гаїшник „наколядував” 35 тисяч гривень. Луганські правоохоронці викрили інспектора ДАІ, котрий привласнив більше 35 тисяч гривень, отриманих як штраф (ГУ, 02.03.2011, 9).</i>
<i>Накрити – ‘викрити щось таємне’</i>	<i>Там підприємців і „накрив” бельгійський колекціонер каміння, одразу повідомивши про місячних торгівців до ФБР (УМ, 28.08.2003, 8); Коли ж бізнесмен передавав хабарникам щент заповнену „зеленню валізу”, їх одразу „накрили” бійці в масках (УМ, 22.02.2008, 2).</i>
<i>Намалюватися – ‘несподівано з’явитися’</i>	<i>Але, незважаючи на горезвісне кадрове питання, якась коаліція точно намалюється. Варіант із достроковими виборами віднав (Д, 05.12.2008, 5); ...на трибуні, якою слугували східці до підніжжя пам’ятника, „намалювалися” Степан Хмара, Левко Лук’яненко (ПіК, №10, 2003, 12); Сам сержант, який „намалювався” тут же у</i>

	<i>гостьовій ложі, підтвердив свої слова (ПіК, №21, 2004, 18).</i>
<i>Нарити – ‘виявити щось після детального опрацювання’</i>	<i>СБУ взялася за „майнову конверсію”. У Львові спецслужби „нарили” схему зловживань вояків на суму 2,5 мільйони (УМ, 15.02.2011, 4). 3).</i>
<i>Нарізати – ‘бігати тривалий час’</i>	<i>Сердешні „нарізають” площею вже третє коло... (УМ, 30.06.2005, 12).</i>
<i>Народити – ‘винайти щось, згенерувати ідею’</i>	<i>Валерій Хорошковський народив сенсацію, представляючи у „Свободі” непричетність Фірташа до „Інтера”, наголосив на тому, що Юлія Володимирівна особисто вела з ним переговори щодо купівлі каналу... (Д, 28.01.2009, 8).</i>
<i>Насолити – ‘робити комусь шкоду’</i>	<i>Ми подзвонили до „Світ Аутдор”, аби дізнатись, чим же так „насолили” рекламисти чиновникам, що ті вкотре не лінуються знімати злощасну рекламу (ВК, 18.11.2008, 5).</i>
<i>Настоювати – ‘допрацювати певний матеріал, удосконалювати’</i>	<i>З того часу з’явився лише один альбом „Любов моя”. Так, співак не квапиться, а спокійно „настоює” матеріал, додаючи нових фарб, нового звучання (МУ, 18.02.2011, 7).</i>
<i>Настрибати – отримати певну кількість балів за стрибки у воду’</i>	<i>Хай там як, а одну відзнаку українські стрибунки у воду вже здобули. Цікаво, що у кваліфікації наша пара „настрибала” лише на шосту суму балів (УМ, 19.07.2011, 13).</i>
<i>Насунути – ‘несподівано прийти, настати’</i>	<i>Бо насунув весняний місяць квітень, теж, знаєте, дійство – гулянок до біса – достойний рідний братик старшого березня (УМ, 29.01.2003, 5).</i>

О

<i>Обезголовити – ‘зняти з керівної посади’</i>	<i>І лише після вердикту ВР відбувається останній крок на шляху до імпічменту: потрібно, щоб під скляним куполом ВР знайшлося не менше ніж 338 депутатів, готових „обезголовити” країну (Д, 19.03.2009, 4); Обидві набрали нуль голосів (із 363</i>
---	---

	<i>присутніх), тобто Верховна Рада обезголовила СБУ (СВ, 04.09.2008, 1).</i>
<i>Обкладати – ‘обзивати кого-небудь нецензурними словами, лаятися’</i>	<i>Нині вже нікого не здивуєш, почувши, як дорослий син чи дочка „обкладають” батьків найогиднішими словами. Довиховувались! (СВ, 21.07.2011, 2).</i>
<i>Обклацати – ‘сфотографувати’</i>	<i>Прекрасний посол залюбки позувала фотографам, які з усіх боків обклацували кругленький животик (актриса зараз на п’ятому місяці вагітності) (УМ, 01.02.2006, 12).</i>
<i>Обламати – ‘довести щось будь-кому’</i>	<i>Богдан Гунський..., якого „обламала” Тимошенко, так і не присів у сесійній залі (УМ, 17.02.2007, 4).</i>
<i>Обламитися – ‘розчаруватися, дістати прокол у певній справі’</i>	<i>Річ у тім, що редакційні, з дозволу сказати, мужчини, почувши про задуману нами авантюру, якось хором обламалися (ПіК, №22, 2004, 26); Одним словом, знайшовши без особливих зусиль чотири козирні (тобто найдорожчі) пляшки від пива, ми остаточно обламалися (ПіК, №8, 2003, 29).</i>
<i>Обмивати – ‘відзначати певну подію, вживаючи алкогольні напої’</i>	<i>„Свою першу золоту медаль я „обмила” джемом і медом (УМ, 22.02.2008, 23); Зрозуміло, що депутати розійшлися „по інтересах” – хто справляти день народження Шуфрича..., хто „обмивати” початок політичного сезону (ПіК, №5, 2003, 12).</i>
<i>Обпатрати – ‘обікрати когось, забрати в людини її кошти’</i>	<i>Нам віддають наше ж, у нас вкрадене, з наших кишень випотрошене, а тепер легалізоване під виглядом „інвестицій”, аби вдруге обпатрати нас, як гаврилівських курчат, - уже „законно”, „прозоро”, „цивілізовано” (СВ, 19.03.2009, 3).</i>
<i>Оживити – ‘реанімувати, зробити чинним закон, який втратив юридичну силу’</i>	<i>Майже п’ять місяців тому Конституційний суд „оживив” Основний закон – 1996, успішно „омолодивши” неньку Україну на 15 років (СВ, 03.03.2011, 1).</i>
<i>Округлитися – ‘потовстішати через</i>	<i>А все через фото з їхнього відпочинку на лазуровому узбережжі, де завжди струнка й</i>

вагітність’	<i>тендітна Пе</i> (прим. авт. – Пенелопа Крус) помітно округлилася (УМ, 07.08.2009, 24).
<i>Осідлати</i> – ‘постійно порушувати певну проблему’	<i>Біда лише в тому, що багато „експертів”, які успішно „осідлали” цю тему, ніколи цим не займалися й не знають толком, що це таке</i> (Д, 16.04.2009, 4).

II

<i>Пастися</i> – ‘жити за рахунок інших’	<i>Було б дивно, аби в Україні не існувало подібної до Ордену Святого Станіслава структури, яка б „наслася” серед людей, котрі не мають голосних посад...</i> (ПіК, №6, 2003, 17).
<i>Перебігти</i> – ‘зробити щось швидко, як-небудь, нестаранно’	<i>За три з половиною години ранкового засідання в середу депутати аврально „перебігли” близько двох десятків законопроектів</i> (СВ, 20.03.2009, 1).
<i>Переїсти</i> – ‘пересититися враженнями, подіями, роботою тощо’	<i>Найбільш скептично до чемпіонату налаштовані в столиці. Експерти припускають, що кияни „переїли” вражень від великих подій, стомилися від постійного потоку гостей і подекуди сприймають Євро як черговий клопіт із галасом та сміттям на вулицях</i> (ГУ, 09.06.2011, 6).
<i>Переколотити</i> – ‘збурити, створити конфліктну ситуацію’	<i>Поки Леонід Кучма відпочивав, наші демократичні сили вовтузилися на повну катушку і так переколотили суспільство, що часи попереднього глави держави справді виглядають періодом благословенного спокою</i> (Д, 11.03.2009, 3).
<i>Переплавлювати</i> – ‘перетворювати, переосмислювати, трансформувати щось у якісно нове’	<i>Яскравий інтелектуал, пан Маринович у своїх творах „переплавлює” минулі трагедії, несправедливість і скорботи української нації на золото доброго розуму і „невечірнього світла” дієвої любові до тих, хто поряд</i> (УМ, 01.10.2010, 6).
<i>Перетекти</i> – ‘процес еміграції науковців’	<i>Наука вже не виходить за межі університетів, але навіть там нею займаються лише одиниці, які планують</i>

	<i>„перетекти” за кордон (МУ, 21.01.2011, 2).</i>
<i>Перефарбуватися – ‘змінити одну політичну силу на іншу’</i>	<i>За словами представників місцевої громади, він (прим. авт. – голова селища О. В. Жеребцов) напрочуд швидко „перефарбувався” в кольори провладної партії та почав бити у всі дзвони: мовляв, результати виборів підтасовані ... (СВ, 03.02.2011, 1); Перефарбуватися ще раз, якщо треба буде. Пішли одиниці, та й то, схоже, ті, хто запасся новим місцем роботи. А кого все ж звільняють, той шукає чогось знову-таки керівного (УМ, 09.09.2011, 4).</i>
<i>Перти – ‘іти, поширюватися’</i>	<i>Хоч би яким камуфляжем ми прикривали цю думку, однак вона буквально „пре” з різних шпарин (Д, 24.01.2009, 8); Лісабонську угоду не ратифіковано, серед 27-ми країн немає єдності й цілісності, соціалізм і популізм там також „пре”, хай Бог милує (Д, 04.02.2009, 4); Бо ж усі можновладці уточнюють, що валюту використовують борці з корупцією (хто в тандемі з корупцією і проти кого попре – не зізнаються!) (УМ, 13.07.2005, 7); Отож попер до нас через кордон різний непотріб (СВ, 13.03.2009, 1).</i>
<i>Піарити – ‘позитивне, піднесене’; ‘зневажливе’</i>	<i>Загалом Президент Ющенко піарив Україну з усіх сил. Під час виступів, на офіційних зустрічах та в кулуарах він устигав і розказати про економічний потенціал України, і нагадати про історію та фольклор (УМ, 01.02.2005, 7); Крім того, кожен з учасників та спостерігачів процесу не відмовив собі у задоволенні принагідно пропіарити себе коханого, тобто явити народові неабияку батьківську турботу про нього (ПіК, №2, 2004, 23).</i>
<i>Піаритися – ‘рекламувати себе, зневажливе’</i>	<i>Дії „біло-серцевих” викликають сумніви в їхній щирості та свідчать про політичні ігри і спроби пропіаритись (ВК, 21.11.2008, 5); А ось активісти, які хочуть заробити депутатські</i>

	<p>пенсії, можуть гарно „попаритися” на цій благодатній темі (УМ, 24.11.2005, 12); Попіарився на проблемах села і лідер комуністів Петро Симоненко: він знав, попереджав, але його не слухали (СВ, 13.03.2009, 1); До того ж масштабне „доїння” районного масштабу було організовано за кілька десятків кілометрів від обласного центру, тобто фактично під боком у вищого міліцейського керівництва, яке не втомлювалося „піаритися” на новаціях у боротьбі з хабарництвом та корупцією (УМ, 17.08.2011, 6).</p>
<p>Підбивати – ‘спонукати кого-небудь до певних дій’</p>	<p>Росія, тим часом, намагається чинити тиск на хід передвиборчих перегонів, натякаючи, що Президент Ющенко постачав зброю режиму Саакашвілі і „підбивав” його на здійснення агресії... (ВК, 11.11.2008, 2).</p>
<p>Підім’яти – ‘підпорядкувати, привласнити собі щось’</p>	<p>Ющенко з перших же днів виявив себе дрімучим і скупим хуторянином, який намагається, подібно Кучмі, „підім’яти” під себе всі гілки влади (Д, 01.11.2008, 8).</p>
<p>Підколювати – ‘жартувати’</p>	<p>А в збірній мене почали „підколювати” „друга Чеплак” (УМ, 22.02.2008, 23); Але журналісти не заспокоювалися і насамкінець „підкололи” Томенка – запитали, чи буде він тепер як куратор спорту ходити на футбольні матчі та сидіти в ложі разом з Кучмою... (УМ, 15.02.2005, 5); Скільки в акваріумі копійок, Степан не знає. Говорить, що близько 80 гривень, але сам їх не перераховує, цим любить займатися чоловік старшої сестри. „Коли він у гостях, береться рахувати. Чотири години на це йде. Воспанне назвав суму 74 гривні. Я вирішив „підколоти” його, попросив перерахувати ще раз. Він перерахував, результат підтвердився” (УМ, 24.02.2011, 5); 34-річний чоловік акторки Скарлетт Йохансон</p>

	до нового „титулу” (прим. авт. – „найсексуальніший чоловік року”) поставився іронічно. „Підозрюю, що це звання дасть моїй сім’ї привід „ підколювати ” мене до кінця життя”, - каже Рейнольдс (УМ, 20.11.10, 16).
<i>Підкосити</i> – ‘змінити вартість товару’; ‘призупинити розвиток’	Перший раз назвали одну ціну, за тиждень підкосили під новий курс, та так і не зупинилися (Д, 13.02.2009, 7); Проте світова криза підкосила не стільки банківський сектор (який, вірте чи ні, але викарабкається й без державної допомоги), скільки простих громадян (ВК, 20.01.2009, 6).
<i>Підмочити</i> – ‘зіпсувати репутацію певним вчинком’	Стаття в колись шанованій газеті „Известия”, яка скандальним звільненням саме Бабурової ще більше „ підмочила ” свою репутацію, виглядає як безсила спроба виправдатися за некрасиві дії одного з журналістів (Д, 19.02.2009, 4); Води Балтики „ підмочили ” репутацію Шредера (УМ, 13.12.2005, 2).
<i>Підсаджувати</i> – ‘призвичаювати когонебудь до чогось’, ‘звикати’	Тепер розглянемо звинувачення в тому, що до фаст-фуду додають харчові добавки, які „ підсаджують ” нас саме на такий тип харчування, спричиняючи звикання (Д, 15.08.2008, 24).
<i>Підсаджуватися</i> – ‘звикати до чого-небудь, постійно користуватися чимось’; ‘примусово знижувати ціни’	Якщо вітчизняна банківська сфера поступово „ підсаджується ” на євро, то інші галузі української економіки залишаються доларозалежними (ПіК, №42, 2003, 25); Є незначні можливості збуту до Росії або Білорусі, але майже весь зібраний урожай реалізується на внутрішньому ринку. Тож виходить: як тільки збільшуються посіви і зростають обсяги виробництва – ціна „ підсаджується ”, відповідно економічна зацікавленість падає (Д, 17.11.2009, 4).
<i>Підсиджувати</i> – ‘зайняти місце колеги шляхом	Тим більш болючий, що Парнелл має хорошу репутацію, – і є наймолодшою зіркою

інтриг'	<i>Лейбористської партії. Британські оглядачі відразу ж висунули припущення, що Парнелл „підсиджує” Брауна, щоб зайняти його місце (УМ, 06.06.2009, 6).</i>
<i>Підставити – ‘підвести, нашкодити будь-кому’</i>	<i>Мабуть, не хочуть „підставляти” власників тих сейфів, у яких лежать їхні „вольні” (УМ, 05.07.2005, 4); Янукович „підставив” американського кандидата? (УМ, 20.06.2008, 6); „Підставити” людину можна елементарно (ПіК, №1, 2004, 23); Я не думаю, що переслідували таку мету – підставити міністра культури... (УМ, 01.03.2005, 3).</i>
<i>Підстрибнути – ‘різко подорожчати’</i>	<i>Якщо ж барель „підстрибне” до 70 „вічнозелених”, Україна буде змушена заплатити 309 доларів нинішнього року і 386 – наступного (УМ, 28.01.2009, 5).</i>
<i>Підтакувати – ‘погоджуватися з кимось, не маючи власної думки’</i>	<i>Кучма „підтакує”: „Вона ж... Питання в тому, що не він керує, а вона керує ним!” (УМ, 08.07.2006, 5).</i>
<i>Піти – ‘звільнити займану посаду не за власним бажанням, а з чийогось примусу’</i>	<i>Згідно з законом, якщо голова НБУ не помер, не написав заяву про відставку, „піти” його із займаної посади може Президент – подавши до ВР відповідне подання (Д, 28.01.2009, 4); Як відомо, соратники Януковича не вперше стараються „піти” Юлію Тимошенко з прем’єрського крісла (Д, 05.02.2009, 1). Згідно із законом про місцеве самоврядування, опозиція має три способи „піти” мера з посади (Д, 17.02.2009, 4); Відразу після події 12 листопада в парламенті Юлія Тимошенко гнівно заявила, що Яценюка „пішли” з мовчазної згоди глави держави, щоб наступний керівник Верховної Ради сприяв прийняттю рішень, необхідних для проведення дострокових виборів (Д, 12.12.2008, 6).</i>
<i>Піяти – ‘співати беззмістовні пісні писклявим голосом’.</i>	<i>Як піє „народне артистя” України Андрій Сердючка, – „цигель-цигель, айлюлю”! (СВ, 19.03.2009, 3),</i>

<p><i>Повзти</i> – ‘дуже повільно робити щось’; ‘повільно збільшити вартість товарів’</p>	<p><i>А в Україні кримінальні справи повзуть до суду надто повільно, надто довго їх розглядають (ПіК, №10, 2003, 34); Слід врахувати, що в споживчому кошику наших співвітчизників до 60 % займають продукти харчування, світові ціни на які останнім часом „повзуть” угору (Д, 15.01.2009, 6); Відповідно поповзуть ціни на імпорт, і на ті ж продукти харчування, але насамперед на проїзд у транспорті (ПіК, №42, 2003, 25).</i></p>
<p><i>Повісити</i> – ‘перекласти провину на іншу людину’</p>	<p><i>Неприємним подарунком для Павла Івановича стало закінчення розслідування його справи українською прокуратурою, яка „повісила” на экс-главу Кабміну організацію вбивства депутатів Євгена Щербаня та Вадима Гетьмана (УМ, 10.03.2004, 3).</i></p>
<p><i>Поволонтерити</i> – ‘недовго займатися волонтерством, оскільки не за покликом душі, а через певний зиск’</p>	<p><i>Якщо маєте можливість поїхати за програмою обміну студентами чи „поволонтерити”, то досвід роботи за кордоном значно підвищить конкурентоспроможність (МУ, 08.02.2011, 2).</i></p>
<p><i>Повтикати</i> – ‘подивитися телевизор’</p>	<p><i>Загалом серіал із тим самим успіхом, що й інші телесеріали, можна „повтикати” після робочого дня...(УМ, 24.03.2006, 17).</i></p>
<p><i>Подовбати (подовбти)</i> – ‘переслідувати, перевіряти діяльність певної установи’.</p>	<p><i>Чи не призведуть спроби подовбти ще один великий банк, за яким, наче картковий будиночок, може впасти й уся банківська система країни, до припинення дискусії про можливість / неможливість дефолту? (Д, 23.01.2009, 2).</i></p>
<p><i>Помалюватися</i> – ‘похизуватися’</p>	<p><i>Суто хлоп’яче прагнення „помалюватися” перед однолітками неодмінно дається взнаки (УМ, 25.06.2008, 8).</i></p>
<p><i>Померезити</i> – ‘багато їздити, подорожувати’</p>	<p><i>Мабуть, у дитячих генах озвалися оті дороги – відрядження, якими померезила Україну за багато літ роботи в „Молоді України”, „Демократичній Україні” Лариса</i></p>

	<i>Остролуцька... (ВК, 17.03.2004, 10).</i>
<i>Поохкати – ‘захоплюватися будь-чим певний час’</i>	<i>Серпень квітує. До 1 вересня на Співочому полі можна поохкати над виставкою квітів (УМ, 27.08.2008, 3).</i>
<i>Поперти – ‘піти’ (про велику кількість людей)</i>	<i>Зрозумівши, що сили нерівні – 70 робітників ферми проти 350 членів сільськогосподарського товариства не попруть”, ображені перебіжчики почали діяти іншим шляхом, подали до суду (УМ, 28.08.2003, 7).</i>
<i>Попустити – ‘пожартувати’</i>	<i>Тільки ж Сердючка сама любить попустити”, і перед тим, як заспівати свій новий „безсмертний” хіт „До ре мі”, підкреслила: „З української це перекладається „До ре мі”. Щоб нікому нічого не почулося” (УМ, 26.07.2008, 13).</i>
<i>Посидіти – ‘поспілкуватися, попрацювати, порозважатися у всесвітній мережі Інтернет’</i>	<i>Таких переважна більшість, бо ЦВК досить жорстко фільтрувала охочих посидіти на прибутковому місці й одночасно користуватися недоторканістю (ПіК, №4, 2003, 14); Колись ми ставили на дачі двері й трошки перед тим посиділи” (ГУ, 14.01.2011, 6).; Школярам цікавіше й приємніше посидіти” в соціальних мережах, ніж поспілкуватися наживо, чи закачати реферат з Інтернету, не читаючи його, замість того, щоб опрацювати необхідну літературу в бібліотеці (СВ, 19.08.2011, 1).</i>
<i>Посипатися – ‘втратити цілісність, розсипатися’ ‘</i>	<i>СПУ посипалась”... Соціалістичну партію України після проведеної днями чергової конференції покинули триста її членів (Д, 07.04.2009, 2).</i>
<i>Поступити – ‘вступити до навчального закладу дитину за допомогою грошей’</i>	<i>„Думаю, зрозуміло, що батьки, які платили до тисячі доларів на місяць за школу, знайдуть можливість поступити” свою дитину в престижний вищий навчальний заклад” (УМ, 16.03.2007, 17).</i>
<i>Посунути – ‘звільнити</i>	<i>Сам „озимий” по закінченні наради заявив, що</i>

кого-небудь із займаної посади'	„посунути” Омельченка йому не пропонували (УМ, 30.08.2003, 3).
Потанцювати – ‘змінити політичні погляди й уподобання заради керівних посад’.	Або ще один такий активіст Комітету опору – Мартиненко. „Потанцював” у Кучми, коли повіяло змінами, перекинувся до Ющенка, потім до Тимошенко, тепер – чи не права рука Яценюка (УМ, 30.08.2011, 4).
Потрусити – ‘оштрафувати за порушення правил’	Утім „потрусили” нові правила не лише автомобілістів, а й пішоходів (ВК, 18.11.2008, 6).
Потягатися – ‘позмагатися’ у виборчих ‘перегонах’	Однак є підозра, що всім трьом достойникам прийдеться потягатися не стільки між собою, скільки з такою собі кандидаткою на ім'я Усама Бен Ладен (ПіК, №19, 2003, 19).
Потягнути – ‘вартість послуги’; ‘захопитися чимось’	Перевищення швидкості на 20-50 кілометрів за годину, порушення правил проїзду пішохідних переходів, недотримання лінії розмітки – „потягнуть” на 51-85 гривень та 5 штрафних балів (СВ, 07.02.2008, 3); Почали урізати, але майже 6 мільйонів цей об'єкт „потягнув” (СВ, 17.02.2009, 2); Щоправда, такі знижки не для ледачих – місячний абонемент розрахований на триразові походи в басейн і „потягне” на 150 гривень (УМ, 11.03.2005, 14); Левка Парцхаладзе потягнуло на високе (ВК, 27.11.2008, 3).
Пофермерувати – ‘фермерувати якийсь час’	У стислі строки звели приміщення ферми, збудували сироробний цех, завезли із Нідерландів високопродуктивних корів, підібрали за конкурсом господаря (чомусь вчителя за професією, який не мав жодних навиків, але якому хотілося спробувати пофермерувати у парі з голландцями) (Д, 20.08.2008, 5).
Пофестивалити – ‘взяти участь у фестивалі, порозважатися’	Нікого з поетів, музикантів, просто любителів пофестивалити не бентежить, що такий захід відбувається у День незалежності української держави, проти якої герой

	<i>фестивалю воював на своїх фронтах... (Д, 27.08.2008, 2).</i>
<i>Пошарудіти – ‘шукати’</i>	<i>Потім пошарудіть „по засіках” й відшукайте щось „історичне” - чи то дідусеву медовуху, чи то портвейн „777”... (ПіК, №13, 2003, 40).</i>
<i>Пресувати – ‘переслідувати, піддавати когось тиску’</i>	<i>Коли „пресують” пресу (УМ, 09.08.2006, 4); Бо ж якщо керівників хороших агропідприємств „пресували” силові структури за вказівкою влади за „не таке” голосування в селі... (УМ, 06.07.2005, 3); Пікантність ситуації полягала в тому, що майже двома роками раніше ті самі місцеві правоохоронці професійно „пресували” Комаревського і навіть на кілька місяців запроторили у СІЗО... (УМ, 16.07.2005, 8).</i>
<i>Привалити – ‘прибути у великій кількості’</i>	<i>Фактично зйомочний період уже закінчився, але в останній момент групі привалив хорошиий продакшен... (УМ, 28.07.2005, 13).</i>
<i>Пригальмувати – ‘призупинити кар’єрний ріст, зростання цін’</i>	<i>...Марія була журналісткою, але потім їй довелося трохи „пригальмувати” успішну кар’єру, аби більше часу присвячувати сім’ї (УМ, 27.07.2007, 21); Бензин істотно не подешевшає, але ціни пригальмують (ГУ, 18.01.11, 1).</i>
<i>Пригрітися – ‘міцно триматися за свою посаду’</i>	<i>Саме „Україна молода” першою зі ЗМІ відзначила той факт, що пан Козак пригрівся у Міністерстві охорони навколишнього природного середовища на посаді заступника начальника Держінспекції з контролю за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів (УМ, 06.07.2005, 1).</i>
<i>Приїстися – ‘втратити інтерес, стати нецікавим’</i>	<i>Той факт, що українським регіонам уже давно приїлося повне безправ’я в межах жорстокої державної вертикалі, ні для кого, власне, не секрет (УМ, 07.12.2004, 3).</i>
<i>Прикипіти – ‘міцно триматися за свою посаду’</i>	<i>Вони так прикипіли до двох стільців, що мусив втрутитися сам гарант Конституції (ПіК, №4, 2003, 14).</i>

<i>Прикольнутися</i> – ‘пожартувати’	<i>Шлунок „прикольнувся”</i> (УМ, 22.01.2009, 11).
<i>Прикривати</i> – ‘захищати когось’	<i>Правда Солоніка „прикривала”</i> могутня кримінальна організація, яка потім і знищила його в Греції разом з його подругою-манекенецею (ПіК, №18, 2004, 27).
<i>Прилучити</i> – ‘використати щось з корисливою метою’	<i>Під егідою боротьби з тероризмом США „прилучили”</i> Афганістан і добираються до Іраку (ПіК, №6, 2003, 8).
<i>Примальовувати</i> – ‘фальсифікувати, додати неправдиву інформацію’	<i>А от політолог Дмитро Видрін вважає лицемірством примальовувати</i> Медведчукам хвіст і роги і бідкатися, що з їх приходом у ДПА податківці почнуть <i>прикручувати</i> гайки супротивникам влади (ПіК, №1, 2004, 6).
<i>Припекти</i> – ‘дошкулити, набриднути комусь’	... як народних обранців <i>„припече”</i> , КС постановить, нарешті візьмуться до виконання своїх обов’язків, їм ніколи буде й угору глянути (УМ, 20.01.2006, 5).
<i>Приперти</i> – ‘змушувати робити щось’	... у палаті <i>приперли</i> його до стіни, відмовлялися сказати, хто вони й за чим наказом діють... (УМ, 02.06.2005, 4).
<i>Припечатати</i> – ‘гостро критикувати, рішуча оцінка кому-небудь’	<i>Юля погодилася, відстояла, а вже за кілька днів Балоба „припечатав”</i> її черговою критичною заявою (УМ, 29.07.2008, 4).
<i>Припрягати</i> – ‘примушувати кого-небудь щось робити’	<i>За таких умов дільничого лікаря іноді „припрягають”</i> до обслуговування однієї-двох сусідніх дільниць (ПіК, №8, 2003, 34).
<i>Припахатися</i> – ‘прибути куди-небудь небажаним’	<i>Вона – це французька співачка Емма Чаплін, ми – це жертви реклами, кийські сноби від мас-культу, що припахалися</i> на її виступ у хибній надії почути голос янгола ще за життя... (ПіК, №16-17, 2003, 62).
<i>Прирости</i> – ‘міцно триматися за свою посаду’	<i>„ПіК”</i> досліджує, наскільки міцно <i>приросли</i> окремі депутати до двох посад (ПіК, №4, 2003, 14).
<i>Присісти</i> – ‘захопитися чимось’	<i>Тим, хто присів</i> на мистецтво аж так щільно, що відчуває ламку без щотижневого походу в театр.. (УМ, 06.07.2005, 9); <i>Незабаром</i>

	<p>виповниться рік його перебування на посаді, але тільки зараз він „присів” на тему, котра здатна благодатно вплинути на його рейтинг – це боротьба з винуватцями продовольчої кризи (ПМК, №30-31, 2003, 10).</p>
<p>Прихватувати – ‘прихопити, самовільно привласнити щось’</p>	<p>Приватизувати землю – „приватизувати” Україну, а скоріше, останнє недопродане багатство... (Д, 24.02.2009, 5); Бо ефективно привласнити, „прихватувати” завод – це одне, а ефективно ним керувати – зовсім інше (Д, 13.02.2009, 9); ...він визнав недійсним, так само як і угоди купівлі-продажу квартир підприємствами, які їх „приватизували” (УМ, 02.06.2005, 8); Микола Азаров із сім’єю та групою товаришів „приватизували” гектар земельки на Південному березі Криму (СВ, 21.04.2007, 2); ...автори сценаріїв мали нахабство не лише використати ідеї Белоусової, а й „приватизували” більшість сюжетних ліній (УМ, 01.04.2005, 13).</p>
<p>Причесати – ‘виправити недоліки, вдосконалити’; ‘привласнити’</p>	<p>У ДАІ про зазначені недоліки знають – кажуть, що пройде певний час, доки новий закон „причешуть” і Кабмін затвердить усі необхідні постанови (ВК, 17.12.2008, 5); А що ж тепер буде із Сергієм Тулубом, який за цей рік уже, мабуть, не лише компанію під себе „причесав”, а і знання з ядерної фізики „підтягнути” встиг? (УМ, 28.08.2003, 3).</p>
<p>Приякоритися – ‘зупинитися де-небудь для проживання, осісти’</p>	<p>Оленка – моя землячка й родичка. Тож відбувся своєрідний бартер: я виїхав, а вона – приїхала... Там же „приякорилися” й два її брати. Купа дітей, онуків (МУ, 23.03.2011, 3).</p>
<p>Пробивати – ‘докладаючи зусиль, домагатися свого, розв’язувати проблему, досягати успіхів у чому-небудь’</p>	<p>За словами Олександра Кулика деякі спритні батьки примудряються вивозити дітей „до води” двічі, а то й тричі за літо: спочатку „пробивають” путівку через управління охорони здоров’я, потім звертаються до освітян... (УМ, 30.06.2005, 10); Юлія</p>

		<i>Тимошенко „пробила” закон про недоторканність ГТС (УМ, 07.02.2007, 5); Вона сильно засмучувалася, що не може „пробити” питання про Малу оперу... (Д, 28.04.2009, 2).</i>
<i>Пробрендувати</i> ‘розрекламувати щось’	–	<i>Автанділ, який цього разу всю свою колекцію „пробрендував” – на кожній речі є напис, лейбл чи принт Avtandil...(УМ, 18.03.2006, 3).</i>
<i>Пробуксовувати</i> ‘заснавати перебоїв у діяльності’	–	<i>...стала пробуксовувати запропонована Медведчуком політична реформа (ПіК, №2, 2004, 12).</i>
<i>Провітритися</i> ‘зменшити кількість’	–	<i>Якщо взяти у процентному відношенні, то склад парламенту „провітриться” на 62,82 відсотка (УМ, 13.04.2006, 4).</i>
<i>Прогнутися –</i> ‘відступитися’		<i>Преса в той час писала, що КС прогнувся перед тодішнім главою держави, адже готував йому можливість втретє балотуватися в президенти... (Д, 11.03.2009, 2).</i>
<i>Продавлювати –</i> ‘лобіювати чийсь інтереси’		<i>Повернення Феміди Печерського району, в якому розташовані усі головні державні органи, у правове русло, звісно, занепокоїло можновладців, що звикли купувати чи „продавлювати” тут потрібні рішення (УМ, 06.04.2007, 4).</i>
<i>Продути –</i> ‘зазнати поразки на виборах’		<i>Після першого туру, коли Янукович „продув”, було складено списки мешканців області, які віддали свої голоси за Юценка (УМ, 29.12.2004, 4).</i>
<i>Пройтися –</i> ‘критикувати кого-небудь’		<i>В своєму інтерв’ю тижневику „Фокус” секретар Ради національної безпеки й оборони „пройшлася” не лише по Тимошенко, а й по Януковичу (СВ, 23.09.2008, 1).</i>
<i>Проколотися –</i> ‘зазнати невдачі’		<i>Ну ще „проколовся” калуський мер Роман Сушко (УМ, 21.07.2005, 9); Експерти вважають, що погоджуючись на реверс, Україна ризикує „проколотися” саме на укладанні такого контракту... (УМ,</i>

	30.01.2004, 2).
<i>Прокручувати</i> – ‘вкладати кошти у якусь справу, щоб отримати прибуток’	<i>...досі живучою залишається недавня поширена практика, коли бюджетні кошти не доходять безпосередньо до шахт, а „прокручуються” спритними бізнесменами - посередниками (УМ, 19.07.2005, 6); При цьому лєвова частка коштів – 15 млн. грн. – „прокручується” через Держстелерадіоінформ (УМ, 04.06.2008, 4).</i>
<i>Пролетіти</i> – ‘втратити щось’	<i>Геть усі українські виші „пролетіли”, не увійшовши до списку 200 найкращих (ВК, 26.12.2008, 11).</i>
<i>Промацувати</i> – ‘вивчати, досліджувати з обережністю’	<i>Тему євроінтеграції, до речі, ще напередодні „промацував” міністр закордонних справ Борис Тарасюк... (УМ, 13.07.2005, 2).</i>
<i>Проморгати</i> – ‘втратити що-небудь через неухажливість’	<i>Швидше за все, Юлія Тимошенко збирається віддерти від себе ярлик прем’єра, який проморгав разом із НБУ кризу, й крісло глави уряду з цього погляду для неї зараз краще, ніж імідж вічної опозиціонерки на майбутніх президентських виборах (Д, 11.11.2008, 4).</i>
<i>Пропісочити</i> – ‘насварити, повиховувати когось’	<i>Не посипали дорогу, тепер пропісочать комунальників (УМ, 21.02.2004, 2); Також Кабмін „пропісочив” регіональних керівників, на території яких відбувається необґрунтований галоп цін (УМ, 10.02.2011, 4).</i>
<i>Просісти</i> - ‘зменшити кількість чогось’; ‘знизити ціну на щось, здешевити’	<i>Вже у жовтні експорт „просів” на 1 мільярд і майже 800 мільйонів доларів (з 8 мільярдів 817 мільйонів доларів у жовтні) (Д, 04.12.2008, 5); Експертна рада (ЕР) з питань ринку зерна дійшла висновку, що внутрішні ціни на ячмінь в другій половині серпня можуть суттєво „просісти” через зниження цін на нього на світових ринках (СВ, 18.08.2011, 1).</i>
<i>Просувати</i> – ‘патрунувати з корисливою метою’	<i>Також учора Віктор Ющенко „просунув” у Японії інтереси фірми, близької до Петра Порошенка... (УМ, 21.07.2005, 4).</i>
<i>Протакати</i> – ‘втратити’	<i>Вони „проТАКали” владу й дали дозвіл на</i>

	згортання європейського курсу України (СВ, 09.09.2008, 2).
<i>Прочесати</i> – ‘детально оглянути, обстежити щось’	<i>Тепер головне - „прочесати” ці обіцянки на достовірність</i> (Д, 19.03.2009, 8).
<i>Пропхати</i> – ‘долаючи перешкоди, давати чомусь рух’	<i>І це – всупереч волі Банкової, яка так схильна пропхати цей закон всіма методами</i> (УМ, 25.03.2004, 3); ... якщо у липні „під куполом” президентські намагання „пропхати” реформу блокувала четвірка у складі СПУ - КПУ - „НУ”- БЮТі, то тепер вектор дії перших двох партій змінився (УМ, 29.08.2003, 4).
<i>Просунути</i> – ‘долаючи перешкоди, давати чомусь рух’	<i>Цікаво, що саме він з Тарасом Грималюком...свого часу „просунули” „Разом нас багато” на Майдан, де вона одразу стала гімном</i> (УМ, 01.03.2005, 1); <i>Гаразд, плани прем’єра за допомогою парламенту „просунути” життєво важливі закони – це мрія глави виконавчої гілки влади</i> (Д, 28.08.2008, 4).
<i>Просунутися</i> – ‘повільно переміститися’	<i>Ще далі просунулися голландці, 40 відсотків яких є атеїсти</i> (УМ, 24.12.2005, 10).
<i>Процебетати</i> – ‘промовити ніжно, лагідно нісенітниці, дурниці, які зумовлюють зневажливе ставлення’	<i>Під час відкриття Олімпійських ігор коментаторка на котромусь українському каналі процебетала у захваті: мовляв, її дуже тішить організованість і ввічливість китайців, і що Мао Цзедун такий молодець, добре їх організував</i> (Д, 20.08.2008, 1).
<i>Просісти</i> – ‘зменшити кількість чогось’	<i>Вже у жовтні експорт „просів” на 1 мільярд і майже 800 мільйонів доларів (з 8 мільярдів 817 мільйонів доларів у жовтні)</i> (Д, 04.12.2008, 5).
<i>Пудрити</i> – ‘прикрашати щось, приховуючи недоліки’	<i>„На Європейській змішалось все – люди, торгівля книжками, хотдогами, насінням, квітами. Тож якщо пудрити обличчя міста, то спершу треба його вмити” – переконував зібрання головний архітектор Черкас</i> (УМ, 17.08.2011, 5).
<i>Пхатися</i> – ‘іти чи їхати,	<i>Є певна кількість ентузіастів, що пхаються</i>

долаючи перешкоди'	будь-які	подали від дому, з метою окупувати нейтральні території – від екзотичних ресторацій до галявини у нічному лісі (ПіК, №1, 2004, 44).
-----------------------	----------	---

Р

Розводити, розвести – 'вимагати, виманювати гроші хитрощами, обманом'		Але не пана Костянтина в даному випадку захищав Президент, який, схоже, був вражений тим зухвальством, з яким керівник його власної Адміністрації „розводить і володарює” у країні (ПіК, №2, 2003, 10); Це сподобалося явно не всім: карнавальний хід й бразильські танці на Майдані Незалежності мислилися народом як безкоштовні – а тут „пацани” на гроші „розводять” (ПіК, 2003, №30-31, 56); Пан Дмитро кожного божого дня „розводить” в середньому чотири особи (УМ, 01.04.2005, 14); А на біса взагалі Януковичу були потрібні голоси опозиціонерів, якщо програма проходила й без них? Кого „розвели” ? (ПіК, №16-17, 2003, 12).
Розводиться – 'говорити про що-небудь'.		Деякий час Андрій ходив загадково-стриманий і надто не розводився перед колегами стосовно своїх творчих планів (УМ, 09.12.2005, 13).
Розколотися – 'зізнатися у чомусь, від тиску, удару'		Затриманий мешканець Кіровоградщини невдовзі „розколовся” , що разом зі співучасниками викрав цю картину саме в червні в Одесі (УМ, 02.02.2007, 3).
Розкоркувати – 'урегулювати рух транспорту'		За твердженням Дениса Басса, заступника міського голови, так столична влада планує „розкоркувати” затори... (ВК, 23.01.2009, 3).
Розкрутити – 'змусити чинити інакше, ніж хтось, на свій лад у якійсь'; 'рекламувати щось, когось, робити когось, щось відомим, популярним'		Віктор Чорномирдін, посол РФ в Україні „розкручує” Леоніда Кучму на вступ у ЄврАзЄС... (ПіК, №3, 2003, 15); Надухані штани. Канадська співачка одночасно „розкручує” колекції свого фірмового одягу для підлітків і дітей та ще й рекламує парфуми

	(УМ, 11.07.2009, 16); ...Потім популярність книжки серед читачів помітило велике видавництво „Асука Сінса” і „розкрутило” її до бестселера (УМ, 28 – 29.01.2011, 6).
<i>Розкрутитися</i> – ‘стати відомим’	Далі – залежно від обставин і від того, наскільки вдасться „розкрутитися” та придати солідну клієнтуру (ВК, 13.11.2008, 6); Але замість завершення кар’єри, Ханна звернулась до одного піар-агентства, аби те допомогло їй по-новому „розкрутитися” (УМ, 22.07.2005, 16).
<i>Розливати</i> – ‘виробляти фальсифіковані алкогольні напої’	„Розливав” усі марки коньяку. Податкова міліція вилучила у мешканця Ужгородського району 36 пляшок незаконно виготовленого „коньяку” (ГУ, 19.03.2011, 4).
<i>Розлітатися</i> – ‘швидко продати’	А колекція тим часом розліталася з полиць швидше, ніж гарячі пиріжки (УМ, 04.05.2007, 24).
<i>Розмітати</i> – ‘швидко розкупити’	У самому селищі Славське в перший день рок-фестивалю дощовики по 8-10 гривень (звичайна ціна – 4-5 гривень) та калоші й чоботи нормальних розмірів по 30 – 60 гривень розмели буквально за декілька годин (УМ, 29.07.2008, 13); Американський долар розмітають і в обмінних пунктах, і на міжбанківському ринку, як гарячі пиріжки (Д, 01.11.2008, 10).
<i>Розморозити</i> – ‘примусити говорити’	Коли вбивця і жертва залишаються сам на сам, Святому своєю „проповіддю” вдається „розморозити” старого рецидивіста (УМ, 06.03.2007, 10).
<i>Розродитися</i> – ‘згенерувати ідею після довгих роздумів’	Путін розродився розгромною тирадою на адресу російських неурядових та правозахисних організацій... (УМ, 02.02.2006, 2); У вівторок, 9 грудня, парламент нарешті „розродився” рішенням, якого так довго від нього чекали (СВ, 11.12.2008, 1); А вже через кілька днів, ...пан Янукович – чи то йому з новою владою не

	<i>вдалося зустрітися, чи то рідні східноукраїнські стіни задали політичної нахабності – розродився на більш радикальний коментар... (УМ, 15.02.2005, 1).</i>
<i>Розрулювати – ‘вирішувати проблему’</i>	<i>То ж що це – велика змова проти Тимошенко чи її невміння „розрулювати” конфліктні ситуації? (УМ, 07.07.2005, 7).</i>
<i>Розслаблятися – ‘відпочивати, розважатися’</i>	<i>Адже все одно, виходить, більше нікому тут „розслаблятися” (УМ, 25.07.2005, 12).</i>
<i>Рохкати – ‘поширюється епідемії свинячого грипу’</i>	<i>Так званий „свинячий грип” потроху „рохкає” і починає давати про себе знати вже й на території Донеччини. Першим серед „потерпілих” опинився приморський Маріуполь (УМ, 06.06.2009, 3).</i>
<i>Рубати (гроші) – ‘швидко збагачуватися’</i>	<i>Найстаріший у столиці кінотеатр хочуть продати, щоб на його місці звести ще який-небудь торговельний центр і „рубати” гроші (Д, 12.11.2008, 7).</i>
<i>Рулити – ‘очолювати щось, перебувати на керівній посаді’</i>	<i>За неповний 2010 рік Тернопільщиною встигли покерувати чотири голови ОДА. До квітня пасивно (влада ж змінилася) „рулив” закарпатець „єдиноцентрист” Юрій Чижмар (СВ, 24.12.2010, 2).</i>

С

<i>Садити (гопака) – ‘енергійно танцювати’</i>	<i>Відомо, що в 1926 році Остап Вишня так оцінив своє лікування в Бердянську: „Ніякі закордони таких наслідків не дають... Приїжджає людина на милицях, а за півтора місяця лікування, прощаючись із курортом, дарує милиці курорту і „садить” під гармошку гопака” (УМ, 13.06.2009, 12).</i>
<i>Сватати – ‘пропонувати чийсь кандидатуру на певну посаду’</i>	<i>Після відставки Андрія Баля уболівальницькі чутки вперто „сватали” на вакантне місце головного тренера полтавської “Ворскли – Нафтогазу” Олега Блохіна (УМ, 30.08.2003, 4).</i>
<i>Світити – ‘передбачається кримінальна</i>	<i>Так, член комісії, що видав бюлетень „лівому” виборцю, ризикує потрапити до місць</i>

<p>відповідальність, покарання'</p>	<p><i>віддалених на три-п'ять років. Такий самий термін „світить” і за підроблення бюлетенів (УМ, 29.10.2010, 5); Кріпацтво не для студентів. Бюджетникам „світить” примусове відпрацювання (ВК, 02.12.2008, 9).</i></p>
<p>Світитися, засвітитися – 'з'явитися, бути поміченим; рекламувати себе'</p>	<p><i>Зазвичай такі відгуки для більшості відомих людей є лише способом укотре „засвітитися” на сторінках преси бодай кількома „прохідними” абзацами (УМ, 10.07.2008, 6); Хтось приходить на вечірку продемонструвати новий наряд, хтось – „засвітитися” перед камерами (ВК, 29.01.2009, 12); Тобто потреба „світитися” у рейтингах існує (ВК, 11.11.2008, 8); Мабуть, хлопець вирішив трохи відпочити від слави й особливо не „світитися” (УМ, 06.03.2004, 8); ... за цілий рік команда встигла засвітитися в київських клубах і на телебаченні (УМ, 29.08.2003, 14); Ім'я ж пана Вайтанника може „засвітитися” у справі про викрадення 1,3 мільйона гривень із запорізької філії Першого українського банку (УМ, 13.07.2005, 7); Однак ситуація вказує на протилежне: свідомо, не бажаючи „засвічуватися” у ЗМІ, Віктор Володимирович провокує виникнення різного роду пліток (ПіК, №50, 2004, 18); Позавчора ця група (а може, перша з груп?) „засвітилася” (УМ, 02.02.2008, 4); „Засвітилися” на ухиланні від сплати податків й інші уславлені особистості (ВК, 18.11.2008, 7); Щоправда, на екрані вона з'явиться ненадовго: за сюжетом, героїня Дженьюері стає жертвою жорстокого злочину, і вбитий горем вдівець-Кейдж стає безжалісним месником. Але „засвітитися” в такій компанії хоч на хвилину – це вже досягнення (УМ, 30.10.2009, 24).</i></p>
<p>Скинути – 'надати потрібну інформацію'</p>	<p><i>Тому сенсаційну новину оприлюднив відомий своїми журналістськими розслідуваннями</i></p>

	<i>журналіст Володимир Бойко, якому, за його словами, „скинули” з достовірних дипломатичних джерел (УМ, 01.07.2005, 4).</i>
<i>Скиснути – ‘зіпсувати справу’</i>	<i>Та коли ота так звана реформа скисла, глава президентської адміністрації задумався над проблемою вибору... (ПіК, №21, 2004, 9).</i>
<i>Сколінкувати – ‘досконало вивчити, дослідити щось’</i>	<i>Хоч мало хто з них взагалі працював на землі, хто сколінкував її змалечку, щоби ратувати за право пускати її з молотка (СВ, 01.02.2008, 1).</i>
<i>Сколотити – ‘організувати’</i>	<i>Кому вдається „сколотити” антитезу, комусь вдається „ужитись” у театрі... (УМ, 21.02.2004, 7).</i>
<i>Собачитися – ‘сваритися’</i>	<i>Зокрема, російський посол, м’яко кажучи, заявив: „Так, собачаться між собою, криють один одного...” (Д, 19.12.2009, 1); Боротьба стає дедалі драматичнішою, і, здається, протягом останніх тижнів пропрезидентські політики куди галасливіше собачаться між собою, ніж з опозицією (ПіК, №8, 2003, 8).</i>
<i>Спалити (спалитися) – ‘викрити та оприлюднити щось таємне’</i>	<i>Юлія Тимошенко „спалила” новий сценарій Банкової? (УМ, 30.08.2003, 3); Серед аналітиків та деяких інших „політичних людей” лунають думки про те, що певні кандидатури з озвучених учора, будуть значно більші „перехідними”, ніж інші, і „спаляться” досить-таки швидко (УМ, 05.02.2005, 5).</i>
<i>Списувати – ‘звільнити в запас’</i>	<i>„Списувати” усе на „суто внутрішні проблеми” і те, що „не припиняється корупція у лавах міністерства”, за логікою не можна... (УМ, 29.08.2003, 3); Мовляв, старий служака КДБ обурився, що його хочуть „списати” на пенсію, от і втнув Леонідові Даниловичу „западо”... (УМ, 27.02.2004, 3).</i>
<i>Сплавити – ‘позбутися когось, що-небудь’</i>	<i>Супермаркет Metro сплавляв покупцям прострочені сирки (ВК, 12.12.2008, 6); ...всі вони в один голос переконували затятий і заклятий суд: Анатолій Півень є батьком дітей, яких суддя Невмережицький „сплавив”</i>

		за море-океани (СВ, 14.07.2005, 1); Здебільшого торгівці намагалися „сплавити” народну поліграфію... (УМ, 30.06.2005, 10).
Стелитися – ‘догоджати комусь’		А наш спікер „стелиться” у Москві, щоб заробити бали (Д, 15.01.2009, 3).
Стій-біжи – ‘невизначена дія’		У цих умовах вітчизняна промисловість розвивається за принципом „стій-біжи”, тоді як імпортна техніка планомірно захоплює ринок в Україні (Д, 14.03.2009, 5).
Стукнути – ‘виповнитися про роки’, негативне забарвлення’		Роки, як хмари за вітром, летять, Поліщуку Борису нещодавно стукнуло сімдесят (СВ, 26.03.2009, 2).
Сточити – ‘з’їсти все’		Знімальна група „сточила” весь казанок (УМ, 06.01.2006, 9).
Стригти (гривні) – ‘швидко збагачуватися’		Поставивши власників моторолерів у такі умови, наші можновладці сподіваються, що багато хто відмовиться від цього дешевого виду транспорту, а ні – то будуть „стригти гривні” на штрафах, мотивуючи це наведенням порядку на дорогах (ГУ, 11.02.2011, 14).
Струшувати – ‘зацікавлювати кого- небудь, активізувати’		Переживши десятиліття політичного ув’язнення в комуністичних таборах, публіцист постійно „струшує” громадськість своїм словом, відсіюючи неефективні методи спротиву від дієвих (УМ, 01.10.2010, 6);
Сусідувати – ‘функціонувати в одному просторі’		У разі, якщо євро приживеться і стане сусідувати з долларом у співвідношенні 50:50, можна буде говорити про повне задоволення інтересів (ПіК, №11, 2003, 32).

Т

Танцювати – ‘розпочинати якусь роботу’;		Відзначимо, що минулого тижня Олександр Лавринович уже представив Президентові пропозиції робочої групи. Віктор Янукович отримав кілька варіантів реформи й вибрав
---	--	---

	деякі положення. Саме довкола цієї концепції тепер „танцюватимуть” розробники проекту (УМ, 31.03.2011, 4); Тож усі разом намагаються подолати одвічний сімейний бюджетний дефіцит. Звісно, „танцювати” доводиться від земельних паїв – їх у них два, всі нині жнивуть у Тарасівці (СВ, 22.07.2011, 2).
Танцювати–дріботити – ‘святкувати, веселитися’	Танцювали–дріботіли. Наступного понеділка починається Великий піст (УМ, 03.03.2006, 9).
Тарабанити – ‘впевнено відповідати’	Проте оцінювали знання україномовного студента “на відмінно”. Секрет цього простий. Анатолій Демчик так швидко “тарабанив” , відповідаючи з того чи іншого предмета... (ВК, 06.01.2004, 11); ...свято має бути святом, щоб потім довгими зимовими вечорами згадувати... здивовані погляди сусідів на кілька торбин, напханих банановим лушпинням, які ви тарабанили до сміттярки (ПіК, №50, 2003-2004, 59).
Текти – ‘отримати прибуток протягом певного часу’	Після пробного дзвінка в певний день здійснювали акцію, яка мала масовий характер. Два – три тижні підготовки завершувалися дзвінками тривалістю від декількох годин до двох діб. І за такі „розмови” струмочком текла комісійна винагорода від зарубіжних компаній (ГУ, 22.01.2011, 11).
Тупцяти – ‘рейтинг не змінюється’	А рейтинг Віктора Ющенка тупцює на місці або коливається (ПіК, №18, 2004, 15); „І якого бісу вони тупцяють на місці? Ет!” – не знайшовши слів, „по-кіношному” махає рукою якийсь чоловік... (УМ, 07.12.2004, 5).
Тягнути – ‘досягати певної кількості, використовується, здебільшого, щодо певної суми грошей коштувати, вартість роботи’; ‘говорити повільно,	Ці роботи „тягнуть” за підрахунками фахівців інституту „Укрзахідпроектреставрація” на 69 тисяч (УМ, 02.06.2005, 9); Дотація „потягла” на 92 мільйони гривень – за неї проголосували 66 депутатів зі 120 (УМ, 29.08.2008, 3); З ранку до ночі доморослі муедзини тоскно тягнуть в унісон: „Криза”! (СВ, 24.04.2009, 1).

протяжно'	
-----------	--

У

Утиснутися – ‘із зусиллям підігнати щось під певні критерії, вимоги’	Голова обласної ради Андрій Шишацький назвав фінансовий документ „бюджетом економії”: „Якщо порівняти цифри по освіті, охороні здоров’я, культурі, – вони незначним чином перевищують минулорічні. Враховуючи підвищення заробітної плати, можна говорити, що витрати „утиснулися” (ГУ, 05.01.2011, 2).
--	---

Ф

Фарбуватися – ‘приналежність до певної політичної сили’	„Мушу розчарувати: в Україні немає ані влади, ані опозиції. Є конкретні люди, які присвоюють певні ресурси. І в який колір вони фарбуються – немає значення” (УМ, 19.07.2011, 7).
Фінішувати – ‘зупинити щось незаконне’	Меблі „ фінішували ” на кордоні. У пункті пропуску „Тиса” митники вирішили ретельніше перевірити меблевий вантаж... Вантаж вилучено до рішення суду... (ГУ, 28.01.2011, 13)

Х

Храбрувати – ‘вдавати, що все добре, негативна оцінка’	Економічна ситуація дедалі більше нагадує середину 90-х, хоч би там як храбривала й хоч би які сольні концерти із заздальгідь узгодженими питаннями давала на телеканалах нинішня влада (Д, 28.01.2009, 10)
--	--

Ц

Царювати (у економіці) – ‘фірми, які панують на світовому ринку’	Чимало років тут царювало п’ять компаній: „Інтеррибторг”, „Норд-Ост”, „Скандинавія”, „Фрозен Фудс”, „Водний світ” (ПіК, №9, 2004, 31).
Цвірінькнути – ‘написати про щось у мікроблозі’	„ Цвірінькнула ” – а воно у справі. Суддя Кирєєв став на бік інформаційних технологій і

	<i>почав вивчати мікроблог Тимошенко (УМ, 26.07.2011, 4).</i>
--	---

Ч

<i>Чесати – ‘довго, важко іти’</i>	<i>Чешемо в Європу, хто на чому і за чим. Нові українці – власними літаками і дорогими іномарками, бідняки – возиками з неоднаковими колесами...(СВ, 05.01.2004, 2).</i>
<i>Чіпляти – ‘зацікавлювати чимось’</i>	<i>Частина глядачів ведеться на зіркові майстер-класи, скажімо, приготування котлет по-київськи від Бориса Моїсеєва. Інших „чіпляють” розповіді про себе і кіно, наприклад, Марії Барсенєвої, яку ті ж „плюси” показували у „Маргоші” (УМ, 18-19.02.2011, 17).</i>

Ш

<i>Шити – ‘порушити фальшиву кримінальну справу, безпідставно обвинувачувати’</i>	<i>Одному з таких, керівнику слідчих міськвідділу міліції Ш., „зшили” кримінальну справу (ГУ, 08.02.2011, 11). „Нашоукраїнець” ініціюватиме створення в парламенті слідчої комісії з приводу розправи над патріотами, яким „шиють” підрив пам’ятника Сталіну (УМ, 10.02.2011, 4).</i>
<i>Шифруватися – ‘ховатися’</i>	<i>Адже ще з 1995 року провісників майбутнього ніхто в підпілля не заганяє, а найбільш високооплачувані астрологи та ворожки завжди „шифрувалися”, аби не натрапити на податкові органи (ВК, 13.11.2008, 6); До речі, Лів чекала дівчинку, бо на ультразвуковому обстеженні про стать майбутнього дитяти довідатися не вдалося – майбутнє немовля лежало боком і „шифрувалося” (УМ, 18.12.2004, 8).</i>
<i>Штампувати – ‘бездумно робити щось за зразком, неякісно, але швидко’</i>	<i>Закони наші депутати вже не пишуть, а „штамнують”, похваляючись кількістю та приймаючи нескінченні поправки до вже прийнятих раніше (СВ, 24.03.2009, 1).</i>

<i>Штопати, заштопати – 'нашвидкоруч усувати певні недоліки'</i>	<i>Ось київський мер Леонід Черновецький і вигадує різні способи, як „заштопати” бюджет і забезпечити більш-менш безбідне, принаймні, для „улюблених бабусь”, життя в столиці (Д, 10.02.2009, 4).</i>
--	---